שקלאָווער
אידען

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PJ
5129
S44S45

Shneur, Zalman
Shkiover Iden

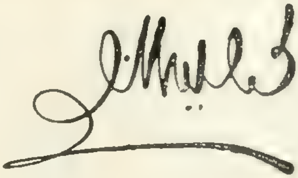

ז. שניאור

שקלאָווער אידען

נאָוועלען

פאַרלאַג ב. קלעצקין ווילנע — וואַרשע

ספעציעלע אויפלאַגע פאַרן „פאָרווערטס"
ניו־יאָרק

LIBRARY
SEP 2 5 1974
UNIVERSITY OF TORONTO

PRINTED IN POLAND

PJ
5129
S44S45

S. Chneour — „Szklower Iden“
Drukarnia „Wyd. Wileńskie“ B. Kleckina, Wilno

ערשטער טייל

שקלאָווער אידען

פופצעהן נאָוועלען

שקלאָוו

איך קען אַ שטעטעל אין ווייס־רוסלאַנד אויפן דניעפּער. שקלאָוו הייסט זי. איך בין דאָרטען געבוירען געוואָרען און אין חדר געגאַנגען, דערפאַר קען איך זי אַזוי גוט.

דער פלאַץ פון לעבען ברענט דאָרטען רוהיג. קיינער דרעהט איהם ניט צופיל אַרויס. מען איז מיט איהם שפּאָרעוודיג אַזוי ווי מיט נאַפט. ער פלאַקערט ניט און רויכערט ניט; ווי דער נר־תמיד אין דער קאַלטער שוהל.

ניט אַלע האָבען דאָרט אַ זייגער. אין דער פריה, ווען דער פאַרעכאָד גיט אַ טרובע אויפן דניעפּער — ווייסט מען, אַז עס איז צעהן. און פאַרנאַכט, ווען ער גיט הייזעריג אַ פרעג: „וו־וו־וואו?" — ווייסט מען, אַז מען האַלט ביי וועטשערע. האַלב אַכט.

דאָרטען דרעהען זיך אַרום צוויי רוסישע דעסיאַטניקעס אין אָפּגעריבענע אָקאָלישקעס, און קיינער ווייסט ניט צוליב וואָס און צוליב ווען. ס׳איז דאָך אַ אידישע קהילה קדושה, היינט ווער פרעגט זיי און ווער דאַרף זיי דאָ? אין אַז זיי טשעפּען זיך פאָרט, גיט מען זיי אַ קעלישאָק בראָנפען מיט אַ שטיקעל חלה, געהן זיי אַוועק און מען זעהט זיי ניט מעהר.

די אידישע מיידלעך מיט וואַרעמע פאַטשיילעס אויף די דינע פלייצעס פאַרפומירען זיך דאָרטען ניט. פונדעסטוועגען שמעקט פון זיי מיט געזונטע ריחות: מיט היי, מיט פריש

געבאַקענעם קימל-ברויט, מיט רויטע יאַגדעס. פאַרנאַכט זיצען זיי אויף די גרינע גאַניקעס און זינגען שטילערהייט. אַזוי בענקען זיי נאָך אַ באַשערטען. און אַז זיי האָבען חתונה, זיצען שוין אַנדערע מיידלעך אויף זייער אָרט און זשומען פאַר-בענקטערהייט, ווי פאַרבלאָנדזשעטע בינים.

אין באָד-ווינקעל, אין געדיכטער, פינסטערער פאַרע שטעלט מען נאָך דאָרטען עד היום צו געהאַקטע באַנקעס. קלוגים דער הויכער שטעלט זיי צו, ביי אַ רויטען אָפשיין פון אַ געפלאָכטענעם סטאָנצעק. איבער געגאָלטע האַלז-און-נאַקענס גיסט זיך אידיש בלוט און קיינער וואונדערט זיך ניט... און געהט מען אַרויס אויף דער גאַס אַן אָפגעצערטער, אַן „אָפגע-פרישטער", הערט מען ווי דער ווינט הודזיעט אין די סלופעס און דראָטען פון טעלעגראַף. מיטעלאַלטער און מאָדערנע צייט האָבען געשלאָסען בלאַט און פיהלען זיך גאַנץ גוט אין זייער שכנות.

אַרומגערינגעלט איז דאָס שטעטעל מיט ווענט פון סאָס-נעס, דורכגעבראָכען וואו-ניט-וואו מיט גרינע אָפענע טויערען. דאָס זענען ווילדע וועגען, וואָס פיהרען צו פּאָלעסיע. איינ-דערוואָכען קריכען פון דאָרטען גוים מיט קליינינטשקע פער-דעלעך און מיט גרויסע וועגענער שטרוי און האָלץ, און שבת שפּאַצירען דאָרטען אידישע יונגעלייט מיט כלות און קלייבען שוואַרצע יאַגדעס... מיטן מויל. אַ פיינע שטיקעל אַרבייט! מיט די הענט טאָר מען דאָך ניט.

אויסערן דניעפּער איז דאָ אַן אָזערע; אַ ליבע, אַ בריי-טע אָזערע. באַשאַפען איז זי פון ששת-ימי-בראשית אָן, כדי צו דרעהען אַ מוראדיגע וואַסער-ראָד פונם גרויסען מיהל, וואָס שטעהט אין סאַמע שפּיץ יבשה, צווישען דניעפּער און אָזערע. אַז אידען, אָנגעגעסענע מיט טשאָלענט, קוקען אַראָפּ אינם דאָ-זיגען וואַסער-ראָד, ווערט זיי ניט גוט. זאָגען זיי, אַז גלייכער איז ניט צו קוקען, פונדעסטוועגען קוקען זיי.

אַ מין זשאַבע וואוינט דאָרט אינם אַייאיר. אַז די זון פאַרגייט, הויבט זי אָן צו זיפצען ווי אַ פאַרוואָגעלטע נשמה:

„או־הו, או־הו!“. זאָגט מען, אַז דאָס קלאָגט דער „וואַסער־אָקס“. פּישערס, זאָגט מען, האָבן אים שוין ניט איין מאָל אין נעץ געכאַפּט און אָפּגעלאָזט. מען טאָר איהם, זאָגט מען, ניט טשע־פּען, אַז ניט —

אַז ניט, איז װאָס? און ווי זעהט ער אויס? דאָס ווייסט קיינער ניט.

אויף יענעם זייט אָזערע, וועלכע שפּיגעלט זיך צווישען די גראָהע הייזקעס און פעלד, זעהט מען ווי די בהמות געהען פון פּאַשע. לויפט פאָרויס אַ רויטע בהמה — וועט מאָרגען זיין אַ הייסער טאָג. און טאָמער אַ שוואַרצע בהמה — איז אַ סימן, אַז מאָרגען וועט רעגענען. ס׳איז אַן אויסגעפּרוּאווטע זאַך.

אַז מען שניידט זיך דאָרט איין אַ פינגער, לעגט מען צו שפּינוועבס. וואָס מעהר פאַרשטויבט, אַלץ בעסער איז די רפואה. אַמאָל פאַרהיילט זיך דער פינגער, אַמאָל ווערט ער געשוואָלען. אָבער צו לייקענען אין דעם בראָווען, אומזיסטען מיטעל האָט קיינער די העזה ניט.

זיסען טיי טרינקט דאָרט קיינער ניט, נאָר קראַנקע און אָנזעצער. שטיקלעך צוקער זיינען געמאַכט געוואָרען, מען זאָל זיי בייסען ביים טיי־טרינקען פּיצלעכווייז, מיט חשבון און מיט שכל. בעלי־עגלות טרינקען עד־היום טיי מיט קאַנדעלצוקער. ער איז שפּאָרעוודיגער און ווערט ניט ברודיג אין די וואַטאָ־ווע הויזען. וואָווע דער מילנער האָט זיך אַמאָל פאַרפּלאָנטערט אין חובות און מען האָט אים צוגעשריבען דעם מעבעל; איז עד־היום דערקלערט מען די שעהנע מעשה זעהר פּשוט:

— אַז די חזירים האָבען געזליאָקעט זיסינקען טייפּלע!

היינט די מאכלים! קייקלעך געשטויסענע קאַנאָפּלעס מיט זויערע אוגערקעס קענט איהר? קענט איהר ניט. הייסע געבראָ־טענע טאַראַנקעס מיט קאַלטען שצאַוו קענט איהר? קענט איהר ניט. אַ מילכיגען קרופּניק פון יונגען באָב מיט שוועמלעך קענט איהר? קענט איהר ניט. גריבינקעס מיט ציבעלע־שאָלעכץ און מיט געריבענע כריין קענט איהר? קענט איהר ניט. היינט וואָס זשע קענט איהר אויף דער וועלט?

כ'האָב דאָרטען אַמאָל געהערט ווי אַן אַלטיטשקער, מיט אַ ציגען־בערדעל און וועהטאָגדיגע אויגעלעך, באַקלאָגט זיך אויף זיין אייניקעל — אַ יתום; טיעף פאַרוואונדערט באַקלאָגט ער זיך:

— הערט אַ מעשה אַ ביסעל! מען גיט איהם צום אָנבייסען זויערע קרויט באַשאָטען מיט מעהל-צוקער — איז דאָס וויל ער אויך ניט עסען! אַזאַ שייגעץ דאָס איז! דאַכט זיך, וואָס קאָן זיין בעסער ווי זויערע קרויט מיט מעהל־צוקער?..

און טאַקע, צווישען אונז גערעדט, איז דען פאַראַן אויף דער וועלט אַ בעסערע זאַך ווי זויערע קרויט מיט מעהל-צוקער? זאָגט אַליין!

אין דאָרטיגען וואַלד וואַקסט אַ מין האַרטע, גלאַנצענדיגע גראָז; זעהט אויס ווי הויכע טונקעל-גרינע האָר... אָהן אַ קאָפּ. מען רופט עס „זובראָווקע". אַז מען צערייבט עס אין האַנט, שפּירט מען אַ שאַרפען ריח פון צימרינג. גוים קלייבען עס אין לאַנגע פּעקעלעך, אַזוי ווי חזיר-האָר. אידען קויפען עס און מאַכען דערפון אַ נאַליווקע, וואָס איז געזונט צום מאָגען...

אָט אינם דאָזיגען גראָז וואָלט זיך מיך געוואָלט אויסציהען זיך, פאַרלעגען די פיס ווי אַ שער, די אָרעמס אונטערן קאָפּ און אויסרוהען זיך נאָך צוואַנציג יאָהר נע־ונד זיין.

יאָ, און אַ „תנ"כניק" איז דאָ; אַ קורץ אידעלע אַזאַ, מיט טרויעריגע בלויע אויגען, צו וועלכען אַלע ביטערע הערצער לויפען ער זאָל זיי „טרעפען", און פאַרזעסענע דינסט־מוידען, שעמעוודיג פאַרוויקעלט אין פאַטשיילעס, קומען פרעגען פאַרנאַכטלעך — ווער וועט זיין זייער חתן? דאָס אידעלע נעהמט צו, אויך פאַרשעמטערהייט, דעם פּיאַטאַקעל, שטעקט אַריין אַ ביינערנע טייטעל צווישען די בלעטער פון תנ"ך און מישט אויף. און וואו עס מישט זיך אויף, אָט דאָרט ווערט געלייענט, דאָרטען ווערט „געטראָפען" און פון דאָרטען אַרויס ווערט געזאָגט, וואָס ס'איז געווען און וואָס ס'וועט זיין. און ס'האָט נאָך ניט פּאַסירט, אַז ביי מאַנסבילשע קליענטען זאָל זיך אויפמישען אַ ווייבערשע סדרה ווי „חיי שרה", למשל, און

באַרקערס, אַ ווייבערשען קליענט זאָל זיך אויפמישען אַ מאַנס־
בילשע פרשה „לך־לך". אָט אַזאַ תנ"כניק איז דאָס!

אָט צו דעם דאָזיגען תנ"כניק האָב איך אַלץ געהאָפט
אריינצוכאַפען זיך, ער זאָל מיר זאָגען מיין ווייטערדיגען מזל
אין פרעמדע לענדער.

און שוין אַ צייט מיט יאָהרען, אַז מיר גלוסט זיך נעהמען
אַביסעל משקה מיט די דאָרטיגע אידען. ווארום אַז די דאָר־
טיגע אידען נעהמען אַביסעל בראָנפען אין שטיבעל, אָדער
אויף אַ שמחה, נעהמען זיי עס ניט גלאַט אַזוי. יעדער קעלי־
שאָק וויגט זיך אויף ווערטעלעך, זיפצעלעך, שמייכעלעך, קוי־
קעלעך, ווינקעלעך, וואָס איינס, דאַכט זיך, קלעפּט זיך ניט
צום צווייטען און פונדעסטוועגען האָט עס אַ טיפען זין. אָט
למשל:

— הכלל, אידען, צו קאַפּעלעך!

— כ'מיין —

— הע, הע.

— מע מוז דאָך זאָגען דעם אמת, אַז, אַז, אַז —

— נו יאָ.

— ס'פאַרשטעהט זיך.

— ס'הייסט מזונות...

— עט.

— בני, חיי —

— ניין, מזונות טאַקע אויך.

— אם אין קמח אין תורה, כע־כע.

— יאָ, אָבער —

— איהר זיינט דאָך אַ קלוגער איד, זיינט איהר דאָך.

— ס'הייסט דאָס, דאָס —

— דאָס, דאָס, דאָס —

— דאָס דאָזיגע...

— עט איהר דאָך פרעגען וואָס־וואָס?

— יאָ, יאָ.

— איז דאָך דער תירוץ איז, איז, איז...

— דאָס עיקרדיגע.
— די, די, די,
— נקו...
— די נקודה־ה! — אָה!
— אָט, אָט, אָט.
— דאָס פינטעלע.
— כי־כי!
— דאָס קליינטשינקע.
— אָט, אָט, אָט.
— דאָס ברעקעלע
— אַי, אַי.
— דאָס פיטשעמאָנטשינקע.
— כי, כי, כי.
— אַי, אַז דאָס פינטעלע וואָלט געווען!
— העט, העט.
— הערט אַ מעשה!
— וואָלט געווען גאָר אַנדערש.
— פססס...
— מוזען מיר דאָך האָפען, אַז, אַז, אַז...
— אומ־הו!
— און כל ישראל!
— דוקא.
— אם ירצה השם.
— און לחיים!
— מ׳זאָל, זאָל, זאָל...
— ווי אין פסוק שטעהט —
— לתקן עולם...
— און מיט וואָס?
— במלכות...
— כי־כי־כי!
— במלכות שדי!
— אָט.

— אָט, אָט, אָט!

אָט אַזוי שטייגט דער קעלישאָק פון מדרגה צו מדרגה, פינגער הויבען איהם, בערד הוידען איהם, ווי גרויע כוואַליעס. ווערטער באַפליגלען איהם, פאַרגלאָצטע און לאַכעדיגע אויגע־לעך באַגלייטען איהם. אָט אַזוי ווערט ער נתעלה ביז ער דערפליהט הויך, גאָר הויך, ביז — „שכינתא בגלותא”, ביז „זעיר־אנפין”... האַלט איהם דעם קעלישאָק!... נאָך איין ביסעלע!... מען קען איהם שוין מעהר ניט האַלטען. ער איז צו הויך! מען פאַרלירט דעם קאָפּ, מען שליסט די אויגען. און דאָ קערט ער זיך איבער, דער קעלישאָק, מיט אַ זיפצעלע און מיט אַ „שהכל נהיה”; גיסט זיך אַראָפּ צוריק, פון די אויבערשטע וועלטען, אין גשמיות אַריין, דערקוויקט אַ אידיש פארחלשט הארץ, און אַנדערע אידען אַרום, מיט פאַרמאַכטע אויגען ענטפערען:

— אָמ—מן!

* * *

נאָך ס׳האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז איך האָב אומזיסט געהאָפט.

אָט דאָ ניט לאַנג איז געקומען אַן אורח פון יענע מקומות, אַן עמיגראַנט, און ער האָט מיר דערצעהלט גאָר מאָדנע זאַכען. אין די דרייסיג בתי־מדרשים פון שטעטעל האַלט מען אָפּ איין נצחון נאָכן אַנדערען קעגען דעם רבונו־של־עולם און קעגען זיינע מצוות. ווי יום־כיפור, פסח, שבת. און אַנשטאָט „פיוט” זינגט מען גאָר דעם אינטערנאַציאָנאַל. די ספרי־תורות ליגען, ווי אַ קלאַפּטער בעראָזעווע האָלץ, ביים אַלטען גבאי, און די זילבערנע עטרות און עץ־חיימס האָט צוגענומען „קאַזנאַ”.

די אידישע מיידלעך זיינען געוואָרען הצופות. זיי רויכע־רען פּאַפּיראָסען און קלאַפּען אויף שרייב־מאַשינקעס אין „גאָס־טאָרג”, „לעסטאָרג” און נאָך אַזעלכע ראָשי־תיבותן. אין זייערע חתונות און גטען, אַלע מאָנטאָג און דאָנערשטאָג, מישען זיך ניט דער רב, ניט די עלטערען. און אַז זיי זאָלען זיך יאָ מישען, וועלען זיי אויך גאָרניט פועלן.

די וועלדער אַרום און אַרום האָבען אויסגעהאַקט

צעבונטעוועטע גוים נאָך אין קערענסקיס צייטען. און נאָך זובראָווקע און רויטע יאַגדעס דאַרף מען געהן אַ סך, אַ סך וויאָרסטען ביז מען געפינט זיי.

די גרויסע מיהל, צוליב וועלכער די אָזערע איז באַשאַפען, האָט אָפּגעברענט, נאָר די מוראָדיגע וואַסער־ראָד איז געבליבען. זי ריהרט זיך ניט פון אָרט און פוילט אין אַ גריינער בלאָטע. דאָס וואַסער פון אָזערע איז אָפּגעלאָפען אין דניעפּער אַריין און דעם „וואַסער־אָקס“ הערט מען ניט מעהר שרייען. אַפּנים געפּגרט.

ניטאָ קיין בעלי־בתים און ניטאָ קיין פּאַשע. בהמות לויפען ניט פון סטאַדע, ניט רויטע און ניט שוואַרצע... ווייסט מען ניט וואָס מאָרגען וועט זיין; צי עס וועט זיין הייס, צי עס וועט רעגענען.

דער תנ״כניק איז שוין לאַנג געשטאָרבען פון הונגער, און וואו זיין תנ״כל איז אַהינגעקומען, ווייסט מען ניט. מען זאָגט, אַז אין מאָסקווע שטעהט ער אויסגעשטעלט ערגעץ־וואו אין אַ מוזעאום, אין אַן אָפּטיילונג פון „שעדלעכע גלויבענישען“.

קיין ווייך־האַרציגע דעסיאַטניקעס מיט אָפּגעריסענע אָקאָלישקעס זעהט מען ניט מעהר. אָנשטאָט זיי דרעהען זיך אַרום געוועזענע גאַסען־יונגען מיט וואוילעריש־צעקנייטשטע היטעלעך פון ג.פּ.או. „כאַצע בוזשאַנע“ — אַ וואונק אויף זיין מאַלפּישן פּרצוף־פּנימעל, פּיישקעלע „טרעטי־בייק“ — שטאַמט פון זיין זיידען הגא „פּערווי־בייק“, און „מענדעל־גוי“ — זיי מאַכען דאָס שטרענגע רעוויזיעס, אידען זאָלען חס ושלום ניט האנדלען און ניט ברענגען חס ושלום קיין שאָדען דער מלוכה.

אַז אידען מאַכען לחיים, מאַכען זיי עס זעהר זעלטען, שטילערהייט און בקיצור. און וואָס זיי ווינשעווען און וועמען זיי ווינשעווען בשעת מעשה, טאָר מען גאָרניט דערצעהלען...

בין איך אַרומגעגאַנגען עטלעכע טעג מיט אַ שווערען געמיט, און באַשלאָסען שטעלען אַ מצבה אויף דעם וואָס איז געווען און אונטער־געגאַנגען.

און אָט — אָנגעשריבען אַ בוך!

מען לייענט צייטונגען

1

אַמאָל, אין די „גוטע יאָהרען", העט-העט אַ יאָהר דרייסיג צוריק, האָט נאָך שקלאָוו ניט געוואוסט פון צייטונגען. דער איין-איינציגער עקזעמפּליאַר „המליץ", וואָס פלעגט זיך באַקומען ביי דעם אַפּטייקער, איז געווען דער מקור פון אַלע נייעס. ווילענדיג ניט ווילענדיג פלעגען שקלאָווער אידען טרינקען פונם דאָזיגען פאַרדעכטיגען קוואַל. אַז ס'איז ניטאָ קיין אתרוג, בענשט מען מיט אַ בולבע.

דורכגעהענדיג אַ סך אידישע הענט און מיילער, פלעגען די פאַרלעגענע נייעסען פון „המליץ" אַ רעכט ביסעל פאַראידישט ווערען. אַז דער פרינץ פון אועלס איז אַראָפּגעפאָהרען קיין מאַריענבאַד, האָט מען אין שקלאָוו געוואוסט גענוי, אַז דאָס האָט ער זיך אייגענטלעך פאַרבענקט נאָך אַ שטיקעל געפילטע אידישע פיש, מיט וואָס מאַריענבאַדער כשרע רעסטאָראַנען זיינען באַרימט. אַז טאָלסטאָי האָט זיך גענומען באַקענען מיט די אידישע אגדות, האָט זיך שקלאָוו גלייך דערוואוסט, אַז דער גראַף האַלט ביי דער גמרא „ברכות" און ניט היינט, מאָרגען וועט ער זיך מגייר זיין. ווען ראָטשילד האָט געזאָלט געבען דעם טערק אַ הלואה, האָט מען אין שקלאָוו פאַרשטאַנען, אַז דאָס מיינט מען אָפּקויפען ארץ-ישראל... אַלע לאַנד-קאַרטען און אַלע פּאָליטישע צושטאַנדען, זיינען ביי שקלאָווער

פּאָליטיקער געווען אין פּינטעל אויסגערעכנט אויפן האַנט. איטליכער פינגער איז געווען אַ מדינה, איטליכער קנייטשעל — אַ טייך מיט אַ פעסטונג. גרויע קאָלטונעוואַטע בערד פלעגען זיך בין מנחה למעריב איבערבויגען איבער דער געאָגראַפישער האַנט פון דעם ראש־המדברים. פלעגען דאָרט זוכען, ביי דעם גרויען אָפּשיין פון פענסטער, די גרעניצען פון לענדער און דעם גורל פון פעלקער... און אין רעכטען מיטען ברען פּאַלט אַראָפּ אַ פּאַטש אין שולחן אַריין, און דעם חזנס קול שאַלט אַרויף פון עמוד און צעגיסט זיך מיט אַ מאָדערנער טרויעריקייט, ביים ערשטען שטערען, אין כמורען היבעל, און ביים ערשטען לעמפּעל אינם אָרימען ליטווישען בית-המדרש:

— והוא ר—חום יכפ—ר עון ולא—א ישחית...

די מדינות צעפליהען ווי רויך, די פיש פונם ענגלישען פרינץ פאַרלירען זייער אידישען טעם, ראָטשילדס מיליאָנען ווערען אָן זייער ווערט; און די צעפלאַמטע פּאָליטיקער הויבען אָן באָכצוציהען נאָך דעם חזן אַזוי עלענד און פאַרזאָרגט אין דער האַלב־טונקעלהייט:

— ד' הושיעה, המלך יעננו ביו—ום קראנו. —

איז אויפגעשטאַנען אַ מענש אַ העלד מיט איין האַנט אין דער פאַרוואָרפענער שטעטעל, אַ געוועזענער שוסטער, וועלכער האָט פאַרלאָזען דעם קאַפּיל, ווען ער האָט פאַרלוירען אַ האַנט. האָט ער אויסגעשטרעקט זיין גאַנץ־געבליבענעם רעכטען אָרעם און האָט דורכגעבראָכען אַ פענסטער אין אייראָפּע, געלאָזען אַריינפלייצען אַ גאַנצען שטראָם פון צייטונגען אין שטעטעל. אַצינד איז די בלאַט אַרויס פון רשות היחיד און אַריין אין רשות הרבים. אַ שטיקעל נייעס איז שוין דאָ מעהר קיין נאַשעריי ניט. די איינגעדאַרטע הענט פון די שטיבעל־פּאָליטיקער האָבען פאַרלוירען זייער געאָגראַפישע ווערט. זיי האָבען נים געקענט אויסשטעהען די קאָנקורענץ פון לאַנדקאַרטעס, וואָס דרוקען זיך אין די צייטונגען ביי יעדער וויכטיגער פּאָליטישער געשעהעניש.

און אויב לייענען אַ אידישע צייטונג איז אין

קלאָוו געוואָרען אַ באַדערפעניש, איז לייענען אַ רוסישע נאָך אַלץ געבליבען אַ לוקסוס־זאַך, אַ סימן פון אינטעליגענץ, אַ דערהויבענער ענין, ווי, למשל, רעדען אין גאַס מיטן פּריסטאַוו. מען מעג עס, אויב מען וויל, האַלטען און לייענען מיט דער פוטער אַראָפּ — מאַכט אויך ניט אויס.

און זינט עס האָט זיך באַוויזען די קאָפּיקענע רוסישע צייטונג, איז דאָס געוואָרען אַ ביליגער לוקסוס. דער פעטער אורי קען זיך שוין ברוך־השם אויך כּאַ־גיבען אַזאַ פאַרגעניגען, און ניט נאָר צוליב לייטען, נאָר טאַקע כּדי צו טיילען זיך איינמאָל אין צוויי וואָכען מיט דער מוהמע פייגען, מיט אַלע נייעסען, וואָס מען שרייבט. דער פעטער אורי ווייסט שוין גראַדע יאָ ווי צו באַגעהן זיך מיט אַ רוסישער צייטונג, פאָרט געוואוינט אַמאָל אַ האַלב יאָהר אין מאָסקווע, פון וואַנען מען האָט אים אַרויסגעטריבען.

נאָר איידער דער פעטער אורי וועט זיך אָוועקזעצען לייענען צייטונגען, מוזט איהר זיך נאָך באַקענען מיטן צייטונג־פאַרקויפער אַליין.

2

איז געווען אין שקלאָוו אַ אידעל אַ שוסטער, מאָטע האָט ער געהייסען, אַ נאַאיווער אידעל, אַ לאַטוטניק. האָט ער זיך איינמאָל פאַרשטאָכען די לינקע האַנט מיט אַ פאַרראָסטען נאָל. איז איהם די האַנט געשוואָלען געוואָרען. האָט ער זיך מיט איהר געהאַלטען אין איין אַרומטראָגען פון דאָקטאָר צו דאָקטאָר, ביז מען האָט איהם, ניט פאַר קיין אידען געדאַכט, די האַנט געמוזט אַראָפּנעהמען... איז דער מענש מאָטע אין איין פריהמאָרגען געקומען פון גוּבערנסקען שפּיטאָל אָהן אַ האַנט און געבליבען זיצען אַ גאַנצען טאָג, ווי אַ שטומער, לעבען זיין פאַרשטויבטען ווערקשטאַט, געקיקט מיט שטאַרע אויגען אויף די אַלטע קאַפּילען. אַ נאָל איז דאָ, דראַטווע איז דאָ, האַמער און נעגעל

זיינען דאָ, לעכער אין אידישע פאָדעשוועס זיינען דאָ אויך גע־נוג, נאָר קיין האַנט איז שוין מעהר ניטאָ. בלייבט נאָר באַקוי־מען קצבה אָדער געהן איבער די הייזער.

אָבער גאָט שיקט דאָך צו די רפואה פאַר דער מכה, האָט ער באַשאַפען צייטונגען נאָך איידער מאָטע איז קראַנק געוואָ־רען מיט דער האַנט. ברייטע, רוישענדע פאַפּיר־כוואַליעס האָ־בען זיך שוין זינט עטליכע יאָהר געטראָגען פון די גרויסע מלוכה־צענטרען אויף שטאָט און דאָרף. אַ היישעריק פון געדרוקטע שוואַרצע חערטערלעך איז אָנגעפלויגען, אומעטום אַריינגעבראַכט דעם אָפּקלאַנג פון וועלט־סקאַנדאַלען, דעם הו־האַ פון די גרויסע שטעט, דעם נערוועזען גערויש פון דער נייסטער צייט. אָבער אין שקלאָוו גופא האָבען זיי דאָך ניט געקענט אַריינדרינגען. שטענדיג געמוזט אויסמיידען איהרע טראַדיציעס, איהרע הילצערנע הייזלעך, בלאָטיגע וועגען, און גענומען זיך אָן אַ זייט. אַזוי האָט דאָס געדויערט ביז מאָטע מיט זיין אָפּגעשניטענער האַנט איז אויפגעשטאַנען פון זיין צע־ראַצטען פאַרלאָזענעם שוסטער־טישעל, און אַ קעהר געטאָן דעם פאַפּירענעם שטראָם אין שטעטעל אַריין.

אין איין העלען טאָג האָט מען פּלוצלונג דערזעהן מאָטען, מיט זיין קאָלטונעוואַטער, סיווער בערדעל, מיט זיינע קינדער־שע בלויע אויגען — טראָגט עפּעס אַ מין פירקאַנטיגען פּעקעל אונטער זיין האַלב־אָפּגעשניטענער האַנט. דאָס פּעקעל איז פאַר־בונדען מיט אַ חסידיש־רויטער נאָז־טיכעל; וואָס אַ שטייגער קען דאָס אַ איד ווי מאָטע אָרומטראָגען?

שטיל, ווי אַן אָרימאַן, פלעגט ער אין יעדען הויז אַריינ־געהן און בעטען זיך מען זאָל ביי איהם קויפען אַ צייטונג, אַ רוסישע, אַ אידישע. די צייטונגען האָבען זיך אַפילו גע־פאַסט צו מאָטעס אויסזעהן, ווי אַ שווערד צו אַ מלמד. נאָר וואָס טוט מען מיט אַ באַקאַנטען אידען אָהן אַ האַנט? נעהמט מען ביי איהם אַ צייטונג און מען דערלאַנגט איהם די קאָפּיקע. וואַלגערט זיך אַרום די צייטונג איין מאָל, צוויי מאָל, ביז מען כאַפּט אין איהר אַ קוק.

אָט אַזוי בּיסלעכווייז האָבּען זיך בּעלי־בּתּים גענומען צו־געוואוינען צו לייענען די געדרוקטע בּלעטלעך; און אַז מאָטע איז אַ טאָג ניט געקומען, האָט ער שוין געפעהלט. איז ער דערנאָך יאָ געקומען, פלעגט מען שוין צו איהם האָבּען טענות: „ס'טייטש, מאָטע, וואו זיינט איהר דאָס נעכטען פאַרפאַלען גע־וואָרען? מיר האַלטען דאָך אין צייטונג בּיי סאַמע פאַרפיהרען דאָס מיידעל אין סולטאַנס האַרעם...״.

מאָטעס נאָמען האָט אַזוי געשטיגען פון טאָג צו טאָג. פון זיין שנאָרעריי איז געוואָרען אַ מיסיע, אַ גייסטיגע בּאַדערפניש אין שטעטעל. און זיין אַלטער פאַראַלטערטער פעלץ איז פאַר־בּיטען געוואָרען אויף אַ נייעם פאַלטאָ מיט אַ סאַמעטענעם קאָלנער.

זיינע צייטונגען האָט ער שוין מעהר ניט געהאַלטען אין אַ נאָז־טיכעל, ווי קאָנטראַבּאַנדע. אָפען און שטאָלץ האָט מאָטע גענומען אַרומטראָגען זיינע בּלעטלעך. אין בּעלי־הבּתּישע הייזער אַריינגעגאַנגען מיט אַ בּרייטלעכקייט פון אַ שדכן, אין די גאַסען אויסגערופען: קויפט, אידען, אַ „פריינד״ אין שטוב, „אַ שטיק לעבּען״, אַ טאָגבּלעטעל, אַ „סעווערקע״ (דאָס איז מאָטעס אייגענאַרטיגע פאַרקירצונג פון „סעוו. זאפ. קראַי״). פון צייט צו צייט האָט ער אַליין, געכאַפּט אַ קוק אין די שוואַרצע פינטעלעך.

אַצינד איז שוין מאָטע אַ איד אַ העלד. דער ליעבּער גאָט ווייסט, וואו ער האָט זיך אויסגעקראַצט אַ ווייסען זומער־קיטעל פון אַ סטודענט מיט אָפּגעבּליאַקעוועטע קנעפּ, און פון וואַנען ער האָט צוזאַמענגעשלעפּט אַ פּאָר שמאָלע הויזען פון אַ פאַצעט מיט אַ היטעל פון אַן אומבּאַטאוסטען טשינאָווניק, מיט רויטלעכע קאַנטען; און אָט דאָס אַלץ האָט ער אָנגעטאָן אויף זיך. לויט מאָטעס געשמאַק איז דאָס די ריכטיגע אוני־פאָרם פון אַ אידישען צייטונגס־פאַרקויפער. אין שטעטעל איז זיין כּלאַים־אָנטועכץ בּאַלד אָנערקענט געוואָרען: אַז אַ צייטונגס־פאַרקויפער האָט זיך אַזוי אָנגעטאָן, מסתּמא דאַרף ער זיך אַזוי אָנטאָן.

קומט פינף אזייגער, נאָך דער פּאָטשט, קוקען שוין בעלי־ביתטעס אין די פענסטער, צי געהט ניט מאָטע מיט די צונויפגעלייגטע צייטונגען אונטער דעם אָפּגעשניטענעם העמטל. קומט ער אָן — געהט מען איהם אַנטקעגען. דער פּראָסטער עולם קויפט אידישע צייטונגען און פּאַר מזומנע קאָפּיקעס, חשובע בעלי־בתים — רוסישע און אויף קרעדיט.

קומט אַריין מאָטע צום פעטער אורי אין שטוב, געהט די מוהמע פייגע, נעהמט צו איהר „גאַזעטאַ קאָפּעיקאַ" און לייגט דאָס אַרויף אויפן קאָמאָד. דאָרטען קלייבען זיך די רוסישע בלעטער און קיינער קוקט אין זיי ניט אַריין וואָכען־לאַנג. די מוהמע פייגע אַליין באַנוגענט זיך מיט אויסהערען די וויכטיגסטע נייעס ביים פּאַרקויפער:

— נו, רבי מאָטע, וואָס הערט זיך עפּעס נייעס?

מאָטע איז שוין געוועהנט צו פאַרשפּאָרען די ניט־אָנגענעהמע טרחה פון לייענען גוייִש זיינע שטענדיגע קונדען. איידער ער צעטראָגט די צייטונג, כאַפּט ער פון איהר אַראָפּ די סאַמע סמעטענע און טיילט דאָס איין צווישען די בעלי־בתים:

— איז אין וואַרשע, „גאַווריט אָן", האָט מען געשאָכטען אַ מוטער מיט דריי טעכטער. אינדערפריה האָט מען זיי „גאַווריט אָן", געפונען טויט...

זינט מאָטע פּאַרקויפט צייטונגען זיינען איהם אָנגעקראָכען אין קאָפּ אַ צוויי טוץ רוסישע ווערטער, באַנוצט ער זיך מיט זיי, צי מען דאַרף, צי מען דאַרף ניט. מיטן „גאַווריט אָן" מיינט ער דאָס אַרויסצורעדען „גאָוואָריט אָן" עכט פּאָניש, מיטן גוייִשקען קנאַק... נאָר ווער איז דאָס, וועלכער „זאָגט" און ווער איז דאָס דער „ער", קען מען קלאָר ניט וויסען. אָבער די מוהמע פייגע איז זיכער, אַז מען דערצעהלט נייעס פון צייטונגען, מוז מען זיך אַזוי אויסדריקען.

— אוי, אַן אומגליק איז מיר ניט געשעהן!.. שאָקעלט די מוהמע פייגע מיטן קאָפּ און שפּאַרט אונטער די באַק מיט צוויי פינגער.

— און אין ריגאַ, „גאַווריט אָן״—שרעקט זי ווייטער מאָטע דער צייטונגס-טרעגער און גיט אַ מאַך מיט דעם אָפּגעשניטע-נעם הענטעל—אין ריגאַ וויל מען דערוואַטנאַצעטע אַווגוסט אַרויס מיט רויטע „סימפּאָנעס״, די „ציטשיליסטען״ ווילען דאָס. איז „יעזשלי, גאַווריט אָן״, וועלען זיי אַרויסגעהן, וועט מען פון זיי מאַכען אַש און רויך...

— זאָלען זיי ניט קריכען, וואוהין מען דאַרף ניט! — קי-מערט זיך ניט די מוהמע-פייגע.—און מלחמות הערען זיך ניט?

— קיטיי בונטעוועט, די ראַשפּובליקע נאַסטופּאַיעט; איז יעזשלי, מאַכט ער, גאַווריט אָן, וועלען זיי זיך באַגעגענען, וועט זיך, גאַווריט אָן, גיסען בלוט אין די גאַסען...

— וואו? — דערשרעקט זיך די מוהמע פייגע.

— אין קיטיי — ענטפערט מאָטע און גיט אַ וואונק צום זייט פון קיטיי.

— אַ וועלטעלע! — מאַכט די מוהמע פייגע און נעמט אַראָפּ די צוויי פינגער פון באַק, — וואָס פאַר אַן אָנשיקעניש איז עס דאָרטען געקומען אויף קיטיי? — פאַרשטעהט זי שוין גאָר ניט. פונדעסטוועגען שטעהט זי נאָך אַלץ גרייט מקיים צו זיין די מצוה פון נייעס און צייטונגען ביזקעל סוף.

און מאָטע טוט זיך זיין הייליגען חוב און באַזאָרגט זיין קונדין מיט אַלע נויטיגע ידיעות:

— און פון מאָסקווע, גאַווריט אָן, האָט מען דווענאַצעטע „יוליע״ אַרויסגעשיקט צוואַנציג אידישע „ווטאָרע-גילדעס״, איז יעזשלי, גאַווריט אָן, וועלען זיי זיך אומקערען צוריק, איז — — —

דאָ גיט מאָטע אַ מאַך מיט זיין אָפּגעשניטענעם הענטעל און עס פאַרפעהלען איהם ווערטער. אָבער די מוהמע פייגע פאַרשטעהט שוין מיטן אייגענעם שכל, וואָס פאַר אַ חושך עס וועט זיך טאָן, ווען די צוואַנציג „ווטאָרע-גילדעס״ וועלען זיך אומקעהרען צוריק קיין מאָסקווע.

— אוי-אוי-אוי — זיפצט זי אָפּ האַלב פאַרדראָסיג און האַלב פון יוצא וועגען.

אָבגעדערצעהלט דעם פּעקעל נייעס, נעהמט מאָטע אַראָפּ

זיין היטעל, מיטן אָקאָלישעק פון אַן אומבאַוואוסטען טשינאָווניק, זאָגט „דאָ סווידאַניע״, גיט אַ קוש די מזוזה און געהט אַרויס. אין אַ מינוט אַרום דערהערט זיך זיין זיכערער קולכעל ביי אַ צווייטער טיר:

— איז, גאַווריט אָן, יעזשלי, מאַכט ער, גאַווריט אָן...

און די סדרה הויבט זיך אָן פון דאָס ניי.

ליגען זיך אַזוי אויפן קאָמאָד די בלעטלעך פון „גאַזעטאַ קאָפּעיקאַ״ און קלייבען זיך פון טאָג צו טאָג, און באַזאָרגען מיט פּאַפּיר דאָס גאַנצע בעלי־הביתישקייט און מיט פּאַרשטאָבען די הליאַקעס ערב שבת, און ס'איז נאָך דאָ אַלעמאָל גענוג. דערזעהט די מוהמע פייגע, אין אַ בייזער מינוט, דעם פּעקעל צייטונגען ווי עס וואַלגערט זיך אין געהט אין ניוועץ, צעשרייט זי זיך אויף די קינדער:

— האָלאָדראַנצעס, פּוסטעפּאַסניקעס, אַפּריהער רייסען זיי מיר די הויט: „מאַמע, קויף אַ צייטונג! מאַמע, קויף אַ צייטונג!״ וואָלט מען דאָך געמיינט, אַז מען האַלט אין איין לייענען. הויבט זיך גאָרניט אָן. אַבי אַרויסוואַרפען שטיקער געלד. נאַ, מאָרגען הער איך אויף צו קויפען צייטונגען!...

נאָר מאָרגען קומט מאָטע מיטן פּעקעל פרישע, שמעקענדיגע צייטונגען, און זאָגט „זדראַסטווּאָ״ און שטעלט זיך אַוועק דערצעהלען נייעס: פון סאַמאַרע און פון בערלין, און פון דער דומע און פון יאַפּאַן, און „יעזשלי גאַווריט אָן״ און „נעפּרעמענע גאַווריט אָן״ — צעגעהט זיך דער מוהמע־פייגעס כעס ווי רויך, און אויפן קאָמאָד בלייבט ליגען אַ פריש־געבאַקענע בלאַט־צייטונג.

3

אין מיטען דער נאַכט, אין דער גרויסער שטאָט, קלאַפּען די זאַק־ און ראָטאַציאָנס־מאַשינען, עס גיסט זיך דער זודיגער בליי איבער די מאַטריצען, עס דרעהען זיך געוואַלדיגע פּאַפּיר־

זאַלצען, און אַרבײטער און אַרבײטערינס שטעהען פאַרשוויצטע, באַדעקטע מיט בלײַענעם שטויב. די אויגען רויט און פאַרשלאָפען, באַמיהען זיך מיט די לעצטע כּוחות ביים רויטלעכען, עלעקטרישען שיין. און אַלץ כּדי דער פּעטער אורי זאָל האָבען אַלע טאָג אַ בלאַט־צײַטונג אויף זיין קאָמאָד, און זאָל איהם מבטל זיין מיט איין קאַסאָקען קוק פון דערוויטען. אָפּטמאָל גיט ער יאָ אַ טאַפּ דעם פּעקעל צײַטונגען און אַ זאָג פאַר זיך: „געדאַרפט איבערלײענען", און נעהמט זיך גאָר צו זיין משניות אָדער צו זיין „פּתגמין קדישין".

קומט אָבער פאָרט דער הערלעכער טאָג, שטפּהט אויף דער פּעטער אורי, נאָך דעם נאָכמיטאָגדיגען שלאָף, אין אַ ספּעציעלער געהויבענער שטימונג פון לײענען רוסישע צײַטונגען. איין באַק מיט איין האלבער באָרד זײַנען איהם אײַנגעפּרעסט און געפּצרעט, און די צווייטע האַלבע באָרד שטעהט אים דיבאָם. מען דערקענט באַלד אויף וועלכער זייט ער איז געשלאָפען. ער שווענקט דאָס מויל, שאָקלענדיג דערביי זעהר עקשנותדיג מיטן קאָפּ אויף „ניין, ניין"... דערנאָך שרייט ער אויס מיט אַ דערפרישטער שטימע:

— פייגע, מיין ווייב, שטעל דעם סאַמאָוואַר!

שטעלט מען דעם סאַמאָוואַר. און ביז ער ווערט פאַרטיג, שפּאַרט זיך אָן דער פּעטער אורי אויפן קאַנאַפּע לעבען פענסטער און רופט אויס:

— פייגע, מיין ווייב, גיב מיר דאָרטען עפּעס אַ צײַטונג.

די מוהמע פייגע געהט צו צום קאָמאָד, גרייט צו דינען דעם מאַן אין אַזאַ פּלוצלעכער גייסטיגער אונטערנעהמונג. אויף די צײַטונגען ליגען אָנגעוואָרפען קינדערשע שול־ביכער און קאַיעטען. שטעקט די מוהמע פייגע אַריין צוויי פינגער אינם פּעקעל צײַטונגען און וואָס פאַר אַ בלאַט־צײַטונג עס שלעפּט זיך אַרויס, אַט דער ווערט געלייענט. קיין נפקא־מיני ניט פון וועלכען טאָג, און פון וועלכען חודש.

— נאַ! — טראָגט די מוהמע־פייגע צו די צײַטונג דעם פּעטער אורין, — קום מיישב געוועזן זיך לײענען.

— איך זעה, אַז דו האָסט אַ סך צייט, — מאַכט דער פעטער אורי מיט אַזאַ טאָן, אַז מען וואָלט באמת געמעגט גלויבען, אַז ער איז פאַרנומען טאָג און נאַכט; דערביי זאָטעלט ער אָן די שפּאָקולען אויפן נאָז, וועלכער שטעקט זיך ביי איהם אַצינד אַרויס עפּעס מאָדנע אָנגעשטרענגט, פייערלעך... די קאַסאָקע אויגען אונטער די פאַרצייטיגע גלעזלעך ווערען טיף און גרויס. אַ סכנה אַ קוק צו טאָן.

הויבען הויבט דער פעטער אָן פון דעם נאָמען פון דער צייטונג, דערנאָך פאַרטיפט ער זיך אין די אַבאָנאַמענט־פרייזען, וויפיל ס'קאָסט אַ יאָהר, אַ האַלב יאָהר, אַ חודש און מאַכט חשבונות.

— פייגע, — שרייט ער אויס צום ווייב אין קיך, — וויפיל צאָהלסטו פאַר דער צייטונג? אַ קאָפּיקע אַ טאָג? איז אָט זעה!.. פאַר דריי רובעל קען מען אויסשרייבען אויף אַ גאַנץ יאָהר. היינט וואָס פאַר אַ מציאה כאַפּען מיר?... געדאַרפט, זאָג איך דיר, בעסער אויסשרייבען. אָט אונזער זשאַמע באַקומט אַזוי אַלע טאָג פון פעטערבורג, מיט געדרוקטע אַדרעסען... גאָספּאָדינו... פיין.

— נעהמט מען און מען שרייבט אויס, — ענטפערט איהם דער מוהמעס בת־קול פון קיך.

— אַז גאָט וועט שענקען דעם געזונד, וועל איך „איטיר־צעשעם" אויסשרייבען, עס זאָל אָנקומען גלייך פון פעטערבורג.

אַזוי איז מבטיח דער פעטער אורי און נעהמט זיך צו דער רעכטער אַרבייט.

לייענען לייענט דער פעטער אורי נאָר די פעט־געדרוקטע קעפּלעך פון די אַרטיקלען, וואָס איז פאַר איהם דאָס באַקוועמסטע. מיט די קליינע רוסישע אותיותלעך, וואָס זיינען אָנגעפּעפּערט און אָנגעשאָטען ווי אַ שוואַרצער מאָן אונטער יעדע קעפּעל, האָט ער גאָר מורא אָנצוהויבען זיך.

זייענדיג יעדען יאָהר אין ניזשנע אויפן יריד, לייענט איבער דער פעטער אורי אַ רעכט ביסעל שילדען אויף די קראָמען. די קעפּלעך פון די אַרטיקלען זעהען איהם אויס, ווי

די גרויסע שילדען אויף דער אויסשטעלונג אין ניזשני, דאָר־טען — רויכוואַרג, פיש, מאַשינען, צוקער; דאָ — באָמבעס, סקאַנדאַלען, הרוגים, מלחמות. דאָס וואָס איז ניט דערזאָגט אין די קעפּלעך, דערזאָגט ער שוין אַליין, פון זיין אייגענעם שכל.

לייענט דער פעטער אורי זילבענוויז דאָס קעפּעל פון לייט־אַרטיקעל: שנים מקרא ואחד תרגום (איינמאָל געלייענט, צוויי מאָל פאַרטייטשט):

— מי־ניע־האָ־טים גאָ... גאָ־לאָדאַ־אַט, גאָלאָדאַט! ס'הייסט מיר ווילען ניט הונגערען! דו הערסט, פייגע? — שרייט ער צו דער מוהמען אין קיך.

— איך הער,—רופט זיך אָפּ די מוהמע פייגע און בלייבט שטעהן אין איינגאַנג פון עס־צימער.

— מיר ווילען ניט הונגערען! — איז איהר שטרענג מודיע דער פעטער אורי און קוקט זי אָן מיט שרעקלעכע פאַרגרעסערטע אויגען פון פאַרצייטיגע שפּאַקולען, — אַ סוף זאָל עס נעהמען! גענוג געצאַפּט דאָס בלוט, גוּ־וּט געשריבען, ווי מען דאַרף.

לייענט דער פעטער אורי אַ צווייטע קעפּעל:

— באָמ-באָמ־באַ, או, או-וו ניזש־נעם נאָוו־נאָוו-גאָראָדע! אַ באָמבע אין ניזשנע. דו הערסט, פייגע?—שרייט ער באַלד צו זיין אשת־חיל, וואָס איז פאַרטאָן מיטן סאַמאָוואַר,—מען וואַרפט שוין ווייטער באָמבעס אין ניזשנע. און צו ווען וועט מען זיך טשעפּען? צו אידען אויפן יריד, מסתמא... ד' ירחם!

— אוי-אוי־אוי — ענטפערט איהם אָפּ דער מוהמעס דריי־הברותדיגער זיפצעלע פון קיך. אַ סימן, אַז די נייעס איז אָנגענומען געוואָרען.

— ב־בונ-טי או־וו טאָ-קיאָ, נ־נאַ, ווייטער בונטען! דו הערסט, פייגע? גרויסע בונטען אין טאָקיאָ! מען הרגעט זיך, מען קוילעט זיך, עס קערט זיך דאַרטען די וועלט. גאָט ווייסט, וואָס עס וועט זיין דער סוף. נאַ!

די נייעס פון די בונטען אין טאָקיאָ האָט שוין די מוהמע

פייגע געהערט פון מאַטע דעם צייטונגס-פאַרקויפער מיט אַ רעכט ביסעל צייט צוריק. פונדעסטוועגען הערט זי דאָס גערן אַ צווייטען מאָל. און איז אין האַרצען טאַקע צופרידען, וואָס איהר אַלטער, ניט צו פאַרזינדיגען, פאַרשטעהט זיך אויף אַן אמת אין די רוסישע אותיותלעך, נישקשה, מען קען זיך אויף איהם פאַרלאָזען!

פאַרטיפט זיך דער פעטער אורי אַלץ ווייטער אין זיין קאָפּיקענער צייטונג:

— ראַס-ראַס-פּ... ר... ראַס־פּרי או סאָ-יוז-ני-קאָוו! ביי די סאָיוזניקעס איז... איז... דו הערסט, פייגע?

— וואָס איז ביי די סאָיוזניקעס? — פרעגט זיך נאָך די מוהמע-פייגע פון קיך אַרויס.

— „ראַס-פּרי"... דער שוואַרץ - יאָהר ווייסט זיי, וואָס זיי האָבען דאָ אָנגעשריבען. עפּעס אַ פאַסקודנער וואָרט. וואו איז ערגעץ דער „גמרא־בחור"? ער מאַכט די „אוראָקעס"? אַנו, פרעג ביי איהם דאָרטען אָקאָרשט, וואָס איז „ראַספּרי", לאָ־מיר זעהן וואָס ער קען.

— ער ווייסט ניט, — בדענגט אין אַ מינוט אַרום די מוהמע-פייגע אַ ידיעה. — געזוכט, געקוקט, בע, מע, און ווייסט ניט.

ציהט זיך פעטער אורי אַ צייל פון באָרד מיט אַ קלוי-געטשקער מינעלע און רעדט אַזוי:

— אַזוי? ער ווייסט אויך ניט? הייבט צוליב וואָס לערענט ער זיך? מען צאָהלט דאָך עפּעס דעם לעהרער דריי רובעל אַ חודש, צאָהלט מען... אַרויסגעוואָרפען געלד!

— אַרויסגעוואָרפען געלד, — איז מסכים די מוהמע-פייגע. און דער פעטער אורי פאַרבייסט דאָס ניט-געלונגענע נייעס מיט די „ראַספּרי" מיט אַן אַנדער קעפּעל:

— באָל-באָל-שאָי סקאַנ־דאַל או-וו או-וו דומע!! נאַ, פייגע, דו הערסט? שוין ווייטער אַ סקאַנדאַל אין דומע. אַז מען שרייבט „באָלשאָי סקאַנדאַל", איז מסתמא אַ רעכטער סקאַנ־דאַל. ניט קיין קליינער, די שונא ישראל קעהרען שוין דאָר-טען ווידער די וועלט. אודאי ווייטער פורישקעוויטש, ימח שמו

וזכרו זאָל ער ווערען. געוואַלד, וואָס האָט זיך אָט דער גוי אויף אונז אָנגעזעצט?

די מוהמע-פייגע דערלאַנגט דעם סאַמאָוואַר, פאַרפאַרעט טיי און פעטער אורי האַלט אין איין לייענען די קעפּלעך. פון די קעפּלעך געהט ער איבער צו די מודעות און טיילט זיך אַלץ מיט דער ווייב: דו הערסט, פייגע, מען זוכט דינסטען! טייערע מציאות. מען דאַרף זיי נאָך זוכען. דו הערסט, פייגע, דאָקטוירים בעטען זיך, מען זאָל זיך ביי זיי קומען הײלען. נאַ, זעה, און אונזער שטיקעל פערשעל איז נאָך ניט צופריּ-דען, אַז מען גיט איהם אַ גילדען, דוקא צוואַנציג קאָפּיקעס גיב איהם... אַנדערש פּאַסט איהם ניט... נאַ, זעהסט? אַבי ושאַ-מעס מויד וויל פאָהרען זיך לערנען „אויף די צייהן״. יאָ, יאָ, זי וועט שוין זיין גליקלעך, ווי די ראַבע קאַץ, זעהסט דאָך, דענטיסטען זיינען דאָ ווי די הינט. נ׳נאַ, פענסיאָנען... טעאַ-טער... פּו-דרע... ניטאָ וואָס צו הערען און ניטאָ וואָס צו זעהן!

און מיטאַמאָל וואַרפט זיך דעם פעטער אורין אין די אויגען אַ געדרוקטער שורה מיט גרויסע אותיות: „כאַמאַיאַ לוטשאַיאַ אָבוּאוו״. שרייט ער צו דער מוהמען:

— פייגע, פייגע, וויפיל האָסטו אָפּגעצאָהלט פאַר די קינ-דערשע שיך? צו פיר רובעל אַ פּאָר? א ווילדע מציאה! נאַ, אָט האָסטו דאָ אַ פּאָר שיך פאַר דריי רובעל. אַ שעהנע בעל-הביתטע ביסטו, אַז דו האָסט געלד!

— וואָס האָסטו זיך שוין צו מיר צוגעטשעפּעט? — צעבייּ-זערט זיך די מוהמע פייגע. — ער האָט זיך שוין צעלייענט! האָסט דאָך געוואָלט טיי, טרינק בעסער טיי. גענוג שוין דיר צו לייענען!

גיט דער פעטער אורי אַ וואָרף מיט האַרץ דאָס רוסישע בלעטעל:

— נ׳נאַ, ס׳איז מיט דיר אויך ניטאָ וואָס צו רעדען, גיס מיר שוין בעסער אָן אַ גלאָז טיי.

גיסט אָן די מוהמע פייגע דעם פעטער אורין אַ גוטן

גלאָז טיי און דערלאַנגט איהם מאַלינע-איינגעמאַכץ, כדי צו באַרוהיגען איהם די נערווען, וואָס האָבען זיך איהם צעשפּילט ביים לייענען די ציידונג. דעם איבערגעלייענטען בלאַט לייגט זי צוריק אַוועק אויפן קאָמאָד. צו דעם וועלען מאָרגען און איבערמאָרגען צוקומען נייע בלעטער אַ סך, אַ סך — פּאַפּיר פּאַר די ערב-שבתדיגע הליאַקעס. און ווער ווייסט, אין צוויי וואָכען אַרום, ווען דער פעטער אורי וועט זיך ווידער אַוועקזעצען לייענען ציידונגען, וועט אפשר די מוהמע-פייגע אַרויסשלעפּען פאַר איהם מיט צוויי פינגער די זעלבע ציידונג, וואָס ער האָט שוין לאַנג געהאַט געלעזען און פאַרגעסען, און פעטער אורי וועט ווייטער איבערלייענען אַלע קעפּלעך כסדר. אָנהויבען וועט ער פון דעם לייט-אַרטיקעל „מיר ווילען ניט הונגערען", ביז דעם רעכטען סקאַנדאַל אין דער דומע, און וועט אַזוי לאַנג דערצעהלען אַלע נייעסען דער מוהמע פייגען, ביז ער וועט זיך אָנשלאָגען אָן דעם געדרוקטען שוך צווישען די אָנאָנסען. און דאָ וועט ער זיך אָפּשטעלען אַ ביסעל פאַרוואונדערט און אַ ביסעל אומצופרידען און אַ שמיץ טאָן די ציידונג אָן דר'ערד:

— נ'נאַ. רבונו-של-עולם! אַלע טאָג דאָס זעלבע. ניטאָ וואָס צו הערען, ניטאָ וואָס צו זעהן. פייגע, גיס מיר שוין בעסער אָן אַ גלאָז טיי!

ניין, ווען די רוסישע שרייבער און דרוקער און זעצער וואָלטען געוואוסט, ווי טיכטיג דער פעטער אורי שטודירט אויס זייער ציידונג, וואָלטען זיי נאָך פלייסיגער און מיט נאָך מעהר חשק געטאָן זייער שווערע אַרבייט אין די נעפּעלדיגע, שלאָפלאָזע פעטערבורגער נעכט...

שבּתדיגער מוסר

1

ווינטער, בשעת דעם שבּתדיגען שלאָף, איז בּיים פּעטער אורי אין שטוב כמורנע, דער באַלקען ווערט נידעריגער, די פענסטער זיינען פאַרשוויצט. ווי דורך אַ שלייער זעהט מען דורך זיי אַ שטיקעל קאַלטען הימעל, אַ באַשנייטען שכנישען דאַך, אַ שוואַרץ-בּרוינע וועג איבּער דער פאַרפרוירענער אָזערע. איבּערן וועג פאָהרען שליטענס, פּויערישע „מאַגערקעס...” און זייערע פערדלעך זעהען אויס אַזוינע קליינינקע, געבּעכדיגע אויפן ווייטען פאַרפרוירענעם טייך. אַ רחמנות אויף די גוים! וואוהין פאָהרען זיי דאָס אום שבּת אין אַזאַ קעלט? וואוהין פיהרען זיי זייערע בּייכיגע פערדלעך?

די אונטערשטע שויבּען בּיים פּעטער אורי אין הויז זיינען באַדעקט מיט אַ דיקען זוים פון אייז, ס'זעהט אויס ווי אָנגעטריפט מיט סטעאַרינאָווע ליכט. ווערט דרויסען וואַרימער — געהט דאָס אָפּ. ווערט אַ פראָסט — וואַקסט דאָס אָן. אַ גאַנצער בּאַראָמעטער. פאַר חברה קליינוואַרג איז דאָס אַן עסק. זיי נעהמען אַ קאָפּיקע און פּרעסען צו צום אייז אויפן שויב. שטעמפּלען זיך אָפּ אותיות פון דער קאָפּיקע מיט דער פּוטער אַראָפּ... פּרוּבּירען זיי דעם צווייטען זייט פון דער מטבע — ווייטער דאָס זעלבּע. וואונדערען זיי זיך און קענען זיך ניט אָנוואונדערען.

דער מוזיניקעל שטופּט זיך אויך אַריין מיט זיין פּאַר־שימעלטע קאָפּיקע, וואָס ער האָט ערגעץ־וואו דערטאַפּט... ער דריקט זיין מטבע מיט אַלע שוואַכע, ניט געניטע פינגערלעך. מען שטויסט איהם, מען שטופּט איהם, און ער שרייט: „זעה, מאַמע!"... און „שטעמפּעלט" מיט אַלע כוחות, פריהערט די קאָפּיקע איין אין שויב, ווערט אַ געלעכטער. הויבט דער מוזיניקעל אָן רייסען מיט די נעגעל, דערנאָך מיט אַ טשוואָק. גיט אַ פּלאַץ דער אייז מיט דער שויב צוזאַמען... און ווער קריגט באַצאָהלט פון טאַטע־מאַמע מיט מזומנע פּעטש? פּאַרשטעהט זיך, אַז נאָר ווער דער עלף־יאָהריגער גמרא־בחור!... זאָל ער די קלענערע ברידערלעך ניט לערנען שטעמפּלען קאָפּיקעס אויף די שויבען. נאַ דיר גאָר אַ נייעם וואוילטאָג! שטעמפּלען קאָפּיקעס...

אָבער אַזאַ וואוילטאָג ווי שטעמפּלען מטבעות אין שויב, קען מען נאָר אַריינכאַפּען אום דערוואָכען, בשעת מען קומט אהיים פון חדר וואַרעמעס עסען. אָבער שבת? וואָס טוט מען שבת? געלט איז מוקצה. די קאָפּיקעס ליגען אין די וואָכעדיגע הויזלעך. אַך, ווען מען וואָלט היינט געמאָגט שטעמפּלען מטבעות! קליינוואַרג וואָלט זיך ממש מחיה גצווען...

וואָס טהוט מען אָבער פּאָרט? דער טאַטע שלאָפט, די מאַמע שלאָפט. די קאַץ האָט זיך אָנגעשטאָפּט מיט די שיריים פון טשאָלענט און דרעמעלט אויסגעצויגענערהייט אויפן ברעג אויווען. דאָס בייכעל — קיילעכדיג, הויבט זיך און לאָזט זיך אַראָפּ, בלאָזט זיך אָן און ווערט פלאַך. גיט מען זי אַ שלעפּ פאַרן עק, שווייגט זי און מאַכט זיך פלאַ־ידע. גיט מען זי אַ ציה אַ צווייטען מאָל, גיט זי אַ קעהר דאָס קעפּעל צו די קינדער אַזוי צנועהדיג־זיס, אַזוי מפונקדיג, ווי אַן עלטערע גוט־האַרציגע מוהמע, וואָס איז געקומען אַהער צוגאַסט:

— מיע־או...

דאָס הייסט: לאָזט צורוה, קינדער! שבת נאָכן טשאָלענט איז פון אייך אויך קיין רוה ניטאָ... שעמען מעגט איהר זיך!..

הערען די קליינע חברה עפּעס טאָקע מבויש פון אַזאַ

ווייכען, און כרומען „מיעאו״. כאָטש אַפילו... דער שוואַרץ־יאָהר ווייסט זי!... דאַכט זיך די גאַנצע וואָך, ווי נאָר מען גיט זי אַ ריהר, לייגט זי זיך מיט די פיסלעך אַרויף און דראַפּעט זיך און בייסט זיך אויף קאַטאָוועס. ס'הייסט ווילען ווילט זיך איהר אַ ביס טאָן מיט אַן אמת, נאָר זי האָט שטאַרק פחד מען זאָל איהר דערפאַר ניט ברעכען אַ ביין און מאַכט דערפון אַ שפּאַס... נישקשה, זי איז שוין גוט אָנגעלערענט. זי זעהט אויסצוקומען מיט די קליינע מזיקים מיט גוטען, מיט קעצישער דיפּלאָמאַטיע. זי לאָזט זיך קיצלען אַפילו ווען ס'איז איהר שוועהר אויפ'ן האַרצען, ווען זי איז אין אַ שלעכטער שטימונג, מאַכט דורך מיט די קינדער אַלע שקאָצערייען... און היינט, שבת, אַ טאָג א יאָהר, גיט נאָר אַ קוק ס'גראַ אָנשטעלען זי מאַכט, ס'גראַ צנועה אַ באָבעצי דאָס איז מיטאַמאָל געוואָרען!

ירחמיאלקען, דעם מזיק, דעם הומש־בחור, הויבט דאָס אָן צו פאַרדריסען. זעהט נאָר, זעהט נאָר! זי דערקענס גאָר קיינעם ניט! און גיט זי מיטאַמאָל מיט כּוח אַ נעהם פאַרן עק:

— גראָפּ פון אויוועך! נו!

— מיאַ־אַ־או...—לאָזט די קאַץ אַרויס אַן איינגעהאַלטענעם קוויטש און גיט כיטרע אַ גלאַנץ מיט די גרינע אויגען. אינם דאָזיגען „מיאַ־או״ הערט זיך שוין אַן אזהרה...

זי ווייסט, די שעלמע, אַז היינט איז שבת, אַז דער פעטער אורי שלאָפט דאָ אַצינד הינטערן ווענטעל... זון טאָמער וועט מען זי ווידער אַמאָל גראָב אַ טשעפּע טאָן וועט זי געבען אַזאַ מין מיאַאוקע, אַז דער פעטער אורי מיטן פּאַטעק וועט אַראָפּשפּרינגען פון בעט און עס וועט זיך טאָן חושך...

און באַלד טאַקע דערהערט זיך, ווי מען קלופּט שטיל אין ווענטעל, און דער מוהטע פייגעס קול זידט דאָרטען דורך די ציינער:

— לאָזט צורוה די קאַץ, ממזרים!... דער טאַטע שלאָפט דאָך עפּעס...

און גלייך נאָך איהר ברומט אויף אַ פאַרשלאָפענער הייזעריגער קול. דער פעטער אורי האָט זיך גענומען אויפכאַפּען:

— מ... האַ, האַ? וו...וואָס איז דאָס? עהז...

— גאָרניט... — מאַכט די מוהמע-פייגע, כּדי צו באַרוהיגען איהם.

— גאָרניט! — ענטפערען די קינדער מיט איין כאָר הינטער דעם ווענטעל.

— וואַרט, וואַרט... — דערהערט זיך פעטער אוריס פאַרשלאָפענער בת-קול. איכ'ל, איכ'ל אייך ווייזען „גאָרניט”.

און עס ווערט שטיל. ווערוועל, דער עלף-יאָהריגער גמרא-בחור, שטופּט פון זיך אָפּ די קלענערע ברידערלעך און זעצט זיך אַוועק בלעטערען אַן אַלטע הגדה מיט צאַצקעס, אָדער די רוסישע כרעסטאָמאַטיע מיט די בילדער פון די קיסרים, וועלכע ער האָט שוין אַמאָל הונדערט געזעהען. ער ווייסט גאַנץ גוט: ווער וועט כאַפּען די גוטע פּעטש פאַר דער קאַץ? ער!...

ניט ס'מוזיניקעל — נאָר ער! ס'איז שוין אַ פאַרפאַלענע זאַך. די קאַץ האָט מנצח געווען. דער שבתדיגער שלאָף האָט זי באַשיצט. און ירחמיאלקע דער מזיק, דער זיבען-יאָהריגער חומש-בחור, מאכט איהר אַ קולאַק אין דער שטיל און גיט צו איהר אַ קריץ מיט די צייהן: „וואַרט, וואַרט, עס וועט דיר שוין אַ כאָלערע נעהמען!”...

אָבער דאָס שבתדיג-זאַטע, מפונקדיגע קעצעל בויגט צו איהם אַראָפּ דאָס קעפּעלע פון ברעג אויוועז און קוקט איהם אָן אַזוי שפּאָטיש, פון אויבען אַראָפּ מיט כשרע מוהמע-אויגעלעך, מיט אַ קרומען שמייכעלע אויפן פּיסקעלע און מיט אַ צולהכעיס-העויהלע אויפן ראָזיגען סמאַרקאַטען נעזעלע... היינט אין זי תקיף, היינט איז זי „אויפן פערד”. זי ווייסט, די שעלמע, אַז היינט איז שבת, אַז דער פעטער אירי שלאָפט אַצינד הינטערען ווענטעל... ניין, קינדער! דאָס מאָל לאָזט זי זיך ניט שפּייען אין דער קאשע אַריין... מיעאו!

2

אין אַ שעה אַרום דערהערט זיך אַ סקריפּ פון אַ בעט

און אַ ברייטלעכער הוסט... פעטער אורי איז חס־ושלום ניט צוגעקיהלט, נאָר גלאַט אַזוי. שבת דאַרף אַ בעל־הבית אַ איד אַביסעל אונטערהוסטען נאָכן שלאָף, אַ קאַפּעלע אונטערקרעכצען. דערנאָך דערהערט זיך אין קיך אַ פּליוך פון וואַסער. פעטער אורי וואַשט זיך דאָרטען און שווענקט די ציינער. און אַלץ אַזוי ברייטלעך, שבתדיג. עטוואָס בריקעט דאָרטען און כאָרכעלט און צאַפּעלט זיך ביים שווענקען:

— ברררר... דזרר... חרר...

די מוהמע פייגע נעהמט אַראָפּ פון אַלמער דעם אַלטמאָדישען קופּערנעם טשייניק, גיסט איהם אָן פון הליאַק פול מיט זודיגע וואַסער און דעקט איהם אַרום מיט האַנטיכער, ער זאָל ניט אָפּקיהלען. פון די האַנטיכער געלינגט איהם אַרויסצושטעקען די נאָז... ער אָטעמט פּאַרע, און סאָפּעט אין דער שטיל. געניג איין קוק אויף דער קופּערנער רויטער נאָז, כדי צו דערפיהלען, אַז עס איז איהם אַצינד גוט וואַרים, דעם טשייניק, אוי, איז איהם וואַרים!

דער גמרא־בחור קוקט איהם אָן, און דערמאָנט זיך אָן מלך דעם גראָבען, דער שוסטער מיט זיין לאַנגער שופר־נאָז, וועלכען ער האָט איינמאָל פרייטאָג געזעהן אין באָד אויף דער אויבערשטער פּאָליצע, אַרומגעלייגט מיט נאַסע בעזימער, די אויגן פאַרזשמורעט און גוואַלדעוועט פון וואוילטאָג גלאַט אין דער וועלט אַריין: „האַ־האַ־האַ"... און פון מויל זעצט איהם אַ פּאַרע. קען זיך דער גמרא־בחור ניט איינהאַלטען און גיט אַ לאַך.

— וואָס לאַכסטו? — גיט ביין אַ פרעג דער פעטער אורי און קוקט איהם שאַרף אָן מיט זיינע קאַסאָקע אויגען. צוויי קרומע פיילען שטעכען דורך וועלוועלעס האַרץ.

— גאָרניט... — ענטפערט דער גמרא־בחור און פאַרדרייטעלט זיך.

— דו הערסט דאָך, פייגע — מאַכט דער פעטער אורי צו דער מוהמען, — „גאָרניט", זאָגט ער... לאַכט דאַכט זיך און „גאָרניט"... ס'געהערט? „גאָרניט" זאָגט ער...

און זעצט זיך צום טיש. די מומע דערלאַנגט איהם די גוטע גלאָז טיי מיט די פיינע שבתדיגע קאַרשען־איינגעמאַכץ. דער פעטער אורי טרינקט די ערשטע גלאָז מיט אַפּעטיט, אָהן אַ וואָרט צו ריידען. ער וואַרפט נאָר אַלע ווייל אַ טיפזיניגען קאַסאָקען קוק אויף דעם גמרא־בחור. ער האָט שוין אייגענטליך פאַרגעסען, אַז הינטערן ווענטעל, אין מיטען שלאָף, איז עפּעס פריהער פאָרגעקומען... נאָר פיהלען פיהלט ער, אַז ער האָט איהם וואָס צו זאָגען. כ'מיין, וואָס דרעהט ער זיך אַרום אַן עלף־יעהריגער בחור אַ גאַנצען טאָג, גלאַט אַזוי? און אַז שבת איז וואָס? מילא, ער — אַן עלטערער איד, האָט געשלאָפען אָבער אָט דער שייגעץ, וואָס?

נאָך דער ערשטער גלאָז טיי, מיט די שמעקעדיגע גע־כּרעגעלטע קאַרשען, בעסערט זיך די שטימונג ביים פעטער אורי. זיין בייזקייט גייט אַוועק מיט דער פּאַרע פון טשייניק, נאָר פיהלען פיהלט ער, אַז טאַקע אַצינד איז אָנגעקומען די ריכטיגע שעה פון מדריך זיין קינדער... מעסט ער אָפּ דעם גמרא־בחור פון קאָפּ ביז די פיס מיט זיינע קאַסאָקע אויגען און הויבט אָן בזה הלשון:

— נו, אַדרבא, געה, זעץ זיך, וואָס שטעהסטו? טרינק טיי. ביסט שוין באַלד אַ בחור, באַלד... עלף יאָר ביזסטו אַלט. מעגסטו זיך שוין געוואוינען זיצען מיט מענשען גלייך מעגסטו... פייגע, גיב איהם אַ גלאָז טיי!... לעג איהם אַריין איינגעמאַכץ אין טעצעל. אָט אַזוי, אָ! נאָך אַביסעל... גאַנץ פיין. נו, און אַ ברכה? מען דאַרף דיך נאָך דערמאָנען? אָמן! נו, טרינק, טרינק! נעהם איינגעמאַכץ. נעהם. אַדרבא, דו זעהסט אַליין... איצט בין איך ניט אין כעס. אַ האָר אויך ניט. וואָלט איך דיך בעטען... דו אַליין זאָלסט מיר זאָגען, וואָס וועט פון דיר זיין דער תכלית?

קורץ און שאַרף. פעטער אורי פאַרלאַנגט פונם עלף־יאָהריגען גמרא־בחור איין קליינקייט. ערשטענס, זאָל ער טרינקען טיי מיט איינגעמאַכץ, און צווייטענס, זאָל ער איהם

זאָגען, וואָס עס וועט פון איהם זיין דער תּכלית. מעהר גאָרניט.

דערהערט דאָס מאָדנע וואָרט „תּכלית", שטעלט זיך דעם גמרא-בחור די איינגעמאַכץ אין האַלז. די טיי פאַרלירט דעם שבתדיגען טעם. דער תּכלית שטעלט זיך איהם פאָר אין געשטאַלט פון אַ האַרבען איד, מיט אַ שטעכעדיגער סיוואָליכער באָרד, מיט א רוסישער בלאַט-ציטונג אין האַנט, וועלכער קוקט איהם אָן ביז אין שפּאָטיש דורך בלאָהע שפּאַקולען. פּונקט אַזאַ אויסזעהן האָט דער נייער נגיד פון שטעטעל.

— ניין, באמת, — צעזינגט זיך ווייטער דער פעטער אורי און נעהמט מיט אַ טאָן העכער. זיין כונה איז דערביי, אַז די מוהמע פייגע זאָל אויך הערען, ווי ער קען זיין אַ טאַטע, אַ דערציהער פון קינדער.—באמת... ביזסט דאָך א קלוגער אינגעל, ביסטו דאָך... אַ שאַרפע קאָפּ, אַלע זאָגען, דאַרפסטו דאָך פאַרשטעהן, דאַרפסטו. איך רעד שוין מיט גוטען. איך בין איצטער ניט אין כעס. דו זעהסט דאָך... איז אדרבא, זאָג, זאָג דו, וואָס וועט פון דיר זיין דער תּכלית?...

דער גמרא-בחור שווייגט און זופּט טיי. (אצינד האָט שוין דער „תּכלית", ס'הייסט דער נייער נגיד, אַראָפּגענומען די בלויע שפּאַקולען און ווישט זיי מיטן נאָז-טיכעל און קייט ביז מיט די ליפּען...)

— זעהסטו דאָך—מאַכט דער פעטער אורי צו דער מוהמע פייגען, — איך רעד מיט איהם און ער — גאָרניט. שווייגט. זליאָקעט און שווייגט. מען פרעגט דאָך עפּעס ביי דיר?

— לאָז איהם פריהער אָפּטרינקען די טיי, דערנאָך וועסטו רעדען — גיט די מוהמע פייגע אַ זאָג און ווערט נאָך אַ ביסעל אָנגעברוגזט...

פאַרדריסט דאָס דעם פעטער אורין: לא די, וואָס זי האָט ניט קיין הנאה פון זיין קלוגען מוסרן די קינדער, ברוגזט זי זיך גאָר. ענטפערט ער איהר צום טאָן:

— יאָ, יאָ, העלף אים נאָך אונטער! גיב איהם גערעכט...

נאָר באַלד דערמאָנט ער זיך, אַז אַצינד איז ער, בטבע, ניט אין כּעס, אַ האָר אויך ניט, און פאַרענדיגט אַזוי:

— אַדרבא. איך זאָג דאָך גאָרניט, געזונטערהייט. זאָל ער אָפּטרינקען... טרינק! טרינק טיי מיט איינגעמאַכץ! טרינק!

— איך וויל מעהר ניט טרינקען, — רוקט אָפּ דער גמרא־בחור זיין גלאָז טיי און לאָזט אַראָפּ די אויגען.

— דו הערסט? ער וויל מעהר ניט טרינקען. גאָרניט. ער וויל שוין ניט. האָסט דאָך נאָר וואָס געוואָלט, האָסטו דאָך!

און דאָ הויבט שוין דער פּעטער אורי אָן צו פאַרגעסען, אַז... „אַצינד איז ער ניט אין כּעס", עס פאַרדריסט איהם וואָס די מוהמע פייגע איז עפּעס ברוגזלעך, וואָס דער גמרא־בחור דערטרינקט ניט זיין טיי, וואָס דער קופּערנער טשייניק איז שוין אָפּגעקיהלט, וואָס אין שטוב ליגט אַ ווינטערדיגע, טריבע האַלב־טונקעלהייט, וואָס דער שבת געהט אַוועק, וואָס ער האָט דעם גמרא־בחור צו זאָגען עפּעס אַ וויכטיגע קלוגע זאַך און האָט ניט קיין ווערטער. און דאָס אַלץ לאָזט זיך אויס צו פּייוועלס קאָפּ מיט אַ נייעם מזמור:

— איז... טיי, זאָגסטו, האָסטו אָפּגעטרונקען. גוט. פרעג איך ביי דיר נאָך אַמאָל. אָהן כּעס פרעג איך. אַדרבא... זאָג דו... וואָס וועט פון דיר זיין דער תּכלית! זעהסט דאָך, איך רעד און ער קוקט גאָר אויף דער סטעליע... וואָ־אָ־ס וועט פון דיר זיין דער תּכלית? וואָס האָסטו זיך אויף מיר אָנגעזעצט? איך, איך האָרעווע דאָך אויף דיר, מעג איך, דאַכט זיך, פרעגען: וואָס האָסטו זיך אויף מיר אָנגעזעצט?!

3

נאָר דאָס וואָרט „תּכלית" האָט שוין אָנגעוואוירען זיין גיפט. פּעטער אורי פיהלט אַליין, אַז עס געהט אויס שטאָף אַז ער טשעפּעט זיך אומזיסט, אַז ניט דאָס וויל ער זאָגען. און דאָ קומט איהם צו הילף די קאַץ, וועלכע איז גראָד

אַצינד געקומען רייבען זיך לעבען זיינע פיס, אין דער כמור־נער שבתדיגער טונקעלקייט. פונקט ווי זי וואָלט איהם געוואָלט אָפּדאַנקען דערפאַר, וואָס ער האָט זי פריהער געראַטעוועט פון ירהמיאלקעס הענט, און אַגב בעטען איהם, אַז ער זאָל אויך אויף ווייטער ניט אָפּטאָן זיין חסד פון איהר... אַ גרויסע וואָך קומט אָן; און אַז די ליידאַקעס קומען פון חדר מיטאָג עסען איז ער אין דער היים ניטאָ. און דער עברי־בחור, דער מזיק, קלייבט זיך גאָרניט אויף קאַטאָוועס אָפּרעכענען זיך מיט איהר... זי ווייסט...

דערמאָהנט זיך פעטער אורי, אַז פריהער, דורכן שלאָף, האָט ער עפּעס געהערט קאַניוקען די קאַץ. כאַפּט ער זיך אָן דעם אָן און פאַרענדיגט זיין ניט־געלונגענעם מוסר־השכל מיט אַ שטורך דער קאַץ און מיט אַ זאַכלעכער באַשולדיגונג געגען גמרא־בחור:

— פּססס־יק, צו אַלדע שוואַרצע יאָהר!... ביז וואַנען וועט זיך אַזאַ עלף־יאָהריגער בחור שפּילען מיט קעץ? וואָס עפּעס איז דאָרטען געווען פאַר אַ געשעפּט מיט דער קאַץ, אַ?

— דאָס איז... ניט איך, ניט איך!... — ווערט רויט דער גמרא־בחור און שטעלט זיך אויף פון אויפרעגונג.

— דו הערסט דאָך, עס איז ניט ער...—אַזוי ווענדעט זיך דער פעטער אורי צו מוהמע פייגען; ער רעכענט, אפשר וועט זי פּאַרט קומען צו הילף און מאַכען אַ סוף פונם גאַנצען שמועס. ער איז שוין, ברוך השם, אַזוי ווייט פאַרקראָכען, און אַליין קען ער ניט אַרויס...

נאָר די מוהמע־פייגע שווייגט.

— ס'איז ניט ער.. זאָגט ער, הערסט דאָך, ווער דען? איך?... איך האָב געשלעפּט די קאַץ פאַרן עק? איך?

די מוהמע פייגע זיצט אונטערגעשפּאַרט די באַק מיט צוויי פינגער און שווייגט.

— זעהסט דאָך, — שטאַרקט זיך דער פעטער אורי און פיהלט, אַז דער פולווער איז שוין אין גאַנצען אויסגעגאַנגען.

— אָט זעה... אַצינד האָט ער זיך אַוועקגעשטעלט! וואָס שטעהסטו?

זעצט זיך דער גמרא־בחור אַנידער. אַ מינוט איז שטיל.

— זיצט... אָט האָט ער זיך אַנידערגעזעצט. איך רעד און ער — גאָרניט. זיצט. זעהסט דאָך, אָט טאַפּט ער די טיש־טוך. טאַפּט. צוגעבונדען זיך צו דער טישטוך. די טישטוך טשעפּעט דיך? לאָז אָפּ די טישטוך!

דער גמרא־בחור גיט געריצט אַ געה צו צום פענסטער און הויבט אָן צייכענען פאַרקלערטערהייט אויף דער פאַר־שוויצטער שויב.

— זעהסט דאָך... אָט האָט ער זיך גענומען צום פענס־טער. גאָרניט. איך רעד און ער צו מיר — מיטן הינטען... מאָלט מיטן פינגער, מאָלט. אום שבת שרייבען?! — דערמאָנט ער זיך פלוצלונג,—יונגאַטש, אום שבת!

דערשרעקט זיך דער גמרא־בחור און פאַרווישט געשווינד דאָס וואָס ער האָט אָנגעמאָלט.

— אום שבת מעקען?—גיט אַ געשריי דער פעטער אורי, — אום שבת!... אַוועק פון מיינע אויגען. יונגאַטש דו! אַוועק פון מיי־נע...

כאַפּט וועלוועל די פיס אין די הענט און אַנטלויפט אין צווייטען צימער. דאָרטען איז שוין טונקעל. די קלענערע ברי־דערלעך זיצען אין די ווינקעלעך און קוקען איהם אָן מיט פאַרזינדיגטע אויגען. זיי פיהלען, אַז ער לייַדט פאַר זיי, פאַר זייערע שטיפערייען מיט דער קאַץ, און מסורט קיינעם ניט...

— גאָרניט. — דערהערט זיך וויטער דעם פעטער אוריס קול. און אַלע שפּירען, אַז זיין דרשה קריכט איהם שוין אַליין פון האַלז, — איך רעד און ער אַנטלויפט. גאָרניט. אַנטלאָפען! ירחמיאלקע, וואָס טהוט ער דאָרטען ביי אייך? אַ?

— גאָרניט. — באַשיצען איהם ירחמיאלקע און דער מו־זיניקעל אין איין קול. — ער זיצט.

— ער זיצט. דו הערסט דאָך, פייגע, ער זיצט! נו פרעג איך ביי דיר,—ווענדעט זיך אורי שוין אַ ביסעל ווייכער

צו דער מוהמען – קען מען דאָס פון איהם אַריבערטראָגען? קען מען דאָס פון איהם לעבען אויף דער וועלט? נו, זאָג אַליין! אַצינד בין איך טוין ניט געווען אין כעס... האָסטו דאָך אַליין געזעהן... אַדרבא... דו שווייגסט? מ־־נאַ, עס איז מיט דיר אויך ניטאָ וואָס צו ריידען, ביסט אַזוי גוט ווי זיי. לאָמיר טוין בעסער דאַווגען מנחה.

עפּילאָג

אין אַ שעה אָנדערהאַלבען אַרום איז שוין פּעטער אורי פאַרטיג מיט מנחה. מיט שלש־סעודות און מיט מעריב. די אָנגעצונדענע געפלאָכטענע הבדלה־ליכט האַלט דער מוזיני־קעל און פּינטעלט מיט די אויגלעך.

— הויב העכער! — מאַכט צו איהם דער פּעטער אורי— נאָך העכער, אָט אַזוי אָ! וועסטו האָבען אַ הויכע כלה.

זיין קול איז שוין אַצינד געבראָכען, וויך, אַ ביסעלע פאַרשעהמט.

— גוט וואָך, פייגע, מיין ווייב!

— גוט יאָהר! — ענטפערט אָפּ מוהמע פייגע האַלב־ברוגז־לעך און האַלב שוין איבערגעבעטען.

און אין שטוב צעגיסט זיך אַ ליכטיקייט פון לאָמפּ, אַ שטילע טרויעריקייט און אַ זמרל פון סאַמאָוואַר. פּעטער אורי טהוט באַלד אָן זיין וואָכעדיג רעקעל, זיין וואָכעדיגע סאַמעטע־נע יאַרמולקע און כאַפּט זיך צו זיין נאָטיץ־ביכעל. מעקט דאָרטען עפּעס און שרייבט און זינגט אונטער, און אַלץ מיט אַזאַ ווילדער התמדה. מען וואָלט באמת געקאָנט מיינען, אַז אויב ער זאָל גצווען פאַרלאָזען זיין נאָטיץ־בוך ביז מאָרגען, וועלען חס־ושלום אונטערגעהן אַלע זיינע געשעפטען אויף דעם זומערדיגען יריד, אין ניזשני, אין אַכט חדשים אַרום.

קוקענדיג אויף איהם דערמאָהנט זיך אָבער דער גמרא־בחור, אַז עס איז היינט אוועק אַ טאָג און ער האָט גאָרניט

ניט געטאָן. און טאַקע וואָס וועט זיין דער תּכלית? דער „תּכלית"?... און דאָס וואָרט עגבערט און עגבערט.

דער „תּכלית" גיט איהם אַציגד אַ שיין אין דער גע־שטאַלט פון דעם נייעם נגיד, ביידע הענט צעשפּרייט אויף די קניע, שאָקעלט צו מיטן קאָפּ און מיט די שפּאַקולען, באַדויערט איהם, זיין אומגעהן ליידיג...

גיט ער זיך, וועלוועלע, אַ נעהם מאַכען זיינע אוראָקעס אונטערן הענגלאָמפּ, שרייבט איבער פון זיין רוסישער כרעס־טאָמאַטיע, סטאַרעט זיך.

די קליינע ברידערלעך קוקען צו. דערזעהט דאָס דער פּעטער אורי, פּאַרלאָזט ער אויף אַ ווײַלע זיינע חשבונות, בויגט זיך איבער מיט זיינע קאַסאָקע אויגען און קוקט אויך אַריין.

— פּיי — אַן! — איז ער מסכּים אין אַ רגע אַרום,—אָט אַזוי ביסטו אַ מענש. גאַ־אַנץ פיינע אותיות... וואָס שרייבסטו דאָס דאָרטען? אַ? „אי סאָבאַקעי זאַ־זאַדראַוו כ... כוואָסט"... פּע, וואָס איז דאָס פּאַר אַ ווערטער? מנאַ... מילא, דאָס איז גאָר־ניט... דער עיקר איז דאָך דער כתב... דו זעהסט, פייגע? וואו ביסטו דאָרטען? קום, זעה...

דעם גמרא־בחור פּאַרווילט זיך ווייגען פון עפּעס אַ וואַ־רימען רחמנות־געפיהל אויף זיך, אויף דעם טאַטען, אויף אַלע־מען. עס ווילט זיך איהם צודריקען דעם קאָפּ צום טאַטענס גרויליכער באָרד. נאָר געה, לאַסטשע זיך צו אַן עלטערען מענשען מיט חשבונות־ביכלעך, מיט אַ סאַמעטענער יאַרמעלקע אויפן קאָפּ... וואָס זוכט שטענדיג אַ תּכלית פּאַר זיינע קינדער.

דער אומשטערבלעכער פּאָמעראַנץ

1

געהען צוויי קעסטלעך פּאָמעראַנצען איבערן בלויען ים. די פּאָמעראַנצען זיינען אַלזשירער, קייַלעכדיגע, זאַפטיגע, שווערע; מיט אַ גליהענדיג-רויטער שאָלעכץ — די פאַרב פון אַפריקאַנער פריהמאָרגענס.

באַריהמען זיך די פּאָמעראַנצען אין דער ערשטער קעסטעל: — מיר געהען קיין וואַרשע, די אַלטע פּוילישע הויפּטשטאָט. אָ, וואָס פאַר אַ ווייסע צייהן עס וועלען אונז אָנבייסען, וועלכע פיינע אַריסטאָקראַטישע צינגער עס וועלען פון אונז הנאה האָבען!

שווייגען די פּאָמעראַנצען אין דער צווייטער קעסטעל, טוליען זיך איינער צום צווייטען און רויטלען זיך פאַר בושה. זיי ווייסען, ברוך השם, אַז זיי זיינען באַשטימט ערגעץ-וואו פאַר אַ קליין שטעטעל אין דער ליטאַ, און גאָט ווייסט, אין וועלכע קבצנישע הענט זיי וועלען אַריינפאַלען. אוי, עס האָט זיך ניט געלוינט צו שלינגען אַזוי דורשטיג דעם שיין פון דער אַפריקאַנער זון, די קיהלע טהויען פון די אַלזשירער נעכט, דעם ריח פון דער בליהענדיגער פּראָנצויזישער „באָיאַרע”. ברוינע, פלינקע הענט פון יונגע מולאַטקעס האָבען זיי פון די בוימער געעניטען, אין באַמבוקענע קערב געוואָרפען, האָט זיך דאָס אַלץ געלוינט?

וועלען מיר אָבער זעהן, ווער עס האָט בעסער געמאַכט: צי די פּאָמעראַנצען, וואָס זיינען אַריין אין וואַרשע, אָדער יענע, וואָס זיינען שפּעטער אָנגעקומען קיין שקלאָוו — אַ פאַר־וואָרפען שטעטעל אין ווייסען, און מיר וועלען זיך אַ מוכר אַראָפּנעהמען.

איז אָנגעקומען די ערשטע פּאַרטיע פּאָמעראַנצען קיין וואַרשע, האָט זיי דער פּרוכט־הענדלער אויסגעלעגט אין עטלעכע פּיראַמידעס. האָבען זיי געשיינט, ווי גליהענדיגע קנויילען פון פענסטער אַרויס. אָבער ניט לאַנג האָט דאָס געדויערט. אין דעם זעלבען טאָג האָט מען זיי פאַרקויפט. די רוישענדיגע, דורשטיגע גאַס האָט זיי באַלד איינגעשלונגען. פאַרמאַטערטע מענשען האָבען זיי אין קעסענעס געשטעקט, אויפגעריסען זייער זאַפטיגע, גאָלדיגע שאָלעכץ מיט אומריינע פינגער, אויף די שמוציגע טראָטואַרען געוואָרפען. איינגעשלונגען געהענדיג, הינ־טיש, אָהן אַ ברכה. זייער מחיהדיגער זאַפט האָט געשפּריצט אויף פאַרשטויבטע בערד, אויף פאַרסמאָדרעטע קאַפּאָטעס. אויף זייער אָרט אין קראָם ליגען שוין אַנדערע פּירות אָדער גאָר גרינס. ניטאָ קיין יחוס! בלויז זייערע שעהנע שטיקער שאָלעכץ האָבען זיך נאָך געוואַלגערט אין גאַס, ווי פאַרקילטע שטראַהלען פון אַ ווייטער, גליהענדיגער זון. קיינער האָט אָבער ניט פאַרשטאַ־נען, אַז דאָס וואַלגערן זיך גרוסען פון ווייטע זוניגע לענדער, פון אייביג־בלויע הימלען. מען האָט זיי מיט די פיס געטראָטען, פערד זיינען איבער זיי געפאָהרען, ביז ס'איז אָנגעקומען אויף זיי דער סטרוזש מיטן בעזים און האָט זיי אַוועקגעקעהרט, אָהן רחמנות, אין מיסט־קאַסטען. און אויס פּאָמעראַנצען! אַ סוף מיט דעם, וואָס האָט ערגעץ־וואו געבליהט און זיך געזאַפטיגט צווי־שען דופטיגע בלעטער און געפאַלען אין באַמבוקענע קערב, אונטער אַ הייסען, רייכען הימעל.

איז אָנגעקומען די צווייטע קעסטעל מיט פּאָמעראַנצען שפּעטער מיט עטלעכע טעג קיין שקלאָוו. גענוג האָבען זיי זיך געשלעפּט אין ענגע גוי׳שע וואַגאָנעס און געטרייסעלט זיך אויף

ייִדישע פֿוהרען, ביז זיי האָבען זוכה געווען מ׳זאָל זיי באַווייזען זייער נייע סביבה.

די שקלאָווער בשמים־קרעמערקע האָט צוגערופֿען צו זיך דעם מאַן:

— געה שוין, בריה מיינער, עפֿען אויף די פּאָמעראַנצען אויף שלח־מנות!

עלע, דער בשמים־קרעמער, איז, ניט קוקענדיג אויף דער ווייבס אידאָגיע, אַ געניטער סחורה־אויספּאַקער. ער אַרבייט ביי דעם פֿאַרפּאַקטען קעסטעל אַ שעה צוויי. געלאַסען און פּאָרזיכטיג קלאַפּט ער אַרום די דעק מיט דער דלאָטע, ווי אַ גאָלד־אַרבייטער אַ טייערע ציהרונג. די ווייב שטעהט דערביי און גיט עצות. לסוף עפֿענט זיך דאָס קעסטעל אויף, און, פֿון צווישען די בלויע שטיקער פּאַפּיר, גיבען אַ גליה די פּאָמעראַנצען־בעקלעך, און עס גיט אַ שפּאַר מיט אַ געדיכטען יום־טובדיגען ריח.

אין אַ ווײַלע אַרום ליגען שוין די פּאַמעראַנצען אויסגעלעגט אין קראָם־פענסטערל און קוקען אַרויס אויפֿן בלאָטיגען מאַרק, אויף דעם גרויען נידעריגען הימעל, אויף די קופּקעלעך שניי ביי די רינשטאָקען, אויף די אָנגעפּעלצטע ווייס־רוסישע פּויערען מיט זייערע געלע, פֿאַרלאַטעטע קאָזשוכעס. אַלץ אַרום איז אַזוי פֿרעמד, צפונדיג, פֿאַרקיהלט, האַלב־פֿאַרפֿוילט. און די פּאָמעראַנצען מיט זייער פֿייערלעכען ריח און מיט זייער העלישער פֿאַרב זייגען אַזוי רייך אין פֿרעמד און ניי אין אַזאַ אומבאַקאַנטער, אָרימער סביבה, ווי אַ קייזערלעכע קלייד אין אַן אַכסניה פֿון בעטלער...

קומט צוגעהן די מוהמע פייגע מיט איהר וואָלענער פּאַטשיילע איבערן קאָפּ, מיטן קאָשיק אין האַנט. זי האָט דערזעהן די פּריז־אויסגעפּאַקטע סחורה און איז אַריין קויפֿען אויף שלח־מנות. און אָט דאָ הויבט זיך אָן די אומשטערבלעכקייט פֿון דעם פּאָמעראַנץ!

אָרים און גרוי איז דאָס ליטווישע לעבען. און דאָס ביסעלע נאַטור־רייכקייט, וואָס עס פֿאַלט אַמאָל אַריין אַהער,

ווערט אויסגעצוצט ביסלעכווייז, מיט שכל און מיט אַלע פינף חושים. אַ טראָפּען געהט ניט פאַרלוירען פון דער שפּהנער׳ פאַרוואָגעלטער פּרי. ניין, וואָלט דער פּאָמעראַנץ געווען ניט מעהר ווי אַ גלגול פון אַ זינדיגער נשמה, וואָלט ער ביי דער מוהמע פייגען אין שטוב אויך באַקומען זיין תיקון.

2

— איז אַכט קאָפּיקעס ווילט איהר אויך ניט? אַ גוטען טאָג!

די בשמים-קרעמערקע ווייסט גאַנץ גוט, אַז די מוהמע פייגע האָט ניט וואו צו געהן קויפען אין אַן אַנדער אָרט, פונדעסטוועגען גיט זי זי אַ ציה צוריק פאַר דער פאַטשיילע:

— אַזאַ גוט פּורים אויף אַלע אידען, וואָס פאַר אַ גאָלדענע סחורה איך פאַרקויף איין... ס׳איז מעהר ניט ווילע אַ פּאָטשין!

— ס׳איז ניט מעהר ווילע אַ פּאָטשין! — זאָגט נאָך אַלע דער בשמים-קרעמער, דער געניטער עפּענער פון פּאָמעראַנצען-קעסטלעך.

אַ רענדעל אַרויף, אַ רענדעל אַראָפּ. די מוהמע פייגע קלייבט אויס דעם בעסטען, שווערסטען פּאָמעראַנץ, פאַרוויקעלט און לאָזט אַראָפּ אין קאָטעך אַריין, צווישען אייער, ציבעלעס, פּורימדיגע „גוטע זאַכען" און שאַר-ירקות. קומט די מוהמע פייגע אַהיים, באַפאַלען זי די קליינוואַרג — פונם עלף-יעהריגען „גמרא-בחור" ביזקעל דרדקי-אינגעל, וואָס ערב יום-טוב זיינען זיי באַפרייט פון חדר, און מען נעהמט זיך באַלד רעווידירען דער מאַמעס קאָשעך:

— מאַמע, וואָס האָסטו געבראַכט? וואָס האָסטו געבראַכט?...

באַרוהיגט זיי די מוהמע פייגע. דעם גיט זי אַ פּאַטש

לכּבוד יום-טוב, דעם אַ כּטוסאַק און דעם אַ ריס פאַרן אויער:

— ווער איז מיר געשעהן, ווי די הייזעריקען זיינען זיי דאָך מיך באַפאַלען!

פונדעסטוועגען באַווייזט זי זיי דאָס, וואָס זי האָט איינגעהאַנדעלט:

— נאַט, זעהט, מזיקים, האָלאָדראַנצעס!

פון די קליינשטעטעלדיגע, ליטווישע „גוטע זאַכען" גיט אַ שיין, ווי אַ בשורה פון רייכקייט און גליק — דער פּאָמעראַנץ. די קינדער ווערען דערשטוינט. פון פאַראַיאָהריגען פּורים איז זיי נאָך געבליבען אַ זכר, אַ שאָטען פון דעם ריח פון אַזאַ מין פּרי. אַצינד האָט דאָס ווידער אויפגעלעבט מיטן זעלבען ריח און קיילעכדיגקייט, אָט איז דאָס! ביז איבער אַ יאָהר אין דער צייט וועלען זיי דאָס ניט זעהען.

מען כאַפּט דאָס מיט דינע הענטלעך, מען שמעקט, מען וואונדערט זיך.

— אוי, ס'אַראַ פּאכל! — זאָגט דער מוזיניקעל — אוי, ווי ס'שמעקט!

— דאָס וואַקסט אין ארץ-ישראל — זאָגט אָפּ דער גמרא-בחור און ווערט עפּעס שטאָלץ און סעריאָז.

די מוהמע פייגע פּאַרשליסט עס אין קאָמאָד. אָבער די קיילעכדיגע, דופטיגע, פלאַמענדיגע פּרי לעבט אין דער קינדערשער פאָרשטעלונג, ווי אַ זיסער טרוים. זי שיינט רייך און ניי צווישען די האַרטע גרינע עפּעל און געזויערטע אוגערקעס, וואָס די קינדער האָבען געזעהן אַ גאַנצען ווינטער.

קומט אָן מיט מזל די פּורימדיגע סעודה, זיצט דער פּאָמעראַנץ אויבענאָן, צווישען אַ גאַנצע חבריא מיט טערטעלעך און מאַרמעלאַדען און פייגען און צוקערקעס, און שיינט אַרויס ווי אַ גרויסער קאָראַל פון אַ פיעל-פאַרביגער מאָזאַאיק.

די מוהמע פייגע דעקט דאָס איבער מיט אַ טוך און גיט איבער דעם שלח-מנות-טרעגער ער זאָל טראָגען. דער פּאָמעראַנץ שטעקט אַרויס דעם שפּיץ קאָפּ פון אונטערן טוך, ווי איינער זאָגט: „איך בין דאָ, איך בין גאַנץ, אַ גוטען יום-טוב

קינדער!״ די קינדער באַגלייטען איהם אין זיינע נסיעות מיט בענקענדיגע בליקען. זיי ווייסען, אַז אַ סך גילגולים וועט ער, נעבעך, אויסשטעהן, ביז ער וועט אָנקומען צוריק מיטן שמש.

און כּךְ־הוה. איין מוהמע בייט אויף אַ ציטרין און שיקט אָפּ דעם פּאָמעראַנץ אַן אַנדער קרובה. האָט שוין מוהמע פּייגע דעם ציטרין. שיקט די מוהמע פּייגע דעם ציטרין יענער קרובה, באַגעגענט ער זיך דאָרט ווידער מיטן פּאָמעראַנץ און טוישען זיך מיט די ערטער. באַקומט צוריק די מוהמע פּייגע איהר בן־יחידעל, דעם פּאָמעראַנץ...

דעקט מען אויף דעם טוך, זיצט ער, דער ממזרוק, אויפן פריהערדיגען אָרט כּמלך בגדוד, און קעניגט איבער לעקעכלעך און צוקערקעס און ראָזינקעס. די קעלט פון דער פּורים־נאַכט ליגט אויף איהם, ווי אַ טהוי. עס זעהט אויס, אַז ער שמייכעלט אַ ביסעל מיעד און אַ ביסעלע פאַרקיהלט פון זיינע ווייטע שליחות אין אַזאַ פרעמדער, פאַרשנייטער און אומ־באַקאַנטער נאַכט:

— נו, קינדער, אָט האָט איהר מיך צוריק, וואָס האָט איהר מורא געהאַט?

3

געהט אַריבער פּורים, ליגט דער פּאָמעראַנץ אין קאָמאָד ביי זיין פּולער גאַנצקייט, און עס איז איהם וואויל. דערלאַנגט מען קרובים שבתדיגען כּיבוד צום טיש, ליגט ער בראש, ווי אַ בן־מלך צווישען די פּלעבעאישע עפּעל און וועלשענע ניס. מען באַטראַכט איהם, מען פרעגט ווי טייער, מ׳זאָגט מבינות, ווי אַלטע גבירים, וואָס זיינען געוועהנט צו אַזעלכע פּירות, און מען לעגט איהם אַוועק צוריק אויף זיין אָרט. די עפּעל און די ניס ווערען פאַרשוואונדען איינציגווייז און דער פּאָמעראַנץ דרעהט זיך אַלעמאָל אַרויס פון די קרובהשע הענט, און

בלייבט גאַנץ. שקלאָווער קורבים זיינען חס־ושלום קיינע „הלעי־טניס״ ניט און ווייסען וואָס צו לאָזען אויף דרך־ארץ.

און משנכנס אדר מרבים בשמחה*)... אַ טאָג נאָך פורים שרייבט מען תנאים ביי דער מוהמע פייגען אין שטוב. די מוהמע פייגע פאַרקנסט איהר עלטערע טאָכטער מיט אַ בעל־הביתיש קינד, ליגט ווייטער דער פּאָמעראַנץ אויבענאָן, אונ־טערן סאַמע הענג־לאָמפּ, פונקט ווי צוליב איהם איז דאָ די גאַנצע שמחה. אמת, איין באַק איז איהם שוין אַ ביסעל צוגע־לעגען, ווי ביי אַן אַלטען גענעראַל, פונדעסטוועגען האָט ער נאָך אַ מלכות־דיגען אויסזעהן. ער פאַרשיינט דעם טיש מיט זיין רייכער עקזאָטישער פּראַכטקייט. די קליינוואַרג, פונם דרדקי־אינגעלע ביזן עלף־יאָהריגען גמרא-בחור, האָבען שוין אָפּטמאָל דערמאָנט דעם טאַטען, געגעבען אָנצוהערעניש דער מאַמען, אַז ס'וואָלט שוין צייט געוועזן געבען פאַרזוכען אויך... מאַכען „שהחיינו״, מעהר ווילען זיי ניט, ווי מאַכען „שהחיינו״... האָט אויף זיי די מוהמע פייגע גוט אָנגעשריגען: ליידאַקעס, זולל־וסובאניקעס! אַז עס וועט האַלטען ביי מאַכען „שהחיינו״ וועט מען זיי שוין אָנזאָגען מיטן בראָדער שמש... טאַטע-מאַמע ווע־לען אַליין ניט אויפעסען. זאָלען זיי נאָר קיין מורא ניט האָבען.

צו די תנאים זיינען קליינוואַרג אין איינע ציטערניש, טאָמער פאַרווילט זיך גאָר דעם חתן מאַכען „שהחיינו״. אַ קשיה, וואָס אַ חתן קען זיך פאַרוועלען צו די תנאים! די מאַמע גיט דאָך איהם אַלע מאָל דעם בעסטען חלק.

דער חתן אָבער איז אַ שקלאָווער, אַן עהרלעכער חתן. ער ווייסט, אַז אַ פּאָמעראַנץ איז ניט געמאַכט געוואָרען התנים זאָלען איהם עסען צו תנאים, נאָר כדי צו פאַרשיינען דעם טיש. האַלט ער איהם נאָר איין רגע אין האַנט, און זיין גער־געלע לויפט אַריין אין געמבע און לויפט אַרויס צוריק. און די פערזענלעכקייט פונם פּאָמעראַנץ בלייבט ווידער אומבאַריהרט.

---

*) ווען חודש אדר קומט, מאכט מען שמחות.

קומט אָבער פאָרט דער גליקלעכער פרייטאָג־צו־נאַכטס. דער פּאָמעראַנץ איז שוין מעהר ניט אַזוי קיילעכדיג ווי פריהער און ניט אַזוי דופטיג. זיין יוגענט איז שוין פאַרביי. נאָר ס׳מאַכט ניט אויס. אַבי אַ פּאָמעראַנץ! נאָך דער שבתדיגער וועטשערע איז די שטימונג אַ געהויבענע. דורכן בראָדער שמש זאָגט מען קיינעם ניט אָן, נאָר קליינוואַרג פיהלען בחוש, אַז היינטיגען מאָל וועט מען שוין מאַכען „שהחיינו״, און מאַכען זיך תמעוואטע. מען וואָלט געקאָנט מיינען, אַז דער פּאָמעראַנץ איז גאָר אויף דער וועלט ניטאָ.

רופט זיך אָפּ די מוהמע פייגע צום פעטער אורין:

— אורי, נעהם צעטייל די קינדער דעם פּאָמעראַנץ. וואָס וועט דאָס אויסליגען?

דער פעטער אורי, אַ באַבּערדעלטער איד מיט קאַסאָקע אויגען, אַ געניטער פּאָמעראַנצען־עסער, וואָס האָט שוין אויף זיין לעבען אויפגעגעסען אוודאי אַ האַלבע טוץ פּאָמעראַנצען, אויב ניט מעהר, זעצט זיך אַוועק אויבּענאָן, עפענט אויף דעם גרויסען קלינגעל פון זיין פאַרעווטן מעסערעל — אַן אַלטער „זאַוויאַלאָוו״ — און נעהמט זיך צו דער אָפּעראַציע. די קינדער שטעהען אַרום טיש און קוקען אָן דעם פעטער מיט יראת־הכבוד, ווי מען קוקט אָן אַ זעלטענעם כישוף־מאַכער, אגב וואָלטען זיי שוין געוואָלט זוכה זיין זעהן, וואָס אינעווייניג טהוט זיך, און טאַקע פאַרזוכען אויך. כ׳מיין מען איז דאָך שטיקלעך מענשען, עס גלוסט זיך... נאָר דער פעטער אורי האָט צייט. פאָרזיכטיג און רוהיג שניידט ער אָן אויף דער פרי גלייכע ראַדיוסען פון איין „פּאָליוס״ ביזן צווייטען. פריהער שניידט ער אָן פיער, דערנאָך אַכט אַזוינע ליניעס, איינע אין איינע (אַז מען שמועסט, אַז דאָס איז אַ מייסטער!) און נעהמט זיך שיילען...

אַלע הערען זיך צו, ווי עס קנאַקט די פליישיקע, עלאַסטישע שאָלעכץ. לאַנגזאַם טיילען זיך אָפּ די געאָמעטריש־ריכטיגע, רויטע שטיקער הויט. ערטערווייז אָבער איז דער פּאָמעראַנץ אַ ביסעלע צוגעלעגען און צוזאַמען מיט דער שאָלעכץ

פאַררייסען זיך זאַפטיגע שטיקעלעך „פלייש“. דאָרטען מאַכט דער פעטער אורי: „פפט!“, פונקט ווי עס וואָלט איהם וועה געטאָן. רוקט זיך אַריין דער קלינגעל פון מעסער און צופעדירט דעם געפעהרלעכען אָרט. קייקעלט זיך אַרויס דער פּאָטעראַנץ פון זיינע, ווייס-געלבלעכע, דופטיגע וויקעלעך און ווערט קוינ-ציג צעטיילט דורכן פעטער אויף גלייכע האַלבע לבנות, שטיקעל אין שטיקעל.

— קינדער, – לאָזט אַרויס די פאַרקנסטע כלה-מויד אַ „קול-קורא“ און שטעלט אַוועק אַ גרויסען קעלישאָק אויפן טיש, — פאַרגעסט ניט די ביינדלעך, וואַרפט זיי אַריין אַהערצו. וועט מען זיי אָנווייקען און פאַרזייען...

רעדען רעדט זי צו די ברידערלעך און מיינט דעם טאַטען אויך.

קליינוואַרג זיינען מבטיח מיטצוהעלפען דער שוועסטער אין איהר יונג-בעל-הביתישער אונטערנעהמונג, וואָס שיינט צו האָבען גאָר אַ גרויסע צוקונפט. און די אויגעלעך זייערע זיי-נען געווענדעט צו די צאַרטע, ראָזיגע האַלבע לבנות אויפן טעלערעל.

די ערשטע ברכה מאַכט דער פעטער אורי אַליין. ער צעקייט איין שטיקעל און שלינגט אַראָפּ מיט כונה. פאַרמאַכט איין קאַסאָקע אויג און דאָס צווייטע הויבט ער אויף צו דער סטעליע און דרעהט מיטן קאָפּ:

— אַ שאַרפער פּאָמעראַנץ! קינדער, קומט קאָרשט אַהער...

אַפריהער געהט צו דער מיזיניקעל. דאָס איז שוין זיין חזקה: וואו אַ גוטע זאַך איז ער דער ערשטער נאָכן טאַטען. הויך אויפן קול, מיט אַ קוויטש, מאַכט דאָס אַ ברכה, כאַפּט אַריין זיין „האַלבע לבנה“ און פאַרכלינעט זיך.

— כאַפּ ניט!... — מאַכט צו איהם דער פעטער אורי זעהר געלאַסען — קיינער וועט ביי דיר ניט אָפּנעהמען.

— און וואו איז די ביינדעלע? — גיט אַ פרעג די כלה-מויד און רוקט אונטער דעם קעלישאָק.

— יע, יע, וואו איז די ביינדעלע? — העלפט אונטער פעטער אורי.

— דערשלונגען.. — דערשרעקט זיך דאָס מוזיניקעל און ווערט רויט ביז איבער די אויערען.

— דערשלונגען??

— יאָ-אָאָ...

אין טורערן שטעלען זיך דעם קליינעם אין די אויגען. ער כאַפּט גיך אַ קוק אויף די עלטערע ברידערלעך... זיי שווייגען.

עס איז שוין אָבער אַ פאַרפאַלענע זאַך... ער ווייסט... אַצינד וועט איהם שוין קיין טאַטע ניט העלפען. מען וועט איהם שוין „נעהמען לעבער״. מהיום והלאה האָט ער שוין אַ נייע צונעמעניש: „ביינדעלע״...

דערנאָך געהט דאָס מיט די איבריגע חלקים פּאָמעראַנץ כסדר, פון אונטען אַרויף, ביז עס דערגרייכט צום גמרא־בחור. דער גיט אַ נעהם זיין חלק, שפּילט זיך מיט איהם אַ ווײלע און בייסט אָן, פּיה׳לענדיג דערביי אי אַ גוטען טעם, אי אַ זיכען גרוס פון ארץ־ישראל, פון וועלכער ער האָט אַ סך מאָל אין חדר געטרוימט. פּאָמעראַנצען וואַקסען דאָך נאָר אין ארץ־ישראל...

— און אַ ברכה? — פאַקט איהם דער פעטער אורי און שטעלט אויף איהם אָן זיינע קאַטאָקע אויגען.

— ברוך אַתּה ד׳... — פּלאָפּעלט פאַרשעמט דער גמרא־בחור. און דאָס שטיקעל פּאָמעראַנץ בלייבט איהם שטעקען אין האַלז. אוי, אַ פאַרשטערטער, אַ פאַרשטערטער גרוס פון ארץ־ישראל!...

נאָר דער פעטער אורי באַגנוגענט זיך ניט. ניין. ער מוסרט איהם, דעם גמרא־בחור, אַז ער מאָג זיך לערנען מאַכען אַ ברכה ביים מוזיניקעל, יאָ, ער מעג זיך לערנען. ער איז איהם מבטיח, אַז ער וועט נאָך ביים מוזיניקעל הייצען אַמאָל די הרובעס, יאָ, יאָ, ער וועט הייצען. — און...

נאָר אין מיטען דערמאָנט ער זיך:

— פייגע, פאַרוואָס געהסטו ניט פאַרזוכען?

אַ נס, וואָס ער האָט זיך דערמאָנט. אַז ניט, גאָט ווייסט, ווען ער וואָלט געענדיגט זיין מוסר־השכל.

— אויך אַ געשעפט, — רופט זיך אָפּ די מוהמע פייגע, געהט פונדעסטוועגען צו, מאַכט שהחיינו און קוויקט זיך: אַי, אַי, וואָס פאַר אַ שעהנע זאַכען עס זיינען דאָ אויף דער וועלט! און מען לאָזט זיך אַוועק אין אַ ברייטען שמועס וועגען פּאָמעראַנצען.

די מוהמע פייגע זאָגט, אַז זי וואָלט געווען אַ גבירה, וואָלט זי אויפגעגעסען אַלע טאָג אַ... האַלבען פּאָמעראַנץ. אויף אַ גאַנצען האָט זי קיין השגה ניט. וואָרום ווי נעהמט מען דאָס אין מיטען העלען טאָג און מען נאַשט אויף אַ גאַנצען פּאָמעראַנץ פאַר אַכט מיט אַ האַלב קאָפּיקע? — דער פעטער אורי אָבער האָט אַ העכערען שוואונג. פאָרט געווען אַמאָל אין ניזשני אויפן יאַריד. שמייכעלט ער מיט זיינע קאַטאָקע אויגען: ניין, אַז ער וואָלט געווען אַ גביר, וואָלט ער געלאָזען אויס־דריקען דעם זאַפט פון... דריי פּאָמעראַנצען פאַר איין מאָל, און וואָלט דאָס געטרונקען מיט אַ גלאָז. אָט וואָס!

די ווייב און די קינדער ווערען דערשטוינט פון דער רייכקייט פון אַזאַ פאַנטאַזיע, און שטעלען זיך פאָר אַ פולע גלאָז מיט ראָזיגען, שליימיגען פּאָמעראַנצען־יויך, אַ ווייסע שוים פון אויבען, און אין דעם שוים שווימט אום אַ ביינדעלע...

בלייבען אַלע אַ מינוט זיצען אַרום טיש שווייגענדיג, און קוקען מיט טרוימערישע אויגען אויף די געלבע פייכטע קער־לעך, וואָס די כלה־מויד האָט צוזאַמענגענומען ביי אַלע אַנטייל־נעהמער פונם פּאָמעראַנץ. זי באַגיסט זיי מיט וואַסער און צעהלט זיי דורכן גלאָז. איינס, צוויי, דריי, פיער... גאַנצע ניין שטיק האָט זי. יאָ! אין אַ וואָך אַרום וועט זי זיי פאַרזייען אין די בלומען־טעפּ, און נאָך דער חתונה וועט זי זיי מיטנעהמען צו זיך אין דירה. זי וועט זיי אויסשטעלען ביי זיך אויף די פענסטער און וועט זיי לאָזען וואַקסען אונטער איבערגעקעהרטע גלעזער...

מיינט איהר דאָך, אַז דאָס איז דער סוף? האָט איהר פאַרגעסען, אַז אַ פּאָמעראַנץ האָט נאָך אַ שאָלעכץ...

4

איינער פון די קליינוואַרג מאַכט אַן אַנטדעקונג, אַז מען גיט אַ דריק אַ שטיקעל פּאָמעראַנץ־הויט אַנטקעגען לאָמפּ, גיט אַ שפּריץ אַ גאַנצער פאָנטאַן פון דורכזיכטיגע, דינינקע, שמעקענדיגע טראָפּעלדלעך, און אַז מען שפּריצט דאָס אַריין דעם צווייטען ברודערעל אין אויג אַריין, הויבט ער אָן צו פינטלען... נאָר איידער ער האָט נאָך צייט צו אַנטוויקלען זיין ערפינדונג, באַקומט ער אַ רעכטען פּאַטש איבערן האַנט און אַלע שטיקלעך שאָלעכץ ווערען פאַרשוואונדען ביי דער מוהמע פייגען אין פאַרטוך.

— אַז קיין מעשה איז זיי ניט צו קליין, די ממזרים, פונקט ווי דאָס וואָלט געווען קאַרטאָפעל־שאָלעכץ... ניין, אַז זי וואָלט געקענט קריגען נאָך אַ ביסעל, וואָלט זי דאָך דערפון געקענט פּרעגלען איינגעמאַכץ... יאָ, איינגעמאַכץ...

נאָר ס׳רעדט זיך מעהר ניט אַזוי. ביז עס וועט זיך אָנקלייבען אַ קאָלעקציע פּאָמעראַנצען־הויט אויף איינגעמאַכץ קען קומען משיח.

לעגט מען דאָס אַריין איבער נאַכט אין דער וואַרימער פּעטשורקע צום טריקענען. די גאָלד־רויטע שטיקער שאָלעכץ, וואָס האָבען ערשט נעכטען אויסגעזעהן אַזוי פריש און זאַפטיג, זיינען היינט פאַרקנייטשט, שוואַרצלעך־ברוין, צעקרימט און האַרט, ווי אַלטע מזוזות. נעהמט די מוהמע פייגע דעם שאַרפען קיך־מעסער און צעשניידט זיי אויף לאָקשען, דערנאָך אויף קליינע לאַנגינקע „צוקער־לעקעכלעך"... שיט דאָס אַריין אין אַ פלאַש, פאַרגיסט מיט בראַנפען, פאַרשיט מיט מעהל־צוקער און שטעלט אַוועק עס זאָל שטעהן. אינם בראַנפען לעבען אָפּ די ברוינע, פאַרדאַרטע שטיקעלעך, בלאָזען זיך אָן, בליהען אויף, באַקומען

זייער אַמאָליגע מראה. גיסט מען אָן אַ גלעזעלע און מען פאַרזוכט, דערשפּירט מען דעם עכטען טעם און דופט פון פּאָ-מעראַנצען-קאָרקע.

קומען קרובים אויף כּיבוד, מאַכען זיי שהכּל, פאַרזוכען, קוּקען זיך און עס בלייבט מיט אַלעמענס הסכּם, אַז דאָס איז זעהר געזונד פאַרן מאָגען. און די קרובהטעס פרעגען אויס ביי דער מוהמע פייגען, ווי אַזוי זי איז געפאַלען אויף אַזאַ המצאה...

-- אָט... — מאַכט דער פעטער זשאַמע צו מיכליען זיין בלוניתטע — ביי דיר געהט אַלץ אין ניוועץ. האָסט דאָך אויך געהאַט אַ פּאָמעראַנץ אויף פּורים! וואו איז דער שאָלעכץ? — גאָרניט, אַרויסגעוואָרפען.

שלאָגט איהם איבער דער פעטער אורי:

— מילא, זשאַמע, לאָמיר בעסער נעהמען נאָך צו קאַפּעלעך!

און גיט אַ שמייכעל מיט די קאַטאָקעס אויגען צו זיין אשת-חיל, צו דער מוהמע פייגען.

פאַרבינדט מען צוריק די פלאַש מיט אַ שטיק ווייסען טוך איבער דער קאָרקע, עס זאָל ניט אויסוועפּען, און מען שטעלט אַוועק אין אַלמער עס זאָל זיך גוט איינשטעהן. שטעהט זיך דאָרטען די פלאַש איינע אַליין, ווי אַ פרומע אי-דענע, אַן עגונה אונטערן הייבעל...

קומט פּסח, פאַרקויפען אידען חמץ אַלעקסעיקע דעם וואַסער-טרעגער, מיט דעם שמוציגען, פלאַקסענעם קאָפּ. פאַלט די פלאַש מיט פּאָמעראַנצאָווקע אויך אַריין אין גוישע הענט. אַ גאַנצע וואָך שטעהט זי פאַרקויפט, מוקצה, און קוים וואָס זי דערלעבט מען זאָל זי צוריק אויסלייזען, אידען מיט גרויע בערד און ווייבער אונטער פרומע פאַריקען זאָלען מאַכען אי-בער איהר שהכּל און דערצעהלען נסים פון דער מוהמע פייגעס בריהשאַפט.

און יאָהרען לאַנג שטעהט אַמאָל אַוועק אַזאַ פלאַש. פון צייט צו צייט גיסט מען צו איהר צו פרישע בראַנפען און מען פאַרזוכט זעלטען-ווען, ביז די שטיקלעך פּאָמעראַנצען - הויט, אויפן דעק פלאַש, פאַרלירען שוין זייער קראַפט, ווערען

צעווייקט, און בלייך. נעהמט דער פעטער אורי און פּאַטשט זיי ארויס פון דער פלאַש אויף אַ טעלערל.

דאָס קומט אויס שטענדיג אַ מוצאי־שבת, נאָך הבדלה, ווען די נשמה יתרה געהט אַוועק און אַ וואָכענדיגער אומעט גנבעט זיך אַרויס פון די ווינקעלעך. זוכט דער פעטער אורי מיט וואָס צו קוויקען זיך, און דערמאָנט זיך אָן די פּערלע־גענע, מיט בראַנפען אָנגעזאַפּטע פאַרצוקערטע שטיקעלעך פּאָ־מעראַנצען־קאָרקע.

קעהרט ער, מחילה, איבער די ברייטע בּבּודיגע פלאַש איבער אַ טעלער און פּאַטשט זי קרעפטיג און וויך איבער איהר אויסגעהוילטען דנאָ.

— פּום, פּום, פּו־הום... — הילכט אָפּ די פלאַש קלאָגענ־דיג און הילכיג־טעמפּ איבערן גאַנצען שטוב, אין די וואָכעדיגע מוצאי־שבתדיגע שאָטענס.

עס הערט זיך אין איהר קלונג אַ מין דערשראָקענער טיפער זיפץ: אַן עכאָ פון אַן אויסגעשעפּטען אַלטען ברונעם. זי שרייט, דאַכט זיך, די פלאַש, אַז מען שלאָגט איהר די נשמה אַרויס, דאָס לעצטע חיות... און פון איהר גלעזערנעם האַלז פאַלען דערביי קלעפּיגע גאָלד־געלבע און אפּעטיטלעכע שטיקעלעך.

דערנאָך ווערט שטיל. פעטער אורי מאַכט אַ ברכה איבער די שיריים, פאַרזוכט אליין און גיט אַלעמען פאַרזוכען.

די קינדער זיינען מסכּים, אַז כאָטש עס בייסט פון דעם אַ ביסעלע די צונג, פונדעסטוועגען שפּירט מען נאָך דעם טעם פון אַמאָליגען, פורימדיגען פּאָמעראַנץ, עליו השלום.

נאָר אין דער זעלבער צייט, ווען ביים פעטער אורי אין שטוב פאַרשווינדט שוין דער לעצטער זכר פונם באַריהמטען פּאָמעראַנץ, זיינען די יורשים זיינע — די אויסגעצווייקטע, אָנגעשוואָלענע קערלעך — שוין לאַנג אויפגעגאַנגען ביי פעטער אורי'ס אויסגעגעבענע טאָכטער אין די בלומען־טעפּ. אַ דריי־פיער שפּיצעכיגע, פעכיגע בלעטעלעך האָבען זיך פון יעדען קערעל אויפגעשפּאָלטען.

מען האָט שוין פון זיי, אַנומעלטען, אַראָפּגענומען די איבערגעקעהרטע, פאַרשוויצטע גלעזער. זיי געוועהנען זיך, אָהן עין־הרע, צום שקלאָווער קלימאַט און שפּראָצען פאַמע־לעך, מיט אַן איינגעהאַלטענעם גרינעם שמייכעלע, וואָס זיי האָבען פון די וואַרעמע לענדער מיטגענומען און אין זיך פאַר־באַהאַלטען.

דאָס יונגע ווייבעל גיט אויף זיי אַכטונג; באַזיסט זיי טאָג איבער טאָג. אין גאָט ווייסט וואָס פון זיי קען נאָך אַמאָל אויסוואַקסען.

די בהמה

1

אַ גאַנצן ווינטער שטעהט פּעטער אוריס בהמה אין שטעלכעל, וועלכע איז צוגעבויט האַרט צום פירהויז. פון קליינעם בוידימעל, וואָס אונטער דער קראָקווע פון פירדויז, וואַרפט מען איהר אַראָפּ איהר וועטשערע און איהר אונטערלעגער־היי און שטרוי — גלייך אין שטאַל אַריין.

אין די ווינטערדיגע לאַנגע נעכט, אין די גרויסע פרעסט און זאַוואַרוכעס, אַז מען כאַפּט זיך אויף פון שלאָף, הערט מען ביים פעטער אורין אין שטוב ווי די בהמה אָטעמט שווער אין שטאַל און קרעכצט פון בויך אַרויס, ווי זי וואָלט מיט זיך אַליין גערעדט אויף איהר בהמה־לשון:

— מ...פוי־י־ם!... אַ שווערער ווינטער!

וועלוועל, דער עלף־יעהריגער גמרא־בחור, אַז ער דערהערט אין מיטען דער נאַכט אַזאַ זיפץ, שטעלט זיך איהם פאָר ווי צוויי זיילען ווייסע פאַרע זעצען פון דער בהמהס נאָז־לעכער אין דער קאַלטער פינסטערקייט פון שטאַל. עס שטעלען זיך איהם פאָר איהרע פייכטע, גוטע אויגען פון אַ קיה־אַ־מאַמע, וואָס האָט שוין געבוירען אויף דער וועלטעל אַזוי פיעל שוואַרצע און ברוינע קעלבעלעך און באַיקעלעך; אַזעלכע שעהנינקע, שטיפערישע און נאַרישע; און אַלע זיי האָט דער שוחט אַוועקגעקוילעט. די לעבער פון די קעלבעלעך האָט די מאַמע

געבראַכט פון מאַרק, געבאַקען און געהאַקט מיט ציבעלע... און אָט ליגט איצט די בהמה אין שמאַל איינע אַליין, איהרע לאַנגע בּרעמען זיינען פאַרשאָטען מיט פּראָסט ווי מיט מעהל, און קלעהרט און זיפצט אין דער פינסטער. וועגען וואָס־זשע קלערט זי אַצינד, אויב ניט וועגען איהרע קעלבּעלעך?...

— הו־או־ף! — דערהערט זיך ווייטער אַ טיפער בּהמה־שער זיפץ פון שטעלכעל. און דער ווינט כאַפּט אונטער... אונ־טערגעהערט ווי אַ רכילותניק און צעבלאָזט עס:

— פיו — ו — או...

מיט דעם זעלבען פאַרשלאָפענעם בּיינאַכטיגען רחמנות־געפיהל כאַפּט זיך אויף דער גמרא־בחור אין דער פריה. נאָר איצטער איז דאָס געפיהל פרישער און קלאָרער. ער ווייסט וואָס ער האָט צו טאָן. באַלד נאָכן איינוואַשען זיך שלינגט ער אַראָפּ די בּרכות ווי אַ געזאַלצענע רפואה, און נעהמט זיך אויסזוכען וואו אַ פאַרדאַרט שטיקעל ברויט און בולקע — אין אַלמערעל, אויפן באַנק, אויפן פענסטער. דערטאַפּט ער אַ פריש שטיקעל, נעהמט ער עס אויך אָן. — זאָל דוכטען אַן אָרימאַן. ער באַזאָלצט די סקאָרינקעס געדיכט, געדיכט. ער ווייסט, אַז די בהמה האָט ליב זאַלץ, — און גנבעט זיך אַרויס אין פירהויז. שטילינקערהייט שפּאַרט ער אָפּ דאָס טירל און שטרעקט אויס דאָס נאַשעריי דער בהמה מיט ביידע ציטערענדיגע מאָגערע הענטלעך:

— נאַ, נאַ... בהמהלע!

עס גיט איהם אַ זעץ אין פּנים מיט אַ וואַרעמער פּאַרע, מיט אַ ריח פון מילך און מיסט און אָנגעוואַרעמטע שטרוי. דערנאָך שטרעקט זיך אַרויס פון דער טונקעלהייט אַ הערניגער, פּירקאַנטיגער קאָפּ מיט אַ פּאָר פייכטע מאַמע־אויגען, און אַ לאַנגע צונג כאַפּט די שטיקלעך ברויט איינס נאָך איינס. און יעדעס מאָל באַקומט דער גמרא־בחור אַ לעק איבערן האַנט, ווי מיט אַ האַרטער וואַרעמער בּערשטעל... די זעלבע צונג לעקט איהם דערנאָך אויס ביידע הענט, ווען קיין ברויט איז שוין מעהר ניטאָ, באַדאַנקט אַפּנים...

דעם גמרא-בחור גיט עפּעס אַ שטיק אין האַלז. עס שטעלען זיך איהם טרעהרען אין די אויגען. ער פיהלט, אַז די בהמה פאַרשטעהט איהם אַ סך בעסער ווי די מענשען מיט די האָריגע באַבערדעלטע פּנימער, וועלכע דרעהען זיך אַרום איהם אַרום און לערנען איהם, און שלאָגען, און מוסרן איהם... אַז מען וואָלט געמעגט, וואָלט ער אַזוי אָפּגעזעסען גאַנצע שעה'ן, וואָלט זיך צוגעהערט ווי די בהמה קייעט, וואָלט געשמועסט מיט איהר. ער וואָלט זי איינגעלאַדען צוגאַסט אויך... אויפן פריזבע הינטערן שטוב, וואָלט ער אויסגעלייגט שטיקלעך ברויט מיט זאַלץ: „כיבוד" פאַר דער בהמה. אדרבא, מוהמע, עסט, זאָל אייך וואויל באַקומען! וואָס מאַכט איהר אין געזונט? אַז מען קלאַפּט אייך איבער די הערנער, טוט אייך גאָרניט וועה? וואָס פאַר אַ טעם פיהלט מען, ווען מען קייעט שטרוי? איהר האָט קיינמאָל ניט געזעהן קיין וואָלף? געגעסען אַמאָל אין וואַלד גראָז מיט שוואַרצע יאַגעדעס? און... האַ? וואָס איז דאָס? — אוי!

אַ הייסער פליאַסק פאַלט דעם גמרא־בחור ווי פון הימעל אַראָפּ איבערן נאַקען. ער שפּרינגט אויף. די מוהמע-פייגע שטעהט הינטער איהם מיט אַ צעפלאַמט פּנים, די הענט פאַר-קאַטשעט:

— ווייטער מיט דער בהמה?... ווייטער אַוועקגעגעבען דער בהמה אַ האַלבען לאַבען ברויט. מטומד!

— מ... ו... הן! — לאָזט די בהמה אַרויס אַ דערשטיק-טען קרעכץ פון די נאָז-לעכער.

נאָר דער איין גמרא-בחור פאַרשטעהט דעם דאָזיגען קרעכץ. אויף לשון בהמה הייסט דאָס:

— בעל-הביתטע, שלאָגט ניט דאָס קינד, שלאָגט ניט!...

אָבער די מוהמע פייגע פאַרשטעהט עס ניט. זי פאַר-שטעהט ניט אַזאַ לשון. זי פאַרשטעהט נאָר, אַז אַ גמרא-בחור דאַרף זיך ניט עוסקן מיט בהמות און אַז אַ בהמה איז ניט קראַנק צו עסען קאַרטאָפעל-שאָלעכץ מיט קלייען...

אַנטלויפט דער גמרא-בחור אין שטוב אַריין. באַגעגענט

איהם דאָ דער פעטער אורי, און אין זייגע קאַנאָקע אויגען פלאַמט אַ ביין געלעכטערעל:

— נעגעל־וואַסער אָפּגעגאָסען?

— אָפּגעגאָסען.

— ברכות געזאָגט?

— געזאָגט.

— די ציצית געקושט?

— געקושט.

— דער בהמה געזאָגט „גוט־מאָרגען"?

— מ — יאָ — ניין — ניט...

דער גמרא־בחור פאַרכאַפּט זיך און ווערט אַנטשוויגען. שיער ניט אַרויסגעכאַפּט זיך... נאָר די קלענערע ברידערלעך קאַטשען זיך אַרום איהם פאַר געלעכטער.

דעם פעטער אורי געפעלט די חכמה:

— מען פרעגט דאָך עפּעס ביי דיר! וואָס מאַכט די בהמה?

דער גמרא־בחור שווייגט. ער פיהלט נאָר, אַז די בהמה איז אַן עלענדע, אַ גוטע, און מענשען זיינען שלעכט, שלעכט און נאַריש. האָבען אַ סך גוטע זאַכען, וואוינען אין דער וואַרעם, און זיינען שלעכט... וואָס ווילען זיי פון איהם?

נאָר דאָ דערשפּירט ער אַ שאַרפען וועהטאָג אין אויער. מען דרעהט עס, מיט צוויי האַרטע פינגער, ווי אַ מילכעל. פאַרן אויער פיהרט מען איהם צו צום טיש און מען זעצט איהם צונידער:

— נו, ביי דער בהמה ביסטו שוין געווען צו־גאַסט. אַצינד קאָנסטו שוין רוהיג טרינקען טיי. נאָר וויסען זאָלסטו זיין, אַז איך וועל דיר טרעפען נאָך אַמאָל ביי דער בהמה, וועל איך דיר... וועל איך — די — די — הענט וועל איך דיר צעבּרעכען!

דער גמרא־בחור טרינקט טיי מיט מילך און ווערגט זיך. די מילך איז דער בהמהס מילך. עס שטיקט איהם אין האַרצען. ער דערביהלט זיך מיטאַמאָל עלענד אויף דער וועלט, עלענדער פאַר דער בהמה אין שטאַל. נאָר באַלד דערמאָנט ער זיך

ווי די בהמה האָט אַ קרעכץ געטאָן בשעת די מאַמע האָט איהם געשלאָגען. אָט די, ווען מילך ער טרינקט אַצינד, האָט אויף איהם יאָ רחמנות... זי ליגט אַודאי אַצינד אין שטאַל אַן אומעטיגע און טראַכט פון איהם: „טרינק, טרינק מיין מילך. טרינק געזונטערהייט״... ער טרייסט זיך דערמיט. און געהענדיג אין חדר, מאַכט ער פאַר זיך נאָך ווי די בהמה האָט געקרעכצט ווען די מאַמע האָט איהם געשלאָגען:

— מהו-ו-ו-ן...

2

נאָך פסח, ווען די זון הויבט אָן וואַרעמען און דער דורכגעווייקטער גאָרטען הויבט אָן טריקענען און ווערט שוואַרץ ווי סאַמעט, און יונגינקע קראָפּעווע באַווייזט זיך לעבען די צוי-מען — לאָזט מען די בהמה אַרויס, זי זאָל זיך אַביסעל דורכ-לופטערן אינם פוסטען ניט-אויפגעאַקערטען גאָרטען.

די בהמה שלעפּט זיך אַרויס פון שטאַל. פויל איז זי און אָפּגעלאָזען. זי פינטעלט מיט די אויגען אויף דער זון. די נאָז-לעכער בלאָזען זיך איהר אויף ווי איבערגעקעהרטע פינפּערלעך... אַפּטשי! צו געזונד! אַ בהמה ניסט אויך.

טיעף און קרעפטיג ציהט זי אַריין דעם אָטעם, אַזוי, אַז דער בויך בלאָזט זיך איהר אָן און ווערט קיילעכדיג ווי אַ פאַס. דערנאָך שנאָרכט זי אַרויס דעם אָטעם מיט אַ בהמה-שען הוסט.

דערנאָך ציהט זי זיך אויף די הינטערשטע פיס, ווי אַ קאַץ, ווען מען טרייבט זי פון וואַרעמען אויוועָן. אָט באַלד, דוכט זיך, וועט זי אויפהויבען די פאָדערשטע קאָפּיטע און וועט זיך אַ קראַץ טאָן צווישען די הערנער.

דערנאָך בלייבט זי אַ ווייל׳ע שטעהן ווי אַ גולם, נאָר דער קאָפּ שאָקעלט זיך ביי איהר אַביסעלע אונטער, קוים צו באַמערקען. ס׳דאַכט זיך איהר אַפּנים, אַז ס׳איז אַ חלום... זי

הויבט אויף איין האָריגען אויער און לאָזט אַראָפּ, הויבט אויף דעם צווייטען אויער, דרעהט עס ווי אויף שרייפלעך און לאָזט עס אַראָפּ.

און פּלוצלינג, אין מיטען דערינען, פאַררייסט זי דעם עק אָהן אַ פּיצעל בושה. פאַרדרעהט עס ווי אַ שלשלת, און לאָזט זיך לויפען גלייך צום פּלויט מיט אַ מאָדנעם אימפּעט. אַראָפּגעלאָזט ביידע אויערען אויף דער פּאַטיליצע און פּאָבריקעוועט:

— מאָ—אָ—אָ! עס איז מיר גוט!

האַסטיג לויפט זי צו צום פּלויט און גיט איהם גוטמוטיג אַ שטויס מיט ביידע הערנער, וויצעלט זיך אַפּנים: „וואָס שטעהסטו מיר אויפן וועג? שטיק האָלץ דו!"...

דערנאָך לאָזט זי אַראָפּ ביידע הערנער און גיט מיט זיי אַ גראָב די פּייכטע ערד: שלום־עליכם! שוין צייט זאָלסט מאַכען שפּראָצען גראָז מיט געלע קווייטעלעך... מו—ו—ו!

און לאָזט זיך לויפען צוריק מיט די זעלבע התפּעלות. שפּאַרט זיך צו צום ווינקעל פון שטוב, קראַצט זיך געשמאַק אַ זייט, און בלייבט דערנאָך שטעהן אין דעם געלען לעבלעכען פלעק, וואָס די ערשטע זון האָט אויף דעם וויסטען גאָרטען אַראָפּגעוואָרפען. זי פאַרמאַכט האַלב די אויגען און נעהמט זיך מעלה־גרה זיין. האָט הנאה. אַ לאַנגער פאָדים פון שליים ציהט זיך איהר אַרויס פון מויל ביז צו דער ערד. אַ מין בהמה־שער, צופרידענער, קוים־באַמערקטער שמייכעלע ציטערט ביי איהר אויף די האַלב־פאַרמאַכטע אויגען און אויף דער אויבערשטער גראָבער ליפּ...

דער גמרא־בחור זעהט צו ווי די בהמה פיהרט זיך אויף אַזוי נאַרישעוואַטע, און פאַרלירט צו איהר יעדען ברעקעל רעספּעקט. אַ בהמה בלייבט אַ בהמה! — טראַכט ער זיך ווי אַ „גרויסער". איהם געפעהלט אייגענטלעך יאָ וואָס אַזאַ בכבודיגע בהמה שטיפט אַזוי. ער אַליין וואָלט געוועזן אַ בעלן פּאָבריקעווען אַביסעל איבערן גאָרטען, איבער די נאַסע פאַראַיאָהריגע בייטען מיט די פאַרדאַרטע וואָרצלען פון קרויט... נאָר קיין

דרך־ארץ האָט ער שוין פֿאָרט ניט. אַ סך אַ בעסערע מיינונג האָט ער פֿון איהר געהאַט, ווען זי איז געלעגען איינע אַליין אין שטאַל, אין די ווינטערדיגע קאַלטע נעכט, און געזיפֿצט און געטראַכט פֿון איהרע פֿאַרשוואונדענע קעלבעלעך...

די בהמה קוקט איהם אַ ווײַלע אָן מיט האַלב־פֿאַרמאַכטע אויגען שטאַר און רוהיג. זי זעהט, דאַכט זיך, דורך און דורך זיינע בייזע געדאַנקען. און גיט אויף איהם פֿלוצלינג אַ דרעה מיט די הערנער, האַלב קאַטאָוועסטיג, האַלב אויף אַן אמת:

— אָט־אָ דערשטעך איך דיך, יונגאַטש דו אײנער, יאָ... אַצינד געה אין הדר, אַצינד לאָז מיך אַליין.

וועלוועל געהט אַן אײמעטיגער אַוועק אין חדר אַרײַן. אומעטיג איז ער — פּונקט ווי ער האָט פֿאַרלאָרען אַ נאָהענטען.

ניין, די בהמה קלערט נאָר וועגען זיך אַליין. וויפֿיל פּעטש האָט ער שוין געכאַפּט איבער איהר? און זי — גאָר־ניט... זי שפּרינגט איבערן גאָרטען, שפּרינגט זי... זי דרעהט גאָר אויף איהם מיט די הערנער. זי דערקענט איהם שוין ניט... ניין, מער האָט ער פֿאַר איהר קיין ברויט ניט! אויס ברויט מיט זאַלץ!...

נאָר קומענדיג פֿון חדר וואַרמעס עסען, געפֿינט ער די בהמה ווי זי שטעהט איינע אַליין הינטערן שטוב און איז מעלה־גרה. אַצינד איז שוין איהר בהמהשע צורה ווידער אַמאָל זעהר ערנסט. זי טראַכט שוין אַצינד ווייטער ווי „אַ מענש”. זי האָט זיך אָנגעזעטיגט מיט פֿרישע לופֿט און מיט זון און האָט זיך באַרוהיגט. אַראָפּ די קעלבערנע התפּעלות.

געהט צו איהר צו דער גמרא־בחור, נאָך אַלץ אַביסעל ברוגזלעך. עפּענט זי אויף אַ פּאָר פּייכטע, גוטע אויגען, ציהט אויס די פּיערקאַנטינע גאָמבע און גיט צו איהם וואַרעם אַ סאָפּע. שטרעקט צו איהר דער גמרא־בחור אויס די האַנט, ציהט זי איהם אַנטקעגען אַ לאַנגע, לאַנגע צונג. זי דערקענט איהם. אָ, יאָ, זי קען איהם. אַודאַי קען זי איהם... „עליכם שלום”; וואָס מאַכט ער? וואיהין איז ער דאָס אַוועק אַזוי לאַנג? אַגב, זי וואָלט זיך ניט שעהמען, וואָלט זי געבעטען,

המ... אַ שטיקעל ברויט מיט זאַלץ. למען השם — זאַלץ. המ... דער עיקר איז זאַלץ!

דער גמרא־בחור לאָזט זיך איבערבעטען. ער פּאַטשט זי איבערן האַלז. ער צעהלט איהר די „קאַרבען" אויף די הערנער. זיבען „קאַרבען" זיינען דאָ. אַ סימן, אַז זי האָט זיך שוין זיבען מאָל געקעלבט. אַזוי זאָגט די מאַמע. ער ציהט זי ביי דעם ווייכען גאָרגעל, וועלכע הענגט איהר אַראָפּ אונטערן האַלז. אַז ביי אַ בהמה באָמבעלט זיך אַזאַ גאָרגעל אונטערן האַלז, איז אַ סימן, אַז זי איז פון אַ גוטער „פּאַראָדע". וואָס הייסט „פּאָ-ראָדע"? — דאָס ווייסט ער ניט. נאָר אַזוי זאָגט די מאַמע.

ביי מיטאָג כאַפּט ער אַראָפּ אַ שטיק ברויט, באַזאַלצט עס, און פאַררוקט אונטערן רעקעל. און, אַז ער גנבעט זיך אַרויס צוריק אין גאָרטען, געהט איהם די בהמה אַנטקעגען מיט אַביסעל אַן איבערגעשראָקענעם, געהיימניספולען פּנים... זי ווייסט, אַז ער האָט פאַר איהר עפּעס אַראָפּגעלקחנט און האַלט מיט איהם סוד... דער עיקר אַצינד איז — שווייגען. איין קליינע ווייל נאָר בלייבט זי שטעהן, גיט אַ קעהר דעם קאָפּ צום שטוב און אַ פיהר מיטן אויער, ווי זי וואָלט זיך געוואָלט באַ-וואָרענען, צי קיינער פון די שטובּיגע זעהט ניט. דערנאָך גיט זי אַ ציה אַריין דעם שטיק ברויט, אונטערשטופּענדיג איהם מיטן האַרטען, בויגיגען צונג. און באַלד צעקייט זי זיך געשמאַק און איינגעהאַלטען, מיטן פיערקאַנטיגען גרויסען מויל, טשמאָ-קעט און קוקט אויף איהר ברויטגעבער מיט פאַרגאָסענע אויגען.

דער גמרא־בחור קוקט זי אָן און צעלאַכט זיך. די בהמה האָט אַצינד פּונקט אַזאַ פּנים ווי די מוהמע מיכלע, דעם פעטער זשאַמעס פלוניתטע, בשעת די מאַמע איז זי יום-טוב מכבד מיט לעקעך און בראָנפען. די מוהמע מיכלע קייעט עס אָהן ציין, קייעט און זליוקעט אונטער און רעדט אַזוי האָניגדיג:

— סע צעגעהט דאָך אין מויל, זאָג איך דיר, פייגע, וויפיל האָניג לייגסטו אויף אַ פונט מעהל? אַ געזונט אין דיר!

דאָס וואָס מען טאָר ניט

1

איידער וועלוועל אוריס איז נאָך אַלט געוואָרען זיבען יאָהר, האָט זיך אין איהם שוין אויפגעוועקט אַ פאַרבאָרגענער חשק צו „זינדיגען".

ווי אַ פריהמאָרגענדיגער וואָלקענדעל איז אין איהם אַרויס־געשוואומען דער יצר־הרע, און יעדעס מאָל, ווען דער דאָזיגער לייכט וואָלקענדעל האָט איהם פאַרנעפּעלט זיין יונגינקען מוח, פלעגט זיך אין איהם זיין קליין נאַאיווו הערצעל ציטריג צו־זאַמענפרעסען, ווי ביי אַ נאָהענטער סכנה... אָבער אינם דאָזיגען שטילען ציטערען איז עפּעס געווען אַ מין פאַרבאַהאַלטענער פאַרגעניגען, אַ זיסער שמערץ, וועלכער קומט אַלע מאָל פון ניט־דערפילטער תאוה.

דער געדאַנק האָט נאָך ניט באַקומען זיין ריכטיגען גע־שטאַלט און פונדעסטוועגען האָט שוין וועלוועל געפיהלט, אַז אין גיכען וועט ער „זינדיגען". ער האָט זיך געשראָקען פאַר דאָס מוראדיגע און זיסע, וואָס קומט צו אַלץ נאָהענטער און נאָהענטער, און האָט פונדעסטוועגען געבענקט נאָך דעם.

אויב וועלוועל האָט ניט פאַרשטאַנען די „גרויסע" באַ־בערדעלטע מענשען מיט די האָריגע הענט, האָט ער זיך יועניגסטען, באַמיהט זיי צו פאַרשטעהן. פּעטער אורי זאָגט,

אַז על־פּי־דין טאָר מען דאָס און דאָס ניט טאָן; און וועלוועל האָט מורא פֿאַר איהם און פֿאַר דער „עבֿרה“, זעהט איינצו־שמועסען זיך אַליין, אַז דער טאַטע איז גערעכט און טהוט דאָס ניט. דער טאַטע זאָגט, למשל, אַז אום שבת טאָר מען קיין פּאַפּיר ניט רייסען, אפילו ווען מען שפּיעלט זיך. האָט וועלוועל מורא פֿאַר די „ברענענדיגע ריטער“ דאָרטען... ערגעץ דאָרטען אויף יענער וועלט. און נאָך מעהר האָט ער מורא פֿאַר דעם רימענעם פּאַסעק, מיט וועלכען דער טאַטע גאַרטעלט זיך אַרום אונטער דער וועסט — רייסט ער ניט קיין פּאַפּיר. אָבער טיעף ביי זיך אין הערצעל טראָגט ער אויף די „גרויסע“ אַ קינדערשען, טיעפען און ברענענדיגען חשד. ער איז חושד, אַז אין איטליכען „מען טאָר ניט“ ליגט עפּעס באַהאַלטען אַ וואונדערליכע געהיימניס, וועלכע באַרוהיגט די נשמה, ווי קאַלט וואַסער אין אַ הייסען טאָג. אָבער די „גרויסע“ רעכענען זיך ניט מיט איהם, וויל ער איז נאָך אַ ק ל יי נ ע ר, שרעקען איהם און באַמיהען זיך פֿאַרבאַהאַלטען פֿון איהם דעם זיסען סוד. און וועלוועל בענקט נאָך דעם. דער סוד פֿון דעם, וואָס „מען טאָר ניט“, רייצט זיין פֿאָרשטעלונג, און שוועבט פֿאַר איהם מיט אומגעזעהענע פֿאַרבען און מיט וואונדערליכע טעמים.

דוקא שבת געהט איהם אויס דאָס חיות צו רייסען אַ שטיקעל פּאַפּיר, כאָטש איין קליין שטיקעלע פּאַפּיר; דוקא שבת. אַ היבשע ווילע דרעהט ער זיך אַרום ווי צעמישט, האַלט מיט זיך מלחמה און לסוף הויבט איהם אָן דאָס האַרץ צו קלאַפּען, דער אָטעם ווערט קורץ און הייס און זיינע קליינע פינגערלעך ציטערען און רייסען; רייסען פּאַמעלעך דאָס פּאַפּיר, קיינער זאָל ניט הערען. אָבער זיין קלענערער ברודערל, פּייוקע, איהר ווייסט גאָרניט, וואָס דאָס איז פֿאַר אַ בעסטיע! אַלץ זעהט דאָס, און אַלץ הערט דאָס, און אַלץ מסרט דאָס דעם טאַטען, ווי נאָר יענער שטעהט אויף, האַלב בייז און האַלב געפּאַרעט, נאָך זיין שבתדיגען שלאָף.

— געריסען פּאַפּיר, טאַטע!... ער, ער, טאַטע!... דעם ציימונג, אוי, אוי, דאָרטען...

לאָזט זיך אַראָפּ דער רימענער געלער פּאַסע, פון אונטער דעם טאַטענס וועסט:

— קום נאָר אַהער, שייגאַץ איינער!

אָבער דער זיסער סוד פון דעם, וואָס מען טאָר ניט — ציהט וועלוועלען אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער.

עס האָט איהם געצויגען דער קאַטוילישער קלויסטער, וועלכער קלינגט ניט ווייט פון אויסן הויז, הינטער די גערטנער. וואָס טהוט זיך דאָס דאָרטען? ווי אַזוי דאַוונען „זיי"? וועלכע „טידורים" האָבען זיי? וואָס שפּיעלט דאָס דאָרטען אַזוי טרויעריג און ווייך? מען זאָגט, אַז דאָס וואָס שפּיעלט האָט מען אַוועקגעגזלט פון בית-המקדש... איז עס טאַקע אַן אמת?

און, איינמאָל, ווען ביי זיי איז געווען יום-טוב און גאַנצע מאַסען גוים, אין נייע היטלען, און שיקסעס מיט נייע פאַרביגע טיכלעך האָבען געפּלייצט אין קלויסטער אַריין, האָט זיך וועלוועלען אויך אַריינגעשטופּט. אַ כוואַליע פון מענשען האָט איהם אַ דערשראָקענעם אַריינגעשלעפּט אינווייניג... וועלוועל האָט זיך אַזוי צעמישט, אַז ער האָט אַפילו פאַרגעסען אויסצוטאָן די היטעל.

— שאַפּקי! — האָט אויף איהם אַ סיפּע געטאָן איינער אַ הויכער גוי מיט אַ בלאָהע נאָז און אָנגעשטעלט אויף איהם קיילעכיגע אויגען פון אַ פיש. וועלוועל האָט אַראָפּגעכאַפּט זיין היטעלע.

עס ברענען ליכט... דאָרטען לעבען זייער אָרון-קודש.. און פונדעסטוועגען הערשט אַרום אַ מאָדנע פינסטערניש... א משונהדיג געזאַנג טראָגט זיך און אַ שטיקענדיגער זיסלעכער ריח. זייערע „קטורת", אַפנים! געקרייציגטע „מענשעלעך" פון מירמעלשטיין שטעהען אין אַלע ווינקעלעך: „לא תעשה לך פסל וכל תמונה"... עס זאָל ביי דיר ניט זיין קיין סטאַטוע און קיין בילד!.. אוי, אוי, ווי אַזוי דאַוונען זיי דאָס אין אַזאַ פינסטערניש? אַלע קניהען זיך אַרום וועלוועלן.. קושען די צעלעכערטע פיס פון די שטיינערנע בילדער.. נאָר ער אַליין

שטעהט, דער מויל האַלב אָפען, די אויגען פאַרגליווערט, און מיטאַמאָל הויבט איהם דאָס האַרץ אָן צו דריקען, עס ווערט אַזוי זיס און אַזוי שרעקליך, עס פאַרווילט זיך איהם אויך שטעלען אויף די קניע... תפלה־טאָן, לייענען „קריאת־שמע" מיט גרויס כונה, שטעהענדיג אויף די קניע...

וועלוועל איז געווען בלייך, און דעם טאַטענס באָרד מיט זיין שבתדיגען פנים איז אַרויסגעשוואומען אינם מיסטישען חושך און פאַרשוואונדען געוואָרען. עפּעס אַן אַלטע גויה, אַ שוואַרץ־געקליידעטע, אַ הינקענדיגע איז אַרויסגעגאַנגען פון די שאָטענס, אַ ווייסע געפּליבען שטעהן, אָנגעקוקט איהם מיט פרעמדע אויגען, און וועלוועל האָט דערהערט אַ ווייכען, ניט־אָנגענעהמען קול, אַ קול אָהן צייהן:

— נו, מילי, טשאַוואָ סטאָיש? אידי, באָהו פּאָמאָליס!...*)

צום אָנהויב האָט ער ניט פאַרשטאַנען, וואָס די אַלטע וויל פון איהם. כאָטש דעם טייטש פון די ווערטער האָט ער יאָ פאַרשטאַנען, נאָר אַז די גויה האָט דאָס איבערגעחזרט נאָך אַמאָל, האָט ער דערפיהלט, אַז אַ קאַלטער שווייס גיסט איהם אָפּ, און אַז ער לויפט און אַנטלויפט פון דעם שרעק־לעכען אָרט, פון דער שרעקלעכער אַלטער גויה:

„באָהו פּאָמאָליס" האָט זי געזאָגט. לייענען „קריאת־שמע", שטעהענדיג אויף די קניע... אוי—אוי—אוי!

און אין אַ חודש אַרום, ווען וועלוועל האָט שוין געהאַט פאַרגעסען דאָס, וואָס עס האָט מיט איהם געטראָפען אין קלויס־טער, געהט ער זיך אַזוי פון חדר אַהיים עסען וואַרעמעס, און מיטאַמאָל... די גויה געהט! דאָס איז געווען יענע אַלטע, הינ־קענדיגע גויה, וואָס האָט צו איהם גערעדט אין קלויסטער, אַז ער זאָל תפלה טהאָן צו גאָט. ער האָט זיך פאַר איהר זעהר, זעהר שטאַרק דערשראָקען און ווידער אַנטלאָפען, אַנטלאָפען ווי פון אַ סכנה און פאַרוואָס — האָט ער אַליין ניט געוואוסט.

---

*) נו, ליעבער, וואָס שטעהסטו! געה, טהו תפלה צו גאָט!...

2

און ווידער אַמאָל דער יצר־הרע.

אין קיך ביי פעטער אורין האָבען זיך אַראָפּגעזעצט אַ פּאָר אַלטע ברעטער. געהט פּיווקע, וועלוועלס קליין ברודערעל, שטופּט אַריין אַ פּיסעל און פּאַלט אַנידער מיט קולי־קולות. כאַפּט די מוהמע פייגע אַרויף די פּאַטשיילע און לויפט אַוועק און באַדינגט זיך מיט טראָכימען — דעם גויעשען פּלאָטניק. אויף מאָרגען, אַזייגער זעקס אין דער פריה, האָט וועלוועלען אויפ־געוועקט, פון זיין קינדערשען שלאָף, אַ עקבּוירענד־גער קלאַפּען פון אַ האַק. האָט ער גלייך פאַרשטאַנען:

— טראָכים איז געקומען.

ער האָט גיך געכאַפּט אָנטהאָן זיך. עס האָט זיך איהם פאַרגלוסט צו זעהען ווי אַזוי מען פאַרריכט אַ כּאָדלאָגע, ווי אַזוי מען פּאַסט צו די נייע, שמעקענדיגע און אויסגעהובעלטע ברעטער צווישען די אַלטע, ווי אַזוי עס פליהען אַריין די לאַנ־גע נייע טשוועקעס, וועלכע מען קלאַפּט איבערן פלאַכען קאָפּ— אין זאַפּטיגען ווייסען האָלץ אַריין.

— וואָס עפּעס אַזוי פריה, צדיק מיינער? — באַגעגענט איהם איראָניש די מוהמע פייגע — אויפגעשטאַנען אַודאי צו „חצות״?

— אַז מען קען ניט שלאָפען... אַז מען האַקט אַזוי — מאַכט זיך וועלוועל תמעוואַטע און גיסט אָפּ נעגעל־וואַסער. דערנאָך געהט ער זיך צו פון דער זייט, הויבט אויף פּאַמעלעך און באַטאַפּט טראָכימס געצייג און קריגט התפּעלות: „זעה, מאַמע, ווי סע גלאַנצט, אי, ווי סע גלאַנצט!״ אָבער די מוהמע פייגע בייזערט זיך גאָר. און דאָ שפּריצט עס שפּענדעלעך, עס שמעקט מיט פּעך; וועלוועל הערט ווי טראָכים זעגט און הוי־בעלט הינטער איהם, האַקט מיט התמדה, קרעכצט אונטער גע־שמאַק „האַ־אַ״, „האַ־אַ״. אַ האַק און אַ קרעכץ, אַ קרעכץ און אַ האַק. אָדער ער צעבייזערט זיך גאָר אויף אַ טשוואָק אַ חצוף,

וועלכער פוילט זיך קריכען, וואוהין מען ווייזט איהם. און שילט איהם מיט אַ גויעשען קוויטש:

— אַך, קאָליב טאָביאַ — פראַ־אַנצי! *)

אונטערן „טרפהן" ביינקעל דערשמעקט וועלוועלע טראָ־בימס שמוציגע טאָרבע. טאַפּט ער ווייטער און ווערט ווידער אַמאָל נתפּעל, און שלעפּט די מאַמען פאַרן פאַרטוך:

— דאָס איז זיין אַכילה... מאַמע? דעם גויס עסען, מאַמע? זעה, מאַמע!

— זיינס, זיינס, זיינס! נו? דיין עסק, אפשר? אַוועק פון דאַנען!

געוואַלד, וועלוועל איז אַזוי נייגעריג. ס'האַרץ געהט איהם פשוט אויס און די מאַמע שרייט גאָר. האַלט ער זיך איין און לאָזט אָפּ די טאָרבע, מען זאָל איהם ניט חושד זיין. אָבער אין דער אמתען... וואָס, אַ שטייגער, קען דאָס דאָרטען ליגען? וואָס אַשטייגער וועט טראָכים עסען? וואָס פאַר אַ מין טעם האָט א גויעשער מאכל?

אַזייגער אַכט האָט טראָכים אַוועקגעלייגט זיין האַק, אַראָפּגענומען זיין פּעלצענע „מאַגערקע", אויפגעבונדען זיין האַרטע טאָרבע אויפן טרפה־בענקעל און אַוועקגעזעצט זיך עסען. וועלוועל איז שוין דאָ געשטאַנען, און ווי אַ קאַץ, געקוקט טראָכימען גלייך אין ברייטען פּנים אַריין, אין זיין קרעפּטיגען פויערישען מויל, וועלכער איז זיך מכין אַריינצוקייען.

דער גוי האָט אַרויסגעצויגען פון פּעקעל אַ האַלבען אַלט־געבאַקענעם זעלנערישען לאַבען ברויט, אַ גזלנישען מעסער מיט אַ שפּיץ, אַ פּאַפּירען פּימפּעריל מיט זאַלץ, און לסוף — עפּעס אַ ווייסען, פייערקאַנטיגען פעטען שטיק, דורכגעוועבט מיט רויטע אָדערלעך. אויף דעם האָט טראָכים אַ קוק געטאָן מיט גרויס כוונה און האָט זיך איבערגעצלמט.

— מאַמע, מאַמע, זעה... אָט דאָס איז חזיר?

*) הערים זאָלען דיך פרעסען!

און ס'האַרץ געהט איהם אויס פון התפעלות און בּיינק־
שאַפט.

— מילא בכן! אוועק פון דאַנען. וויפיעל מאָל האָט מען
דיר אָנגעזאָגט, אַז מען עסט זאָלסטו נישט קוקען אין מויל אַריין!
האָט זיך וועלוועל אָפּגערוקט און געקוקט פון דער זייט.
טראָכים האָט געשניטען זיין ברויט און זיין „חזיר" אויף
שעהנע פיערקאַנטיגע שטיקעלעך, פלאַכע און רייבּענדיגע... דאָס
ברויט איז אַזוי שוואַרץ און מאַט, דאָס פעטס — ווייס און
גלאַנציג. איין פאַרב פרייגט אויס די צווייטע. טראָכימס שפּיץ
נאָז, זיינע פינגער, זיינע צייהן און מעסער זיינען אויסגעשמירט
מיט דאָס פאַרטודעטע פעטס, וואָס ער עסט. יעדער שטיקעל
טונקט ער אין גראָבען זאַלץ, מאָהלט ווי אַ גוטער מיהלשטיין,
און זיין קייען לאָזט זיך הערען איבער דער גאַנצער שטוב.
מען זאָל אַרויסגעהן אויפן גאַס, וועט מען אויך הערען...
וועלוועל האָט אַ קוק געטאָן אויף דער מאַמען: זי שטעהט
מיטן רוקען צום וואַרימען אויווען, די הענט פאַרלייגט אויפן
בּויך און איהרע אויגען קוקען אויף טראָכימען פון אונטען
אַרויף מיט אַבּיסעל רחמנות, אַבּיסעל עקעל און אַבּיסעל שפּאָט;
שאָקעלט אונטער פּאַמעלעך מיטן קאָפּ, ווי זי וואָלט געוואָלט
זאָגען:

— אוי, גוי'עשער קאָפּ, גויעשער קאָפּ! אַז אָך און וועה
צו דיר, צו דיינע יאָהרען, און צו דיין עסען מיט אַן אַנדער...
לסוף האָט זי זיך מישב געווען און האָט שטילערהייט
אויסגעשפּייט.

— איך פאַרשטעה, — האָט וועלוועל בּייז אַ טראַכט גע־
טאָן, בּייז דערפאַר, וואָס מען האָט איהם שוין צוויי מאָל
אַרויסגעטריבּען, — איך פאַרשטעה!

ער האָט חושד געווען, אַז אַפילו אַזאַ פרומע אידענע ווי
זיין מאַמע בּיינקט טיעף אין האַרצען, אַזוי ווי ער, וועלוועל,
נאָך דעם וואונדערלעכען סוד, וועלכער שוועבט איבער דעם
גויעשען מאכל. און שפּייען שפּייט זי אויס נאָר פון יוצא וועגען,
פאַר גאָט.

און טראָכים טהוט זיך דאָס זייניגע און רייבט אַריין. שיעפזיניג, מיט לייב און לעבען, אַזוי ווי דאָס טוען נאָר געזונטע בהמות און דאָרפס-לייט.

— מאַמע, — קען זיך װעלװעל מעהר ניט איינהאַלטען - איך וויל עסען, מאַמע, ברויט מיט... מיט קעז, מאַמע; ניין, מיט פוט —

— און „ברכות" איז גאָרנישט? — בייזערט זיך די מוהמע פייגע — וואַרט, וואַרט, דער טאַטע וועט באַלד קומען פון מנין!

וועלוועל געהט אַוועק אין עס-צימער „זאָגען ברכות". וועה, ווי לאַנג און נודנע עס זיינען היינט די ברכות מיט זייערע „שלא עשני'ס", מיט זייערע „ברוך אתה'ס"... עפּעס אַ גאַנצער מאַיאָנטעק דאָס מאָל!

און טראָכים רייבט אַריין.

— ברוך אתה ד' אלהינו מלך העולם שלא עשני גוי...— בראָקט וועלוועל און אין קעפּעל דרעהט זיך איהם: אַ וואונדערלעכער טעם... אַ מחיה'דיגער מאכל. טראָכימען איז אַזוי גוט... ער מעג אַלץ! עפּעס אַ סוד איז דאָ... אָה, איהם איז אַזוי גוט, דעם גוי...

און ווי ער האַלט נאָך אַזוי אין מיטען „ברכות", דערהערט ער מיטאַמאָל, אַז די מאַמע בייזערט זיך, שרייט מיט קולות געוואַלדען אויף טראָכימען.

אַז וועלוועל איז ווידער אַריינגעלאָפען אין קיך, האָט ער זיך דערוואוסט, אַז מען האָט געבראַכט פונם בעקער עטלעכע וואַרעמע לעבלעך ברויט. און טראָכים, וועלכער איז געוואוינט צו עסען נאָר שוואַרצען, זעלנערישען קלייען-ברויט, האָט פון גרויס התפעלות אַ כאַפּ געטאָן אַ פריש לעבעל מיט זיינע פעטע פאַרחזירטע פינגער, אַ דרוק דעם פאַרברוינטען, פאַרקימעלטען איבען און אַ פרעג ביי דער מוהמע-פייגען: וויפיל קאָסט עס? ניי, נו! האָט דאָס די מאַמע דערזעהן, איז דאָס לעבעל ברויט געוואָרען גאָלע „טרפה".

די מוהמע פייגע האָט געטאָן אַלץ, וואָס א אידענע איז בכוח, כדי מסביר צו זיין דעם פלאָטניק, אַז ווי באַלד ער,

אַ גוי, אַ „יורקע״, האָט אָנגעריהרט מיט זיינע חזיר-טריפה-הענט אַ אידישען ברויט, טאָר מען עס שוין ניט עסען... אויס כשר! פע...

— ני מאָזשנאָ קושאַט או נאַס! — אַזוי טענהט זי אין איהם אַריין. אַגב פאַרשטעהט זי ניט, ווער האָט איהם געבעטען טאַפּען אַ וואַרעם לעבעל ברויט? עס האָבען איהם, למשל, געמעגט פריהער אָפּפאַלען ביידע הענט...

אָבער טראָכים האָט בשום אופן ניט פאַרשטאַנען דעם שכל פון טרפה און כשר. האָט ער געטאָן זיין זאַך און האָט זיך געקראַצט מיט איין פעטען פינגער הינטערען אויער. לסוף האָט ער געמאַכט אַ וויינענדיג פנים און גענומען האַלב שרייען, האַלב קלאָגען זיך מיט זיין פויערישען לשון:

— טשאָוואָ?... טשאַוואָ קריטשיש, כאָזיאַיקאָ? טשי יאַ טאָביאָ פּאָביוו? טשי יאַ או טיאָבע קאָזו אוקראַל? *)

מיט הייסער נייגעריגקייט האָט זיך וועלוועל איינגעקוקט אינם אָרימען לעבעל ברויט, וועלכער איז נעבעך טריף געוואָרען: ער האָט אויף איהם געזוכט די סמנים פון „טרפה״ — און ניט געפונען. אַ וואַרעם לעבעל ברויט, ברוין און גלאַנציג, באַשאָטען מיט שמעקענדיגע קימעל-קערענדלעך, ווי אַלע איבעריגע לאַבענס. — און פונדעסטוועגען... האָט איהם טראָכימס באַריהרען צוגעגעבען עפּעס אַ סוד... דער סוד פון דעם, וואָס „מען טאָר ניט״, שוועבט אַצינד איבער איהם. אָט פאַר דעם דאָזיגען סוד האָט די מאַמע מורא. וואָרום אַז ניט, וואָס וואָלט זי אַזוי געשריען אויף טראָכימען?

— מאַמע, מאַמע, עס איז גאָרניט... גאָרניט ניטאָ אויפן לעבעל ברויט, מאַם...

— „כוואָראַמע״ זאָל דיר זיין, גאָט אין הימעל! אַ צווייטע אָנשיקעניש... ווער פרעגט דיך ווער? וואַרט אָקאָרשט, דער טאַטע וועט דיר באַלד געבען „גאָרניט״.

---

*) וואָס איז?... וואָס האָסטו זיך צעשריגען, בעל-הביתטע? האָב איך דיך געשלאָגען? האָב איך ביי דיר דיין ציגע אוועקגעגנבעט?

לסוף האָט מוהמע פייגע איינגערעדט טראָכימען, ער זאָל בײַ איהר פּוועקקויפען דאָס לעבעל ברויט „האַלב אומזיסט”. אַ ברויט, וואָס קאָסט איהר אַליין דרייסיג גראָשען, פּאַרקויפט זי פאַר פינף און צוואַנציג, פאַ... פּאַ... פאַר פופצעהן... נו? דערביי האָט זי אַרויפגעלייגט דאָס טריף-לעבעל אויף טראָכימס טאָרבע, אַ בענש געטאָן: „ער זאָל זיך דערשטיקען מיטן ערשטען קלענסטען ביסען” און איז אַרויס אַ קאָכעדיגע, אַ כעסדיגע. נאָכטענהענדיג נאָך איהר איז טראָכים אויך אַרויסגע-גאַנגען. עס האָט וועלוולען אַ שטיק געטאָן אין האַלז. ער קוקט זיך אַרום — קיינער איז ניטאָ! איז ער זיך, שטילינקערהייט, אויף די שפּיצען פינגער, צוגעגאַנגען צום טרפהן לעבעל, וואָס האָט געגלאַנצט און געשמייכעלט צו איהם מיט אַ טרפהנעם פאַרסודעטען שמייכעלע, אונטערקנאַקענדיג שטיל און זינדיג, ביים קיהלען זיך. ער האָט זיך געשווינד איינגעבויגען און עס אַ לעק געטאָן, דעם פאַרברוינטען „אויבען”, מיט אַ קלאַפּענדיג האַרץ. זעה! וואָס איז דאָס? אויב ער האָט ניט קיין טעות, איז ניטאָ קיין שום באַזונדערער טעם! וואו איז דאָס דער געשמאַק פון דעם, וואָס „מען טאָר ניט”? פאַרוואָס האָט זיך די מאַמע אַזוי געשראָקען?

און ווידער אַ לעק, און ווידער אַמאָל קיין שום געשמאַק...

טריט. מען געהט! כאַפּט וועלוועל און דרעהט זיך שטי-לערהייט אַרויס פון קיך.

3

אָבער די פּיפּרקאַנטיגע, ווייסע שטיקלעך זיינען איהם שוין מעהר ניט אַרויס פון זיין פאַרעקשנט קעפּעל.

אין אַ יאָהר אַרום איז ביי פּעטער אורין מיט מזל גע-בוירען געוואָרען נאָך אַ קליין נפשעל. ירחמיאלקע האָט מען איהם אַ נאָמען געגעבען. האָט פאַר איהם די מאַמע גענומען אַן אַלטע גויעשע ניאַניע. די דאָזיגע זעכציג-יעהריגע אַלטע

האָט געהאַט אַ פּאָר גראָהע, ליכטיגע אויגען, אַ גרויסען קאָפּ, שטענדיג פּאַרוויקעלט מיט אַ רויטער טערקישער „כוסטע" — אַ גאַנצער שטאָק פון בינדלעך און פאַלדען, — נאָכן ווייס־ווּסישען שניט. פלעגט זיך די דאָזיגע אַלטע מיט אַלעמען „רוצען", אפילו מיט פעטער אורין. ירחמיאלקען, וועמען זי האָט דערצויגען, האָט זי פלייסיג געשטאָפּט מיט מאַנע־קאַשקעס און געגאָסען מיט וואַסערדיגע מילך, ביז ער פלעגט בלייבען אָהן אָטעם. זי האָט איהם געקושט און געהאַלזט, ווי אַן אייגען בלוט און פלייש, און דערביי געשאָלטען איהר דאָרפישע שנור, וועלכע איז איהר דערגאַנגען די יאָהרען אין איהר אייגען שטוב אַזוי, אַז זי האָט געמוזט פאַרלאָזען איהר דאָרף, וואו זי איז געבוירען געוואָרען, איהר גאָרטען, וואו זי האָט געזייהעט ציבעלע און אוגערקעס אַלץ קינד. און אַצינד... אַצינד, גוטע מענשען! זאָל מען נאָר זעהן! אַצינד מוז זי דיענען ביי פרעמדע, ביי זשידעס...

די דאָזיגע אַלטע האָט געהאַט אַ טבע צו קויפען פאַר וועלוולען שטילערהייט קוואַס־עפּעל, יעדעס מאָל ווען זי איז געגאַנגען אין מאַרק; און... פאַרמסרן פלעגט זי איהם פאַרן טאַטען און פאַר דער מאַמען, ווען נאָר זי האָט געקענט. און וועלוועל, דער גמרא־בחור, האָט איהר געצאָהלט מיט דער זעלבער מטבע. ער פלעגט פאַר איהר גנבענען בראָנפען און חלה, און וואַרפען איהרע אַלטע קאַלאָשען אין קאָפּ אַריין, און גערופען זי, אַנטלויפענדיג, „סטאַראַ סטערוואַ" *).

אָפטמאָל פלעגט זי זיך מיט וועלוולען אריינלאָזען אין אַ טיעפען שמועס מכּוח „זייער גאָט" און „אונזער גאָט". זי פלעגט וועלוולען באַווייזען איהר אַלטען מעשענעם צלמעל — אַ מאָדנע צאַצקע, עמאַלירט מיט בלאָהע גלעזלעך. זי האָט דאָס, זאָגט זי, בעקומען בירושה פון איהר באָבעס־באָבען, וועלכע איז אויף „באָגאָמאָליע" געגאַנגען... צופוס אַזש ביז הגמע קיעוו. פלעגט עס וועלוועל אָנריהרען מיט איין קליין

---

*) אַלטע מכשפה.

פינגערעל און ציטערען און נתפעל ווערען, געלאָפּען גלייך און געבראַכט איהר דעם טאַטענס תפילין. באַוויזען איהר, וואָס מען טהוט מיט דעם. אָט אַזוי וויקעלט מען אָפּ די רציעות, זי פאַרשטעהט? דאָס—אויפן קאָפּ, זי זעהט? דערנאָך פאַרקאַטשעט מען דעם לינקעל אַרבעל... זאָל זי נאָר קוקען! די גויה פלעגט דערביי צושאָקלען מיט איהר אָנגעפעלצטען קאָפּ, ניט פאַר־שטעהענדיג קיין איינציג וואָרט און אָנקוקענדיג ווערלוולען מיט באַוואונדערונג און פאַרדאַכט, ווי מען קוקט אָן אַ קליינעם כשוף־מאַכער.

— אַהאַ! אַהאַ! — פלעגט זי איהם פויעריש מיט אַן אָפען מויל נאָכזאָגען נאָך יעדען וואָרט. אַ סימן אַז זי האָט זעהר טיעף פאַרשטאַנען.

— אַהאַ! אַהאַ!

לסוף פלעגט זי זיך דערלויבען אַ טאָפּ טהאָן, מיט גרויס רעספּעקט, דעם גרויסען פּיער־קעפּעלדיגען „שין" אויפן „של ראש", פלעגט אונטערקנאַקען מיט דער צונג און אַ פרעג טאָן מיט גרויס געהיימניס:

— טשי טאָ וואַש כרעסט? *)

כמעט אַלע זונטאָג פלעגט קומען זי באַזוכען איהר עלטערער באַווייבטער זוהן — מיקיטאַ. אַ הויכער און אַ דאַ־רער איז געווען דער דאָזיגער מיקיטאַ. זיינע באַקען־ביינער — שפּיציג און גלאַנציג; זיין נאָז — פליישיג און פאַרריסען. און אַז מיקיטאַ גיעט זיך צו אייך אַ קעהר — קוקען אייך קודם־כל אָן צוויי גרויסע נאָז־לעכער און ערשט דערנאָך — אַ פּאָר קליינע, מילכיג־בלויע אויגעלעך.

יעדעס מאָל, ווען מיקיטאַ איז אָנגעקומען מיט זיינע לאַפּצעס און מיט זיין ברייטען „זדראַווסטוואָ", האָט ער אַריינ־געבראַכט צו אורין אין שטוב אַן אומבאַקאַנטען גויעשען ריח, אַ ריח פון שטאַל, פון פעל, פון מאַכאָרקע און פון געאַקערטע פעלדער. די מוהמע פייגע האָט זיך געקרומט, פעטער אורי

*) דאָס איז אייער צלם?

האָט באַלד פאַררויכערט אַ פּאַפּיראָס. אָבער בײַ װעלװלען האָ־
בען לײַדנשאַפֿטלעך געציטערט די נאָז־לעכער. ער האָט עפּעס
געבענקט נאָך מיקיטען, געװאַרט אַלע זונטאָג אויף זײַן שפּאָ־
סענעם „קאָזשוך״. אַ מאָדנעם אָפּשוי האָט ער געהאַט פֿאַר דעם
דאָזיגן רויטען „קאָזשוך״ מיט דער גרויסער געלער לאַטע פֿון
הינטן. ער האָט ליעב געהאַט טאַפּן דאָס אויבערשטע לעדער,
װעלכע איז האַרט געװאָרן פֿון שנײַ און רעגן. ער האָט
ליעב געהאַט אַרײַנלאָזן בײדע הענט אונטן אין די װײכע
פּעלצענע גרײַזלעך...

און מיקיטאַ האָט זיך געטאָן דאָס זײַניגע. די אַלטע
„ניאַניע״ האָט ער גערופֿן „מאַטקאַ״, און אויסגעמאַנטשעט
בײַ איהר יעדעס מאָל איהר ביסעל פֿאַרדינט געלד. דערבײַ
געצלמט זיך און געװאָרען און געשפּײַט און געקלאַפּט זיך
„על חטא״ מיט בײדע רויטע פויסטען; אַזוי לאַנג אַזוי ברײט,
ביז די אַלטע פֿלעגט איהם אװעקלײגען שטיל און דערשלאָגען
איהרע פּאָר גראָשען. אָבער װי גאָר ער איז אַװעקגעגאַנגען
פֿלעגט זי זיך אַ נעהם טהאָן שילטען איהם און די שנור
איהרע מיט טויטע, ביטערע קללות.

די טײ, מיט װעלכע מען פֿלעגט מיקיטען מכבד זײַן,
פֿלעגט ער גיסען ביסלעכװײַז אין טעצעל, דערנאָך עס אָנ־
נעהמען מיט בײדע שטאַרקע הענט, װי ער זאָל געװען מורא
האָבען — מען זאָל עס בײַ איהם ניט אויסכאַפּען; און, ניט
אויפהויבענדיג דאָס טעצעל פֿון טיש, פֿלעגט ער זיך אַ נעהם
טאָן זופּען און סאָפּען, און שנאָרכען, און אָכצען פֿון חיות,
און סמאָצקען מיט אַ פּײַף דעם צוקער און בלאָזען די פּאַרע מיט
אַרויסגעשטעקטע ליפּען און װישען דעם שװײס מיטן גראָב־
לײַװענטענעם אַרבעל. און פֿון דער חלה פֿלעגט ער בײַסען
אַזױנע מוראדיגע שטיקער, אַז בײַ איטלעכן ביס פֿלעגט
װעלװלען דורכגעהן אַ פֿראָסט דורכן רוקען.

אָפּגעטרונקען טײ, צוזאַמענגעקליבען די לעצטע פּיצלעך
חלה און צוקער אויפן האַנט און עס אַרײַנגעשאָטען אין מויל —
װערט מיקיטען פֿרעהלעכער אויפן האַרצען. נעהמט ער אַרױס

זיין קופערנע פּיפּקע, מיטן טראָסטינע־ציבוק, שטאָפּט זי אָן פּאַמעלעך מיט מאַכאָרקע, רופט צו מיט איין פינגער פּייווקען, ווענלוועלס פינף־יאָהריגען ברודערעל און בעט ביי איהם אויף גויעש אַ שוועבעלע. דער קליינער בלייבט אָהן לשון פאַר שרעק און בושה, רוקט אין מויל אַריין דאָס קליין פינגערעל, מאַכט זיך שטי־לערהייט אַרויס און לויפט אַוועק מיט קולות. מיט געוואַלדען צו דער מאַמען. נעהמט זיך מיקיטאַ איבערבעטען איהם פון דערווייטען אויף ריינעם אידיש:

— אַך, דו אינגעלע! וואָ דו מורא? איך דיר... דו גוטער... ני — טאָן גאָר... גיב שוועבעל!.. כאַ־כאַ־כאַ, אַ קום־העך! אַ טאַטעלע... אַ נמזרל (אַ ממזרל) אַ כאָלאָמיי (אַ חול־המועד) אַ ציגעלע־מע...

אָבער מיט אַזאַ ניין־יעהריגען בחור, ווי וועלוועל, פלעגט ער שוין רעדען ווי מיט אַ בר־דעת:

— ביי אייך — פלעגט ער זיך מיט איהם טיעפזיניג צעשמועסען — איז נאָר חלה, חלה און חלה. מעגסט אפילו אַריינעסען פּופּצעהן חלות און דו וועסט אַ האָר אויך ניט זאַט זיין. אָט אַזוי פּיעל אויך ניט, אָ! (דערביי פלעגט ער איהם ווייזען איין שפּיצעלע פון זיין שוואַרצען נאָגעל) אָבער ביי אונז, אין מאַקאַראָווקע (אַזוי האָט געהייסען זיין דאָרף), „שיעוו, בראַט, אָדנו שקיבו אי דאָשעץ!״ *)

און כּדי וועלוועל זאָל גוט פאַרשטעהן, פלעגט ער שטאַרק אַ פּיה־טאָן מיט דער האַנט אונטער דער נאָז:

אָדער ער פלעגט דערצעהלען, אַז איינער פון זיינע בעסטע חזירים איז קראַנק געוואָרען... עס האָבען זיך איהם, ניט פאַר קיינעם געדאַכט, געוומען נאָכשלעפּען די הינטערשטע פיסלעך. מאַכט ער צו איהם, מיקיטאַ צום „דבר אחר״, הייסט דאָס: ווילסט גאָר, הינטיש בלוט, אַוועקפּגרען און פּטרן מיר געלט? וואַרט אָקאָרשט! איין טראַך מיט אַ שייטעל האָלץ און פאַרטיג! דאָס פלייש האָט ער איינגעזאַלצען אויף יום־טוב.

---

*) האָסט, ברודער, אויפגעגעסען איין שטיקעל, האָסטו גענוג.

גז־וטע פלייש געווען. און ער האָט געמיינט, אַז ס׳וועט בײַ אַלעמען, גאָט זאָל היטען, אָפּנעהמען די פיס נאָך אַזאַ עסען, ווי ביים חזיר. אַ קרענק גיט זיך איבער... אָ, ער ווײַ—סט! און, געוואַלד, ס׳אַראַ קרענק אַ „טיף" איז! אָט איז זײַן טעכּ־טערעל, מארינע, קראַנק געוואָרען אויף טיף, האָט זי גאָרניט געקאָנט עסען, ניט קיין ברויט מיט הערינג, ניט קיין קרויט, ניט קיין בלינעס מיט זויער־מילך. נעהמט ער און קויפט פאַר איהר אין שטאָט אַ לעקעכל מיט ראָזינקעס, האָט זי אַפּילו דאָס אויך ניט געוואָלט נעהמען אין מויל אַריין. „טאַק, מאַכט ער, אי פאָמערלאַ!"... — נו, היינט זאָג אַליין!

לסוף פלעגט איהם וועלוועל שטילערהייט מכבד זײַן מיט נאָך אַ גרויסע שטיק חלה, פאַר וואָס מיקיטאַ פלעגט איהם זעהר דאַנקבאַר אַ פּאַטש טהאָן מיט זײַן שווערער לאַפּע אי־בערן פּלייצע:

— פּריכאָדי, מאַלעץ, וו׳מאַקאַראָווקי, בולבו דאַם, סמע־טענו דאַם!*).

אייגענטליך, קען דאָך וועלוועל אין דער היים באַקען די די זעלבע בולבעס און עסען סמעטענע פון זייער אייגענער בהמה. און פונדעסטוועגען... פאַרוואָס האָט זיך איהם עפּעס אַזוי געחלשט געהען אין מאַקאַראָווקע צו מיקיטען? פאַרוואָס האָט זיך איהם אַזוי געביינקט נאָך מיקיטעס קאַרטאָפּעל, נאָך גויעשע סמעטענע?

וועה, ווען דער טאַטע וואָלט געווען אַ גוטער! ווען דער טאַטע וואָלט דערלויבט!

אָבער דער טאַטע איז ניט קיין גוטער און דערלויבט—נ י ט.

און איינמאָל דערהערט וועלוועל, ווי מיקיטאַ זאָגט צו זײַן אַל־טער מאַמען, צו ירחמיאלקעס ניאַניע, צו ברענגען איהר אַ שטיק חזיר דעם קומענדיגען זונטאָג. האָט ער, ניט־ווילענדיג, אַ שוידער געטאָן און געהאַלטען דאָס אין זינען, און געוואָרט, אומגעדולדיג געוואַרט... אייגענטליך, וואָס געהער זיך אַ חדר־אינגעל אָן מיט

*) קום, קליינער, אין מאקאראָווקע, כ׳וועל געבען קארטאָפּעל, כ׳וועל געבען סמעטענע.

מיקיטען און מיט הזיר-פלייש? אין פינדעסטעדעגן האָט ער געוואַרט.

4

דעם צווייטען זונטאָג, אַז וועלוועל איז געקומען פון „חדר” צו מיטאָג, האָט ער געטראָפען די ניאַניע אַ ביסעל שכור. זי האָט געטרייסעלט מיטן קאָפּ און ליעבלעך דערצעהלט, אַז איהר מיקיטאַ איז דאָ אָקאָרשט געווען און האָט זי טאַקע מכבד געווען מיט בראָנפען, און גערופען זי צוריק אין מאַקאַראָווקע און האָט איהר געבראַכט חזיר. אַ פיינער שטיק!... אָט אָ דאָרטען, אונטער דער קאַנאַפּע, אין אַ טעפעל ליגט די מתנה. מיקיטאַ... אָ, ער איז שוין איינמאָל אַ גוטער זוהן! נאָר זיין ווייב, די ווייב זיינע, הלואי, גאָט אין הימעל, זאָל אויף איהר אָנקומען טריאַסצאַ און כאָראָבע און כאָלעראַ און פראַבצען א.אַ.וו. א.אַ.וו.

זיין וואַרמעס האָט שוין דער חדר-יונג געגעסען אָהן אַפּעטיט. אַלע ווײַלע אַריינגעלאָפען אין קינדער-צימער, געכאַפּט אַ קוק אונטער דער קאַנאַפּע און אַרויסגעלאָפען. ביז וואַנען די די מאַמע האָט זיך צעבייזערט: אַ לויפעניש אויף מיין קאָפּ. אין „חדר” געה!

פאַרנאַכט, אַז ער איז געקומען פון חדר, איז נאָך דער טאַטע ניט צוריקגעקומען פון מעריב, די מאַמע — פון מאַרק, די ניאַניע און ס׳קליין קינד האָבען געדרימעלט, און פייוועקע זיין קלענערער ברודערל, האָט זיך געשפּיעלט אין קיך. דאַן האָט זיך וועלוועל אַריינגעכאַפּט אין קינדערשען צימער, איינגעבויגען זיך אונטער יענער קאַנאַפּע און שטילערהייט אויפגעהויבען דאָס דעקעל פון י ע נ ע ם טאָפּ. איינגעוויקעלט אין אַ ריין פויערישער לייווענט, האָט אויף איהם אַ גלאַנץ געטאָן פון טאָפּ עפּעס אַ פיערקאַנטיגער פעטער שטיק... האָט ער זיך דערשראָקען, אַראָפּגעלאָזען דאָס דעקעל און ארויס.

און אין מיטען דער נאַכט, ווען אַלע זיינען שוין גע־שלאָפען, און אין קינדער־צימער האָט די אַלטע געפּייפט מיט דער נאָז, האָט ער זיך אויפגעכאַפּט, ווי איינער וואָלט איהם אַ צופּ געטאָן. ער האָט זיך באַמיהט איינצושלאָפען און נישט געקענט: „דער טאָפּ, דער טאָפּ"... פאַמעלעך האָט זיך וועלוועלע אַראָפּגעגליטשט פון בעט, ווייטער צוגעגאַנגען צו דער קאַנאַפּע, געשטעלט זיך אויף־אַלע־פיער אויף אַריינגעקוקט אַהין מיט שרעק און מיט אַ זיסען ציטערען אין רוקען, ווי ער זאָל זיך געהן אַריבערבויגען איבער אַ שרעקליכען, שוואַרצען אָפּגרונד. אונטער דער קאַנאַפּע איז געווען שוואַרץ, חושך. דער טאָפּ האָט זיך ניט אַרויסגעזעהען, אָבער וועלוועל האָט איהם געפיהלט אין דער פאַרסודעטער שוואַרצקייט. געפיהלט, ווי אַ קאָן פיהלט אַ מייזעל. נאָר זיין ווייס העמדעל האָט זיך מאַט געבלייכט אין דער פינסטערניש. דעם טאָפּ גופא האָט ער אָבער ניט געוואַגט אָנצוריהרען. ער ווייסט אַליין ניט פאַרוואָס.

עטליכע טעג זיינען שוין אַריבער און דער טאָפּ אונטער דער קאַנאַפּע האָט איהם נאָך אַלץ ניט געלאָזען צורוה. דער סוד, וועלכער ליגט דאָרטען... דער סוד! האָט זיך וועלוועל באַמיהט צו באַשאַפען אין זיין פאָרשטעלונג אַ קלאָהרען געפיהל פונם דאָזיגען סוד; איז עפּעס ביי איהם אויסגעקומען אַ מין צפיחית בדבש, אַ וואונדערליכער גן־עדן טעם. מען זאָגט, אַז פון חזיר־פלייש ווערט מען געזונט, געזונט ווי אַ שטיין... אַזוי זאָגט מען. אויפן קאַרק צוויי רויטע קנייטשען. געזונט!

שטעהט וועלוועל אויף אין דער פריה, דערמאָנט ער זיך אָן רבין, אָן דער גמרא בבא־בתרא, אָן דאַוונען... אין פוילט זיך און געגעצט. אָבער ווי נאָר ער שטעלט זיך פאַר דעם טאָפּ אונטער דער קאַנאַפּע, אַזוי ווערט ער מיטאַמאָל פלינק און פלייסיג און כאַפּט זיך אָנטאָן גיך, גיך. איינס, צוויי און פאַרטיג.

וועלוועל האָט גענומען מאַכען הכנות צו „זינדיגען". דער רוח אַליין ווייסט, ווי אַזוי ער, דער ניין־יאָהריגער בחור, איז מיטאַמאָל געוואָרען אַזוי קלוג און קאַלט־בלוטיג, אַזוי ממזריש־

אויסגערעכנט, מען זאָל איהם אין שטוב אַ האָר אויך ניט חושד זיין. ער האָט, למשל, קלאָר געזעהן, אַז ס'וועט איהם זיין שווער צו נעהמען פונם גרויסען שטיק, וואָס ליגט אין טאָפּ: אונטערגנבענען זיך צו דער קאַנאַפּע, אויפהויבען דאָס דעקעל, אָפּוויקלען דעם לייווענט, אַרויסנעהמען דעם פיערקאַנטיגען שטיק און אָפּשניידען אַ קליינס מיטען מעסערעל, באַהאַלטען אין קע-שענע און ברענגען אַלץ צוריק אין אָרדנונג — דאָס איז אַ שווערע געשיכטע. מען קען אַריין בשעת מעשה, די אַלטע סטערווע קען דערקענען, אַז עס פעהלט עפּעס. אַ קלייניקייט מיקיטעס מתנה! און דאָ דאַרף מען אַלץ מאַכען קיילעכיג און שפּיציג. האָסט אַריינגערוקט דאָס הענטעל אין טאָפּ—אַ כאַפּ און...

האָט ער זיך אָנגעגאַרטעלט מיט געדולד און גענומען וואַרטען, אַז די אַלטע זאָל זיך אַליין נעהמען צום שטיק. זי האָט דאָך אַלע מאָל מורא ס'זאָל איהר ניט זיין ווייניג — און שניידט אָן איבעריגע שטיקלעך. אַזאַ טבע האָט זי; סיי זי עסט ברויט, סיי פלייש, סיי אוגערקעס. מסתמא וועלען איבערבליי-בען עטלעכע גאַנצע שטיקלעך פון „דעם” אויך, וועט ער זיך נעהמען אַ פּיצעלע; אַ קליינינקע גנבהלע. זי וועט דאָס אַפילו ניט בעמערקען די „סטערווע”. ער האָט זיך אַפילו אָנגעגרייט אַ פּאַפּירען זעקעלע פאַר דעם קינפּטיגען שטיקעל און האָט דאָס באַהאַלטען אין קעשענע. צו אַלע צרות איז נאָך דער גמרא-בחור געווען אַ צוכט אויך.

געהט צוויבער נאָך אַ טאָג, קומט אָן דאָנערשטאָג. קומט וועלוועל צו געהן פון חדר עסען וואַרמעס און זעהט, ווי אונזער גויה שלעפּט אַרויס פון טאָפּ דעם פיערקאַנטיגען ווייסען שטיק... שניידט אָפּ אַכט קליינע שטיקלעך פאַר איהר מאָהלצייט, וויקעלט איין דעם גרויסען שטיק אין דעם פויערישען לייווענט, לעגט עס אַריין צוריק אין טאָפּ אונטער דער קאַנאַפּע און זעצט זיך עסען. זי קייעט לאַנגזאַם, ניט געכאַפּט. איהר'ע איינגעקנייטשטע באַקען און איהר'ע צערונצעלטע שלייפען באַוועגען זיך און שפּרינגען און בויגען זיך — אַ גאַנצע מאַשינע! זי ציהט וועלוועלען די אָדערען מיט איהר קייען. איהר הויבט גאָרניט

אָן צו אַרען, וואָס די מאַמע וועט באַלד אָנהויבן טרייבן אין חדר אַריין... אָבער וועלוועל מאַכט זיך, אַז ער זעהט גאָרניט. ער בלעטערט תּמעוואַטע עפּעס אַ ביכעל מיט צאַצ־קעס און כאַפּט אַלע ווײַלע אַ קוק אויף די פּיערקאַנטיגע שטיק־לעך. ער האָט מורא, טאָמער וועט זי זיי איהם אינגאַנצען אַוועקפּטרן. ער קען זי דען ניט, וואָס? זי דאַרף מער ניט ווי איינעסען זיך, די סטערווע. אַז זי עסט זיך שוין איין — ווערט זי בלינד און טויב. די מאַמע האָט אָפּטמאָל מורא, זי זאָל די טעלער אויך ניט אויפעסען. וועלוועל האָט אַליין גע־הערט, ווי די מאַמע זאָגט אַזוי. אָבער שאַ, זי צלמט זיך שוין!.. זי טרייסעלט אָפּ די ברעקלעך פון פאַרטוך און שלוקערצט. דריי גאַנצע ווייסע שטיקלעך זענען איבערגעבליבן פון איהר מאָלצייט. זי שטעהט אויף און קרעכצט. גלאַנצט פרום מיט די אויגען צו דער סטעליע, נעמט צוזאַמען די דריי ווייסע שטיק־לעך, לעגט זיי אַריין אין טאָפּ, ניט פאַרוויקלענדיג אַפילו מיט לייוונט, און דעקט צו.

וועלוועלען ווערט הייס אין די שפּיצען אויערען. ער פיהלט, אַז באַלד וועט ער עפּעס אָפּטאָן. ער וויל ניט, ער וויל ניט... פונדעסטוועגען וועט ער עס טאָן... שטערט אָבער די מאַמע. זי קומט אַריין אין קינדערשען צימער, די אַרבעל פאַרקאַטשעט, דער בעזים אין די הענט, די ברוסט אויפגערעגט. זי האָט זיך אַפּנים אָקאָרשט געקריגט. ווי גאָר זי האָט דערזעהן דעם גמרא־בחור האָט זי אויף איהם אויסגעגאָסען דעם גאַנצען כּעס, אַ הויב געטאָן דעם בעזעם און פונאַנדערגעוויגט:

— אין חדר געה! ער דרעהט זיך מיר דאָ אויף אַרום! נויטיג דאַרף מען איהם דאָ!

כאַפּט וועלוועל די פיס אויף די הענט און אַנטלויפט אין חדר. די אויערען גליהען ביי איהם און אין האַרצען דריקט עפּעס. און ווידער אַמאָל דעם רבינס „לאָקשען“, און ווידער אַמאָל מנחה, און אָבער אַמאָל מעריב, און ווייטער וועטשערע, און נאָכאַמאָל געשלאָפען און געפּייפט מיט די נעז. און וועל־וועל האָט מורא צו באַריהרען דעם טאָפּ ביינאַכט. אונטער דער

קאַנאַפּע האָט זיך, דאַכט זיך, באַהאַלטען איינער אַ שוואַרצינ־
קער, אַ כיטרער: האָט אָנגעשפּאַרט דאָס שפּיציג געמבעלע אָן
דעם טאָפּ און קוקט אויף איהם מיט ממזרשע אויגלעך.

5

צו מאָרגען, פרייטאָג, איז ביי חדר־אינגלעך אַ „האַלבער
טאָג". וועלוועל באַפרייט זיך פון חדר אַזייגער צוויי און קומט
אַהיים צום ערב שבתדיגען וואַרמעס, דרעהט זיך אַרום איבער
אַלע צימערען און עסט אָהן אַפּעטיט. ער שפּאַרט זיך צו אַלע
ווײַלע אויף זיין פאַרבעט בעטעל, און שפּיעלט אָהן חשק מיט
זיין קלענערען ברודערעל. אין זיין אויפגערעגטען קאָפּ קלינגען
איהם דאָס מאָל די פּזרס מיט די זרקאס פון דער געמעבירטער
סדרה אין עקבוירען און עקבוירען, מען קען גאָר פון זיי ניט
פּטור ווערען.

— מאַמע! — רופט וועלוועל גאָר פלוצלונג — ווייסט,
ווי מען מאַכט אַ שלשלת?

— יאָ, וואָס עפּעס אינמיטען דרינען?

— שלשע—ע—ע–לת!

— אַוועק פון מיינע אויגען!

און וועלוועל געהט אַוועק און באַליידיגט זיך אַפילו ניט.
אין קאָפּ איז איהם נעפּעלדיג, אין די אויערען — הייס.

ער וואַרט אַלץ אויף אַ רגעלע, ווען קיינער וועט זיך
ניט געפינען אין קינדערשען צימער. אַלע ווײַלע כאַפּט ער זיך
אַריין אין קיך, וואו עס לאָזט זיך הערען אַ געשמאַקער ריח
פון געפּעפערטע פיש און געבאַקטע עפּעל. ער עקזאַמענירט זיך
דאָרט, שטילערהייט, אַראָפּצונעהמען אַ דעקעל פון אַ טאָפּ
אַזוי, אַז מען זאָל גאָרניט ניט הערען... דערהערט אָבער די
מאַמע, אַז וועלוועל האָט עפּעס צו טאָן מיט טעפּ און איז איהם
מכבד מיט אַ שטויס און מיט אַ קללה און שרעקט איהם מיטן
טאַטען, און מיט יענער קאַנאַפּע בלייבט וועלוועל קיין

איינציגע מינוט ניט אַליין... כאָטש גװאַלד שריי: שמע ישראל! געהט אַרויס די „ניאַניע" — לויפט אַריין די מאַמע, געהט אַרויס די מאַמע — פאָהרט אָן דאָס ברודערל פּייווקע מיט זיין האָל־צערנעם וועגעלע: „וויאָ—וויאָ"... אַ בעל־עגלה אויף וועלוועלס קאָפּ. טרייבט ער איהם אַרויס — הויבט אָן דאָס פּיצעל־קינד צו שרייען מיט אַזעלכע קולות, פּונקט ווי איינער וואָלט איהם געקניפּען דאָס בייכעל. און די מאַמע און די ניאַניע לאָזען זיך לויפען, מיט אַ געפּילדער צוריק אין קינדערשען צימער אַריין. די ערב־שבתדיגע פריהלינגס־זון הויבט שוין אָן אַראָפּ־צולאָזען זיך הינטערן ווייטען וואַלד. רויטע ליכט־פלעקען האָבען זיך צעגאָסען איבער די קליינשטעטעלדיגע שינדעל־דעכער. פּונקט ווי אויף צעפּוקעניש איז מען וועלוועלען מכבד מיט פּוצען דעם טאַטענס שטיוועל. און באַלד נויט מען איהם, ער זאָל נעהמען גיכער, גיכער וואַשען דעם קאָפּ מיט זודיגע וואַסער, אָנטאָן זיינע שבתדיגע הויזלעך, לויפען נאָך ליכט, וואָס די מאַמע האָט פאַרגעסען קויפען, ווי דער שטייגער איז.

און ווידער אַמאָל דאָס קינדערשע צימער.

שאַ! דאָס מאָל איז קיינער ניטאָ. דאָס קינד שלאָפט, מאַכט מיט די ליפּעלעך. אַ נפש! רק ס'חלומט זיך איהם אַ מאָנאָפּאָלקע מיט מילך. האַלב־טונקעל. אַ בהמה רעוועט ערגעץ וויט... שווייג, בהמה!

פלינק גיט זיך וועלוועל אַ שטעל אויף די קניע לעבען דער קאַנאַפּע. אויף די קניע און אין די נייע שבתדיגע קליידער. „די מאַמע זאָל דאָס דערזעהן!..." ער גיט אַ כאַפּ אַרויס דאָס פּאַפּירען זעקעלע פון קעשענע, קונציג אַ הויב — דאָס דעקעל איבערן טאָפּ... און באַלד דערשפּירט ער צווישען די פינגער אַ קליינעם „פּיער־קאַנטיגען שטיקעל". ווי אַ געפעהרלעכע זאַך וואַרפט ער דאָס אַריין, פאַרזיכטיג און פלינק, אין פּאַפּירען זעקעלע, דערנאָך אַ רוק אַריין אין קעשענע... פאַרטיג.

וועלוועל קוקט זיך אַרום: שטיל. דער ליימענער טאָפּ שטעהט אויף זיין אָרט ווי אַן אָפּגאָט. שטיל. דוכט זיך, גאָרניט

געשעהן? נאָר דאָס האַרץ קלאַפּט שווער. אָט־אָט קייקעלט עס זיך צו אונטערן האַלז.

— מאָ—אָ—אָ! — רעוועט די בהמה אויפן גאַס, שוין גאָר נאָהנט. דאָס זאָגט זי איהם מוסר: „אָן עברה!...״

װעלװעל פאַרשעמט זיך פאַר זיך אַליין און געהט אַרויס געלאַסען און זעהר אָנשטענדיג פון קינדערשען האַלב־פינסטערער קאַמער. ער מוז נאָך איבערגעהן דעם עס־צימער... דאָרט טרינקט מען שוין טיי... דער טאַטע דאַווענט מנחה, שטעהט שמונה־עשרה און שעפּצעט מיט האַלב־פאַרמאַכטע אויגען צו דער אויסגעקאַלכטער וואַנט.

— וואו באַגראָבסטו זיך דאָס, ווען אַלע טרינקען טיי? דער מוהמע פייגעס קול.

— באַלד, באַלד... — גיט װעלװעל אַ זאָג מיט אַ האַלבען מויל און דרעהט זיך אַרויס.

אין אַ מינוט אַרום קלעטערט ער שוין אויפן לייטער און קריכט, ווי אַ קאַץ, אויפן קליין בוידעמעל, וואָס טיילט איבער דעם אַלטען דאַך פון פּ־רהויז און שפּאַרט זיך אָן אין דער שטאַל פון דער בהמה. דאָס קליין בוידעמעל איז תמיד פול מיט היי און מיט שטרוי, און פון דאָרטען וואַרפט מען דאָס דער בהמה איהר אונטערלעגער און איהר „וועטשערע״ גלייך אין שטאַל אַריין. אַהינצו איז דאָס װעלװעלס פאַרקראָכען. די טרוקענע, שמעקענדיגע שטרוי האָט עפּעס מאָדנע געקנאַקט אונטער זיינע פאָרזיכטיגע טריט. אין אַ פאַרוואָרפען ווינקעל אויף דעם דאָזיגען בוידעם, אונטער קופּעס היי און בינטלעך שטרוי, האָט ער זיך שוין, מיט אַ טאָג צוויי צוריק, איינגע־אָרדענט אַ מין טיעפע, פינסטערע הייל, וואו ער זאָל קענען רוהיג „זינדיגען״.

פון די גרויסע שפּאַלטען, וואָס אינם פאַרפוילטען שינדעל־דאַך, האָט זיך געזייט אין בוידעמעל אַ גראָהע, פאַרטראַכטע ליכטיקייט... עס האָבען זיך קוים געזעהן שטיקלעך פרעמדע דעכער, דער באַגילדטער שפּיץ פון קלויסטער, קליינע שוואַרצע מענשעלעך... און ניט ווייט פון אויריס שטוב — אַ קאָפּ פון

אַ גויעשען פערדעל, אַריינגעטאָן ביז די אויערען אין אַ פּאָר־בונדען זעקעל, דער קאָפּ באַוועגט זיך אַרויף און אַראָפּ. וועלוועלען אָבער האָט זיך געדאַכט, אַז דאָס ווינקט ער צו איהם. און די קליינע שפּעלטעלעך אין דאַך האָבען איהם אָנגעקוקט, ווי לאַכענדיגע, גנבישע האַלב־פאַרמאַכטע אויגעלעך, וועלכע פאַרשטעהען אַלץ, פון וועלכע מען קען זיך ניט באַהאַלטען...

וועלוועל האָט זיך אָבער געשטאַרקט, פאַררוקט זיך וואָס טיעפער אין זיין הייל אַריין, מיט די אויגען צו די שטרוי, עס זאָל זיין נאָך פינסטערער, ער זאָל זיך אַליין ניט זעהן, און אַרויסגענומען דאָס „פיערקאַנטיג שטיקעל"...

די הענט האָבען איהם געציטערט. גראָד אַצינד האָט זיך איהם איינגאַנצען אָפּגעוואָלט פאַרזוכען דעם טעם פון טרפה. און פריהער האָט זיך איהם אַזוי שטאַרק געוואָלט, אַזוי לאַנג האָט ער געגאַרט, אַזוי געדולדיג געוואַרט.

פונדעסטוועגען שטופּט ער דאָס מיט געוואַלד אין מויל אַריין און בייסט דעם שטיקעל, און בייסט. שוועהר עפּעס אָפּ־צובייסען פון דער מוראדיגער טרפה.

געזאַלצען. פעט. ניט־געשמאַק. אָט דאָס איז די גאַנצע הנאה אין „חזיר"! און וואו איז דאָס עפּעס דער וואונדערלעכער טעם? דער וואונדערלעכער סוד?... דער פרעמדער גויעשער סוד וואו איז?...

פונדעסטוועגען באַמיהט זיך וועלוועל איינצושמועסען זיך אַליין, אַז „טרפה" איז פּאַרט געשמאַק, געשמאַק און „געזונט". ער בייסט דאָס שטיקעל פעטס מיט די פאָדערשטע צייהן און טאַפּט זיך דערביי דעם דאַרען נאַקען זיינעם. ער וויל באַשיינ־פערלעך זעהן, ווי ס'ווערט דיקער, ווי ס'קומט צו.

ער בייסט... אַ ברירה האָט ער? אָבער ווהע, ווי עס ווילט זיך איהם ברעכען. ניין, אדרבא געשמאַק... זעהר געשמאַק!

— אָט דאָס איז „חזיר"? אָבער — דער סוד, דער סוד...

— וועלוועל!! — קלינגט אויף אַ שטים — ער איז שוין נעלם געוואָרען... צו קבלת־שבת!

דעם טאַטענס קול.

ער בלייבט זיצען אַ פּאַרציטערטער. אָבער דערווייל־וואָס באַנוצט ער זיך מיט זיין שרעק, כאַפּט דאָס צעביסען שטיקעל טרפה, פּאַררוקט עס טיעף, טיעף אין שטרוי, און שפּייט אויס. ער ציטערט און שפּייט.

— ווע—עלוועל! איך וועל דיר ווייזען, וואַרט, וואַרט...

— אין גאָרטען איז זיין זכר ניטאָ! — דערהערט דער „זינדיגער", אין זיין שטרויענער נאָרע, דער מאַמעס קול. ער הערט אַויך, ווי מען געהט אום, ווי מען זוכט איהם. און ווי איז, אַז מען ווייסט שוין אונטען, וואָס ער האָט דאָ אָפּגעטאָן?

און מיטאַמאָל דערהערט זיך אַ בת־קול:

— אַ מאָזשע יאָן נאַ הורע פּאָשיאָוו?*)

דער ניאַניעס קול. אַזאַ סטערווע דאָס איז! און באַלד נאָך איהר — דאָס פרעהליכע קוויטשען פון פּייוקען, זיין קליין ברודערעל: „דאָרטען, דאָרטען! נעכטען געווען! אייערנעכטען אויך טאַקע!...

גלייך נאָך דעם דערהערט וועלוועל שווערע טריט איבערן לייטער. דער טאַטע, דער טאַטע, דער טאַטע!... „אָה, ער וועט איהם דערשטיקען דעם קליינעם!... נאָר דאָס מסרט... דער טאַטע, דער טאַטע געהט!"

דער גמרא־בחור דרעהט זיך צוזאַמען אין זיין פינסטערער לאָך און וואַרט. מען וואָלט געקענט מיינען, אַז „וועלוועל" איז גאָר אויף דער וועלט ניטאָ. דעם טאַטענס טריט הערען זיך שוין נאָהענט. וועלוועל הערט שוין אַפילו, ווי ער אָטעמט צאָרנדיג. די בינטלעך שטרוי קנאַקען און שושקען אַרום איהם. און וועלוועלען דוכט זיך, אַז אַ גרויסע מוראדיגע חיה גנבעט זיך צו איהם און וויל איהם פאַרצוקען.

און דערשטיקטע ווילדע ווערטער:

— האַ? וואו?... וואַרט, וואַרט, וואַרט.

---

*) אפשר איז ער ארויף אויפן בוידעם?

די הענט, וועלכע טאַפּען צווישען די קופּעס שטרוי, זיינען שוין צוגעקראָכען גאָר נאָהענט. אָט איז שוין דער קאָפּ!... אַ אַ שרעקלעכער באַבערדעלטער קאָפּ מיט שטיקלעך היי אין די צעשויבערטע האָר. אָט איז ער! שמע ישראל!

ווי עס ווייזט אויס האָבען זיך וועלוועלען אַביסעל פאַרקאַטשעט די שבתדיגע הויזלען, בשעת ער האָט זיך פריהער פאַררוקט אין שטרוי. זיינע ווייסע זאָקען האָבען אַ לויכט געטאָן. דער טאַטע האָט איהם געפּאַקט:

— אַ האַ — אַ — אַ!

און באַלד דערשפּירט ער, ווי מען שלעפּט איהם אַרויס פון זיין „הייל", אַ וואָרף אויפן רוקען, און אַ שרעקליכער פּאַטש פאַלט איהם פּלוצלינג, ווי פון הימעל אַראָפּ, איבערן פּנים. און וועלוועל שווייגט.

— „וואָס טהוסטו דאָ?"—און אַ פּאַטש. „וואָס עפּעס קריכען ערב שבת אויפן בוידעם?"—און אַ פּאַטש. „דער טאַטע איז אַ הונט?" — און אַ פּאַטש. „אַז דער טאַטע רופט, ענטפערט מען גאָרניט?" — און אַ פּאַטש. „וואָס ביסטו אַהער פאַרקראָכען, פרעגט מען דיך?" — און אַ פּאַטש. קבלת שבת איז ביי דיר גאָרניט?" — און אַ פּאַטש.

און וועלוועל נעהמט צו וויפיעל מען לעגט אין איהם אַריין, ליגענדיג אויסגעצויגען אויפן רוקען, מיט צוזאַמענגעקריצטע צייהן; און ס'דוכט זיך איהם, אַז מען גיסט איהם אויפן פּנים אויפגעקאָכטע, זודיגע וואַסער.

ווי עס ווייזט אויס, האָט זיך פעטער אורי אַליין דערשראָקען פאַר דעם מאָדנעם שווייגען פון זיין גמרא-בחור. ווייל ער האָט מיטאַמאָל אַ הויב געטאָן דעם געשלאָגענעם קאָפּ פון די שטרוי. מיט ביידע הענט האָט ער אַ הויב געטאָן און האָט זיך אין איהם איינגעקוקט מיט קיילעכיגע אויגען. ביי דעם בלייכען אָווענט-שיין, וועלכער האָט זיך געזייט דורך די שפּאַלטען פון דאַך, האָט ער דערזעהן אַ קינדישען געשוואָלען פּנים, אַ פאַרקיהלטען און פאַרעקשנטען בליק — און איז פאַרציטערט

געוואָרען. ער האָט אָפּגעלאָזען וועלוועלס קאָפּ, אָנגעשפּאַרט זיך האַלב־געחלשט אויף אַ קופּע שטרוי, און אָנגעהויבען שטאַמלען מיט חרטה:

— נו, זאָג... וואָס איז דאָס?... וואָס וועט פון דיר זיין?... נו... וואָס וועט פון דיר זיין דער סוף?...

ערשט דאַן, האָט זיך דער גמרא־בחור פונאַנדערגעקלאָגט

פעטער אורי און פעטער פיני

1

פעטער אורי האָט אַ אינגערען ברודער און פאַהאָסט, א שעה אַכט מיט דער אַקס פון שקלאָוו. פאַהאָסט האָט אַ שם-דבר מיט אירע נאַראָנים. מען זאָגט, אַז זי שטעלט צו שוטים פאַר גאַנץ ליטא, אַזוי ווי כעלם — פאַר פוילען. נאָר פעטער פיני איז דאָרט נאַרישער ניט געוואָרען. דער וואָס איז נאָר איין איינציגען מאָל געבאָרען געוואָרען אין שקלאָוו — בלייבט שוין אַ איד אַ בעל-מוח אויפן גאַנצען לעבען.

אין פאַהאָסט האָט זיך פעטער פיני באַזעצט זינט ער האָט חתונה געהאַט. גלייך פון דער ישיבה אַריינגעפאַלען אין אַ באַקאַליי-קראָם. באַקומען אַ שם פאַר אַ לא-יצלח. דאָרטען האָט ער אָנגעקינדעלט, אָנגעבאָרגט, געוואָרען נידערגעשלאָגען, צעבראָכען און פאַרעלטערט פאַר דער צייט. דאָרטען זיינען בייאיהם די אויגען-ברעמען געוואָרען אַביסעלע אָנגעשוואָלען. רויטלעך און פאַרשעהמט זעהען זיי תמיד אויס, ווי ביי אַ פרומען, אידענע נאָך תחינות־זאָגען. ער ווישט זיי ווען ניט ווער שטילינקערהייט מיט אַ ווייסער שמאַטקעלע, וועלכע ער האַלט צענויפגעקנייטשט אין פויסט, כדי קיינער זאָל נישט באַמערקען די ניט אַרומגעזוימטע ברעגען... זיין קוק איז אַ אומבאַהאָלפענער, אָבער אַ רוהיגער און אַ צוגעטעמפטער, ווי ביי אַ מענשען, וועלכער ווייסט גוט, אַז קיין רייכער קרוב וועט אים שוין מעהר ניט העלפען.

ווען ער רעדט מיט ריינערע און שטאַרקערע פון זיך, ווערט ביי איהם עפּעס דער קוק אַביסעלע חניפהדיג, נאָכגיביג, אָבער טרויעריג.

פּעטער פּיני לאָזט זיך אַראָפּ צוגאַסט קיין שקלאָוו ניט ווייניגער ווי צוויי מאָל אַ יאָהר. ימים־נוראים־צייט און פאַר פּורים. ניט ווייל ער פאַרביינקט זיך אַזוי שטאַרק נאָכן פּעטער אורין, נאָר ווייל, על־פּי שטייגער, פעהלט איהם אויס צו דער דאָזיגער צייט אַ פופציגער, אָדער אַ פינף־און־צוואַנציגער: „אַן אויפגאָב אויף פרישע סחורה”. מעהר דאַרף ער נישט ווי אַן אויפגאָב... נאָר ביז וואַנען מען וועט אָנהויבען לייזען... דערנאָך וועט ער אָפּגעבען...

די ערשטע צוויי טעג איז ער נאָך ביים פּעטער אורין אַ שטיקעל גאַסט. דערנאָך ווערט די מומע פייגע קאַלט. דערנאָך קיהלט זיך אָפּ דער פּעטער אורי. דערנאָך הויבען אָן די קליינוואַרג, די יונגאַצעס, איבערווינקען זיך און איבערקרימען שטילינקערהייט, ווי פּעטער פּיני עסט, ווי פּעטער פּיני געהט, ווי ער פאַרזאַאיקעט זיך, ווי ער ווישט זיך די איגען מיט דער שמאַטקעלע אין קולאַק... ביז פּעטער אורי גיט זיך מיט איינמאָל אַ הויב אויף און אַ געה־צו צום קאָמאָד, און שטעקט אָפּ זיין אָרימען ברודער דעם „אויפגאָב אויף סחורה” און ווינשט איהם אַ גליקליכען וועג.

עס טרעפט אַ יאָהר, אַז פּעטער פּיני מיידט אויס שקלאָוו פאַר ראש־השנה. אָבער פּורים־צייט דאָס איז שוין אַ חזקה: פּורים־צייט קען זיך קיינמאָל פּעטער פּיני ניט אויסדרעהען אָהן „אַן אויפגאָב אויף סחורה”.

אַ וואָך פאַר פּורים, פאַרנאַכט, ווען די פענסטער זיינען אָנגעפּרוירען און די לאָדען פאַרהאַקט און אין הרובע קנאַקט אַ פרעהליך פייערל, דערהערט זיך פלוצלונג הינטער פּעטער אוריס שטוב אַ פייפענדיגער סקריפּ פון צ שליטען און אַ „ניאָ־ניאָ” און אַ „טפּררררו”, דערנאָך — ווי מען קלאַפּט אָפּ דעם שניי פון וואַטאָווע אַרבעל; און אַ פערשעהמט הוסטעלע.

אַלעמען אין שטוב איז גוט באַקאַנט דער דאָזיגער סיגנאַל. ביי

קליינוואַרג הויבען ממזריש אָן צו פינקלען די אויגעלעך. דער פעטער אורי גיט עפּעס אַ מעקע פאַר זיך, און די מומע פּיי־גע פאַרקרימט דאָס פּיסקעלע אָן אַ זייט און מאַכט צום פעטער אורין:

— ווי ניט ליב איז דיר דיין פּאַהאָכטער... גאַסט!

ווען האָט זי, אייגענטלעך, געוואָלט זאָגן „דיין פאַ־האָסטער שוטה”, און האָט זיך איינגעהאַלטען.

אויפנעהמען נעהמט מען פונדעסטוועגען אויף דעם גאַסט מיט אַ פרעהליכע מינע. פעטער פיני לאָזט זיך אַריין אין שטוב מיט זיין אַלטער שעפּסענער און שווערער פוטער.

— „ש... שלום־עליכם און אַ גוטינקער אָוונט... וו... וואָס מאַכט איהר?”

ער זעהט האַלטען זיך ברייטלעך, מעשה־ברודער, ווי אַ נאָהענטער קרוב, וואָס איז אייגענטלעך נאָר פאַרפאָהרען אַ קוק טאָן, וואָס מען מאַכט דאָ אין געזונד. דער אָטעם איז איהם קורץ, דאָס האַרץ געפּרעסט, אָבער אויף זיין שטיקעל דער־פרוירענעם פּנים, וואָס קוקט אַרויס לאַנג־נאָזיג פון שעפּסע־נעם קאָלנער, — ליגט אויסגעגאָסען אַ שמייכעלע. און בעל־שטויסט ער זיך אָן אויף דאָס קליינוואַרג, און דערשפּירט, אַז זיי קלייבען זיך שוין אָפּלאַכען און איבערקרימען איהם. צעטומעלט ער זיך:

— אַ־אַ.. שלום־עליכם! וו... וואָס מאַכט איהר!... פּ... פּיי־וועלע, יר... ירחמיאלקע... דער פעטער איז ד... דאָך געקומען... חי־חי ש... שוין אויסגעוואַקסען... ג... גרויסע בחורים... האַ־האַ, קיין עין ה...

שלאָגט איהם איבער פעטער אורי:

— מילא, מיט זיי וועסטו שפּעטער ריידען. קודם־כל טו אויס דעם פוטער.

קריכט פעטער פיני אַרויס פון זיין שאָפענעם אָפּגעריבע־נעם פּעלץ, און פאַרלירט מיט איין מאָל זיינע ברייטע פּליי־צעס... דערנאָך וויקעלט ער אָפּ דעם האַלז און אין מיטען שטוב בלייבט שטעהען אַ דאַרער, נידערגעשלאָגענער איד, מיט

אַ שמאָלען רעקעל, מיט אַ גרויסען באַבערדעלטען קאָפּ. ער איז עהנליך צום פעטער אורין, כאָטש ער האָט נישט קיין קאָסאָקע אויגען. ער איז אָבער נישט אַזוי יאָדערדיג ווי פעטער אורי, מעהר געבראָכען. כאָטש לויט די יאָהר׳ען נאָך איז ער יונגער. ער זאַאיקעט אונטער. בפרט ווען ער איז צעטראָגען, אָדער אויפגערעגט...

— גוט אָנגעפרווירען זיך אַודאַי, — פרעגט פעטער־אורי סתם אין דער וועלט אַריין, און קעמט זיך די באָרד מיט אַלע צעהן פינגער. אַלע מאָל ווען ער ווענדעט זיך גלאַט אַזוי צום פעטער פיני קעמט ער זיך די באָרד.

—ד... ד... דערפרווירען געוואָרען.—איילט זיך פיני צו באַשטעטיגען דעם ברודערס רייד, דערווייזען איהם, אַז ער האָט געטראָפען אין פינטעל אריין. ק... קוים אַ ל... לעבעדיגער דערפאָהרען. אַכט שעה מ... מיטן שליטען...

— אַפילו...—מאַכט פעטער־אורי מיט די פלייצעס,—כ׳פאַרשטעה ניט... אין דיין טולופ דאַרף מען גאָרניט אַזוי דערפרוירען ווערען. אָט פאָהר איך אין מיין פייענעם פעלץ און ווער אויך ניט דערפרווירען.

— יאָ. ס׳הייסט, אייגענטלעך איז, איז... גאַנץ וואַרם ג... געווען... אַן אַלטער פ... פוטער, אָבער וואַרם!

אַזוי פאַרענטפערט זיך באַלד פעטער פיני. פאַר דעם פעטער אורי האָט ער רעספעקט. ער איז איינשטימיג מיט אַלין, וואָס פעטער אורי זאָגט. מעג אַפילו זיין נערוועאישער און אַביסעלע דעספאָטישער ברודער בייטען זיין מיינונג צעהן מאָל אַ שעה. ער ווייס, אַז פעטער אורי איז אַ נגיד. פאַרמאָגט אַודאי... צעהן טויזענד קאַרבען אייגענס. אַ שטוב, אַ בהמה. אין פאַהאָסט, דערצעהלט ער נאָך, אַז ער האָט גאַנצע צוואַנציג טויזענד רובעל מיט צוויי בהמות. און איז ער ביי איהם צו גאַסט, האָט ער איין כלל: זאָגט פעטער אורי נאַכט, איז נאַכט. געוויס איז נאַכט. איז זיך באַלד מישב פעטער אורי און זאָגט פאַרקעהרט. ס׳איז גאָר טאָג, צעלאַכט זיך פעטער פיני:

— כי־כי, וואָס דען, נאַכט איז עס! און נאָך אַ מיך טאָג!
אין דאָך באַמערקט שטענדיק פּי־טער פּיני, אַז ער כאַפּט יעדעס מאָל אַריין. אָדער ער פאַרלויפט פּאָראויס, אָדער ער דערלויפט ניט. און פּעטער אורי איז קיינמאָל ניט צופרידן מיט זיינע הסכּמות. שווער, זעהר שווער צו גאַווירען דעם עלטערען ברודער, דעם שקלאָווער נגיד.
דעם זעלבען אָווענד צו וועטשערע, קומט פאָר אַזאַ גע-שפּרעך:
— עפּעס זעהר זויער היינט די קרויט — מאַכט פּעטער אורי צו דער מומע פייגען.
— ט... טאַקע זויער, — זאַיקעט נאָך פּעטער פּיני — מ... מוראדיג זויער!
איך פאַרשטעה ניט, — רופט זיך אָפּ די מומע פייגע — איך האָב, דאַכט זיך, אַריינגעשאָטען אין טאָפּ אַ הויפען מעהל-צוקער. געקאָכטע קרויט, דאַכט זיך, האָט ליב, סע זאָל זיין „וואַיניג".
אַ ביסעלע האָט פּעטער אורי מורא, אַז די מומע פייגע זאָל גלייך ניט ווערען אין כּעס אויף איהם און אויף זיין גאַסט. איז ער באַלד מסכּים:
— ווייסטו וואָס איכ'ל דיר זאָגען, פייגע מיין ווייב, אפשר ביזטו גערעכט, יאָ... ס'איז, דאַכט זיך, גענוג זיס. צום אָנהויב האָט זיך מיר געדאַכט...
— יאָ, אייגענטלעך, איז גאַנץ זיס, ז... זעהר זיס. — העלפט אונטער פּעטער פּיני — ט... טייערע קרויט — אַ מ...מחיה.
געפעלט דאָס ניט דעם פּעטער אורי:
— מ'נאַ... זיס, זיס. וואָס פאַר אַ טעם האָט קרויט, אַז ער איז זיס?
— וו... ווער זאָגט זיס! — דערשרעקט זיך פּעטער פּיני — דער עיקר איז דאָך די, די... די זויערקייט. סע זאָל זיין וואַיניג...
— ווייסט וואָס איך וועל דיר זאָגען, פּיני, — שלאָגט איהם איבער פּעטער אורי — עס בעסער! עס געזונטערהייט!

— וו...אָס דען טו איך? — וואונדערט זיך שטיל פעטער פיני, און פאַרטיפט זיך אין טעלער. — וו...אָס דען? איך רעד?

2

נאָר דאָס אַלץ איז ניט מער ווי אַן הקדמה. די ברייטע שמועסן צווישן פעטער אורי און פעטער פיני קומען פאָר אַ טאָג אָדער צוויי טעג שפּעטער. דער סאַמאָוואַר קאָכט אויפן טיש. די מומע פייגע איז אין מאַרק. די קינדער אין חדר, ביידע ברידער, דער שקלאָווער נגיד און דער פּאַהאָסטער גאַסט, זיצן אויג אויף אויג און רעדן פון וואָס איהר ווילט, נאָר ניט וועגן דער הלואה, צוליב וואָס פעטער פיני איז צוהער אַראָפּגעפאָהרען. איינער מיידט אויס מחמת בושה, דער צווייטער מאַכט זיך ניט וויסענדיג. פעטער אורי רעדט און פיני העלפט. ווי אַ חזן מיט משוררים. פעטער אורי איז אַביסעל אויפגערעגט. פיני האָט איהם נאָך נעכטען געגעבען צו פאַרשטעהן, אַז ער מוז האָבען אויף „אַן אויפגאָב”... א גאַנצען פופציגער, אַז ניט, איז כאָטש נעם און הענג זיך. די מומע פייגע האָט דאָס דער־הערט, האָט זי זיך גענומען ברוגזן, וויפיל איז דען דער שיעור?... ניין, זי קען דאָס מעהר ניט אויסהאַלטען פון זיין משפחה. זי האָט מעהר קיין כח ניט. האָט זי אַרויפגעכאַפּט איהר ביזענעם זשאַקעט, מיט דער וואָלענער פאַטשיילע, גע־נומען דעם קאָשעק אין האַנט און אַוועק אין מאַרק. ביי לייטען, אַז מען איז פאַרדאגהט, געהט מען אין טעאַטער; פעטער אורי, אַז ער איז שלעכט געשטימט, געהט ער אַוועק אין בית־מדרש. די מומע פייגע — געהט אַוועק אין מאַרק. פון מאַרק קומט זי אַלע מאָל צוגעהן אַן אָפּגעפרישטע, אַ באַרוהיגטע.

פעטער אורי איז אָבער ניט צופרידען, ווען די מומע פייגע פאַרבלייבט אין מאַרק שעה׳ן לאַנג. ערשטענס, פיהלט ער זיך עפּעס עלענד אָהן איהר לעבען סאַמאָוואַר. ניטאָ ווער עס

זאָל אַ גלאָז טיי אָנגיסען... און, צווייטענס, וואָס טוט אַ אידענע אין מאַרק? מסתמא האַלט זי אין איין אויסגעבען געלד...

— אָט, זעהסט דאָך, — מאַכט דער פעטער אורי, ווי נאָר ער שטעהט אויס שמונה־עשרה פון מעריב — זי איז נאָך גאָר ניטאָ פון מארק. עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדולה... אוועק און ניטאָ, ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים. טפו... ושמו אחד... זי קען רוהיג ניט איינזיצען, אַז ס'איז דאָ אַ קאַרב אין שטוב... הויבט ער גלייך אָן מיט אַ דערפרישטען קול פון אַ מענשען, וואָס האָט באַקומען שטים־רעכט. — נאָר אויסגעבען געלד, נאָר אויסגעבען...

— נאָר זיי ברענגען אויס, געלד — איז מככים פעטער פיני — עס איז זיי קיין גענוג ניטאָ, און עס איז זיי קיין שיעור ניטאָ, און עס איז זיי קיין ס...

פאַרדריסט דאָס דעם פעטער אורי. מיינט טאַקע פיני באמת, אַז זיין פייגע איז גלייך צו אַלע פאַהאָסטער קרעמער־קעס? און ציהט צוריק:

— נו, נו, מיין נאָר ניט, אַז זי איז קיין באַלעבאָסטע ניט. ס'מאַכט ניט אויס. אַ קאַרב קען זי פאָרט היטען. ווען ניט זי, וואָלט מען מיך שוין לאַנג צעשלעפט...

— ווער זאָגט? — פאַרכאַפּט זיך באַלד פעטער פיני — זי איז שוין גראָד אַ באַלעבאָסטע... אַ גרויסע באַלעבאָסטע. הלואי אויף מיר געזאָגט געוואָרען...

און ערשט דערנאָך דערפיהלט פעטער פיני, אַז דער ברודער האָט איהם גראָב אַ שטאָך געטאָן, און עס ווערט אַ ווייַלע שטיל. אַן אומאַנגענעהמע שטילקייט.

פעטער אורי גיסט אָן צוויי גלאָז טיי, ברענט זיך אָפּ מיט דער פאַרע און זאָגט גאָרנישט. עס פאַרדריסט איהם שוין, וואָס ער האָט דעם אָרימען ברודער גאָר ניט ווילענדיג וועה געטאָן. און ער ציהט צוריק:

— נאָר עס מאַכט ניט אויס. קומען האָט זי שוין געמעגט קומען. אַ אידענע דאַרף וויסען, דאַרף זי...

— אַ ווייב מוז וויסען, — העלפט איהם אַרויס דער

פעטער פיני — אַ לויף אין מאַרק, איינגעקויפט און צוריק. איך טענה דאָס שטענדיג מיט מיינער, טענה איך, אַ לויף אין מאַרק און אַהיים...

קומען אָן די קינדער פון חדר. פאַר פורים-צייט לאָזט מען זיי אָפּ פריהער אַהיים. זיי קומען אָן מיט אַ פרישע שמעקענדיגע קעלט. דער מוזיניקעל טראָגט אַן אָנגעצונדענע לאַמטערנע.

— ברוכים הבאים! — רופט אויס פעטער אורי — נאָר וואָס איז דאָס עפּעס פאַר אַ „לימנאַציע”? „פאַרטאָג מיט אַ לאַמטערנע!” אויפן גאַס איז נאָך, דאַכט זיך, גאַנץ ליכטיג.

— און טאַקע — לערענט מיט זיי פשט פעטער פיני — וואָצו זאָלט איהר ברענען ליכט? גלאַט ברענען ליכט... קינדער זאָלען ניט וועלען פאַרשטעהן, אַז ליכט קאָסטען געלד...

— דאָס האָט ער אָנגעצונדען נאָר אויף אַ ווייל'עצקע — פאַרענטפערט דער גמרא-בחור דעם מוזיניקעל.

— נו, אויף אַ ווייל'ע מאַכט ניט אויס — איז מסכים פעטער אורי, און ער העלפט די קינדער אַראָפּצוציהען די פוטערלעך.

— יאָ, אויב נאָר אויף אַ מינוטקעלע, ערלויבט אויך פעטער פיני פון זיין זייט, איז גאָרניט... פאַר וואָס ניט?

זעצען זיך אויס די קליינע חברה פּלומרשט ווי די סטאַ-טיקלעך, נאָר אין דער שטיל קרימט מען איבער דעם פעטער פיני, און מען רייצט זיך איינער מיטן צווייטען. נאָר דער איין עלף-יעהריגער גמרא-בחור איז איינגעהאַלטען. ער איז זשעדנע נאָך נייע מענשען. ער קוקט אָן נייגעריג דעם פעטער פיני פון פאַהאָסט... דאָרטען וואוינט זיין קוזינקעלע מירעלע. ער האָט זי נאָר איין איינציגען מאָל געזעהען אין שקלאָוו. זי האָט גרויסע, טרויעריגע אויגען, שוואַרצע און נייגעריגע. און צע-פּעלעך שוואַרצע און לאַנגע און אַזוינע גלאַטע, אַז עס ווילט זיך אַ גלעט טאָן. אַז ער וועט זיין אַ גרויסער, וועט ער זיך אין איהר פאַרליבען און חתונה האָבען מיט איהר. און אַז ער וועט דאַן פאָהרען מיטן טאַטען אין ניזני אויפן יאַריד, וועט

ער איהר ברענגען מתּנות... איהר טאַטען, דעם פעטער פּיני — אויך. אָט זיצט ער אַצינד ביים טיש און ווייס גאָרנישט... אַ פיינעם פוטער וועט ער איהם קויפען אָנשטאָט זיין אַלטען שעפּסענעם פעלץ, וואָס גיעט זיך אָפּ מיט ציגענעם שוויס. פונקט אַזאַ פוטער ווי ביי דעם טאַטען וועט ער איהם קויפען...

— נו, וואָס דרעהסטו זיך אַרום? — ווענדעט זיך צו איהם פעטער אורי — אָדער מ׳טרינקט טיי, אָדער מען זיצט מיט מענשען, אָדער מען נעמט אַ ספר אין האַנט.

— און טאַקע — פאַרריכט פעטער פּיני און פאַרזאַאיקעט זיך — וו...וואָס דרעהסטו זיך אַרום? ד...דער ט...טאָטע זאָגט... מעגסטו איהם טאָן אַ צוליב, מעגסטו... גלאַט געדרעהט זיך...

דעם גמרא-בחור ווערט מיט איינמאָל נמאס דער גאַנצער פעטער פּיני. איהם אַרט שוין ניט מעהר פאַר זיין אַלטען שאָפּענעם פוטער. זאָל ער עס טראָגען... די שוואַרצע אויגען פון דער ווייטער, פּאַהאָסטער קוזינקעלע ווערען אויסגעלאָשען. ער גיט קוים אַ קוק אויפן פעטער פּיני און רוקט זיך אַרויס אין צווייטען צימער.

3

— ע...— מאַכט דער פעטער אורי,—האָט פיינט, אַז מען זאָגט איהם. אַן עקשן, אַ?

— ז...זאָל גאָט היטען, וואָס פאַר אַן עקשן דאָס איז! — שטימט באַלד איין דער פעטער פּיני, און דרעהט מיטן קאָפּ — אַ-גוואַלד!...

— דאָס וואַקסט אַ גאָרנישט. דו זעהסט דאָך. נו, זאָג אַליין!

— אַ ג...גרויסער גאָרנישט — צעהיצט זיך באַלד פעטער פּיני,—אַ גאָרנישט שבגאָרנישט.

פאַרדריסט שוין דעם פעטער אורין, וואָס מען איז אַזוי מבטל זיין גמרא-בחור.

— ניין, -- מאַכט ער צו פעטער פיניןן בלחש — עס מאַכט ניט אויס, אַ קאָפּ האָט ער אַ טייערע, אַן אייזערנעם זכרון...

— פסס...—שעפּצעט נאָך פּיני — ער האָט דאָך אַ שם... די מ... מלמדים זיינען דאָך פון איהם נתפעל, זיינען זיי דאָך...

— א חריף!... אַ שרץ וועט ער דיר מטהר זיין בקן טעמים...

—וו... וואָס אמת, איז אמת,—צעקנאָכט זיך אַלץ מעהר דער פעטער פּיני,—אַ—אַ חריף — אַ יונג. צו ניין יאָהר אָנגהויבען גמרא. נ... נישקשה, דו וועסט נאָך פון איהם האָבען נחת...

פאַרדריסט שוין דעם פעטער אורי, וואָס מען האָט זיך אַזוי פונאַנדערלויבט איבער אַזאַ שייגאַץ, וועלכער פאָלגט ניט אַ טאַטען, וועלכער אַנטלויפט, ווען מען הייסט איהם טרינקען טיי.

— און אָט... גאָרנישט,-צעשרייט ער זיך אין מיטען דערינען,—זיצט דאָרטען אין דער פינסטער און מיינט, אַז מען קלייבט דאָ פון איהם נחת. וואַרט, וואַרט. איך וועל זיך נאָך מיט דיר אָפּרעכענען.

—און טאַקע — העלפט צו צום טאָן דער פעטער פּיני, און שרייט אויך — ביזטו ניט ווערט, מען זאָל זיך מיט דיר אָפּ-רעכענען? וו... וואָס פאַר אַ באַהאַלטען זיך פון טאַטען? שייגאַץ!

— וועסט נאָך הייצען די הרובעס ביי ירהמיאלקען!

— אוי, וועט ער הייצען! וואָס דען? נאָך אַ מין הייצען!

— און מיינסט אפשר, אַז ירחמיאלקע איז אַן אַנטיקעל?

אָט זיצט ער, דאַכט זיך, דער עברי-בחור מעשה-מענש, אָבער דו ווייסט נאָך גאָרנישט, וואָס פאַר אַ סחורה דאָס איז...

— אוי, אוי, צי איך ווייס. ס׳איז שוין איינמאָל אַ סחורהקע, אוי, אוי, אַ ירחמיאלקע!...

— שוין באַלד צוויי חדשים, אַז ער האָט צו טאָן מיט דער קאַץ, נאָר מיט דער קאַץ. אָדער ער האַלט זי אין דער לופטען פאַרן עק און וויגט זי. דאָס הייסט ביי איהם אַ „זייגער"... אָדער ער וואַרפט איהר אַ ביינדעלע אָנגעבונדען אויף אַ פאָדים, שלינגט זי איין — שלעפּט ער עס צוריק אַרויס

פון גאָרגעל. דאָס הייסט ביי איהם „כאַפּען פיש". אַזאַ יונ־גאַץ. ע?

— אַזוי? — וואונדערט זיך פיני מיט האַרץ,—אָט אַזעט־קענע מעשים טוט ער אָפּ און מען שווייגט איהם?

— איך וועל זיך צו איהם נעמען. ער איז שוין לאַנג ווערט, אַז מען זאָל איהם אַריינצימבלען...

— מ׳זאָל איהם קאַטעווען... מ...זאָל איהם די הויט שינדען.

ירחמיאלקע דער חומש־בחור, וואָס זיצט דערביי, דער־פיהלט, אַז פון רעדען גלאַט אין דער וועלט אריין, הויבט דאָס אָן איבערגעהן אויף אַן אמת. און פעטער פיני, דער זאַאיקע, דער שלימזל, וואַרעמט נאָך אונטער. קען נאָך דער טאַטע מיטאַמאָל אַראָפּכאַפּען דעם פּאַסעק און מקיים־פסק זיין דאָ אויפן אָרט. צעווײנט ער זיך.

ווערט פעטער אורי ווייכער. איהם פאַרדריסט שוין, וואָס ער לאָזט אויס זיין כעס צו די קינדער. וואָס פיני מישט זיך איהם אַריין. וואָס מישט ער זיך? און זיינע פאַהאָסטער ליי־דאַקעס זיינען אפשר בעסער, וואָס?

מאַכט ער צו ירחמיאלקען:

— נו, נו, רוכע זיך ניט... אַ טאַטע מעג זאָגען — אַ טאַטע.

— ניין, — ווענדעט ער זיך צו פעטער פינין — אַזוי איז ער אַ וואוילער אינגעל, אַזוי, עס מאַכט ניט אויס.

— אַ טייערער אינגעל! וואָס? ווער זאָגט? ניין, אַזוי איז ער אַ וואוילער אינגעל.

— ער דאַרף זיך אָבער אָפּגעוואוינען פון דער קאַץ, דאַרף ער זיך. איז ווער האָט עפּעס צו איהם?

— נ...נאָר ניט מיט דער קאַץ. ווער וועט צו איהם עפּעס האָבען? דער עיקר איז ניט טשעפּען די קאַץ.

אָט אַזוי רעדען זיך איבער די ביידע באַבערדעלטע, בכבודיגע ברידער. הוידען זיך ווי צוויי גרויסע קינדער אויף אַ ברעט... — הויבסטו מיך אויף — לאָז איך דיך אַראָפּ, לאָזטו זיך אַראָפּ — הויב איך זיך אויף! אַזוי לאַנג, אַזוי

ברייט, ביז וואַנען פעטער אורי זעהט זיך אַרום, אַז ס'איז קיין סוף ניטאָ און ס'איז קיין ענדע ניטאָ און קיין טאָלק ניטאָ. אַז זיי קענען אַזוי אַוועקרעדען ביז טאָג און זיך ניט דער־רעדען. און דער עיקר איז דאָך ניט די מומע פייגע מיט איהר מאַרק, ניט דער גמרא־בחור, ניט פייווקע, ניט ירחמיאלקע, ניט די קאַץ, ניט קיינער ניט... ס'איז אַלץ פוסטע מעשיות. דער עיקר איז דאָך דאָס נעמען און אַרויסנעמען דעם פופציגער און אָפּשטעקען פינין אויף „אַן אויפגאָב״, און פאָהר געזונט! צוליב וואָס ציהען די עצמות?

און ווען פיני האַלט אין רעכטען מיטען זאַאיקען און קאָכען זיך, שטעלט אויף איהם פּלוצלינג אָן פעטער אורי ביי־דע קאַסאָקע אויגען. אַ ווייל'ע קוקט ער איהם אָן שטיל און שווער, און גיט אַ שלאָג איבער שוין מיט אַ ניכטערער שטימע:

— ווייסטו וואָס איך וועל דיר זאָגען, פיני? ס'איז מיט דיר אויך ניטאָ וואָס צו רעדען. טרינק שוין בעסער טיי! טרינק געזונטערהייט!

און ער געהט צו האַסטיג צום קאָמאָד און הויבט איהם אָן שליסען מיט אַ מין אינערליכע פרעהליכקייט פון אַ מענשען, וואָס האָט גובר געווען דעם יצר־הרע פון קאַרגשאַפט און אַראָפּ־געוואָרפען זיין יאָך.

בלייבט פעטער פיני שטיהן אין מיטען, גיט אַ קוק אויף פעטער אוריס פלייצעס, און פאַרשטעהט, אַז דער גמילת־חסד וועט באַלד זיין אויפן טיש, לאָזט ער אַראָפּ די אויגען און זאַאיקעט אַביסעלע טרויעריג:

— אי... אי... איך טרינק דאָך... אַ...אַודאי טרינק איך. וואָס דען טו איך? איך רעד?

מען פּרעגעלט אײַנגעמאַכץ

די מוהמע פייגע פּרעגעלט היינט איינגעמאַכץ. מען מוז זיך צוואַ־לען. דער סעזאָן פון מאַלינעס איז באַלד פאַר־ביי. האָט די מוהמע פייגע געכאַפּט, איינגעקויפט אַ גרויסע שיסעל מאַלינעס, אַ פופצעהן פונט צוקער און פּרעגעלט.

די שפּיצען פון איהר קאָפּ־טיכעל האָט זי פאַרבונדען אויף הינטען. אַ סימן, אַז עס שטעהט פאָר אַ גרויסע בעל־הביתישע אונטערנעהמונג! זי איז היינט אויפן סאַמע שפּיץ בריהשאַפט. היינט ווערט באַשאַפען, אין דעם בעל־הביתישקייט, דער שעדעוור פון אַ גאַנץ יאָהר.

די בעקלעך פלאַמען ביי דער מוהמע פייגען, די שפּיץ נאָז און די פינגער זיינען ביי איהר פאַרפלעקט מיט מאַלינע־בלוט. די ליפען איהרע האָבען זיך צעבליהט און די אויגען זענען יונגער געוואָרען. זי איז היינט אין גאַנצען אַ זיסע, אַ קלעפּיגע, אַ פלייסיגע און אַ בייזע ווי אַ ביהן, בשעת קליי־בען דעם האָניג.

די חברה קליינוואַרג, אָנהויבענדיג מיט'ן מוזיניקעל און ענדיגענדיג מיטן גמרא־בחור, האַלטען זיך מיט דרך־ארץ אָן אַ זייט. זיי פיהלען בחוש, אַז היינט איז אַ סכנה אָנצוהויבען זיך מיט דער מוהמע פייגען. מען טאָר ניט כאַפּען פון די טעלער, מען טאָר ניט שמעקען, מען טאָר ניט פרעגען, מען טאָר גאָרניט קלערען פון אַראָפּלקהענען אַ פּאָר מאַלינעס, אַזוי ווי דער שטייגער איז, ווען די מאַמע קומט מיטן פולען

קאָשעק פון מאַרק. וויל מען לעבען אויף דער וועלט, דאַרף מען זיצען און שווייגען... זיצען זיי און קוקען אַרויס פון די ווינקעלעך, ווי די קליינע שדימלעך אין אַ צויבער-קיך... נאָר די אויגעלעך גלאַנצען.

די צייטיגע מאַלינעס זיינען אָפּגעקליבען אין אַ גרויסען ווייסען פּאָלומיסעק, ווי אַ רויטע שמעקענדיגע פּיראַמידע פון רובינען. זיי האָבען פאַרשמעקט די שטוב מיטן ווילדען וואַלד, וואו די דאָרף־גויות האָבען זיי פאַרטאָג אויף דעם טוי געקליבען... איטליכע מאַלינע באַזונדער איז אַ קליינע פּיראַמידעלע פון צוזאַמענגעקלעפּטע, קליינינקע גראַנאַט־שטיינדלעך. אַ קעפּעל פון אַ מאַרקיז־פינגערעל מיט רובינען געפּאַסט.

ניט ווייט פון די מאַלינעס, אין אַן אַלט־מאָדישער שיסעל מיט בלויע פויגלעך, איז אָנגעהויפט אַ צווייטע פּיראַמידע פון מעהל־צוקער. און ווייס איז דער צוקער ווי געפאַלענער שניי מיט בלויליכע שאָטענס, וואָס דער ווינט האָט אין מיטען ווינטער נעבען פּלויט אָנגעווייעט.

די ווייסע קופּע צוקער שאָטענט אָפּ די רויטע פּיראַמידע פון פרישע מאַלינעס. ביידע זיצען זיי אַזוי מלכותדיג, ברייטלעך און ניי אויף דעם אָפּגעשאָבענעם הילצערנעם טיש. ס׳איז פּראָסט אַן עברה צו נעהמען און פאַרקאָכען איינס מיטן אַנדערען אין דער גרויסער מעדניצע און מאַכען פון זיי איין רויטע קאַשע, איין איינגעמאַכץ...

נאָר די מוהמע פייגע האָט קיין רחמנות ניט. אַזוי ווי דער קינסטלער דערבאַרעמט זיך ניט אויף דעם ווייסען שטיק מאַרמאָר, ווען ער האַקט און ברעכט און פּיילט בשעת דער טאַלאַנט צעשפּיעלט זיך אין איהם...

די מוהמע פייגע מעסט אָפּ וואַסער אין דער מעדניצע. מיט אַ ריינער גלאָז מעסט זי דאָס. ס׳איז אַן אַלטע ירושה־גלאָז מיט געשליפענע קאַנטען. אַ האַלבע גלאָז וואַסער אויף יעדען פונט צוקער, וואָס ליגט גרייט אויפ׳ן טיש. איהר פּנים איז דערביי געשפּאַנט. די ליפּען באַוועגען זיך, שעפּטשען עפּעס... אַ באַשווערונג אָדער אַ ברכה? ווער ווייסט? פּונקט אַזאַ

פאַרסודעטען פנים האָט זי אויך בשעת זי מעסט פאָדעם אויף די וועקסענע ליכט ערב יום־כּפור...

דערנאָך צינדט זי אָן די טרוקענע שפּענדלעך, וועלכע ליגען גרייט אויפן פּריפּעטשאָק אונטערן דרייפוס.

ווי אַ סיגנאַל פון צויבער באַווייזט זיך דאָס ערשטע בלויע פייערל צווישן די שפּענדלעך. אַ ציטערדיגער שיין געהט אויף. דערנאָך ווערט אַ קנאַקעריי און דער פלאַם ווערט אַלץ גרעסער און שטאַרקער. דער אָרעמער פאַרחושכטער, פאַרסאַזשעטער פּריפּעטשאָק ווערט באַגאָסען מיט אַ רויטער פלאַטערדיגער ליכטיקייט. אָ, ס'איז איהם היינט וואויל, דעם פּריפּעטשאָק! ער האָט געוואַרט אַ גאַנצען, קאַלטען ווינטער מיט אַ שטיק זומער און האָט זיך דערוואַרט...

דער געפּאָלירטער מעש פון פאַן לאַכט און שמייכעלט און בלינצעלט. אין פענסטער קוקט אַריין אַ שטיק בלויער הייסער הימעל, אַ סוף־תּמוז־הימעל מיט אַ פאַרגרינטען ברעג דאַך פון אַ שכנס הויז. דער מוהמעס פייגעס קאַפּויר פאַרבונ־דענע טיכעל, די קופּע מאַלינעס, די ווייסקייט פונם צוקער, די בלויקייט פון הימעל, דער גאָלד־גלאַנץ פונם מעש, די צונ־גען פייער אויפן שוואַרצען פּריפּעטשאָק, דאָס קנאַקען פון די פרישע, פעכיגע שפּענדלעך — אַלץ גיסט זיך צוזאַמען אין איין פרעהליכער, סוף־זומערדיגער האַרמאָניע.

מען פרעגעלט איינגעמאַכץ. אפילו דער פעטער אורי איז עפּעס אויך ניט ווי אין אַלע טעג פון אַ גאַנץ יאָהר. ער איז עפּעס היינט אַ ביסעלע יום־טובדיג געשטימט און אַ גנאָדיג שמייכעלע שפּילט ביי איהם אונטער איין וואָנסע. נאָר ער שווייגט. נאָך דעם נאָכמיטאָגדיגען שלאָף געהט ער זיך אַדורך איבער דער קיך אין טלית־קטן, אין די ווייסע אַרבעל פון העמד מיט דער זיידענער יאַרמולקע אויפ'ן קאָפּ. די ציצית פּאַטשען איהם ליעבלעך איבער די קני. אַ קוק מיט די קאַסאָ־קע אויגען אויף דער מוהמע פייגען, אַ קוק אויף די ווייסע־חברהניקעס, און גאָרניט. קיין וואָרט ניט גערעדט. ער טרייבט ניט די חדר־אינגלעך אין חדר אַריין, ווי זיין שטייגער איז.

אין איין מינוט ווערט ער ווי פאַרשכורט פון דעם מאַלינע־דופט, פון זייער זאַפטיגער רויטקייט, פון די ווייסקייט פון צוקער, פון דער מוהמע פייגעס צעפלאַמטע בעקלעך. לאָזט ער אראָפּ די העגד אין די קעשענעס און געהט זיך אַדורך אַ פּאָר מאָל איבער אַלע צימערן מעשה בעל־הבית. דאָס זיסקייט פון געכאַפּטען דרימעל זידט נאָך ביי איהם אין די דלאָניעס. און עפּעס אַ גוטמוטיגער „בים־באָם" טרילט איהם אַרויס פון האַלב אָפּענעם מויל און פון נאָז.

דערנאָך זעצט ער זיך אויף דער קאַנאַפּע און נעהמט אַ ספר אין האַנט. נאָר לערנען מיט כונה לערנט ער ניט. צווישען די שורות רויטלען זיך די מאַלינעס מיט די צוקער, וואָס ער האָט ערשט אין קיך געזעהן, עס טאַנצען די פּייערלעך פון פּריפּעטשאָק... די „עולם־הזה" שפּאַרט זיך מיט אַלע כחות אין דעם „עולם־הבא" אריין... בלעטערט ער דעם ספר און קלעהרט עפּעס, שפּיעלט מיט אַ ציצה אויפן קניע... עס ווילט זיך איהם א גלאָז טיי. נאָר ער איז דאָס מאָל איינגעהאַלטען, נאָכגיביג און האַלב פאַרליעבט אין דער מוהמע פייגעס הייסע בעקלעך. און ער מאַכט זיך, אַז עס אַרט איהם גאָרניט, וואָס מען האָט אַזוי שפּעט דעם סאַמאָוואַר ניט געשטעלט...

— אָה־הא, טאַטע זיסער! רייסט זיך איהם אַרויס אַ פרעהליכער זיפץ פון האַרצען. שוין באַלד אַוועק תמוז... אַוועק אַ זומער.. בים־באַם־באַם...

און די מוהמע פייגע פרעגעלט.

פריהער זידט זי אויף דעם ווייסען, שניי־ווייסען צוקער. זי מאַכט חרוב די ווייסע שעהנע פּיראַמידע און שיט זי אַריין אין דאָס ביסעל קאָכיגע וואַסער אויפן דעק מעדניצע. און אַז דער צוקער זידט גוט אויף, פּרובירט זי עס מיטן לעפעל. פון איהר גרויסער הילצערנער לעפעל קאַפּעט מיט צעשמאָלצענעם בורשטין. זי טריפט אַריין אַ ביסעל אין אַ טעלערעל, בלאָזט און בויגט דאָס טעלערעל אויף אַלע זייטען, כדי צו זעהן די שליימיקייט... אַציגד זעהט שוין דער צוקער אויס ווי א בלייכער האָניג.

דערנאָך הויבט זי אָן ביסלעכווייז אַריינצושיטען די אָפּ־געקליבענע מאַלינעס אינם הייסען, קאָכיגען צוקער. גוואַלד, ווי האָט דאָס אַ אידענע קיין רחמנות ניט אויף אַזעלכע זאַפּטיגע, איידעלע, ווייכינקע מאַלינעס! גוואַלד, פאַרוואָס שטראָפט זי זיי מיט אַזאַ גיהנום!

פריהער דערהערט זיך פון דער גרויסער מעדניצע אַ זשיפּעריי מיט אַ קוויטשעריי מיט אַ זיפּצעריי. די מאַלינעס שרייען: „גוואַלד, ראַטעוועט! אָי, אָי, מיר שטאַרבען! מיר וועלען דאָס ניט אויסהאַלטען!...“ דערנאָך ווערט עס אויף אַ ווײַלע שטיל. די איידעלע מאַלינעס זיינען, אַפּנים, אין חלשות געפאַלען... דערנאָך גיט עס עפּעס אַ בורטש אין דער פולער מעדניצע, אין סאַמע בויך. דערנאָך אַ צווייטער בורטש. אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט ביז עס הויבט זיך אָן אַ גלייכמעסיגער פּרעגלען.

און אָט דאָ קומט אָן דער געפעהרליכסטער מאָמענט אין דער איינגעמאַכץ-קונסט, דאָ דאַרף מען קוקען מיט ביידע אויגען. אַ לייבען־קנייטש לעגט זיך דער מוהמע-פייגען אויפן שטערען, און פאַרלענגערט איהר נאָז־וואָרצעל, פאַרוויכטיגט, ווי אַן אַפּטייקערין, שטעהט זי איבערן פייער, איבער דער שמע־קענדיגער פּאַרע, און מישט און לעקט און כאַפּט אַראָפּ דעם שוים מיט די אָנגעזאָדענע ביינדעלעך — „באַרבעצי“ הייסט דאָס, אַ נאַשעריי פאַר די קינדער. דאָס שליימיגע רויטקייט מיטן מחיהדיגען שוים גיסט זיך ווי אַ זיסע, האָניגדיגע בלוט אויפן ווייסען פּראָביר־טעלערל.

ביי די קליינע חברה־לייט צעברענען זיך די אויגלעך און עס ציטערען די נאָזלעכער. אַז מען נעהמט שוין אַראָפּ „באַרביצע“ איז אַ סימן, אַז די איינגעמאַכץ איז שוין באַלד פאַרטיג. זיי שפּירען אין דעם, מיט אַלע זייערע קינדערשע חושים, דעם פאַרבאַלזאַמירטען טעם און ריח פון זומער, פון פעלד און פון ווייטען גרינעם וואַלד, וואו נאָר גויים און גויות מעגען קלייבען מאַלינעס און אידישע קינדער טאָרען ניט; וואוהין נאָר שניידער־יונגען און דינסט-מיידלעך מעגען געהן שבת שפּאַצירען, און בעל־הביתישע קינדער דאַרפען זיצען אין

חדר, שוויצען און זאָגען פּרק... נאָר די מאַמע, די מאַמע פּרעגעלט, זי פּאַרמאַרענירט דעם גאַנצען זומער־טעם, זי ווייסט דאָס פּאַרבינדען און באַהאַלטען אין אַ גלעזערנעם סלאָי... אין די ווינטערדיגע, כמורנע שבת־טעג וועט זי דאָס דערלאַנגען צום טיי. פּאַרזוכט מען אַ לעפעלע, ווערט דער גאַנצער מויל פול מיט אַ שמעקעדיגען טעם. דער טעם פון זומער אַליין. אַ דאַנק איהר דערפאַר!

— נאַ, ס'וועט דאַכט זיך זיין געגוג!

אַזוי גיט אַ זאָג די מוהמע פייגע פון פייער און פאַרע און פון גוטען גערוך אַרויס; און באַלד — אַראָפּגעכאַפּט די גרויסע מעדניצע פון אָנגעגליהטען דרייפוס און אַרויס מיט איהר אין פּירהויז. זי טראָגט זי מיט גרויס פּאָרזיכט. פּונקט ווי די פּאַן וואָלט געוועזען אָנגעלאָדען מיט טייערע שטיינער און מיט גליהענדיגע קוילען. אין דער האַלב־טונקעלער פּיר־הויז שטעלט זי עס אַראָפּ צום קיהלען אויף עטלעכע שייטלעך האָלץ, וועלכע ליגען אויסגעלעגט אין איין שמאָלען דרייעק... עס שלאָגט פון דער מעדניצע איבערן גאַנצען פּירהויז מיט אַ זיסער, שמעקענדיגער פאַרע, כאָטש געהט נאַשט די לופט מיטביידע ליפּען. די מעדניצע איז אונטען אין גאַנצען פאַר־רויכערט, מיט אַ שעהנער סאַמעטענער שוואַרצקייט איז זי אויסגעדעקט. נאָר אינווייניג, אינוועניג גלאַנצט נאָך דער מעש ווי פריהער און עס רויטעלט זיך אַ גאַנצע האָניגדיגע מאַסע פון באַלזאַמירטע מאַלינעס.

אויפן פּריפּעטשאָק לעשט מען אויס דעם פייער. בלייבט ער שטעהן צוריק פאַרחושכט, פאַרקלעמט, פאַרסודעט; און זיין פאַררויכערטע שוואַרצקייט ציהט זיך אַוועק ערגעץ הויך, הויך, וואוהין קיין אויג קען נישט אַריינדרינגען. אין שטוב ווערט עפּעס צוריק וואָכעדיג, ווי נאָך הבדלה. די מוהמע פייגע וואַשט זיך איין מיט קאַלט וואַסער און בינדט איבער די שפּי־צען טיכעל צוריק אויפן האַלז. דאָס באַדייט, אַז זי איז צוריק געוואָרען א מאַמע און אַ בעל־הביתטע אין שטוב. באַווייזען וואָס זי קען און געגוג!

דער יצר־הרע פון וואָכעדיקייט הויבט אָן צו רייצען בעטער אורין. מיטאַמאָל הויבט ער אָן צו טרייבען די קינדער אין חדר אַריין: „וואו איז דאָס געהערט געוואָרען חדר־אינגלעך זאָלען זיך אַזוי שפּעט אַרומדרעהען איבערן שטובּ?.. נאַ!"

און אין מיטען מוסר זאָגען הייסט ער גאָר שמעלען דעם סאַמאָוואַר. עס האָט איהם שוין איבערגעטריקענט אין האַלז, זאָגט ער. יאָ, עס ברענט איהם שוין, זאָגט ער, שונא ישראל, אין האַרצען...

די חדר־אינגלעך ווערען עפּעס מאָדנע טרויעריג, נערוועיש, עס ווילט זיך ניט אַוועקגעהן פון דער דופטיגער קיך, וואו עס אָטעמט זיך אַזוי זיס, אַזוי געשמאַק. גיט מען זיי איטליכען צו צוויי שטיקלעך אַלט־געבּאַקענע שבּתדיגע חלה מיט פרישע „באַרבעצי" באָשמירט. איין אָנגעשמירטער זייט צוגעלייגט צום צווייטען. און די שענע רויטקייט שפּאַרט זיך אַרויס פון שניט... טרייסטען זיי זיך דערמיט און געהען פּאַמעלעך אין חדר אַריין.

און פּאַרנאַכט, בשעת לערנען תנ"ך אין דעם דושנעם חדר, לעבּט נאָך אין דער קינדערשער פאָרשטעלונג די גרויסע מעדניצע, פול מיט אַ געדיכטען פרישען עקסטראַקט פון זומער און פון מאַלינעס־בלוט. אונטען איז זי מאַט־שוואַרץ ווי טייערער סאַמעט, אינוועניג גלאַנצט אין איהר דער מעש... אויף דריי שייטלעך בעראָזאָווע האָלץ שטעהט זי ערגעץ וואו אין אַ טונקעלען ווינקעל אין פירהויז און קיהלט זיך, און קיהלט זיך, די גרויסע, זיסע מעדניצע...

דערמאָנען זיך די קינדער, און עס ווערט עפּעס פרעהלעכער צו לערנען...

מען שלאָגט חזירים

1

זומער-לעב צעבליהען זיך אין שקלאָו די אוגערקע-גערטנער און עס צעבליהען זיך די זומער-ספּאָרטען. אַרבייט איז דאָ ביז איבערן האַלז: גנבענען זויערע אַגרעסען פון צווישען די ענגע צאַמען און צושטעכען זיך די הענט. פּליושקען זיך אין דער אָזערע. כאַפּען פליגען. גראָבען גריבער, ווען ס'איז טריקען, און לאָזען פּאַפּירענע שיפעלעך נאָך אַ רעגען. פליקען סטרונעס פון פערדישע עקען. טרייסלען כל-נדרי-באַרעלעך אויפן בית-עולם. רייסען שטעכעלקעס אין די קאַנאַוועס און אַריינפּלאָנטערען זיי איינעם דעם צווייטען אין די האָר. וכדומה, נאָך אַזעלכע עולם-הזהס.

דאָס שענסטע פון אַלע פאַרגעניגענס בלייבט אָבער פאָרט דער איידעלער ספּאָרט פון שלאָגען חזירים. עס ווערט געשלאָגען מיט ליידענשאַפט, מיט מסירות-נפש, מיטן גאַנצען דערהויבענעם פייער, וואָס די יוגענד טראָגט אין זיך.

דער סעזאָן פון שלאָגען חזירים עפענט זיך אויף אין שקלאָוו, ווי נאָר עס באַווייזען זיך די אידישע קופּעס מיסט פון אינטערן שנעע און ווי נאָר עס שליסען זיך די פריש-אויפגעאַקערטע אידישע גערטנער.

די חזירים פון שקלאָווער גויעשקע הינטער-געסלעך זענען גאָר ניט קיין שונאי-ישראל, ווי די ווייס-רוסישע באַלעבאַטים

זייערע, מיט די פאַרריסענע שוואַרצע נאָזלעכער און מיט די קליינינקע גרויע אויגעלעך. פאַרקעהרט, זיי האָבען אַ שוואַכקייט צו דער אידישער געגענד. ס'געפעלען זיי, למשל, די אידישע פעטע מיסטען, די שיריים פון שבתים און ימים־טובים. ס'געפעלען זיי די אידישע גערטנער, וועלכע זענען ניט אַזוי פעסט פאַרצאַמט ווי די גויעשקע. קען מען דאָרט דורכברעכען, די אונטערגעפוילטע פלעקענער, מיט איין שטויס פון שנויץ, און פאַרבייסען מיט אַ פרישע אוגערקע, מיט אַ זיסען ריבען, גלייך פון בייט. היינט דאָס אויסרוהען זיך נאָך אַזאַ מלכותדיגער סעודה אין די זומפען ביי דער אָזערע! ווי קומט די גויעשקע זאַמדיגע „פליאַזשע" צום אידישען בלאָטיגען ברעג! אַהין, צום זאַמד, זאָלען נאַרישע מענשען לויפען באָדען זיך. אָבער אויף וואָס טויג אַ חזיר זאַמד? וואָס זאָל אַ פראַקטישער דבר־אחר אָנהויבען צו טהאָן מיט זאַמד?...

די וויזיטען פון די אומגעבעטענע געסט הייבען זיך אָן גאַנץ פריה. פריהער פאַר אַלעמען געהט דער גרעסטער און עלטסטער, אַליאָשקע דעם שוסטערס דבר־אחר. גרויס איז ער און הויך ווי אַ יאָהריגע קאַלב, מיט שטעכעדיגע האָר אויפן האַלב־קיילעכדיגען, מיאוסען רוקען, מיט אַ גרויסען, שווערען בויך אויף דינע רעוומאַטישע פיסלעך. דוכט זיך דערפאַר אויס, אַז ער געהט באָרוועס, און אויף די שפיצען פינגער. געהענדיג און שטעהענדיג — איז רק דאָס נישטערט און רק דאָס גראָבע עפּעס. אַ ווערימעל לאָזט דאָס ניט דורך. קאַרג איז דאָס און געפרעסיג ווי אַן אַלטער פראָצענטניק. ער נישטערט און קרעכצט. זיין ברודיגער שנויץ־פנים איז שטענדיג פינסטער, שטענדיג פאַרזאָרגט. אַ קלייניקייט, באַזאָרגען אַזאַ משפחהלע, ווי די, וואָס שלעפּט זיך איהם נאָך, מיט חיונה און מיט דרך־ארץ, לערנען זיי ווי מ'זאָל פיהרט זיך אויף צווישען לייטען!... נאָך איהם געהען נאָך זיינע דאַמען מיט זייער דערוואַקסענעם און ניט דערוואַקסענעם „פריפלאָד". חזרים און חזרימלעך פון אַלע גרויסען. און אַז די חברה זיינע צעוישען זיך אַביסעל, כאַפּען אַ טענצעל אָן דער זייט, שרייט ער, דער עלטסטער, אויף זיי

אָן, ניט אומדרעהענדיג דעם קאָפּ: „כריו־כריו״... ס׳הייסט: געהט ווי מענשען! פיהרט זיך אויף מיט לייטען גלייך!

— „כריו־כריו!״ — ענטפערט איהם קליינוואַרג פון הינ־טען — מען פיהרט זיך אויף אָנשטענדיג, אָבער גאָר לייטיש...

אָנגעקומען אין דער אידישער געגענד, הויבט מען אָן קרעכצען און אָכצען, ווי פאַרשפּעטיגטע מחותנים, וואָס ליידען אויף רעוומאַטיזם: „אָכ־כאָאָאָ־כריו־כריו, קוים לע־בעדיגע דערגאַנגען... אַזאַ ווייטער מהלך... נאָר וואָס טוט מען ניט צוליב גוטע שכנים!״...

און באַלד טאַקע דערהערען זיך פרעהליכע טאָסטען פון אידישע הויפען און גערטנער. דאָס נעהמט מען אויף מיט באַ־גייסטערונג די בכבודיגע געסט:

— אַ יו־־־ויס, כאָלעריע אויף דיר!

— אָי, אַן אומגליק! די בוראַקעס!

— גוואַלד די קלייען! אַ מכה אין דיין טריפהנעם גע־ביין אַריין!

— אַ מהומה, אַ שרפה, אַ מגפה!

— אַ יוס־יוס־יו־וס!

געריהרט פון אַזאַ וואַרימען קבלת־פּנים, פון זודיגע קענדעלעך וואַסער און פון געשליידערטע האַלבע ציגעל און שייטלעך האָלץ, פאַרגעהען זיך די מחותנים אויף אַלערליי פאַל־צעטען. זיי קוויטשען אַנטציקט „הי־אי־י״, ווי מיט אַ טעמפּער פייל איבער גלאָז, און לאָזען זיך לויפען צוריק אין זעהר אַ געהויבענער שטימונג. אַזש די בייכער טרייסלען זיך.

וואוהין לויפט מען נאָך אַזאַ פרעהליכען אָנבייסען מיט אונטערגעהאַקטע זייטען? פאַרשטעהט זיך, אַז צו דער אידישער בלאָטע מיטן גרינעם שוימעלע, ביים ברעג אָזערע, פונקט אַנט־קעגען פעטער אוריס הויז.

אַז וואַרימע בלאָטע איז גוט צו קנאָכען־וועהטאָגען, צו ציהעניש און צו „רייסעניש״, האָט אַליאָשקעס דבר־אחר בקבלה פון זיינע אור־אור־עלטערן. נאָך איידער נגידים האָבן אַנטדעקט מאַריענבאַד, נאָך איידער מאַריענבאַד איז אויף דער וועלט

געווען. לויפט ער אַהין מיט זיין נגידישן טריבעך און ציהט נאָך זיך נאָך זיין אייגענע משפחה און אויך פרעמדע פאַמי־ליעס. אינם געדיכטען שליים, צווישען די טראָסטינעס ציהט מען זיך אויס זייט ביי זייט, ווי אויף פערינעס, להבדיל. די אינגערע דרעמלען גלייך איין. נאָר דער עלטסטער, דער רעוו־מאַטיקער, קען זיך אַלץ קיין אָרט ניט געפינען. ער אָכצעט און קרעכצט און גרעבצט און שלוקערצט, שטעהט אויף און לעגט זיך און דרעהט זיך און שילט דעם מזל זיינעם, זיינע וועהטאָגען אויף די עלטערע יאָהרען, ביז ער ווערט מיעד. זיפצט ער אָפּ פון גרויסען בויך אַרויס, ציהט אויס דעם שנויץ און דרימעלט אויך איין.

און עס חלומען זיך איהם אַמאָליגע געדיכטע וועלדער, אין טיעף־פּאָלעסיע. ערגעץ־וואו אַרום פינסקער בלאָטעס: פון וואַנען עס שטאַמען זיינע אור־אור־עלטערן, די ווילדע חזירים פון פאַר הונדערטער יאָהרען... וואו מען האָט פאַרגריזשעט אָפּגעשטאַנענע יעגערס לעבעדיגערהייט... און אַצינד... אַכריו־אַכריו, ווייבער מיט פאַרטיכער פאַריאָגען איהם מיט אַ שטיין, מיט א ביין, מיט אַ קענדעל קאָכיגע וואַסער... כריו, אַז אָך און וועה צו די יאָהרען!

נאָר אַפילו אָט־אָ דער אומרוהיגער דרימעל געדויערט אויך ניט לאַנג. באַלד קומען אָן איזריס קינדער פון חדר, וואַ־רימעס עסען, און אויף די אויסגעצויגענע קור־געסט, אין שוואַרצען זומפּ, הויבען אָן פליהען שטעקענער און האַלבע ציגעל. איז אויס מנוחה און אויס קוראַציע! די זייטען זענען נאָך אַפילו ניט פאַרהיילט, ניט אויסגעוואַרעמט, נאָר סע העלפט ניט, מען מוז אויפשטעהן.

פריהער פאַר אַלעמען שפּרינגען אויף די יונגע דבר־אחר־לעך, נאָך זיי די מאַמעס זייערע און די עלטערע „ברידער״. נאָר אַליאָשקעס דבר־אחר, דער עלטסטער, איז נאָך ניט אויס־גערוהט, פוילט ער זיך נעבעך זעהר. שווער און צובראָכען, הויבט ער זיך אויף, אויף די פאָדערשטע רעוומאַטישע פיסלעך, און גיט אַ פרעג: „כריו?״ ס׳הייסט: וואָס איז עס פאר אַ טומעל?

ענטפערט איהם די גאַנצע משפּחה, אַלע אויף איין מאָל: „כריו, כריו, אָבינו־פאָטער! די שונאים זענען אָנגעפאַלען! גיכער!“

גלויבט ער אַלץ ניט, דער אַלטער תּרה, דער גראָבער בויך. ער פוילט זיך און וויל געווינען צייט, פרעגט ער איבער נאָך אַמאָל:

— כריו? ·

אָנשטאָט אַן ענטפער, פליהט איהם שוין אַ האַלבער ציגעל גלייך אין שנויץ אַריין... און מיט איין מאָל, גיב נאָר אַ קוק! ער האָט פאַרגעסען זיין שוועהרע עלטער, זיין רעוומאַטיזם, זיין דיקען בויך. מיט אַ מוראדיגען בריל שפּרינגט ער אויף, אויף אַלע פיער, און לאָזט זיך לויפען ווי אַ פאַרשטעלטער הינקענדיגער בעטלער, דערזעהענדיג פּאָליציי... ער טראָגט זיך ווי אַ שטורעם צוריק, אין די גויעשקע געסקעס אַריין, און די גאַנצע כאָפּטע חזירים נאָך איהם. אַלע קוויטשען און אַלע גוואַלדעווען:

— הי—אי--אי--י. מען האָט דאָך אונז געקוילעט! געוואַלד, פּראַוואָסלאַוונע, מען האָט דאָך אונז געשאָכטען! וועהגעשריען, קריסטען, מען האָט דאָך אונז שלעכטס געטהאָן!...

מיינט מען דאָך פּטור, אין דער ערד מיט די טריפהנע ביינער! — אָבער ווי נאָר די ווייסע חברהניקעס געהען אַוועק אין חדר אַריין, ערשט אַהאַ!... די מחותּנים זענען ווייטער דאָ. די טייערע קרעכצענדיגע געסט, פון די גויעשקע געסלעך.

2

ס'טרעפט אַמאָל, אַז אַ יונגער דבר־אחר פאַרלירט דעם וועג צוריק אַהיים. ער פאַרלירט זיך אין די אידישע גאַסען: אָדער מען האָט איהם אַזוי גוט מכבד געווען, אַז די פּיסלעך דינען איהם ניט גוט. דאַן קומט פאַרנאַכט די באַלעבאָסטע זייַנע אויפזוכען איהם. זיצען זיך אַזוי אידישע משפּחות, נאָך וועטשערע, אויף די פּריזבעס און אין מיטען גאַס שפּרייזט

באָרוועס. אין איין ציצענעם קליידעל, וואַסיע, אַליאָשקע דעם שוסטערס פלוניתטע. אַ הויכע מרשעת מיטברייטע באַקען־ביי־נער און מיט בייזע, קאַלמיצקע אויגעלעך. אונטער איין אָרעם האַלט זי האַלב־איינגעבויגען אַ גרויסע, פאַרזשאַווערטע, בלע־כענע פושקע, און וואַרפט פון דאָרטען איינס נאָך איינס קליי־נע בולבעסלעך, כדי צו פאַרנאַרען נאָך זיך דעם פאַרבלאָנ־דזשעטען תכשיט איהרען. זי וואַרפט און זינגט צו איהם אַזוי זיס, ווי צו אַ בן־יחיד, וואָס וויל קיין זופּ ניט עסען:

— וואַסיוטקאַ, וואַסיוטקאַ! וואָס־וואָס־וואָס. .

און דער וואַסיוטקאַ איהרער לויפט איהר טריי נאָך, כאַפּט די בולבעסלעך, טשמאָקעוועט און ריטשעט פאַר הנאה:

— אַמרוה — אַמרוה... נאָך אַ בולבעצקע, מוטערל, נאָך אַ בולבעצקע... איך עס דאָך... איך געה דאָך...

קוקען אידען צו, און סע קאָכט אין זיי די יוכע פאַר אַזאַ ליעבע צו אַ חזיר. ס'געהערט! שוין גאָר „וואַסיוטקע" גאָר.

— וואָס זאָגסטו צו איהרע יאָהרען? — ווענדעט זיך מוה־מע־פייגע צום פעטער אורין און לעגט צו אַ פינגער צום באַק, — אַ קדיש!...

— הערסט דאָך — ענטפערט פעטער אורי — זי הייסט „וואַסיע" און דער דבר־אחר הייסט „וואַסיוטקאַ". היינט געה טרעף, ווער נאָך וועמען איז אַ נאָמען.

— און אָט דאָס פרעסט מען! — שפּייט אויס עשקע די שכנטע אויף דער צווייטער פריזבע.

— אַן אומה! — רעדט נאָך אָהן צייהן מוהמע־לאהקע, די באָביצי, אוריס מוהמע, און שאָקעלט צו מיטן טשעפּטשיק. ווי איינע זאָגט: אַז אָך און וועה צו אייערע שטוב־בהמות, צו אייערע מאכלים, און צו אייער לייב און לעבען.

פייוועלע, דער חומש־בחור, הערט זיך צו צום געשפּרעך פון די עלטערע און די אויגען פלאַקערען ביי איהם. דאָס זי־סע לידעלע פון וואַסיען און דאָס פּיעסטשען־זיך פונם חזירל געהען איהם איבערן לעבער. ער וואָלט איהם מכבד געווען מיט אַ האַלבען ציגעל גלייך אויפן אָרט. נאָר ער האָט מורא פאַר

אַליאָשקען — וואַסיעט מאַן. אַליאָשקע האָט אַ נאָמען פאַר אַ רוצח. מען זאָגט, אַז ער האָט אין קיעוו, אויף אַ פּאָגראָם, געשלאָגען אידען און געראַבעוועט... און דערפון אויסגעבויט זיך זיין כאטע. קריצט ער אין דער שטיל די ציינער אויף וואַסיען און אויף איהר תּכשיט: „איך וועל דיר שוין מאַכען אַ וואַסיוטקאַ וועל איך דיר מאַכען!"...

ער רופט צו ירחמיאלקען, זיין אינגערען ברודערל, און רוימט איהם אַריין:

— האָסט געזעהן אָט דעם „וואַסיוטקען"? ער האָט דאָך אַ פלעק אונטערן אויער.

— יאָ, יאָ, טאַקע אַ שוואַרצער פלעק! — טאַנצט אונטער דאָס מוזינקעל.

— מ'עט איהם אונטערהאַקען די פּיסלעך — רעדט דער חומש-בחור שטיל און זאַכלעך ווי אַ פאַרשווערער.

און ער האַלט וואָרט.

דער בעסטער אָרט וואו צו שלאָגען חזירים איז אוריס אַרומגעצאַמטער הויף. און אַז אַליאָשקעס חזירל „מיטן שוואַרצען פלעק" פאַרנאַדיעט זיך אין אוריס קרויט־גאָרטען, ציהט מען אַרויס איין פלאָקען פון צוים, צווישען גאָרטען און הויף, און מען טרייבט דורך דעם דבר־אחר, דורך דעם דאָזיגען שפּאַלט, אין הויף אַריין, און טען פאַררוקט צוריק דעם פלאָקען. אַצינד איז שוין דער חזיר געפאַנגען, און אַלץ איז פיקס און פאַרטיג צו געבען קלעפּ. דער געפאַנגענער באַוועגט די אָפּגעהאָנגענע אויערען זיינע מיט גרויס פאַרדאַכט. ער פיהלט בחוש, אַז גאָר גלאַט וועט די עבירה פון עטליכע אויפגענאַשטע אוגערקעס ניט אָפּלויפען... און זוכט אַ שפּאַלט וואו אַרויסצוקריכען. נאָר ס'איז אַן אומזיסטע טרחה! ביי אַלע שפּאַלטען שטעהן אוריס וואוילע יונגען מיט שטעקענער אין די הענד, ווי די תּלינים, און וואַרטען אויף דער עקזעקוציע. פון אַזאַ כשרע הנאה, ווי שלאָגען אַ חזיר, קען זיך ניט אָפּזאָגען אפילו וועלוועל, דער עלף יאָהריגער גמרא־בחור. צוליעב אַזאַ מצוה רופט מען אַריין אין

הויף אפילו שמוליקען. דעם שאָרניקס יאַטעל, וואָס וואוינט אין שכנות. זאָל ער אויך וויסען, אַז מען לעבט אויף דער וועלט.

דעם ערשטען צייכען גיט דער היציגער חומש־בחור, וואָס וואו עפּעס אַ שקאָצעריי איז ער דער ערשטער. מיט שטי־לינקע טריטעלעך דערנעהענט ער זיך צום געפאַנגענעם. ער האַלט דערביי דעם שטעקען פאַרוואָרפען איבערן קאָפּ, ער האַלט איהם פעסט, ווי אַ קאָוואַל זיין האַמער, און רעדט צום חזיר אַזוי זיס און פאַרפיהרעריש:

— וואַסיוטקאַ, וואַסיוטקאַ... וואַסי־וואַס־וואַס...

מיינט דער חזיר, אַז מען וויל דאָ מיט איהם שליסען פרידען. און ווער ווייסט? אפשר ווארפט מען איהם נאָך צו אַ בולבעצקע... מען קען ניט וויסען. גיט ער אַ שאָקעל מיטביידע אָדערדיגע אויערען איבער די אויגען און מאַכט זעהר העפליך: „כריו". ס׳הייסט: אדרבא, פון זיין זייט איז קיין מניעה ניטאָ... אָבער גלייך נאָך זיין רעווערעאַנס באַקומט ער אַזאַ קנאַק איבערן שאַרבען, אַז ס׳פאַרגעהט איהם יעדער פאַציפיס־טישער געדאַנק. לאָזט ער זיך לויפען צו אַ צווייטען הויף־ווינקעל מיט אַ קוויטש און מיט אַ כריוק: „נאַ־נאַ, ער שלאָגט זיך גאָר!"... אָבער דאָ שטעהט שוין גרייט ירחמיאלקע און טיילט איהם אַריין אַ מתנת־יד מיט זיין שטעקען פון דער פולער האַנד. ערשט דאָ זעהט איין דער חזיר, אַז ס׳איז גאָר ניט קיין קאַטאָוועס, אַז דאָס זענען אמתע קלעפּ און אמתע ביינער־ברעכעריי. מאַכט ער אַ געוואַלד, אַז מען ממיתט איהם, אַז מען קוילעט איהם. טרעפט איהם אָבער גלייך אין שנויץ אַ שטיין פונם שאָרניקס אַ יאַטעל, אַ מזיק אַ פלאָקען־שיסער. און נאָך איהם — אַ שטעקען פון גמרא־בחור. נעהמט איהם אָפּ יעדער חשק צו קלאָגען זיך. ער קוויטשעט נור און וויינ־זעט, אַז ער וועט שוין זיין גוט און פרום, אַז ער וועט שוין מעהר ניט קריכען אין פרעמדע גערטנער, אַז ער וועט... נאָר ווער הערט איהם, און ווער גלויבט דאָס אַ חזיר? לויפט ער אַזוי אַרום זוכען אַ ראַטונגעק פון איין הויף־ווינקעל צום

צווייטען, פון איין לײדאַק צום אַנדערען; און באַקומט קלעפּ מעהר וויפיעל שטעכיגע האָר אויף זיין רוקען.

דערהערט מוהמע פייגע דעם טאַראַראַם, קלאַפּט זי אָן אין שויב, שטעקט אַרויס איהר באַטיכעלטען קאָפּ פון קיך־פענסטערעל און צעשרייט זיך:

— פּייוועלע, שוין ווייטער אַ געשעפּט מיט חזירים! דאַרפט זיך נויטיג אום לעבען טשעפּען זיך מיט אַלאָשקען, דאַרפסטו?

רוקט זיך אַרויס אוריס קאָפּ, אין אַ סאַמעטענער יאַר־מולקע, פון אַ צווייטען פענסטער, און רעדט האַרב און מיט פאַרשטאַנד:

— אַ דבר־אחר דאַרף מען צופיעל ניט שלאָגען! ער וועט געדענקען וואו ער האָט באַקומען קלעפּ, וועט ער קומען צוריק.

נאָר דאָס איז נאָר אַזוי גערעדט. די ווייסע חברה־ניקעס ווייסען, אַז גראָד אויף דער דאָזיגער שקאָצקעריי קוקען די עלטערע דורך די פינגער. זיי פיהלען, אַז דער חזיר איז ביי די עלטערע לייט נאָך מעהר פאַרהאַסט ווי ביי זיי... ס'איז עפּעס דאָ אַ מין שטומער אָפּמאַך, אפילו צווישען שטרענגע טאַטעס און אינגלעך־סטאַטיקלעך:

„מילא, פאַרפאַלען... שלאָגט!"

אַ סך, אַ סך דורות האָבען אידען אין דעם חזיר געזעהן די פאַרקערפּערונג פון אַלדאָס גויעשקע, פון אַלדאָס בייזע און טריפה; דעם סימבאָל פון ווילדקייט, פון פרעמדקייט און פון טעמפּער אכזריות. זיי האָבען אין איהם געזעהן דעם שאָטען, וועלכער באַגלייט אַלע פאַרפאָלגונגען און באַשמוצונגען, אַלע בלוטיגע צו־להכעיסן... ער ווערט געפרעסען פון אַלע פאַר־פאָלגער... פון זיין פלייש און פעטס האָבען זיי עס באַקומען זייער טרייפענע בלוט, זייער פאַרגרעבט האַרץ. אָה, דער טשאַד פונם געראויכערטען דבר־אחר, אויפן מזבח אין בית־המקדש, אין אַנטיכוס־עפּיפאַנוס צייטען, האָט זיך נאָך ניט

אויסגעוואָקסט... דאָס שטיין־בילד פון דעם חזיר־קאָפּ אויף די מויערן פון ירושלים, אין אַנדריאַנוסעס צייטען, לעבט נאָך ערגעץ־וואו אין אַ מוח־ווינקעל, אינם אידישען אונטער־באַוואוסטזיין... די גויים, וועלכע ווייזען אידען אַ שפּיץ פון אַ פּאָלע און שאָקלען זי, דערמאָהנען עס נאָך ביז היינט־יגען טאָג. און דער דאָזיגער מאָדנער האָט גיט זיך איבער פון דור צו דור, ווי אַ זעקסטער געפיהל; אַ מין פאַרבאָרגענע אכזריות צו אַ לעבעדיגער גאָטס באַשעפעניש, וואָס איז שווער צו דערקלערען. און אויך אוריס בנים האָבען דעם געפיהל געירשנט. מיט וואָס זיינען זיי ערגער פאַר אַנדערע? טאַטע־מאַמע טראָגען אויפן חזיר אַ שווער האַרץ, און זיי, די קינדער, גיסען עס אויס. זיי לעגען אַריין אין אָט דער בייזער שטיפעריי, אַ מאָדנע ערנסטקייט, אַ טיפע ליידענשאַפט, אַ ניט־געבראויכטע גבורה, אַ ניט־דערפילטע נקמה. פּייוועל, אוריס חומש־בחור, לעגט נאָך אַריין אין זיינע קלעפּ זיין גאַנצע „ביטערע האַרץ”, וואָס האָט זיך אָנגעזאַמעלט אין הדר, לערנענדיג „שוואַרבע”. ער רעכענט זיך אָפּ פאַר שאול־המלך, וועמען די פלשתים האָבען אומגעבראַכט אין גלבוע, פאַר צדקיהו המלכס אויגען, וואָס נבוכדנצר האָט געשאָכטען אין רבלה. ער רעכענט זיך אָפּ פאַר חנהן מיט איהרע זיבען קינדער, פאַר די אידען, וואָס אַליאָשקע דער שוסטער האָט געשלאָגען און גערויבט אין קיעוו; פאַר די מייטקעס, וואָס גויעשקע אָנגערייצטע הינט האָבען איהם צעריסען, בשעת ער איז אַליין געגאַנגען באָדען זיך... קיינער האָט דאָס איהם ניט אויפגעקלעהרט, אָבער ער פיהלט, אַז נאָר „דאָס חזירישע”, אויף דער גאַנצינקער וועלט איז שולדיג אין אַלע־צרות... דערפאַר באַציהט ער זיך אַזוי סקעפּטיש צו מוהמע פייגעס כלומרשטען קלאַפּען אין שויב און צום פּעטער אוריס יאַרמולקע מיט זיין גאַנצער קלוגער עצה פון אָפּענעם פענסטערל אַרויס. נאָר פון יוצא־וועגען פאַרמסרט ער דעם קרבן זיינעם הויך אויפן קול:

— אַז דער חזיר האָט צעטאָפּטשעט דעם גאַנצען גאָרטען, דער חזיר!..

— טאַקע צעטאָפּטשעט, צעטאָפּטשעט! — זאָגט עדות די גאַנצע שעהנע חברהצקע, אַלע אין איין כאָר.

— לאָזט איהם אַרויס, זאָגט מען אייך! — דראָהט זיי אוריס יאַרמולקע.

— עפּענט אויף דעם טויער! — שרייט מוהמע־פייגעס קאָפּ־טיכעל.

— אַז ער וויל ניט אַרויס! — זינגט דער הומש־בחור, ווי אַ חזן.

— אַז ער וויל ניט אַרויס!—העלפען איהם אונטער זיינע משוררים.

פון יוצא־וועגען עפענט מען פונדעסטוועגען אויף אַ ביסעל דעם טויער, און מען נעהמט זיך ווידער צום דבר־אחר אַרויסיאָגען איהם. כלומרשט, פון הויף, מעהר ניט ווי אַרויס־יאָגען... אָבער ווי נאָר די יאַרמעלקע און דער קאָפּ־טיכעל פאַרשווינדען פון די שטוב־פענסטער, נעהמט מען זיך ווידער שלאָגען. און ווי נאָר די חיה לויפט צו צום אָפענעם טויער, באַקומט דאָס אַ קלאַפּ און ווערט פאַרטריבען צו אַ צווייטען שלאָגער. אַצינד איז די איידעלע מלאכה גרינגער. די חיה איז שוואַכער און מידער געוואָרען, קיים וואָס ס׳האָט כח אויסצומיידען די שטעקענס. עס קוויטשעט ניט מעהר. עס ווינזעט נור שטילערהייט. און ס׳דאַכט זיך, כמעט, אַז די קלעפּ איז עס מקבל באהבה. נאָר מיט אַמאָל, גאָר פלוצלונג, געהט דעם חזיר אויס די לופט. ער גיט אַ פאַל אויף די הינטערשטע פיסלעך. דאַן דערשרעקען זיך אינזערע גבורים. מען ווערט בלייך ווי קרייד. טאָמער בלייבט דאָ ליגען אַ פּגר. מען שטעלט זיך שוין פאָר, ווי אַליאָשקע דער שוס־טער מיט זיינע גזלנישע אויגען רייסט זיך אַריין אַהער אָפּ־נעהמען זיין מת... מען ווערט אַנטשוויגען פאַר שרעק. מען שעהמט זיך קוקען איינער דעם צווייטען אין די אויגען אַריין. אַצינד עפענט מען שוין אויף דעם טויער ווי געהעריג איז און מען העלפט שטופען דעם קרבן שטילערהייט, כמעט מיט

רחמנות: „אַיוס־יוס־יוס". יענער שלעפּט צוועק זיינע הינטער־שטע פיסלעך גלייך צום אָפענעם טויער. אָבער ווי נאָר ער איז אַריבערגעקראָכן דעם שוועל — ערשט, אַהאַ! ער לויפט שוין ווידער אויף אַלע פיער. ער כריוקעט שוין. ער לאָזט זיך פייל פון בויגען גלייך צום זומפּ, אויפן ברעג אָזערע, נעהמען אַ לעבּלעכע באָד פון בלאָטע לויפט ער. ער האָט בקבלה, אַז ס'איז גוט צו געבראָכענע ביינער.

און כך־הוה, אין אַ פּאָר טעג אַרום קומט ער שוין ווי־דער אַ געהיילטער, אַ מונטערער, מיט אַ געהויבענעם אַפּעטיט און מיט נייע ריזיקאַלישע אונטערנעהמונגען...

פּעטער אוריס נבואה איז מקוים געוואָרען. דער דבר־אחר געדענקט גוט וואו מען האָט איהם געשלאָגען און ער קריכט גלייך אין זעלבען גאָרטען אַריין, צווישען די זעלבע צאַם־פּלעקענער, אין דער זעלבער געפאַהר.

און די סדרה הויבט זיך אָן פון דאָס ניי.

פּיוּוקע פאָהרט רייטענדיג

1

שלאָגען חזירים איז טאַקע זעהר אַן איידעלע זאַך, אַ כשרער פאַרגעניגען. אָבער ניט אַלע מאָל לויפט עס אָפּ אַזוי גלאַטיג. ס'אַ מזל-זאַך.

איינמאָל, למשל, אַ פרייטאָג, ווען יונגוואַרג איז פריי פון חדר אַ גאַנצען „האַלבען טאָג", האָט אין אוריס הויף געטראָפען אַזאַ מעשה: דער געיאָגטער און געפּלאָגטער דבר־אחר האָט זיך, פון גרויס פאַרצווייפלונג, אַריינגעבראָכען צווישען די אונטערגעפוילטע ברעטער פון טויער. דער שטויס איז געווען אַזוי האַסטיג, אַז דער קאָפּ, אַריבער די אויערען, האָט זיך פאַרקלעהמט און געבליבען שטעקען דרויסען; און דער גאַנצער חזירשער גוף מיט די איינגעשפּאַרטע געשפּאָלטענע קאָפּיטעס — אין הויף. ניט אַהער, ניט אַהין.

צו דער גאַס אַרויס האָט געריטשעט אַ דערשראָקענער שנויץ, אַ משוגנהדיגער קאָפּ פון אַ משוגע-געוואָרענעם סופּליאָר... און איבער זיין רוקען, „הינטער די קוליסען", אין אוריס הויף, זיינען איהם באַפּאַלען די גרויסע אַרטיסטען-פון-שלאָגען-חזירים — אוריס דריי בנים, מיט די שטעקענס אין די הענד. זיי האָבען באַשיינפּערלעך געזעהען, אַז דער אויבערשטער אַליין האָט זיי געהאָלפען, מען זאָל קאָנען שלאָגען אַ דבר-אחר אָהן מיה און אָהן האָרעוואַניע... ניט מען דאַרף נאָכלויפען, ניט מען דאַרף

מאַכען אַ געררודער, ניט מען דאַרף סאָפּען און שוויצען. אָט איז דער שטעקען און אָט דער רוקען מיט די שטעכעדיגע האָר. ווילסטו שלאָג, ווילסטו רוה דיך אויס! שטיל און פיין און איידעל... וואָלט דאָך געווען גאָר גוט! האָט אָבער דער פאַרקלעמטער שנויץ אויפגעהויבען אויף דער גאַס אַ מוראדיגע גרילצענדיגע יללה, מיט אַ תלישאָ־גדולה, להבדיל, און מיט אַ פזר און מיט אַ שלשלת... און דערהערענדיג אַזאַ „מפטיר״, זיינען זיך צוזאַמענגעלאָפען אַלע חזירים, פון קליין ביז גרויס, אַלע ניט־געבעטענע מחותּנים, סיי די וואָס האָבען זיך, דאַ־מאָלסט, געפיטערט אויף אידישע מיסטען, סיי אַזעלכע וואָס האָבען שוין אונטערגעלעהנט דאָס האַרץ און גענומען אַ וואַנע אין זומפּ ביים ברעג אָזערע. זיי האָבען אַרומגערינגעלט דעם, אין דרויסען, פאַרקלעהמטען שרייענדיגען קאָפּ פון זייער לייב־לעכען ברודער, מיט קולי־קולות, מיט אַ וויזגען און מיט אַ ווינדזען, פונקט ווי גאַנצע פורען מיט אָנגעלאָדענעם אַלטען אייזען וואָלטען זיך געטרייסעלט אויף אַ שלעכטען שאָסעי:

— הי־הי־הי... די זשידעס! מען פייניגט! מען קוילעט אונזער בלוט־און־פלייש, כריו־כריו־כריו, געוואַלד געשריען!

די אָנגעלאָפענע חזירים האָבען זיך ניט באַגנוגענט מיט גוואַלדעווען אַליין. ניין. ווי די גוטע פּאָזשאַרניקעס האָבען זיי גענומען געבען גרויס ראַטונעק זייער פאַראומגליקטען קרוב. מיט די שנויצען גענומען אונטערגראָבען דעם טויער, מיט די צייהן געריסען די ברעטער, מיט די זייטען געשטויסען. דער פאַרקאַן פון הויף האָט זיך אַ שאָקעל געטאָן, אוריס הויז האָט, דאַכט זיך, גענומען געהן אויף רעדלעך. די גאַס איז שוואַרץ געוואָרען פון מענשען, קינד און קייט זיינען זיך צוזאַמענגע־לאָפען אויפן בייז־וואונדער, אויף אַזאַ אומזיסטען „טריאַטער״ אין מיטען העלען פרייטאָג, נאָך וואַרימעס.

אַז אזריס בנים, אין הויף, האָבען דערהערט אויף דער גאַס אַזאַ איינגעלויף, האָבען זיי זיך אַ ביסעל אויסגעטשוכעט פון דער זיסער שיכּרות. וואָס האָט זיי אַרומגעכאַפּט בשעתן שלאָגען, מיט אַזאַ באַקוועמלעכקייט, דעם פאַרקלעמטען דבר־

אחר. זיי האָבען אָפּגעיואָרפען די שטעקענס און גענומען זוכען אַן עצה, ווי אַזוי צו מאַכען אַ סוף מיט דער מיאוסער מעשה. נאָר ניט אַזוי גיך טוט זיך ווי עס ווילט זיך. דער חזיר האָט זיך אַזוי פאַרהאַקט אין לאָך מיטן קאָפּ און אויערען, אַזוי עקשנותדיג איינגעשפּאַרט זיך אין טויער, אַז ס'איז נישט גע-ווען מעגלעך צו ריהרען די קליאַמקע פון אָרט. דער סקאַנדאַל אויף דער גאַס האָט דערווייל געהאַלטען אין איין וואַקסען.

האָבען אוריס צעשראָקענע חדר־יונגען אַראָפּגעיואָרפען פון זיך יעדער פיצעל חרפּה, גובר געווען אין זיך יעדען גע-פיהל פון ניט־גוטקייט, און גענומען שלעפּען, מיט די אייגענע כּשרע הענט, דעם דבר־אחר אויף צוריק. מען האָט איהם גע-שלעפּט פאַרן פאַרדרעהטען עקעלע, פאַר די פיסלעך... אָבער די אָנגעדראָלענע חזירשע אויערען זיינען פון ענגען שפּאַלט צוריק ניט געקראָכען. ביי יעדען ריהר האָט דער בעל־דבר אויפגעהויבען אַ נייעם קוויטש, אַזש הימעל עפען זיך!

און איידער וואָס ווען זיינען פון שטוב אָנגעלאָפען מוהמע-פייגע מיט אַ פאַטש מיט די הענט און מיט אַ „וועה איז מיר!״ און פעטער אורי מיטן פאַסעק פון די הויזען, און גענומען קאַטעווען די פלייסיגע חדר-אינגלעך פון הינטען. ס'האָט זיך איגם ערשטען טומעל באַקומען זעהר אַ פיינע דאָפּל-סצענע. וואויל איז דעם, ווער עס האָט דאָס זוכה געווען צו זעהן! — אין הויף שטעהען אויף די קניע דריי פאַרהאַוועטע חדר־יונגען און שלעפּען צו ז'ך, פאַרן עק, איין צאַפּעלדיגען האַלבען־חזיר, איבער זיי שטעהט אורי מיטן פאַסעק, אין יאַרמולקע און אין בלויזע אַרבעל, און קאַטעוועט, אויף וואָס די וועלט שטעהט, איבער פלייצעס און הינטענס... דעם צווייטען האַלבען חזיר, אין דרויסען, ראַטעווען פאַרן שנויץ די אָנגעלאָפענע חזירים צו זיך. די גאַנצע גאַס שרייט „הוראַ!״... און נאָר דער פאַרקאַן פון הויף שירעמט־פאַנאַנדערביידע גאָלדענע סצענעס.

געווען אָבער אויך אַזעלכע גליקלעכע, וואָס האָבען זיך

פאַרגונען צו געניסען פוןביידע פאָרשטעלונגען אין איין און דער זעלבער צייט. מיט איין אויג אויף דער גאַס און מיט דער צווייטער אויג — דורך די שפּאַלטען פון הויף. מען האָט זיך פשוט צעריסען אַויף צווייען. ס'האָט אָבער געלוינט.

וואָס ס'האָט זיך געטאָן אין אוריס הויף נאָכדעם, ווי די חדר־יונגען האָבען אָפּגעלאָזט ראַטעווען דעם חזיר און געכאַפּט ראַטעווען זיך אַליין, קען מען גאָרניט אויסדערצעהלען. צוליב וואָס מבייש זיין אַזעלכע געראָטענע בחורים? גענוג איבערצוּגעבען דאָס לידעל, מיט וועלכער די אינגלעך פון דער גאַס האָבען פאַרנאַכט באַגלייט אוריס בנים, בשעת יענע זיינען מיט אַראָפּגעלאָזטע און אויסגעצוואָגענע קעפּ, נאָכגעגאַנגען נאָך אורין, צו קבלת-שבת אין ליובאַוויטשער בית־מדרש. מען וועט שוין אַליין אויך פאַרשטעהן:

געהט אַ חתן־בחור,
טוט איהם וועה דער... !
אוי, האָט מען געקאַטעוועט,
די מאמע האָט געראַטעוועט.
די שוועסטער טראָגט דאָס עסען,
די באָבע לייגט קאָמפּרעסען.

נאָר מילא, דאָס האָבען כאָטש געווען אייגענע מענשען, חדר־אינגלעך, זכרים. מען וועט זיי שוין באַצאָהלען ערגעץ-וואו אין אַ געסעלע... נישקשה, ביי אוריס בנים געהט גאָרניט ניט פאַרלאָרען! אַ סך אַ גרעסערער פאַרדרוס איז געווען צו הערען דעם שכנס ניין־יאָהריגע מיידעלע, דעם שאָרניקס טעכטערל — שצערקע, מיט די בלויע, שעהנע אויגען, צו וועלכער מען איז ניט געווען גלייכגילטיג, ניט דער גמרא־בחור, ניט דער חומש-בחור, אפילו ניט דאָס מוזיניקעל... אויף איין באָרוועס פיסל איז זי געשפּרונגען, דאָס בלאָנדע צעפּעל האָט ביי איהר געטאַנצט, און אונטערן נעזעלע האָט זי חנעוודיג געפּאָנפעט:

„געשמיסען, געשמיסען,
געהאַקט אַן איין;
אַרויסגעוואָרפען
אויפן שניי.
בלוט געגאַנגען,
הויט געהאַנגען".

ס'איז אַ רעכט ביסעל איבערגעטריבען! ערשטענס איז זונעך ניטאָ קיין שניי. בלוט איז נ י ט געגאַנגען. און הויט... כ'ווייס, ס'רעדט זיך נאָר אַזוי. נאָר דער פּאַרדרוס... דער פּאַרדרוס איז דערפון קלענער ניט געוואָרען.

2

אַ צווייטען מאָל האָט געטראָפען, אַז מען האָט געשלאָגען אַ חזירטע מיט מאָדנע פּרעטענזיעס... ווייזט אויס געווען טראָגעדיג אַביסעל. ווייל זי האָט געשנאָרכט און געבלאָזען פון זיך און היסטעריש געקוויטשעט. טאַקע נאָר ווי אַ נקבה קען קוויטשען. און אָט פאַרשטעלט זי זיך גאָר, אַז זי הלשט און פאַלט אויף די הינטערשטע פיסלעך... כאָטש קלעפּ האָט זי נאָך, בערך, געקראָגען זעהר ווייניג. אָבער מיט אַמאָל, גאָר אומגעריכט, האָט זי מיט איין קעהר און מיט אַ כח, וואָס פּאַסט גאָרניט פאַרן שוואַכען מין, אַ ריס־געטאָן דאָס טירעל פון טויער מיט איהר שנויץ, אַרויסגעשפּרונגען ביי די קליינע תלינים פון אונטער די הענט, און געלאָפען ראַטעווען זיך גלייך צום ברעג אָזערע, צו די דאָרטיגע זומפּען.

דער חומש־בחור האָט אַזאַ חוצפה, פון אַ געפאַנגענעם חזיר, ניט געקענט פאַרטראָגען. שוין גאָר אַזוי? אַ געשלאָגענער דבר־אחר זאָל נישט וועלען וואַרטען ביז מען וועט איהם אַליין אַרויסלאָזען? וואַרט־אָקאָרשט!

מיט אַ גראָבען שטעקען האָט ער זיך געלאָזען לויפען

נאָך דער דבר-אַחרטע, און באַגלייט זי מיט קלעפּ און מיט כבוד ביזן זומפּ אַריין.

ביז אַהין איז די חיה געלאָפן מיט הכנעה, מיט שטי־לע קרעכצען. אונטערגעוואָרפן זיך איהר חזירישען מזל. דער ביי־זקייט פון אַ מענשישען שנעק... אָבער דאָ האָט זי זיך אָנ־געשטויסען אָן איהר עלעמענט, אָהן איהר זומפּ. ווי אַ גוססדיגע פיש אין וואַסער אַריינגעטראָפען... און דאָ האָט זי זיך פלוצלונג אַ קעהר געטאָן צו איהר פאַרפאָלגער.

דער קליינער מזיק האָט גלייך דערפיהלט, אַז מען האָט פאַר איהם פאַרלאָרען יעדען דרך־ארץ, האָט ער געמאַכט אַ בעוועגונג צו דערמאָנען דאָס דער חזירטע מיטן שטעקען, און געבליבען שטעהן... ער האָט פאַר זיך פלוצלונג דערזעהען אַן אויפגעהויבענעם צעקנייטשטען שנויץ, אַ מוראדיגען פּיסק אויפגעריסען ביז די אויערען, באַוואָפענט מיט אויסגעשטשירע־טע רייסצייהנער, געלע און קרומע, ווי פאַרזשאַווערטע שוסטער נאָלען... צוויי קיילעכדיגע נאָז־לעכער האָבען זיך געצאַפּעלט אין אַ פייכטער פּלייש־רעדעלע און אַרויסגעלאָזט אַ דריי־גאָ־רענדיגען, כאָרכלענדיגען, ווילדען ריטש. זינט ער לעבט, האָט ער ניט געהערט אַזאַ קול־נגינה ביי אַ חזיר. אָט דער דאָזי־גער בלוט־דורשטיגער בריל איז דעם חומש־בחור אַריין ביזן מאַרך פון די ביינער. ס'איז איהם פינסטער געוואָרען פאַר די אויגען, ס'האָט געזומען קלינגען אין די אויערען... און אָנשטאָט אָפּצושפּרינגען, איז ער געבליבען שטעהן שטאַר פאַר שרעק, ווי אַ באַצויבערטער.

מיט זיינע אויסגעגלאָצטע אויגען זעהט ער, אַז די חזיר־טע הויבט איהר צעקנייטשטען שנויץ אַלץ העכער און העכער, מיט אַ מערדערישער פאַמעליכקייט און מיט אַ קאָכעדיגען כאָרכ־לען, ווי זי וואָלט געלעסטערט אַלע מענשען, די וועלט, גאָטס באָמען... און זעה!... צוויי בלוי־וואַסערדיגע, חזירשע „קוקער־לעך" קוקען גלייך אין הימעל אַריין... ווער, ווער!

מען דאַרף וויסען, אַז צווישען חדר-אינגלעך, אין שקלאָוו, געהט אַרום אַ לעגענדע, אַז דער חזיר איז די שרעקליכסטע

חיה אויף דער ערד. כ׳וואָלט אַלעמען „גאַ־צוקט" און חרוב געמאַכט די וועלט. איין גליק איז, וואָס סע קען ניט אויפהויבן די אויגען צום הימל. אָבער חס ושלום, אַז דער חזיר וועט אַמאָל אויפהויבן די אויגען און וואָלט אַ קוק טאָן אויפן הימל, דאַן...

היינט מיט אַמאָל דערזעהט פאַר זיך דער פאַרשטאַרטער חומש־בחור אָט דאָס שרעקליכסטע, פאַר וואָס גאַלע הדר־אינגלעך האָבן אַזוי מורא: צוויי חזירשע אויגעלעך קוקן גלייך צום הימל אַרויף, אַן אָפענער שנויק, מיט אויפגעשטעלטע שמאַטע־אויערען, לעסטערט... אַ מכשפה מיט אַ חזירשען פנים... און אַ מין שמד־געלעכטערל כאָרכעלט אין איהר טריפהן האַלז... היינט דאָס קוקלע! דאָס זיינען גאָרניט קיין אויגען! דאָס זענען גאָר צוויי קאַלטע קוואַלען פון גזלנות, צוויי בלוליכע בלאָטקעלעך טומאה, מיט אַ פאַסקודנער מוטנעקייט, אַרומגעזוימט מיט אָפגעקראָכענע אומריין־געלבליכע וויעס. אָט אין דער בלוליכער מוטנעקייט האָט דער קינדערשער חוש דערשפּירט די גרויסע געפאַהר פאַר זיך, פאַר דער גאַנצער וועלט... דעם תהום צווישען מענשען און חיה, צווישען שטיפעריי און טעמפּער אַכזריות... ער האָט, ווי אין הינערפּלעט, דערזעהן אין זיי דעם אָפּשיין פון אייביגע זומפּען און אור־וועלדער, דעם צאָרן פון ווילדע קאַבאַנעס, דעם לעצטען קוק פון פאַרגריזשעטע יעגערס... „יכרסמנו חזיר מיער"... האָט איהם דורכגעשאָסען אַ פּסוק דורכן קאָפּ. דאָס האַרץ איז אין גאַנצען געבליבען שטעהן. דער שטעקען איז אַרויסגעפאַלען פון האַנט.

דאָס אַלץ האָט געדויערט בלויז איין קליינע ווילע. ער האָט אָבער אין דער ווילעצקע טועם געווען דעם טעם פון זיבען טויטען.

— אוי, אוי, מאַמע! — האָט ער אַרויסגעשריען קוים מיט מאַטערניש און ניט דערקענט זיין אייגענעם קול.

אָבער ווי נאָר דער שוואַכער אויסגעשריי האָט דערגרייכט צו זיינע אייגענע אויערען, האָט ער זיך אויפגעכאַפּט און, ניט

טויט ניט לעבעדיג, געכאַפּט לויפען אַהיים און שרייען, ווי פון זינען אַראָפּ:

— מאַמע! מאַ—מע! מאַ—מע!

מוהמע פייגע האָט דערהערט די קולות פון איהר קדיש, איז זי איהם אַרויסגעלאָפען אַנטקעגען און אַ פּאַטש געטאָן מיטביידע הענט:

— וואָס איז? וועה איז מיר, ווינד איז מיר! דו האָסט דאָך גאָר קיין פּנים ניט...

דערזעהענדיג דער מוהמע פייגעס היימישען פאַרטוך, איז דער חומש־בחור אַביסעל געקומען צו זיך. ער האָט ניט ווי־לענדיג אַ טאַפּ געטאָן דעם פּנים. דער פּנים איז דאָ אויפן אָרט... נאָר די צונג דינט ניט. פון די צעקרימטע בלאַסע ליפּען רייסען זיך קראַמפּהאַפטיגע הברות:

— אַקאַ... אַחאַ... דע־דע־דע...

— רעד, רעד. וואָס איז מיט דיר?—האָט איהם די מוהמע פייגע גענומען טרייסלען.

— אַקאַ... אַמאַ... אַחאַ... — האָט איהר געענטפערט דער חומש־בחור, און געלאָזען זיך פיהרען אין שטוב אַריין, פאַרן האַנט, ווי אַ קליין קינד.

דאָ איז איהם שוין געקומען אַנטקעגען פעטער אורי מיט די ווייסע אַרבעל און מיט דער יאַרמעלקע אויפן פאַרשלאָפּע־נעם קאָפּ, און דערזעהענדיג דעם פּנים פון זיין בחורל, האָט ער, מיט זיין שכל־הישר, גלייך פאַרשטאַנען:

— אַהאַ, שוין ווייטער געטשעפּעט זיך מיט אינגלעך? ווידער געשלאָגען זיך?

— איך, איכל... ניין! — האָט זיך פּייוועלע אינגאַנצען אויסגעמונטערט.

נאָר דערצעהלען האָט ער גאָרניט דערצעהלט. ניט געווען וועמען צו דערצעהלען און ניט געווען וואָס צו דערצעהלען. געה דערצעהל זיי פון אַ חזיר... געקוקט אין הימעל... וואָס ווען זיי פאַרשטעהן? קיין וואָרט האָט מען פון

איהם מעהר ניט געקענט אַרויסציהען. איז געבליבען, אַז דאָס האָבען איהם אײנגלעך געשלאָגען.

אורי האָט קײן מוט ניט געהאַט מכבד צו זײן דעם חומש־בחור, צו געבען איהם אַ הוספה, ווי זײן שטײגער איז, ווען פײווקע קומט אַ צעשלאָגענער פון דער גאַס. דער חומש־בחור איז שוין געווען עפּעס צופיעל געפּאַלען בײ זיך... איז זיך פּעטער אורי דורכגעגאַנגען איבערן שטוב מיט די בלויזע אַרבעל און אײנגעטײטשט אַ פּסוק מוסר:

— עפּעס אַלעמאָל שלאָגט מען ד י ך... אָט זעה, זאָג! פאַרוואָס שלאָגט מען מ י ך ניט? דו שווײגסט, אַ? נײן, אָט גלײך זאָלסטו מיר זאָגען! פאַרוואָס אײנגלעך שלאָגען מ י ך ניט?

דער צעשראָקענער חומש־בחור האָט געוויס אָפּגעשאַצט די טיעפקײט פון אַזאַ געדאַנק. וואָרום ער האָט נעבעך ניט געהאַט וואָס צו ענטפערען... און טאַקע, אַ טענה איז עס דאָך! פאַרוואָס שלאָגען עפּעס אײנגלעך א י ה ם ני ט?... א י ה ם, דעם פופציג־יאָהריגען באַבערדעלטען אידען, מיט די קאַסאָקע אויגען?...

אָבער אורין אַלײן איז זעהר שטאַרק געפעלען געוואָרען זײן שלאָג־וואָרט, וואָרום ער האָט מיט אַ געוויסען שטאָלץ צוריק אַרויסגערופען די מוהמע פײגען פון קיך און געשטעלט זי פאַר אַן עדות:

— נײן, אָט זאָל ער זאָגען, דער יונגאַטש, פאַרוואָס אײנגלעך שלאָגען מ י ך ניט?...

3

אַ צײט נאָך דער דאָזיגער מעשה האָט זיך דער חומש־בחור געהיט פון שלאָגען חזירים ווי פאַר פײער. נאָר אויסהײלען זיך פון דער דאָזיגער תאוה האָט ער זיך ניט אויסגעהײלט, ביז ס'האָט געטראָפען די דריטע און די לעצטע מעשה. אײנמאָל אין דער פריה. ווען פײוועלע האָט זיך געקליבען

געהן אין חדר — דערהערט ער עפּעס אַ פאַרדעכטיגען גערודער אין שטאַל פון דער בהמה, לעבען פירהויז. ער ווייסט, אַז די בהמה איז נאָך צוריק פון פּאַשע ניט געקומען. נאָר די הייסע „פּאָילע" איהרע, געקאָכטע קלייען מיט קאַרטאָ־פעל־שאָלעכץ, שטעהט שוין גרייט פאַר איהר אין שטאַל, אין אַ גרויסען צעבער מיט צוויי אויערלעך. גנבעט ער זיך פּאַוואָ־לינקע צו צום שטאַל און כאַפּט אַ קוק דורך דער האַלב־אָפּע־נער טהיר... ער וואָלט שווערען, אַז ס'איז אַ חזיר! כך הוה, וואָס דען? און נאָך וואָס פאַר אַ חזיר! טאַקע אַליאָשקעס חזיר, דער עלטסטער און געמיינסטער, וועלכער האָט אַ שם אין גאַנץ שקלאָוו מיט זיין גרויס און מיט זיין פרעסעריי. שטעהט ער זיך אַזוי גאַנץ באַקוועהם אין שטאַל, מיטן גרויסען טרי־בעך, אויף זיינע רעוומאַטישע פיסלעך, און זשליאָקעט דער בהמהס „פּאָילע", אויף וואָס די וועלט שטעהט, אונטערשאָק־לענדיג דערביי מיט זיין געמיינעם שנויץ און מיט זיינע אַראָפּ־האַנגענע אויערען, ווי אַ ווילדער אַכלער, וואָס קוועלט גאָר אָן פון דער פרעס־ארבייט גופא, און גיט זיך נאָך אונטער חשק, זיך אַליין: „אַי, גוט, אַי, פיין, אַי וואויל! נאָך־נאָך נאָך־נאָך"...

אַ ווילדער צאָרן פון גערעכטיקייט האָט אויפגעקאָכט ביים חומש־בחור אין הארצען: אַזאַ עולה דערלויבט זיך אָפּצו־טאָן אַליאָשקעס חזירולע אַ כשרער אידישער בהמה. זייער אייגענער בהמה און ביי זיי אין שטאַל!.. ניין. אַזאַ זאַך קען ער ניט פאַרשווייגען. קיין צייט צו שלאָגען ווי ס'געהערט צו־זיין איז ניטאָ. מען מוז געהן אין חדר אַריין... אָבער איינ־מאָל מוז מען מכבד זיין. איינמאָל, אָבער ס'זאָל זיין עפּעס רעכטס, סע זאָל זיין „שקול כנגד כולם..." פאַרגעסט ער אויף דער גאַנצער מעשה ביים ברעג אָזערע און גנבעט זיך שטי־לינקערהייט צוריק, כדי נעהמען אין דער האַנט אַריין עפּעס אַ וואָגיקע זאַך, סע זאָל שפּאַלטען דעם חזירישען קאָפּ מיט איין קלאַפּ.

גנבענענדיג זיך אַזוי, טרעפט ער אָן זיינע צוויי

ברידערלעך, דעם גמרא־בחור און ס׳מוזיניקעל, ווי זיי שטעהען גרייט מיט די טיכעלעך אָנבייסענס אין די הענט צו געהן אין חדר. די טויער איז אָפען לכבוד דער בהמה, וועלכע מען הערט שוין רעווען פון דער ווייטענס... מאַכט ער ביידע ברי־דערלעך אַ צייכען: שאַ, מען זאָל זיין שטיל. ווייל באַלד וועלען זיי עפעס זעהען „אַ שעהנע זאַך". ווערען די ברידער־לעך שטיל און וואַרטען אויף דער „שעהנער זאַך".

אין הויף־ווינקעל, וואו עס וואַלגערט זיך אַלטע ברוכ־וואַרג, זוכט פייוועלע אויס אַ האַלבע קאָטשערע, אויסגעבראָכענעם און פאַרזשאַווערט, מיט אַן אָפּגעבראָכענעם שטאַנג. פרעהט ער זיך שטאַרק אויף דער מציאה, וואָס דער אויבערשטער האָט איהם צוגעשיקט. ער מאַכט געשווינד אַ בראָבע און גיט אַ פּאָך. ס׳איז פונקט וואָס מען דאַרף פאַר אַזאַ שטיקעלע אַרבייט! ס׳איז מאָגיק ווי אַ וואורף־שטאָק און באַקוועהם ווי אַ האַמער. פאַרוואַרפט ער די האַלבע קאָטשערע אויפן פלייצע, מעשה סאָל־דאַט, און זאָגט נאָך אַמאָל די ברידערלעך: „שאַ" און די ברי־דערלעך ענטפעוען איהם: „שאַ". אַזוי לאָזט ער זיך געהן, פאַוואָלינקע, צו דער האַלב־אָפענער טירעל פון שטאַל, כדי צו איבעררעשען דעם חזיר אויפן אָרט פון פאַרברעכען און באַ־שטראָפען איהם גלייך אויפן שטעל.

מיט דער לינקער האַנט עפענט ער אויף ברייטער דאָס טירעל פון שטאַל און אין דער רעכטער האַנט צעוויגט ער די האַלבע קאָטשערע, כדי גוט אָנצילעווען דעם קלאַפּ. ער שפירט שוין פאָרויס דעם עפעקט פון אַזאַ קנאַק איבערן חזירישען שאַרבען, די זיסקייט פון דער נקמה פאר דער בהמס „פּאָילע". דער סטראַטעגישער צוג איז אויסגערעכענט אין פינטעל: די שטאַל איז שמאָל, און אין טירעל פון שטאַל שטעהט ער, אַזאַ ניין־יאָהריגער גבור מיט אַ האַלבער קאָטשערע אין „אויסגעשטרעקטען אָרעם"... דער חזיר האָט ניט קיין אויסוועג, צו אַזוי, צו אַנדערש, אָבער דעם קלאַפּ מוז ער באַקומען פונקט צווישען ביידע פאַרפרעסענע אויערן...

אָבער אפילו נאַפּאָלעאָן בײַ װאַטערלאָ, האָט דאָך איבערגעשאַצט זײַנע כּחות, און אויך אונזער ייִנגער סטראַטעג, פּיװוקע דער חומש־בחור, האָט זיך פֿאַררעכנט... אין דער זעלבער מינוט, װען ער האָט צעװיגט זײַן האַלבע קאָטשערע איבער דער פּאַרע פֿון צעבער און שוין געװען זיכער אין זײַן נצחון, אין דער זעלבער סעקונדע האָט ‏אַליאָשקעס מגושמדיגער דבר־אחר אַ הויב געטאָן זײַן שװאַרצען שנויץ פֿון דער האַלב־אויסגעזשליאָקעטער פֿאָמױניצע, און אײַנגעטונקט אין קלײַען־ברײַ ביז די אויערען, כאַפּט ער אַ קוקעלע און דערזעהט פֿאַר זיך אַ קלײנעם מענשליכען שונא, שטעהט מיט צעשפּרײטע פּיסלעך און צילעװעט איהם גלײַך אין נאַקען...

אָבער אָנשטאָט נתפּעל צו װערען, קװיטשען און געװיי־סענהאַפּטיג אָננעהמען דעם אָנגעגרײטען קלאַפּ, לאָזט ער גאָר אַרויס אַ מוראדיגען הײזעריגען מלחמה־ריטש, אַ מין שברים־תּרועה פֿון אַ צעשפּאָלטענעם טראָמײטער, גיט זיך אַ מאָרדעװע איבערן צעבער, און רײַסט זיך אַדורך, װי אַ שטורעם פֿון שמוץ און רציחה, גלײַך צו דער אָפֿענער שטאַל־טירעל; ער טרעפֿט אַרײַן, מיטן פֿאַרדריפּעטען שנויץ, פּונקט צװישען פּיװו־קעס צעשפּרײטע פּיסלעך, הויבט איהם אויף אויפֿן שטעכעדיגען קרומען רוקען, אַזוי װי מען הויבט אויף אַ שטרויעלע. און מאַרש, מאַרש! מיט אײן אימפּעט און אין אײן חזירישען גאַלאָפּ — אַװעקגעטראָגען דעם צעטומעלטען חומש־בחור, מיטן פּנים צום חזיר־עק, און מיט דער האַלבער קאָטשערע אין האַנט... פֿון שטאַל אין הויף אַרײַן, פֿון הויף צום אָפֿענעם טויער, און פֿון אָפֿענעם טויער — איבער די אידישע גאַסען.

דאַכט זיך אַזאַ אַלטער תּרח, אַזאַ פֿוילער טריבעך, אַזאַ מיאוסער דבר־אחר מיט אַ שלוקערץ! פֿון װאַנען האָט זיך דאָס אין איהם פּלוצלונג גענומען אַזאַ שװאַרצע גבורה? װער זאָל זיך ריכ־טען אויף אַזאַ כּח צו לויפֿען? ניט אַנדערש, אַז ער אַלײן האָט זיך דערשראָקען פֿון דער אומגעװעהנליכער משא אויפֿן רוקען... אמת, ער איז שוין געװאוינט, פֿון כּל ימיו, מען זאָל אויף

איהם אַ ביסעל אונטעררייטען. אַמאָל אַ גרויער ראָב, וואָס קראַקעט, ווי אַ בייזער ווינטער-נביא, אין נעבעל אַריין; אַמאָל אַ שוואַרצע סאָראָקע מיט צעשפרייטע פליגלען און מיט אַ רויטען, זשעדנעם פּיסק — אַ פלינקע קאָנקורענטין אויף אידי־שע מיסטען... אָבער אַזאַ מין מאָדנעם ראָב, וואָס איז אַזוי מורא־דיג שווער און מאַכט אַזעלכע אידישע געוואַלדען, און קראַ־קעט מיט אַ מענשליכער שטימע: „מאַמע, מאַ-מע!” ניין, אַזאַ ראָב האָט ער, אַליאָשקעס חזיר, נאָך קיינמאָל ניט געטראָגען אויף זיך... דאָס בייטשט אונטער זיין אימפּעט און טרייבט פון גאָרגעל די ווילדעסטע קולות.

עס ריטשעט דער חזיר און עס קוויטשעט, להבדיל, דער חומש-בחור. און ביידע טראָגען זיך, אין אַ געווירבעל פון שטויב, ווי אַ רוח, ווי איין באַשעפעניש: האַלב דבר-אחר האַלב־מענש. עפּעס אַ מין פאַרקעהרטער „קענטאַוור”... גוואַלד! וואוהין? וואוהין? וואוהין?

דער לעצטער קלאָרער איינדרוק פון פייווקען איז געווען: אַ הויף... דעם טאַטענס הויף. די צוויי ברידערלעך שטעהען מיט אויפגעריסענע אויגען און מיילער, מיט די פּעקעלעך אָנ־בייסענס אין די הענט... און די בהמה, וועלכע איז אָקאָרשט געקומען פון סטאַדע, שטעהט דאָ אויך, קוקט נאָך בהמיש פאַרוואונדערט און דרעהט מיט די אויפגעשטעלטע אויערען... און ווייטער פליהט עפּעס אַלץ קאַפּויר. די ערד הוידעט זיך, און אויף ביידע זייטען גאַס טאַנצען הייזקעס. אַנטלויפען פון איהם ערגעץ-וואו... און אונטער איהם און מיט איהם טראָגט זיך אַ מין ברודיגע, ריטשענדיגע חיה, אָהן אַ קאָפּ... אָנשטאָט אַ קאָפּ — אַ פערדרעהט עקעלע מיט האַרטע פרענז... זי טראָגט זיך ראַפּטום, אַלץ אויף צוריק, איף צוריק... סע טרייסעלט איהם די נשמה אַרויס. ער האַלט זיך איינגעקלעמט מיט איין האַנט אין שטעכעדיגע האָר. מיט דער צווייטער האַנט אין אַ קאָטשערע... עס שווינדעלט. מען שרייט עפּעס אַרום. דערנאָך גיט זיך די וועלט א שאָקעל. און, און...

— — — — — — — — — —

4

אַ לויב־געזאַנג

כ'וועל טאָן זינגען צו אוריס חומש־בחור, מוהמע פייגעס קדיש וויל איך פּרייזען.

אַ לויב-געזאַנג זיין העלדישקייט, אַ לויב־געזאַנג זיין רייטען!

אַ לויב זיין הויכען זיצען, אַ לויב זיין הייסען „שפּרינגער"!

זאָל לעבען זיין טריאומף־וואָגען, זיין שאַלען: „מאַמע, מאַמע!"

כ'וועל עפענען מיין מויל מיט אַ משל, מיט רעטענישען פון אַלטע צייטען:

אויך נבוכדנצר איז געפאָהרען רייטענדיג, אויף אַ לייב איז ער געריטען; אָן זיין גריווע האָט ער זיך אָנגעהאַלטען, מיט אַ שלאַנג האָט ער איהם אָנגעטריבען...

אָבער ווי קומט דאָס צו פייווקע אוריס מיט דער האַל־בער קאָטשערע אין האַנט!

אויך אַלעקסאַנדער מוקדון איז געפלויגען, צו דער זון אויף אַ שטאָלצען אָדלער. מיט פלייש אויפן שפּיז גערייצט איהם, און מיט די פּיאַטעס איהם געקיצעלט...

וואָס פאַר אַ פאַרגלייך צו פייווקעס פליהען, אויף דעם רוקען פון אַליאָשקעס חזיר! מיט בערשטעל־האָר אָנשטאָט לייצעס, און מיט בלאָטע אָנשטאָט אַ זאָטעל.

אויך מאָנדרישען האָט מען אָנגעטאָן כבוד, אין די גאַסען פון שושן-הבירה. אויף אַ פערד באַדעקט מיט פּורפּור, אַן אָנ־טרייבער — המן דער רשע, אין פעלץ פון אחשורושס קרוין־טאָג, מיט אויסשרייען: „ככה יעשה"...

ס'אַ משל צו פייוועלעס גדולה, צו זיין חן און „פּאַטשאָט" ביים רייטען! צום לויפען פון קוואָקצענדע הינער, צום מעקען פון דערשראָקענע ציגען... ס'מעג שושן־הבירה זיך שעמען, פאַר דער פּאָמפּע אין שקלאָווער גאַסען.

ס׳האָבן מיידלעך אַנטציקטע אַרויסגעקוקט, מיט צעפּאַטעלטע האָר פון די פענסטער. באַלעבאָסטעס — פון קיכען אַרויסגע־לאָפען, מיט קאָך־לעפעל וואָס טריפען מיט קרופּניק:

— ווער איז דאָס? וואָס איז דאָס? וואו איז דאָס? אַ חזיר, אַ גלגול, אַ אינגעל!... אַ חזיר! אַ טפו! זאָל עס ווערען!

שוסטאַרעס זיינען געלאָפען מיט נאָלען און ליימער מיט ליימיגע אייזענס. מלמדים מיט רצועות און טייטלען, און חסידים מיט טלית און תפילין:

— אַטו! ער פאַרטראָגט איהם... דער חזיר! אַ אינגעל פון חדר — דער חזיר! אַליאָשקעס דבר־אחר, דער גרויסער!

— ער שלעפּט איהם, ער טראָגט איהם, ער פּלאָגט איהם! — אַי־אַי־אַי, אָך, ער וועט איהם פאַרגריזשען!

— נעהמט, כאַפּט איהם, נעהמט, לאַפּט איהם! אוי, האַלט איהם! אַי־אַי־אַי!... און — אַ גרויסער געלעכטער.

דערשראָקען פון אידישע קולות, האָט דער חזיר געגאַר־טעלט די לענדען. פאַרדאָפּעלט די כחות צום לויפען, צו אַנ־טרינען אין די גויאישקע געסקעס. מיטן געהלשטען יונג אויפן רוקען.

ביז ער האָט איהם פאַרטראָגען מיט אימפּעט און האָפּ — אין אַ שוואַרצער קאַנאַווע. אַ גרעניץ צווישען גויים און אידען, וואו מען ווייזט זיי אַ שפּיץ פון אַ פּאָלע...

דאָרט איז ער געשטרויכעלט געוואָרען, און מיט איהם איז געפאַלען דער רייטער. אַראָפּ — פון געהויבענעם זאָטעל, מיט דער קאָטשערע אין געהלשטען אָרעם... דער צעטומעלטער אָדלער — אַנטלאָפען, דער העלד — אינם מיסט פון קאַנאַווע.

אויף עכּלקס חילות געזאָגט געוואָרען! אויף די יעגער און „פּיכּאָקס־המלך!״ זאָל וואַסער פון די עמערס זיי רינען, זייער סוף זאָל אויך זיין ניט ערגער.

לישועתך קויתי!

* *
*

און וואָס איז דאָ נאָך צו דערצעהלען? מען האָט דעם חומש־בחור אויפגעהויבען אַ צעמזיקטען, אַ האַלב־געחלשטען, אַ פאַרפּאַסקודיעטען, מיט געפּלאַצטע מייטקעס, אָהן אַ היטעל. די האַלבע קאַטשערע האָט ער אָבער געהאַלטען פעסט פאַרקלעמט אין דער רעכטער האַנט, ווי אַ געפאַלענער גבור זיין שווערד.

מען האָט איהם אַוועקגעטראָגען אַהיים אויף די הענט. עטליכע טעג איז ער געלעגען אין קאָמפּרעסען פון „ווייסען־וועסערעל". דערנאָך... אַך, יאָ, דערנאָך: דאָס קומען צו זיך, דאָס אויפשטעהן, די גליהענדע חרפּה אין הארצען. דאָס אַרויס־געהן אויפן גאַס. די בזיונות אַרום און אַרום. הײנט גלאַט די צונעמעניִשען: „ר' מרדכי אויפן חזיר", „שרביט־הקאַטשערע", „אחשתרן", „פּאַטשטאַליאָן" וכדומה. אַז ער, דער חומש־בחור, האָט דאָס אַלץ אויסגעהאַלטען, איז ער טאַקע שטאַרקער פון אייזען. ווי עס זאָל ניט זיין, — אָבער אַז ער האָט זיך אויס־געהיילט פון זיין דערשיטערונג, האָט ער זיך שוין, פאַר איינע הוצאות, אויסגעהיילט פון נאָך אַ שוואַכקייט.

„ותשקט הארץ"... פון דאַמאָלסט אָן איז אין אוריס הויף שטיל געוואָרען. פייוועל האָט מעהר קיין חזירים ניט געשלאָגען.

מען געהט „אין כּיבוד"

א

אויף פּסח געהט מען „אין כּיבוד". נאָר דער גרעסטער יום־טוב פון פּראַווען כּיבודים איז פּאָרט סכּות און שמחת־תּורה. און כּיבוד, דאַרף מען וויסען, איז אין שקלאָוו אַ זאַך פון וואָס עס זענען אָפּהענגיג די גוטע באַציהונגען צווישען קרובים אין אַלע טעג פון אַ גאַנץ יאָהר. עס הענגט אָפּ דערפון ווען מען קומט צו כּיבוד, ווי אַזוי מען קומט צו כּיבוד, וויפיעל עס ווערט געגעסען פון כּיבוד. צי עס ווערט פאַרזוכט פון אַלע מינים כּיבוד, צי נאָר פון אַ טייל כּיבוד. צי די קרובישע נעזער גיבען זיך אַ קרום אויף דעם אָדער יענעם געריכט. צי ניט. הכּלל, עס איז דאָ אַ גאַנצער „קיבעדאָמעטער". און חס ושלום מען זאָל ביי נאָהענטע קרובים פאַרפעלען, אָדער ניט קומען אָפּנעהמען כּיבוד פאַר כּיבוד. מען וועט זיך שוין ניט אויסצאָהלען, ניט אויף דער וועלט, ניט אויף יענער וועלט. עס קען קומען צו אַ ברוגז אויך. לכל הפּחות — ביז איבער אַ יאָהר ראש־השנה. בקיצור, אויב איהר זענט אַ רודף־שלומניק, איז גלייכער איהר זאָלט אָפּהיטען כּיבוד ווי דאָס אויג פון קאָפּ. פון אַלץ פאַרזוכען, פּאָסמאַקעווען זיך מיט אַלע געריכטען און פאַרבייסעכצען, כאָטש עס קריכט אייך שוין פון האַלז.

אָבער ווער עס מיינט, אַז געהן „אין כּיבוד" צו עטליכע

שקלאָווער קרובים נאָכאַנאַנד, איז אַ לייכטע זאַך, אָן אָנגעגעהע־מע זאַך, יענער האָט, מחילה, אַ גרויסען טעות. שקלאָוו איז ניט מינסק... און שקלאָווער כּיבוד איז ניט מינסקער כּיבוד. און שקלאָווער קרובים זענען ניט קיין מינסקער קרובים. אָט וועלען מיר, למשל, אויסרעכענען איין כּיבוד־מעניו פון איין מוהמע־פייגען, וואָס זי דערלאַנגט פעטער זשאַמען און מוהמע מיכלען און דעם בן־יחיד זייערן „צו פאַרבייסען״, וועט מען שוין „ציהען קאָנסעקוועצען״ אויף אַלע אַנדערע כּיבודים, וועלכע מען האָט צו אָפּפּטרן אין איין יום־טובדיגען טאָג.

באַלד נאָכן מאַכען שהכּל, אָדער בורא־פּרי־הגפן, מוז אַן אָנשטענדיגער שקלאָווער קרוב פאַרבייסען מיט אַ שווערען שטיק האָניג־לעקאַך. האָניג־לעקאַך איז דאָ צוויי סאָרטען: קאָרענער און ווייצענער. דער קאָרענער איז טונקעל ווי שאָקאָלאַד, פעט און טעם און זעטיגט, און דער ווייצענער — איז טרוקענער, לייכ־טער, העלער. אָבער ביידע צעגעהען אין מויל און קלעפּען זיך געשמאַק אָן גומען. און וויל מען מקיים זיין די מצוה פון קרובהשאַפט, מיט אַלע דקדוקים, מוז מען פאַרזוכען פון ביי־דע סאָרטען. דערנאָך מאַכט מען ערשט דעם אמתן לחיים און מען פאַרבייסט מיט אַ שטיק אייער־לעקאַך, וואָס איז פוכקע און אונטערגעברוינט, און וואָס מיט איין טונק שעפּט ער אויס אַ האַלבען בעכערעל בראָנפען. אָט אַזאַ כּח־המושך האָט אין זיך דער שקלאָווער אייער־לעקאַך! דערנאָך פאַרבייסט מען מיט קרוכלע האָניג־טייגלעך, איבערגעשאָטענע מיט מאָן און געשני־טען אין דער קרום אַזוי, אַז די געשניטענע באָבקעס שטשירען זיך אויף אייך פון געברוינטען האָניג ווי פרעהליכע צייהן: „אַנו, בייסט אונז אָן, אַנו, קומט אונז ביי!״ ווי באַלד איהר זייט ביי־געקומען צו אַזאַ פרישען און פרעהליכען גרויסען שטיק האָניג־טייגעל, געהט שוין דער ענין פון פאַרבייסען אַביסעלע לייכ־טער. עס ווערען אייך צוגערוקט געפרעגעלטע קייקלעך פון געשיילטע וואַלד־ניס־יאָדרעס מיט ראָזינקעס. דערנאָך—געפרע־געלטע וועלשענע ניס מיט שוואַרצע פלוימען, וועלכע טרינקען זיך אין אַ סירופּ פון געברוינטען האָניג. דערנאָך, כאַפּט ניט!...

דערנאָך אינגבערלעך, געפּרעגעלט פון אינגבער און האָניג און מצה־פאַרפעלעך, וועלכע זיינען פאַרבליבען פון פּסח. דערנאָך צוקער־לעקעכלעך, געדרעהט ווי „קינדער" און געפּיהלט מיט געזיסטען צימערינג. דערנאָך פּאָמעראַנצען־שאָלעכץ אויף שקלאָווער אַרט. דהיינו: די שעהנע שטיקער שווימען אין אַ גרינליכען סירופּ צוזאַמען מיט האַלבע מאַנדלען, אַ דערקוויקעניש צו קוקען און צו פאַרזוכען — אודאַי און אודאַי! דערנאָך איינגעמאַכץ פון געריבענעם כריין, פון אין לאָקשען געשניטענעם רעטאַך און פון געבראָקטע בוריקעס, געפּרעגעלט אויף האָניג און אינגבער. דאָס איז דער שעדעוור פון שקלאָווער יום־טובדיגע „גוטע זאַכען"! ווער עס האָט דאָס ניט פאַרזוכט, מיט יענעם איז ניטאָ גאָר וואָס צו רעדען!... דערנאָך געדיכטע פּאַסטילא פון שוואַרצע יאַגדעס און אַגרעסען, איינגעקאָכט מיט אַ סך צוקער און געווירצען, געשניטען אין לאַנגע צוקער־לעקאַכלעך און איבערגעשאָטען מיט מעהל־צוקער, כדי זיי זאָלען זיך ניט קלעפּען, כלומרשט... נאָר צוליעב דעם! אָבער אין דער אמתען איז דאָס נאָר אַ ראַפינירטער אויסרייד פון נאַשער. וואָרום דער צוקער ליגט אויף דער פּאַסטילא ווי אַ געדיכטער פראָסט. און די געשמאַקע שוואַרצקייט קוקט אַרויס פון דער בלוילעכער ווייסקייט פאַרפיהרעריש און זינדיג־זיס. און מ'דאַרף שוין, שונא ישראל, זיין אינגאַנצען אָהן אויגען און אָהן אַ גומען, כדי מען זאָל זיך קענען איינהאַלטען, ניט אָננעהמען מיט אַלע פינף פינגער און ניט פאַרזוכען אַזאַ גוטע־זאַך... האָט איהר אַ פּאָרציע זיסע פאַרבייסעכצען. פאַרגעסט זשע ניט פון אַלץ צו פאַרזוכען. אויב איהר ווילט ניט פאַרשעהמען די מוהמע־פייגען און אויב איהר ווילט, אַז דורך אייער כשרן צונג זאָל דורכגעהן די גאַנצע גאַמע פון יום־טובדיגע טעמים.

איצט — יעמוד! אַ גאַנצע שערענגע פון מאַרינאַדען און פון קאַלטע פאַרבייסעכצען. פון זויערס און האַלב־געזאַלצענס.

ערשטענס: מאַרינירטע צעשניטענע הערינג, וואָס שווימען אין זייער אייגענער מילכיגער יויך און אַרומגעלעגט מיט לאָרבער־בלעטער און מיט ציבעלע־רינגעלעך. מאַרינירטע שטיקער

הערכט, ווייס אין שניט ווי קעז און אַפּעטיטליך-בלוי אין
הויט, וואָס יעטוועדער שטיק ליגט אין אַ מין דורכזיכטיגע,
גלאָזיגע פאַרקיהלעכץ, מיט רעדעלעך לימענע און מיט גע-
ווירצעלעך, און פאַרשמעקען דעם טיש מיט זייער ריח-ניחוח.
היינט די איינגעמאַרינירטע דאַרינקע „כל-נדרי אוגערקעלעך”, וואָס
טוקען זיך אין עסיג און אין צוקער און אין פעפערלעך. ס׳איז נויטיג
אום לעבען איהר זאָלט אַריינרייבען אַ פּאָר אַזעלכענע אוגער-
קעלעך. זיי פאַרטרייבען די שמייע, זיי דערקוויקען, זיי מאַכען
אָרט פאַר די אַנדערע פאַרבייסעכצען. ווייל, פאַרגעסט ניט, אַז
מיר האָבען נאָך צו פאַרבייסען מיט געהאַקטע אייער און שמאַלץ,
מיט קאַלטע קייקלעך פון געקאָכטען קאַרפּ אין אַ פאַרקיהל-
טער ציבעלע-יויך. און פאַרגעסט ניט, אַז מיר האָבען נאָך
ניט אָנגעריהרט די קאַלטע פּוּפּיקלעך. און אויב איהר ווילט
ניט מען זאָל זיך אויף אייך בלאָזען, מוזט איהר אַלץ אָנטאַ-
פּען מיטן גאָפּעל, פון אַלץ פאַרזוכען. ס׳איז, כ׳לעבען, גלייכער
צו באַלעקען זיך נאָך אַזעלכע גוטע זאַכען ווי אָנמאַכען זיך
שונאים...

איך זעה, אַז איהר קלייבט זיך שוין מאַכען די „לאַנגע
ברכה”, אויפשטעהן פון טיש און אָנהויבען זיך ווינשעווען. ס׳איז
בלאָטע! זיצט, זייט מוחל, ר׳ קרוב, אַז איהר זיצט. מען וועט
באַלד דערלאַנגען די הייסע פאַרבייסעכצען. שאַ! אָט טראָגט
מען זיי שוין גלייך פון אויוען אַרויס. איך דערקען זיי שוין
יעדערען אָן זיין ריח. ערשטענס, די געהאַקטע קייקלעך „ביי-
ליק” פון הוהן אין אַ געווירצטען און פעפערדיגען ברוינעם
סאָוס. דערנאָך גאָגעלאַך. דאָס איז אַ שקלאָווער ספּעציאַליטעט,
געמאַכט פון געריבענע און גוט-אויסגעווייקטע בוריקעס, דורכ-
געשלאָגען מיט אייער, מיט געריבענע חלה און געפּרעגעלט
אין היהנערשע שמאַלץ. אַ טעם גן-עדן! דערמאָנט אָן געבראָטענע
קעלבערנע געהירלעך, נאָר אַ מח, אַ סך פיינער אין געשמאַק.
נו, היינט אָנגעשניטענע הייסע קוגעלעך; קוגעלעך פון מאַנע-
גרייפּלעך מיט ראָזינקעס, קוגעלעך פון לאָקשען, און קוגעלעך
פון געברוינטען מעהל מיט גריבינקעס, וואָס מען רופט „פּראָסט-

קוגעלעך״, ווייל עס גהעט פון זיי קיין פּאַרע ניט און זיי זעהען, כּלומרשט, אויס ווי פאַרפרוירען. אָסטאָראָזשנע, קרובים! אין דער אמתן האַלטען זיי אין זיך אַ היץ — סכּנת־נפשות! נאָכן אָנשטעכען מיטן גאָפּעל מוז מען אויף זיי בלאָזען ביז זיי קיהלען זיך אַביסעל אָפּ. און אַפילו דערנאָך ווערען זיי געגע־סען מיט אַ ספּעציעלען פאַרעדיגען און יום־טובדיגען „אוף־אוף־אוף״, וואָס גיט זיך אָפּ מיט עולם־הזה און מיט „ושמחת בחגך״... נו, און וואו זיינען די לאַטקעלעך, און וואָס מאַכען די גע־פּיהלטע העלזלעך?... איהר קענט שוין מעהר ניט עסען, זאָגט איהר? ס׳וועט אייך ניט העלפען! די הייסע פאַרבייסעכצען — דאָס איז דאָך דער עיקר פון גאנצען כּיבוד. אָט נאָר די הייסע פאַרבייסעכצען שמעקען מיט עכטען יום־טוב און מיט דער מוהמע פייגעס געהויבענסטער בריהשאַפט. גיב איך אייך אַן עצה, איהר זאָלט זיך אָנטאָן אַ כּח און פאַרזוכען פון אַלץ. אַז ניט, אין אַ בייזער שעה זאָל עס ניט זיין אויסגערעדט, קען די מוהמע פייגע מיינען, אַז ס׳געפעלט אייך ניט, אַז מיט עפּעס אַנדערש וואָלט איהר יאָ פאַרביסען... און פון דער אומדערשעפּליכער אויוועז װעלען אָנהייבען מאַרשירען נייע אָנגעברוגזטע טעפּעלעך, טשוהונטשיקלעך און טשאַרלעסלעך. פול מיט שמעקעדיגע צימעסלעך, מיט איינגעפּרעגעלטע געגזענע פּאָל־קעס, מיט איינגעפּרייעטע שטיקער צונג... בקיצור, ס׳איז גליי־כער איהר זאָלט פאַרזוכען דאָס, וואָס מען דערלאַנגט אייך, מיט גוטען. וועט זיך אפשר מוהמע פייגע אויף אייך מרחם זיין, און וועט לאָזען שטעהן די ברוגזדיגע טעפּעלעך אין אויוועז, אונטער זייערע צו־גרויסע טשוהונעס אָקרישקעס, וועל־כע זיינען אָנגערוקט אַביסעל לאָבּוסעוואַטע און אַביסעל פאַר־סודעט, איבער די באַהאַלטענע מאכלים...

נאָר כּדי עס זאָל זיך בעסער פאַרבייסען, גיעט מען אייך אַן עצה אַריינצוכאַפּען, פון מאָל צו מאָל, אַן איינגעמאַרינירטע פרייעסע פלוים אין בשמים־עסיג, אַן איינגעמאַכט שטיקעל באַרנע מיט ברוסניצע, זיי שטעהען טאַקע דאָ, לעבען אייך, אויפן טיש. מיט אַ הייסען קייקעל היהנערשען בייליק לאָזט זיך עס

עסען גאָר נישקשהדיג. און ווער עס האָט פיינט צו עסען פליישׂ-שפּייזען „מיט נישט”, דער קען צובייסען אַ שטיקעל קרוכלען אייער-קיכעל... נישקשה, מען דאַרף זיך דערצו ניט וואַשען. מוהמע־פייגע זאָגט אויך אַזוי.

נו, ס'פאַרשטעהט זיך, אַז אַזוי פיעל פאַרבייסעכצען האָבען ליעב, מען זאָל זיי באַנעצען. איז פאַרגעסט־זשע טאַקע ניט צו אָנטאָן כבוד די משקאות און צו פאַרזוכען פונם פראָסטען זעכ-ציגער בראָנפען און פון ניינציגער שפּירעט, געבליבען פון פסח, און האָט אַ הפלאדיגען ריח... נו, ווישניאַק איז ווישניאַק. און פּאָמעראַנצאָווקע, וואָס די מוהמע פייגע האָט איינגעשטעלט פון פורימדיגען פּאָמעראַנץ — איז פּאָמעראַנצאָווקע. און זוב-ראָווקע, איינגעשטעלט אויף וואַלד־קרייציכער, איז זובראָווקע. איהר קענט ניט? וואָס הייסט איהר קענט ניט? נקבות פאַר־בייסען און טרינקען ניט. זיי טרינקען נאָר נאַליווקע פון ש־ַרצע יאַגדעס און קרימען זיך פון „שטאַרקייט”. אויך מיר אַ שטאַרקייט! זאָלען זיי זיך קרימען געזונטערהייט! און מיר וועלען נעהמען צו קאַפּעלעך און טאַקע נאָך אַמאָל צו ביסעלעך פון די אמתע, פון די זיבענגאָרענדיגע, פון די אש־להבהדיגע, פון די פימפער-לגפנדיגע שנעפּסלעך. און לאָמיר זיך ווינשען „לחיים”. לחיים, קרובים! גאָט זאָל געבען, אַז, אַז, אַז...

איך זעה, אַז עס ווילט זיך אייך שטארק ווינשעווען, „אַז מיר זאָלען שוין מיט מזל אויפשטעהן פון טיש, פטור ווערען פון שקלאָווער כיבוד און בלייבען מיט גאַנצע בייכער”...

נאָר עס העלפט ניט. שטאַט איז שטאַט. און קיין שונאים וויל זיך דאָך קיינער ניט אָנמאַכען. איז קלעהרט אייך וואָס איהר ווילט און ווינשעוועט, אַז מיר זאָלען דערלעבען איבער-אַ-יאָהר אין דער צייט צו אַ ניט־ערגערען יום־טובדיגען כיבוד. ונאמר אמן!

און לאָמיר זיך לערנען ביים פעטער זשאַמען. וואָרום אָט אַזוי ווינשעוועט ער זיך, טאַקע ער אַליין, און מוהמע מיכליע, זיין ווייב, און איטשייזשע, זייער בן־יחיד, ווען די מוהמע־פייגע איז זיי אַזוי פיין מכבד מיט זיסע און מיט קאַלטע און מיט

הייסע פאַרבייסעכצען. ער חכמעט זיך אַפילו מיט דער מוהמע פייגען נאָך יעדער געריכט, לויט איהר טעם:

— נו, אַצינד, שוועגערין, איז מיר שוין גאָר זיס!

— שוועגערין, פססססס!...

— ס'איז מיר קאַלט, שוועגערין! ס'איז מיר וואַרים! ס'איז מיר אָנגעזשלצען.

— שוועגערין, אַי-אַי-אַי...

און איבער די מאַרינירטע פלוימען זאָגט ער אַלע יאָהר די זעלבע הכמהלע:

— זיס און זויער שלאָגען זיך און דערווייל האָב איך הנאה!

אָבער אַז מען כאַפּט זיך אַרויס פון אוריס שטוב קוים מיטן לעבען און מען לאָזט זיך געהן אַחיים, ציהען זיך די פנימער אויס. מוהמע-מיכליע, די שוואַכסטע פון דער פאַמיליע, הויבט זיך אָן די ערשטע צו טאַפּען אונטערן לעפעלע. זי שלוקערצט און רעדט זעהר שטיל, אַז די מוהמע פייגע, ווער אין איהר ניט, די מוהמע פייגע האָט זי געקוילעט... פשוט. גענומען אַ אידענע און געשאָכטען...

מאַכט איטשייזשע דער בן-יחיד: אַדרבא, איהם איז אַ סך בעסער. ביי איהם אין בויך האָבען זיך נאָר די מאַרינירטע הערינג מיט די איינגעמאַכטע העכט צעקריגט איבער אַ גאָגעלע. אך ניין, וואָס רעדט ער? — די קעלבערנע יוצרות מיט דער היהנערשער העלזעל אַמפּערען זיך ביי איהם איבער אַ האָניג-טייגעל... מען קען ניט וויסען. אָט-אָ שטורכען זיי איהם אין וייט! אָט-אָ—יעצט פאַרשטעהט ער דעם טייטש פון „ויתרוצצו"...

זשאַמע אַליין איז, געלויבט דער אויבערשטער, אַ געניי-טער פאַרבייסער, אַן איינגעצפונדעוועטער כיבוד-עסער. ס'דריקט איהם אַפילו איבערן לעדערנעם הויזען-כאַסעק; נאָר ער שווייגט. זיין פּראַקטישע אויג דערקענט אָבער, אַז זיין פלוניתטע און זיין בן-יחיד מאַכען עפּעס צופיעל קאַטאָוועס. קריגט ער פחד, אַז פון קאַטאָוועסלעך זאָל עס ניט איבערגעהן צו דער אמתער ניט-גוטקייט און צו נאָך ערנסטערע זאַכען. זוכט ער עפּעס אַ

מיטעל צו שטאַרקען זיין האַלב געחלשטע פאַמיליע צו העלפען איהר אין דער פאַרדייאונג, און געפינט ניט קיין בעסערע זאַך, ווי צו דערמאָנען זי אָן די דריי שוועסטער זיינע: בלומקע און עטקע און מאַריאַשקע, וואָס זיינען אויף איהם ברוגז, און וואָס ער און זיין פאַמיליע זיינען, געלויבט דער איבערשטער, פטור געוואָרען פון זייער דריישטוביגען, ניינציג-טעלערדיגען כיבוד.

— האָב, זאָגט ער, קיין יסורים ניט, מיכליע! אורי און פייגע מיט זייערע בנים וועלען מאָרגען האָבען אַ שווערערע שטיקעל אַרבייט. מעגסט בענשען גומל, וואָס דיינע אַנדערע דריי שוועגערינס זיינען ברוגז. און דו, איטשע-אייזשע, וואָס טויג דיר קלעהרען וועגען פעטע גאָגעלעך? קלעהר בעסער וועגען אַן עסיג-אוגערקע, וועגען אַן אויסגעקוועטשטער לימענע, וועגען חלשות-טראָפענס...

אָט אַזוי ריידענדיג אין פאַררעדענדיג די ציהען, מינ-טערט זיי פעטער זשאַמע ביזקעל זיין הויז, און ראַטעוועט זיך אַריין, מיט זיין שוואַכער פאַמיליע, אין טויער אַריין. און וואָס דאָרטען קומט פאָר, דאָס איז שוין ניט אונזער עסק.

2

גערעכט איז פעטער זשאַמע. אוריס כיבוד-אָפקומעניש איז אַ סך אַ שווערערע. מיט זיינע שוועסטער איז ער, צום גרעס-טען באַדויער'ן פון דער מוהמע פייגע, ניט צוקריגט. ער איז פאָ'ט דער אינגערער פון די צוויי ברידער. ער איז דער למדן, דער איידעלער. איז ער נאָכגיביגער ווי זשאַמע — דער תקיף, דער פראָסטער חי-וקים, דער סקאָרניאַק... ער, אורי, וועט די שוועסטער זיינע ניט פאַרשעמען. בפרט אַז די עלטערע, בלומקע די הויכע, איז אַן אַלמנה, ניט פאַר קיין אידען געדאַכט, און ער העלפט איהר דאָס אויס מיט איהרע צוויי יתומים. מעג עס געהן אום לעבען, אָבער פאַרפעהלען ביי איהר כיבוד וועט ער ניט. נו, און אַזוי ווי די אינגערע, אויסגעגעבענע צוויי

שוועסטער וואוינען מיט איהר בשכנות, אין איין ירושה־הויז, מוז ער שוין ביי זיי אויך זיין אויף כיבוד. פאַרפאַלען.

קומט דער צווייטער טאָג יום־טוב נאָכן דאַוונען, הויבט אורי אָן אַ קאַפעלע צו זיפצען. אַ האָרעלע — צו אָכצען. ער געהט אַהיים אַביסעלע פאַרקלערט, מיט איינגעהאַלטענע טריטלעך, ווי אַ בעל־תשובה, ווי אַ מענש, וואָס דאַרף זיך באַלד לאָזען געהן אין אַ סכנה, איבער טייכען פון שטאַרקע „נאַליווקעס" און איבער בערג פון טאָרט און מאַרינאַדען.

אָנגעקומען אַהיים, טוט ער ניט אויס דעם פּאַלטאָ, מאַכט קידוש אין סוכה און פאַרזוכט פון יוצא־וועגען אַ זופּעלע וויין און אַ כזית טאָרט. דערנאָך גיט ער ווייטער אַ זיפץ און הויבט אָן מאָביליזירען די בנים זיינע: וועלוועלע דעם גמרא-בחור, פייווקען דעם מזיק און ירחמיאלקען—דעם מוזיניקעל. ער ווייסט אַפילו, אַז קיין גרויסען נחת וועט ער פון זיי ניט האָבען, אַז אַ סך גלייכער וואָלט געווען צו לאָזען זיי אין דער היים, איידער צו שלעפען זיך מיט אַזאַ כאָפּטע בנים צו די שוועסטער. אלא, וואָס דען? ער איז גאָר ניט אַזוי אויסען דעם יום־טוב־דיגען פאַרגעניגען פאַר זיין קליינוואַרג, ווי דאָס וואָס זיי וועלען איהם העלפען עסען כיבוד. די דריי כיבוד־מוהמעס וועלען זיך דאָך, ווילענדיג ניט־ווילענדיג, מוזען אָפּגעבען מיט די דריי טייערע פּלימעניקלעך. דערווייל־וואָס וועלען טאַטע־מאַמע קענען דורכלאָזען, ביי יעדער שוועסטער, אַ וועלכע פינף־זעקס פאַרביי־סעכצען. אין אַזאַ שווערער אונטערנעהמונג איז עס פאָרט אַ שטיקעל הילף. נישקשה, אין דעם ענין פון לעקען און נאַשען קען ער זיך אויף זיין שעהנער חברהצקע פאַרלאָזען. און דער אויבערשטער וועט העלפען.

די מוהמע־פייגע שטעכט אָן אויפן פאַרוק איהר יום־טוב־דיגע היטעלע, זעהר אַ שעהנע היטעלע, געמאַכט פון בלויען אַטלאַס, פון דראָט און פון שוואַרצע קרעפּ, אין געשטאַלט פון אַ פּאַפּירען שיפעלע. און דאָס שיפעלע איז אָנגעלאָדען מיט רויטע רעטעכלעך, מיט מיני יאַגדעס און ווײַנפּערלעך, אלע אָנגעשטאָכען אויף דרעטלעך. און פון די ווײַנפּערלעך קריכט

אַרויס אַ קאָפּ פון אַ קאַטשקעלע מיט אַ גאָלד־גרינעם האַלז און מיט אַ געלבען פּיפּיטש, וועלכער לאָזט זיך אַראָפּ צום שטערען, צו מוהמע־פייגעס שטערען. מאַכט די מוהמע אַ האַסטיגען טראָט — צעשאָקלען זיך גלייך די רעטעכלעך מיט די ווייַנפּערלעך: און דער ענטעלשער שנאָבעל עפענט זיך אַ קאַפּעלע, און די גלע־זערנע גרינע אויגעלעך קוקען דערשראָקען:

— ניט אַזוי גיך, מוהמע! מען קען דעם אָטעם ניט כאַפּען!

אָט אַזוי, יום־טובדיג אויסגעפּוצט, לאָזט זיך אַרויס אורי'ס משפּחה אין כּיבוד אַריין. טאַטע־מאַמע אין מיטען, דאָס מוזיני־קעל האַרט ביי דער מאַמען און וועלוועל און פייווקע לעבען טאַטען. מען געהט געלאַסען און אַביסעלע פּאַרזאָרגט. מוהמע פייגע מיט פאַרשנירטע ליפּעלעך און פּעטער אורי מיט אַ פּאַר־שעמטען שמייכעלע אונטער די וואָנצעס, ווי ער וואָלט געוואָלט זאָגען: „שוין ערגערע זאַכען איבערגעקומען, פייגע מיין ווייב...״

מען שפּרייזט צום מאַרק צו, וואו עס וואוינען, אין דער גרויסער ירושה־שטוב פונם זיידען, עליו השלום, בלומקע די הויכע, מאַריאַשקע די קורצע און עטקע די מיטעלע. דער זיידע ר' חיים, עליו השלום, האָט ניט געהאַלטען פון אוועקלאָזען טעכטער אין דער פרעמד. חתונה־געמאַכט אַ טאָכטער, איז באַלד געוואָרען צוגעבויט אַ נייער „ווענגעל״ צום אַלטען הויז. צוויי אָדער דריי בערווענע־ווענט וואַקסען אַרויס פון די אַלטע בער־ווענעס, ווי אַ געלבע שוועמעלע פון אַן אַלטער, פון רעגען און ווינט פאַרשוואַרצטער שוואָם... אַ דאַך ווערט אָנגעשינדעלט, אַ טיר ווערט דורכגעבראָכען אין דער בלינדער וואַנט, צווישען דער אַלטער און נייער וואוינונג. און לעבט אייך, טעכטערלעך, ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר צוזאַמען!

נאָר די אויוועך, וועלכע פאַרנעמט אַ דריטעל פון דער אַלטער שטוב, ווערט קיינמאָל ניט געריהרט, צוליעב מזל; און זי געהערט צו אַלע דריי אויסגעגעבענע טעכטער בשותפות.

צו אָט דער דריי־שטוביגער קאָלאָניע פון די אויסגעגע־בענע שוועסטער שפּרייזט דאָס אורי מיט זיין משפּחה אָפּצואַר־בייטען די קאַטאָרזשנע אַרבייט זיינע, פון כּיבוד און פון יוצא־

זיין פּאַר יעדער שוועסטער באַזונדער. ווער עס זיינען אמת־צופרידען פון עסק — דאָס זיינען די דריי בנים. מען וועט גיין פון טיר צו טיר, מען וועט זיך ווינטשעווען, מען וועט נאַשען, מען וועט זיך איבערעסען מיט „גוטע זאַכען״. שפּרייזט מען און מען טענצעלט אונטער, מען בלאָזט אָן אַ באַק און מען „האַקט פּוזירעס״... אָבער פּעטער אורי איז גערייצט:

— איהר זאָלט מיר גיין ווי מענשען, זאָלט איהר מיר!...

דערזעהענדיג אַזאַ כּיבוד־פּראָצעסיע פון פינף פּאַרשוין, שטעקען שכנים אַרויס די קעפּ פון די פענסטער, מאַכען זיסע פּנימער און וואַרפען קאָמפּלימענטען, אַזוי אַז מוהמע־פייגע און פּעטער אורי זאָלען הערען:

— וואוילע קינדער... פיין, זעהר שיין...

אייגענטליך קענען זיי זעהר גוט אוריס מזיקים, אָט די באַרעלעך־טרייסלער, חזירים־שלאָגער, אָט די הינער־שרעקער, ציגן־יאָגער, ריבעלעך־שלעפּער. זיי מאַכען נאָר אַן אָנשטעל, אַז פון די דאָזיגע מעשים־טובים ווייסען זיי גאָרניט. עס איז יום־טוב. אויפן האַרצען איז גוט, טאָ זאָלען שכנים הנאה האָבען...

— איהר הערט, — מאַכט פּעטער אורי, אין האַרצען שטאַרק צופרידען, — איהר הערט וואָס מען זאָגט?... זעהט־זשע עס זאָל זיין אַן אמת!...

אָבער מוהמע פייגע איז פאַרשנירט און צוריקגעהאַלטען. זי קען בעסער די שכנים ווי פּעטער אורי. גיט זי אַ טרייסעל מיט דער קאַשקעלע איבערן שטערען און מיט די רעטעכלעך אויף דער היטעלע און מאַכט אַ מינע:

— כ'וועל איהם זעהן וועל איך איהם זאָגען...

געהפּן אַרויס די רביים פונם דרדקי־אינגעלע, פונם חומש־בחור און פון דעם גמרא־בחור, שטעלען זיך ביי די טירען פון זייערע לעדיגע חדרים. זייערע אויסגעדרוהטע פּנימער שמעלצען זיך, דאַכט זיך, פאַר נחת, וואָס זיי זעהען זייערע תלמידים אין אַזאַ גדולה, צווישען טאַטע־מאַמע, אין די יום־טובדיגע גאַרני־טערלעך.

— אַ גוט יום־טוב, ר' אורי! אַ גוט יום־טוב, באַלעבאָסטע!

— ענטפערט „גוט יום־טוב“! — שרייט אָן אורי אויף זיינע בנים.

— ג...ג...גוט יום־טוב! — ענטפערען די טייערע תּלמידים אין איין כאָהר און פאַררויטלען זיך. אין האַרצען אָבער ויינען זיי שטאַרק ניט צופרידען פונם טאַטענס דרך־ארץ לערנעריי. אין טראַכטען טוען זיי דערביי: „וואָס זאָלען מיר עפּעס ענטפערען? ענטפערט אַליין!...“

אָט דורך אַזעלכע טריאומף־באַגעגענישען, דורך אַזעלכע געבלומטע ווערטער און מיט אַזאַ פאַראַד שפּרייזט דאָס אוריס משפּחה, דורך די געסלעך, ביז זיי קומען אָן אין מאַרק, צו דער גרויסער ירושה־שטוב פונם זיידען, ר׳ חיים, עליו השלום.

פון מוהמע צו מוהמע

I

ביי מוהמע־בלומען

אויף דעם זיידענס גאַניק, אַ גרויסער גאַניק אָהן פּאָרענ־צעס און מיט אַ פּאָדקאָווע אויף דער אונטערשטער טרעפּעל,— שטעהט מוהמע־בלומע די הויכע, אוריס עלטערע שוועסטער, און קוקט אויס אויף „כּיבוד־געסט”. זי מאַכט אַ דעכעלע צווישען רעכטען אויג און קאָסינקע און דערזעהט אורין מיט דער משפּחה. אָבער באַגעגענען די געסט מיט אַ שמייכעל און מיט ליעבהאַרציקייט איז ניט איהר טבע. זי איז אַן אַלמנה און האָט טענות צו דער גאַנצער וועלט; און צו אורין — מעהר ווי צו אַלעמען. אורי גיט איהר דאָך אויף דער הוצאה. הייסט צו וועמען זאָל זי האָבען טענות, אויב ניט צו איהם? פאַרשנירט זי די דינע ליפּעלעך איהרע און באַגעגענט איהם און מוהמע־פייגען מיט אַ מינעלע:

— גוט יום־טוב, גוט יאָהר! שוין געמיינט איהר ט'ניט קומען...

דרינגט דערפון ארויס מוהמע־פייגע, אז דאָס מיינט מען זי. מען איז אפנים חושד, אַז זי רעדט דאָס אָן אורין ניט צו געהן אין כּיבוד צו זיינע שוועסטער, אַזוי ווי פעטער זשאַמע געהט ניט... גיט זי אַ שאָקעל מיט די רעטעכלעך אויף

איהר היטעלע און וויל אויך אַ שטאָך טאָן. נאָר אוריס קאַסאָ־קער קוק האַלט זי אָפּ. זי זעהט אויך, אַז די אַלמנה איז אָנ־געלאָדען ווי אַ ביקס, כפעציעל לכבוד יום־טוב און מיט אַ יום־טובדיגען פולווער. עפּעס אַ האָר ניט אַזוי — „שיסט" זי און ווערט ברוגז... לאָזט פייגע אויס דעם גיפט צו איהרע קינ־דער אין די נייע גאַרניטערלעך:

— וואו איז דאָס עפּעס אייער גוט יום־טוב?

— גוט יום־טוב! גיבען אַ שאָס אָפּ דער גמרא־בחור און פייוועקע מזיק. נאָר דאָס טוזיניקעל האָט פאַרשפּעטיגט. אַ צעטו־מעלטער קוויטשעט ער אָפּ זיין חלק, ווען אַלע האָבען שוין אָפּגעיום־טובט:

— גו... גוט יום־טוב!

אָט דער דאָזיגער קוויטש צעטרייבט אַ ביסעל די וואָל־קענס, וואָס האָבען זיך געגומען זאַמלען פון פאָרן אַריין, ביי־ זיידען אויפן גאַניק. די מוהמע־בלומע גיט גנאָדיג אַ שמייכעל, דרעהט זיך אום און פיהרט נאָך זיך פייערלעך אַלע פינף פּאַר־שוין פון אוריס משפחה. אוריס בנים באַוואונדערען אַפּרי־הער צום טויזענטסטען מאָל די פערדישע פּאָדקאָווע אויף דער אונטערשטער טרעפּעל. דערנאָך נעהמען זיי אָן די פּאָלעס פון די צו לאַנגע פּאַלטעס אין שטייגען אויפן גאַניק. מען געהט אַריין אין גרויסען עס־צימער אַ ביסעלע אָנגעבלאָזען, צוגעדריקט פונם אַלמנהשען האָנער און טרוקענקייט. אויפן טיש שטעהען שוין טאַצען אָנגעלאָדען מזל־טוב. פון דער אייזערנער האַלב־אָפּע־נער זאַסלענקע, קוקען אַרויס דריי שערענגעס מיט כמורע טע־פּעלעך. יעדע שערענגע געהערט אַ באַזונדער שוועסטער. און אָט פון די אַלע טעפּעלעך וועט מען עס מיזען פאַרזוכען. זיפצט אורי אָפּ און גיט אַ פרעג, אַזוי אָן דער זייט, דיפּלאָ־מאַטיש:

— און וואו איז דאָס עפּעס מאַריאַשקע? און וואו איז דאָס עטעל?

ער מיינט דערמיט צו געבען אָנצוהערעניש, אַז ס'וואָלט

געווען אַ גרויסער שכל אָפּצופּטרן דעם כּיבּוד אַלע צוזאַמען. כ'מיין... ס'איז דאָך איין הויז, איין משפּחה.

פאַרשטעהט אָבער בלומע-די-הויכע דעם טריק און פאַרבייסט אַ ליפּ:

— ווערסט זיי נאָך פּאָטשפּעיען זעהן... זעץ דיך, פּייגע! זעצט אייך קינדער, טוט אויס די פּאַלטעלעך. אורי, מאַך ברכה!

אורי טוט אויס זעהר געלאַסען דעם פּאַלטאָ און לאָזט איהם פאַלען מיט די אַרבעל אויף צוריק, איבערן הויכען לעהן פונם אַלטען לעדערנעם פּאָטער-שטול, דעם טאַטענס שטול, עליו השלום. ער גיסט אָן דעם גרויסען זילבערנעם כּוס, וועלכער איז געצאַצקעט מיט שוואַרצער קאַווקאַזער עמאַל; אויך דעם טאַטענס כּוס, עליו השלום, וואָס איז איבערגעגאַנגען בירושה צו בלומקען. ער גיסט פּאַוואָליע פון גראַפין און מאַכט „באַם-באַם-באַם". ס'איז איהם אויפן האַרצען ניט אַזוי איבעריג פרעהליך. עס פאַרדריסט איהם נאָך עד היום, וואָס אָט דער רביעית-בעכער האָט בלומקע, נאָכן טאַטענס טויט, צוגענומען זיך. אַ קידוש-בעכער געהערט צו אַ זוהן, ניט צו אַ טאָכטער. נאָר זי איז דאָך עפּעס אַן אלמנה. האָט ער עס פאַרשוויגען. זשאַמע איז ברוגז געוואָרען. ער ניט... אויסער דעם שרעקט ער זיך אַ ביסעל אין האַרצען פאַר די גרויסע קיילעכדיגע טאַצען מיט זיסע פאַרבייסעכצען און מיט קאַלטע מאַרינאַדען... ווער האָט דאָס כּח אַלץ אויפצועסען און צופרידענצושטעלען בלומקע די אַלמנה? מיט דעם חסידישען „באַם-באַם" וויל ער פאַרטרייבען פון זיך די שלעכטע מחשבות, דעם יצר-הרע פון ירושה... מיט דעם „באַם-באַם" כראַבּרעט ער זיך דאָס אַנטקעגען די גרויסע באַלאָדענע טאַצען. ס'הייסט: „מיט גאָטס הילף... מען וועט אייך אויך בייקומען..."

שטעלט ער האָפּערדיג אַוועק דעם פולען קאַווקאַזער בעכער אויף די פיער אויסגעשטרעקטע פינגער, שפּאַרט איהם אונטער מיטן אגודל, שאָקעלט זיך און מאַכט די ברכה. דער בעכער שטעהט פעסט אויף דער דלאָניע. ער שאָקעלט זיך מיט

און אַ טראָפּען פֿאַלט פֿון איהם ניט אַרונטער. נאָר חבדער חסידים קענען אַזוי קונציג אומגעהן מיט אַ פֿולען בעכער. אורי זופּט אָפּ און שטעלט אַוועק געלאַסען. און פֿאַר זיינע צע־שראָקענע קאַסאָקע אויגען הויבט זיך אָן צו דרעהען דער ערשטער טאַץ מיט די זיסע פֿאַרבייסעכצען...

די דייטשען מיינען, אַז זייער גרויסער טעאַטער־מייסטער, רבנו ריינהאַרד, האָט דער ערשטער צוגעקלעהרט די דרעה־ביהנע, כדי צו געווינען צייט און כדי צו קענען געבען אין איין פֿאָרשטעלונג אַ שטיק אין וויפֿיעל בילדער מען וויל... ס'איז אַ טעות! נאָך איידער דער גאון רבנו ריינהאַרד, מיט אַלע זיינע טאַלאַנטען, איז געבוירען געוואָרען, האָט שוין שקלאָוו לאַנג געהאַט דערפֿונדען אַזאַ עהנליכע חכמה: די דרעה־טאַצען מיט כיבוד...

די דאָזיגע אַלט־מאָדישע מעשענע טאַצען זיינען אַ ביסעלע אַריינגעדריקט אין מיטען, אַרומגעשטעלט אַרום און אַרום מיט פֿולע טעלערלעך און מיט גלעזערנע שיסעלעך. און אין צענטרום שטעהט אַ שווערער גראַפֿין מיט צוגערויטעלטען בראָנ־פֿען, כדי צו האַלטען גלייכגעוויכט. דער אורח זעצט זיך אַוועק פֿון איין זייט טאַץ און דער מכניס־אורח ביי דער צווייטער זייט, פֿונקט אַנטקעגען. דער באַלעבאָס דרעהט דעם טאַץ און דער גאַסט נישטערט מיטן גאָפּעלע, טאַפּט אין אַלע טעלער־לעך און בייסט צו. אָט אַזוי, איז — אי מען געווינט צייט, אי דער אורח קען זיך ניט אַרויסדרעהען מיט קיינע שום קונ־צען און מוז פֿון אַלץ פֿאַרזוכען. ווייל די בעל־הביתטע צי דער בעל־הבית, וועלכער זיצט אַנטקעגען איהם, האָט אַ גענויע קאָנ־טראָל איבער אַלע פֿאַרבייסעכצען: וועלכע, אַ שטייגער, עס זיינען שוין אָנגעשטאָכען געוואָרען און וועלכע ניט.

איידער פּעטער־אורי האָט אַראָפּגעשלונגען דאָס ערשטע פֿאַרבייסעכץ, דעם לעצטען ביסען לעקאַך, ערשט — אַהאַ! דער טאַץ גיט זיך אַ דרעה, ווי דורך אַ כישוף, און אונטער אורי'ס קאַסאָקע אויגען וואַקסט אויס אַ גלעזערנע שיסעלע מיט אַ הורבע האָניג־טייגלעך. יעדער שטיק די גרויס ווי אַ קולאַק,

מיט ווייס-געשניטענע באָבקעס אין דער קרום. אין דער זעלבער צייט בלייבט שטעהן פאַר מוהמע-פייגעס אויגען אַ טעלערעל מיט וויכען אייער-לעקאַך, וואָס חייבער האָבען ליעב צו טונקען אין בעכערעל און פרעגען וויפיעל אייער מען האָט אין לעקאַך אַריינגעשלאָגען... ס'איז קונציג אויסגע־עכענט פון מוהמע-בלומען. זי פיהרט דאָס מיט איהרע פלינקע, טרוקענע און דעספּאָטישע הענט די רעושי — הינטער די קוליסען פונם דרעה-טאַץ. און גלייכצייטיג מיטן דרעה, דערהערט זיך איהר ברוגזדיגער קולכעל, וועלכער קלינגט ווי אַ באַפעהל:

— פאַרזוך מיינע טייגלעך, אורי! פייגע, וואָס שווייגסטו, טונק איין אַ שטיקעל טאָרט!

ביי אורין איפּן באָרד האָט זיך אָנגעהאָנגען אַ האָניגדיגע „באָבקע". וואָס האָט זיך איהם אַראָפּגעגליטשט פון שטיק טייגעל. די באָרד שאָקעלט זיך און די באָבקע שאָקעלט זיך מיט. נאָר אורי ווייסט דען וואָס סע טוט זיך מיט איהם? ער גריזשעט דאָס שטיק קרוכלע טייגעל מיט פאַרצווייפלונג און קרימט די קאַסאָקע אויגען אויף די איבעריגע טעלערלעך. אָהן עין-הרע! היינטיגען יום-טוב האָבען זיי זיך געמעהרט און „געפישעלט". אַ געראָטענער כיבוד-סעזאָן! ער גריזשעט און קוקט אויף דער שוועסטער, וועלכע איז כלומרשט פאַרטאָן אין געשפּרעך מיט דער מוהמע-פייגען, וועגען דעם רעצעפּט פון איהר אייער-לעקאַך, וויפיעל צוקער און וויפיעל בוימעל און וויפיעל מאָנטשינקע... ער האָפּט, ווי ניט איז. אליין אַ דרעה צו טאָן דעם טאַץ און איבערהיפּען עט׳יכע טעלער. אַזוי ווי מען היפּט איבער די תּפילות, להבדיל, אין אַ פאַרשפּעטיגטען מנחה-דאַווענען... אָבער מוהמע-בלומע רעדט מיט פייגען און האַלט אַן אויג אויפן ברודער. דער טאַץ גיט זיך אַ דרעה און אין דער זעהונג-פעלד פון אורי׳ס קאַסאָקע אויגען פאָהרט אונטער גאָר אַ געהויבענער טעלער מיט אינגבערלעך, האַרט ווי ביין און דיק ווי אַ פינגער. אין דער זעלבער צייט פאָהרען אונטער, אונטער פייגעס נאָז, די האָניגטייגלעך, וואָס אורי איז שוין איבערגעקומען: „עס, עס, לאָז זיך ניט בעטען!..." טרייבט אָן מוהמע-בלומע פון יענער זייט

טאָן „פאַרזוך, פייגעלע!“ מאַכט זי צו דער שוועגערין און פאַרשנירט די ליפּעלעך.

דערנאָך פאָהרט אונטער אַ טעלער מיט ברויִנעם כריין־איינגעמאַכץ.

פאַרלאָזענדיג זיך אויף גאָט, פּרובירט אורי אַ דרעה צו טאָן דעם טאָץ אַ ביסעל ווייטער, כּדי איבערצוהיפּען עטלעכע ווייבערישע קלעפּיגע פאַרבייסעכצען. אָבער מוהמע־בלומע האַלט חשבון. זי דערלאָזט ניט.

— דאַכט זיך שוין פאַרזוכט... — פאַרענטפערט זיך אורי און לאָזט אַראָפּ די אויגען.

— ניין, דו האָסט ניט פאַרזוכט! — זאָגט אָפּ מוהמע־בלומע שטרענג און טרוקען. און דער טאָץ דרעהט זיך אויף צוריק...

אָנגעפּטרט די געאיינגעבערטע איינגעמאַכץ, ווערט אורין שוואַרץ פאַר די אויגען. עס לויפט אָן אַ גלעזערנע שיסעלע מיט געפּרעגעלטע שוואַרצע פלוימען און ניס. דערנאָך — די אין פרעגלען גרין־געוואָרענע שטיקער פּאָמעראַנצען־שאָלעכץ.... אָט אַזוי בייטען זיך פאַר איהם די קאָלירען און שווינדלען ווי די נייע לאַק־פאַרבען, פאַר די אויגען פון אַ פאַרצווייפעלטען, פאַרשפּילטען רולעטקע־ליבהאָבער. און דאָס שפּיל איז נאָך ווייט ניט געענדיגט...

ווערט מיטאַמאָל אורי אַ געטרייער פאָטער, אַ פאַרזאָרגער פון זיין חברהצקע נפשות, און רופט, אָנשטעכענדיג אויפן גאָפּעל אַ גרויסען שטיק פּאַסטילא פון שוואַרצע יאַגדעס:

— קינדער, קומט אַהער, פאַרזוכט!...

זיין כּונה איז — זיי זאָלען איהם העלפען אויפעסען דעם געפּרעגעלטען שטיק „דיעגאַכץ“. אין טומעל פון פאַרטיילען, וועט ער זיך אפשר ווי סע ניט איז אַרויסדרעהען פון אנדערע האָניגדיגע, סירופּדיגע, פּריקרע פאַרבייסעכצען. נאָר בלומע־די־הויכע איז אויך ניט קיין הינקענדיגער שניידער — און פאַרהיצט אַ ליפּעלע:

— די קינדער ווועט מען אַליין געבען, די קינדער... עס, עס!

און זי גיט, ווען ס'איז גאַנץ אַ אינגבערעל, ווען אַ קייקעל אייַנגעמאַכטע ראָזינקעס, ווען אַ צוקערלעקעכעל מיט צימרינג. און אונטער אוריס טרויעריגע אויגען דרעהט זיך ווייטער דער גרויסער קאָלוואָראָט פון מוראדיגען טאָג, ווי די דרעה-פערדלעך אויף אַ יאַריד.

געלויבט דער אויבערשטער! אָפּגעפּטרט די זיסע פאַר־בייסעכצען. אַצינד געהט אָן, ווי אַ כמאַרע, אַ נייער טאָג מיט מאַרינאַדען און האַלב-געזאַלצענע פאַרבייסעכצען. דאָס איז אַ שוואַרצער ירושה-טאָג, מיט גאָלדענע אָפּגעריבענע פליטערלעך, וואָס אורי קען שוין פון כמה יאָהרען און האָט איהם פיינט ווי אַ שפּיז. דער דאָזיגער טאָג האָט צוויי מיאוסע אויערלעך. ער איז פלאַך און דרעהט זיך ניט אַזוי גוט ווי דער פריהער־דיגער, ווי דער מעשענער, אַלטער און „דורכגעטריבענער“ טאָג. אָבער נישקשה, מוהמע-בלומע גיט זיך אַן עצה, זי אַרבייט גאָר פלייסיג מיט איהרעביידע דעספּאָטישע, אָפּגעמאָגערטע אַלמנה־הענטלעך. און פאַר אוריס אויגען שוועבען פאַרביי הערינגלעך, אוגערקעלעך, מאַרינירטע פיש, און געפּיהלטע פיש, מאַרינירטע קירבעס און האַלבע פּופּקעלעך, געהאַקטע אייער.

— קינדער! — שרייט אורי ווי אַ מענש, וואָס טרינקט זיך. נאָר בלומע-די-הויכע לאָזט איהם אַ קאָפּ ניט אויפהויבען.

— וואָס — קינדער? אָט עסען זיי דאָך! — מאַכט זי און פאַרקניימשט דאָס דינע פּיסקעלע, — דו האָסט נאָך גאָרניט פאַר־זוכט מיין „נאַליווקע“...

אַצינד הויבען אָן צו קריכען פון אויווען די הייסע טעפּ־לעך און טשוהונטשיקלעך. מוהמע-בלומע כאַפּט זיי אַרויס פון אויווען מיט אַ לאַנגער ווילקע. זי איז פלינק ווי אַ מצה-בעקע־רין. און אין די אַלטמאָדישע טעלער, מיט רויטע פויגלעך און מיט בלויע לייבען הויבט אָן צו פּאַרען, מיט ראָזינקע-יויך, מיט געזונטע שמאַלץ און מיט געווירצען, אַלערליי פליישקייק־לעך, קיגעלעך, גאָגעלעך, לאַטקעלעך...

נאָר אַלץ ענדיגט זיך אויף דער וועלט. און אויך מוהמע-בלומעס כיבוד קומט צו ענדע. איהרע צוצעפּעניש־ען,

צושטעהענישען און מינעלעך ווערען שוואַכער. פּעטער אורי מאַכט די „לאַנגע בּרכה", מיט אַ שטיקעל פרייד אין האַרצען. דעם שווערסטען כּיבּוד איבּערגעקומען; איין קלייניקייט! טוהמע־גלומעס כּיבּוד... אַ גוט יום־טוב, אַ גוט יאָהר! מען־מען־מען זאָל... אַז, אַז, אַז...

ז

בײַ מוהמע עטקען

נאָר דאָ עפּענט זיך אויף אַ טיר; פֿון דעם צוגעבויטען שטיק שטוב עפּענט זי זיך, און אויפֿן שוועל, צווישען איין צימער און צווייטען, שטעהט שוין עטקע, די מיטעלסטע שוועס־טער מיט מענדלען איהר מאַן:

— גוט יום־טוב, אורי! גוט יום טוב, שוואָגער! גוט יום־טוב שוועגערין! גוט יום־טוב קינדער! מען וואַרט דאָך שוין אויף אייך...

אַ טומעל. אַ גדולה, דאַכט זיך, אַ? אָבער עטקע מיט איהר מאַן קוקען דערבײַ מיט גרויס פאַרדאַכט אויף פעטער אורין. זיי פֿאַרפֿאָלגען יעדע באַוועגונג פֿון מוהמע פייגען, צי ווילען זיי זיך ניט אָוועקמאַכען, צי האָבען זיי ניט געהאַט בדעה אויסקצומאַכען זיך... און מוהמע פייגע און פעטער אורי, פֿון זייער זייט, כאַפּען אַ ציטערדיגען קוק צווישען הענט און קעפּ פֿון עטקען און פֿון איהר מאַן... וואָס דען! אַ ריזיגער טאַץ, מיט פלעשלעך און גראַפינען, מיט טעלער און מיט טע־לערלעך, שטעהט שוין אָנגעגרייט פאַר זיי אויפֿן טיש אין דער טיעף צימער. ער בלינצעלט צו זיי ממזריש, מיטן געשליפֿטען קרישטאָל פֿון די שנאַפּערלעך:

— אַנו, קרובים. קומט אָקאָרשט אַריין!...

נעהמט אורי דעם כאַלטאָ אויף די פלייצעס ווי אַ „דעליע”. די אַרבעל טוט ער אַפילו ניט אָן. עס זעהט אָבער פאָרט אויס,

ז ער געהט צו גאַסט אין אַ צווייטער הויז... אַזוי לאָזט ער זיך אַריין צו עטקען, זיין שוועסטער, אין איהר וואוינונג, מיט גאָר אַ שפּאָגעל־נייעם „באַם־באָם־באַם".

ניט מאַכענדיג קיין לאַנגע שהיות, בראָקט ער אָפּ אַ ברכה איבערן כוס. און דער ערשטער טאָג הויבט זיך אָן צו דרעהען. מוהמע עטקע האָט איבערגענומען די זעלבע דערפינדונג פון דער עלטערער שוועסטער. זי האָט אויך בירושה אַ מע־שעגעס אַלטען טאַג, אין מיטען אַריינגעבויגען, די ברעגעס אויפגעהויבען. דרעהט ער זיך לייכט און אָהן אַ שום געדויש, אַזוי ווייך און פאַררעטעריש, ווי אַ היימישער גנב אין וואָלענע זאָקען: „עס, עס, אורי!"

אורין שווינדעלט שוין נישקשהדיג אין קאָפּ, און עס דאַכט זיך איהם, אַז ניט עטקע זיין שוועסטער, און ניט מענדעל, איהר מאַן, רעדען דאָס צו איהם. דאָס רעדט צו איהם דער טאָג אַליין. דאָס איז גאָרניט קיין טאָג. דאָס איז אַ גלגול. דרעהט ער זיך און לאַכט געמיין מיט זיין אָפּגעפּאָלירטען מעש, מאַכט פון איהם חוזק:

— אורי, אָט איז אינגבערלעך, מיינע זיינען גאָר אַן אַנטיק!

— עפּעס גאָר געהויבענעס, שוואָגער!

— מיינע טייגלעך גאָרניט פאַרזוכט?

— און די געפּרעגעלטע פלוימען?

— נו, און טאָרט? גאָרניט?

— עסט!

— עסט, עסט!

עטקע האָט אַפילו יאָ אַ מאַן ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, און אַן אינגערע שוועסטער איז זי אויך... מען קען זי דאָך אָבער ניט מבייש זיין. טוט מען וואָס מען קען. עס גפלינגט אַפילו איבערצוהיפּען עטלעכע טעלער, פון זיסען און פון זויערען. מען בעט זיך ווי ניט איז אָפּ. אָבער ווי עס קומט צו די הייסע טעפּעלעך פון אויווען, זאָגט זיך אורי אָפּ אינגאַנצען. עטקע זאָל אויף איהם קיין פאַראיבעל ניט האָבען. ער איז

ניט בכּח צו עסען געגעלעך מיט לאַטקעלעך מיט קוגעלעך...
ער האָט שוין אַלץ געגעסען, ביי בלומען האָט ער...

— אַזוי? — ציהט אויס עטקע און די אויגען ווערען ביי איהר אש־להבה. — פאַרוואָס עפּעס ביי בלומען יאָ?

זעהט אורי איין, אַז ער האָט זיך אַרויסגעכאַפּט, אַז ער האָט דאָ געמאַכט אַ גרויסען דיפּלאָמאַטישען פעהלער, אַז עס שמעקט מיט אַ ברוגז; הויבט ער אָן דרעהען אויף צוריק: ער האָט געמיינט, געמיינט האָט ער... ער פון זיין זייט — יאָ, נאָר דער „פערשעל”, זי קען איהם דאָך... דער פערשעל האָט איהם אָנגעזאָגט... אַז, אַז... למען־השם...

אָבער עטקע איז האַרט ווי אייזען. זי טענהט איהר טענה:

— שוין גאָר דער פערשעל?... פאַרוואָס ביי בלומען—יאָ?

זעהט אורי, אַז ער וועט זיך דאָ ניט אַרויסדרעהען. און קלערט צו אַ פּשרה:

— כ'מיין... אויב דו האָסט עפּעס... עפּעס רעכטס, עפּעס אַזוינס, הייסט דאָס... איז, איז...

בלייבט אַ ווייל'ע עטקע שטעהן מיט אַ מינע פון אַ פּראָ־פעסאָר, קוקט זיך איבער מיט איהר מאַן און גיט פּלוצלונג אַ פּאַטש מיט ביידע דלאָניעס: „שאַ! זי האָט עפּעס אַזוינס, אַזעל־כענעס... אַ־זאַך... אָט באַלד וועט ער זעהן...”

מענדעל, איהר מאַן, הויבט ניט אָן צו וויסען, וואָס זי מיינט דערמיט. פונדעסטוועגען העלפט ער איהר אונטער מיט געהיימניספולע תנועות און ווערטער:

— עפּעס, זאָג איך דיר, אורי... גאָר, גאָר... הכּלל פון די גאָר געהויבענע ענינים...

עטקע לויפט אַרויס און באַלד לויפט זי אַריין מיט אַ בלויען פּאָלומיסעק, פול מיט מאָדנע פירקאַנטיגע שטיקלעך, געבראָטענע און האַלב־דורכזיכטיגע. גריבענעס — ניט־גריבענעס, פּעטשאַ — ניט־פּעטשאַ. אורי איז פאַראינטריגירט:

— עפּעס גאָר אַ מין „דוכיפת”! — חידושט ער זיך און טאַפּט מיטן גאָפּעל, — אַ משוגענע פיש! כּזרע גד... אַ מין סאָרט „קאָליאַנדרע” רחמנא ליצלן!... הכּלל, עטקע, וואָס איז דאָס?

עטקע און מענדעל שמעלצען זיך פאַר נחת. אַזוי גאָר? ער דערקענט עס ניט... כאַ־כאַ. אויב אַזוי, טאָ זאָל ער טאַקע פאַרזוכען.

שטעקט שוין אורי אין ערנסט זיין גאָפּעל אינם געריכט, טראָגט־צו צו די ליפּען אַ פּעטלעכען דורכגעברוינטען, פירקאַנטיגען שטיק. אַ שטאַרקע היץ גיט איהם אַ שלאָג פון דער מאָדנער פאַרבייסעכץ. בלאָזט ער מיט פאַרדאַכט, בייסט אָפּ אַ שטיקעלע און קייעט פאַוואָליע, מיט שכל. קייענדיג און צוהערענדיג זיך צום געשמאַק, כדי צו כאַפּען וואָס דאָס איז, מאַכט ער האַלב שטיל צו דער שוועסטער זיינער:

— זעה, אוף־אוף, עטקע... וואָס עפּעס אַזוי קאַלט?

צעטרייסעלט זיך ביי עטקען די מילץ. כאַ־כאַ און כי־כי. אַזוי? קאַלט? יאָ. טאַקע, באמת, קאַלט... אַ „קאַליעלע״!... ער ווייסט נאָך אַלץ ניט וואָס דאָס איז? אויב אַזוי, טאָ זאָל ער טאַקע פאַרזוכען נאָך אַ שטיקעל. אָט אָ דעם שטיקעל. זאָה! מעהר ניט ווי אָט דעם!

— ס׳איז נישקשה! — מאַכט אורי און שלינגט אַראָפּ מיט גרויס גבורה. — ס׳איז „חעשעווו״ (חשוב), — שלוקערצט ער אָפּ:

— הכלל, עטקע, מוטשע מיך ניט, זאָג שוין אויס דעם סוד. איך וואָלט שווערען וואָלט איך, אַז ס׳איז, דאַכט זיך, אַזוי צו זאָגען, הייסט דאָס...

— אייטער... — כאַפּט אונטער עטקע. — איינגעפּרייעטע קוה־אייטער.

— אַזוי גאָר די מעשה! — שלוקערצט אָפּ אורי נאָך אַמאָל. — זעהר „העשעוו״!

— איהר ווייסט דען, וואָס פאַר אַן אַרבייט מ׳האָט דערמיט? — באַריהמט זיך מענדעל מיט זיין ווייבס בריהשאַפט — כדי עס זאָל ניט זיין „בשר בחלב״, מוז מען ערשט בריטען דעם גאַנצען שטיק אויף אַ ווילקע איבער אַ גרויסען פייער, די מילך זאָל אָפּקאַפּען. דערנאָך ערשט צעשניידט מען דאָס אין טאָוועלעך און מען לאָזט עס פרייען אין אויוועל אַ... מעת־לעת,

מיט ציבעלקעלעך און מיט פעטרישקע, מיט קנאָבעל און מיט... מיט מעהרעלעך...

— שאַ, שאַ, צעלויף זיך ניט אַזוי! — שלאָגט איהם איבער עטקע — וואָס פאַר אַ מעהרעלעך? ווי קומען אַהער מעהרעלעך?

פון אַזאַ אַפעטיטלעכען שמועס, פול מיט רמזים און מיט פאָטראַוועס, ווערט פייווקע גאָר אויפגערעגט. ער איז ניט אַזוי להוט נאָך דער אַכילה, ווי שטאַרק נייגעריג עס געהט איהם אויס דאָס חיות נאָך אַ שטיקעל געפּרייעטע אייטער.

קען ער זיך ניט דערוואַרטען ביז די באַרעדעוודיגע מוהמע עטקע וועט ענדיגען איהר רעצעפּט און וועט מכבד זיין איהרע פלימעניקלעך. און ווען אַלע זיינען פאַרנומען מיטן געשמאַקען געשפרעך, ציהט ער אַליין אויס זיין גאָפּעלע, שטעקט אָן אַ פיערקאַנטיגען, דיקען שטיקעל, און כאַפּט אַריין, אָהן שהיות, גלייך אין מויל...

אַז ס'איז „קאַלט", האָט ער דאָך אָקאָרשט געהערט פון טאַטען אַליין און פון מוהמע־עטקעס געלעכטערל. נאָר געוואַלד און, וועה געשריען! אָנשטאָט אַ מחיהדיגע קיהלקייט, אָנשטאָט אַ „חעשעווען" טעם, גיט דאָס גאָר אַ מוראַדיגען בריה־אָפּ דעם גומען און אַ פלאַמענדיגען ברען אויף דער צונג. פייווקע שפּייט עס אויס ווי אַ צעשמאָלצענעם בליי און, פאַרגעסענדיג פון וועהטאָג יעדע בושה, גיט ער אַ רעווע מיטן גאַנצען האַלז:

— אוי־אוי־אוי, מאַ—מע!

אַלע גיבען זיך אַ מאָרדעווע צו איהם: „האַ? פייווקע? וואָס איז? ווער איז?..."

פונם קנויל מענשען הערט מען אַ טומעל און אַ געוויין. איין פראַגע לויפט איבער דער אַנדערער. דערנאָך — אַ געלעכטער און אַן אָפּשפּייעניש. מען זאָרגט זיך און מען לאַכט. מען באַדויערט און מען מוסרט אין איין אָטעם: „דערוואָרגען זיך? ניין? אָפּגעבּרענט? מיט וואָס? כאַ־כאַ! טפוי! זאָלסטו ווערען! וואָס כאַפּסטו? טהוט וועה? ווער האָט דיר געהייסען.

כאַפּען? אייטער האַלט־אָן היך. אַ אינגעלע זאָל ניט כאַפּען אַ חדר־אינגעל דאָרף וואַרטען... כע־כע, אייטער האָט אַזאַ טבע.. זעהר רעכט!.., גישקשה, ביז דער חתונה וועט זיך פאַר־היילען..."

דערזעהט אורי, אַז ס'איז גאָרניט. פּייוקע האָט זיך אָפּ־געבריהט די צונג און מעהר גאָרניט... באַנוצט ער זיך מיט דער סומאַטאָכע, גיט זיך צוריק אַ זעץ אויף זיין אָרט און הויבט אָן צו בראָקען אויף גיך די „לאַנגע ברכה". פריהער אין דער שטיל, און וואָס ווייטער אַלץ העכער און פרסומדיגער: „אַי־אַי־אַי, ועל תנובת־השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית אַי־אַי!..."

ער קנאַקט און אין האַרצען איז ער מלא שמחה. וואָס ער האָט עטקען אָנגעפּייפּט. מיט איין סטראַטעגישען צוג אָפּגע־שטעלט אַלע חיילות פון ווייטערדיגע פאַרבייסעכצען, וואָס זיין שוועסטער האָט זיך געקליגט נאָך אָנצושיקען אויף איהם.

דערהערט עטקע די טריאומפירענדיגע טענער פון אורים „לאַנגער ברכה", רייסט זי זיך אָפּ פון איהר פאַראומגליקטען פלימעניקעל און גיט זיך אַ וואָרף צום ברודער. זי וויל איהם אָפּשטעלען, ברעכען די „אָפּענסיווע" זיינע וויל זי.

— ס'טייטש, אורי, גאָט איז מיט דיר! מ'עט דאָך נאָך דערלאַנגען „פּראָסט־קוגעלעך", מ'עט דאָך נאָך דערלאַנגען עפּעל־לאַטקעלעך...

ענטפערט איהר אורי אָפּ זעהר פרום, פאַרגלאָצט זיינע קאַסאָקע אויגען און טרומייטערט:

— נו, אָה... ועל מזבחך ועל היכלך טצ־טצ... ובנה ירושלים עיר הקודש. אָה... נו!

ס'הייסט: ס'איז שוין אַ פאַרפאַלענע זאַך, געדאַרפט פריהער זאָגען. זי זעהט דאָך!... ער האַלט שוין אין סאַמע מיטען: אַי־אַי ושמחנו בבנינו ונברכך עליה..."

ווערט די מומע־עטקע צאָרנדיג אויף איהר האַרציגען פלימעניקעל, וואָס מיט זיין כאַפּען און לאַפּען האָט ער איהר קאַליע געמאַכט אַלע איהרע פּלענער, געגעבען צייט אורין

אָפּצוטאָן איר אַזאַ ספּאָדיק. פאַרגעסט זי, אַז זי האָט אָקאָרשט געדעט צו פּייוקען צוקער׳זיס אין בייזערט זיך אויף איהם אָן:

— וואָס האָסטו געכאַפּט? אַ אינגעלע דאַרף וואַרטען, אַ אינגעלע...

פּייוקע לעקט זיך פאַראומערט דעם אָפּגעבּרענטען גומען און קוקט אָן פאַרוואונדערט די מוהמע־עטקען. רבונו של עולם! וואו איז עס מיט אַמאָל אַהינגעקומען איהר גאַנצע גוטסקייט?...

און געפינט ניט קיין ערקלערונג.

אָפּגעשאַלט די „ברכה־אחרונה” ווערט אורין א ביסעל לייכטער אויף דער נשמה, וואָס ער האָט אַזוי קונציג איבער־געכיטרעוועט עטקען מיט איהרע ממזרישע הייסע טעפּעלעך. אָבער די שלעכטע פּאַרדייאונג פון אַזוי פיעל געריכטען דריקט איהם פּאָרט אונטערן פּאַסעק פון די הויזען. גיט ער זיך אויף א טשעפּע צו פּייוקען:

— נו, געדאַרפט כאַפּען פון די הייסע טעלער?... נאַ... איז אָט זעהסטו שוין!

זיין כונה, דערביי, איז ניט אַזוי פּייוקעס שטאַט, ווי אַ גלעט צו טאָן די באַליידיגטע מוהמע־עטקע, אַ הנפּע טאָן זי, אַז זי איז גערעכט, אַז זי האָט, מיט איהר כעס אויף דעם פּלי־מעניקעל, דעם נאַשער, געטראָפען אין פּינטעל אַריין. אָבער פּייוקע מזיק פאַרשטעהט ניט קיין חכמות. ער זיצט פאַרקרימט פון שמערץ און אָפּגעגאָסען מיט אַ קאַלטען שווייס. ער פּיהלט אַ ביטערע שנאה צום טאַטען און צו זיין שלוקערצדיגען מוסר־השכל. אַפריהער האָט איהם אָט דער איד מיט זיין חכמהלע, וועגען דער „קאַלטקייט” פון די אייטער, פאַרפיהרט ער זאָל זיך אַזוי מיאוס אָפּברענען, און אצינד שיט ער איהם נאָך זאַלץ אויף די וואונדען. פון ביטערניש ווענדעט ער זיך ניט צום פעטער אורין, נאָר צו דער מוהמע־פּייגען:

— אַז דער טאַטע האָט געזאָגט, אַז ס׳איז „קאַלט”, דער טאַטע...

ס׳איז אי אַן ענטפער, אי אַן אָנקלאָג... און מוהמע־פּייגע, וועלכע איז שוין מיד צום חלשן פונם כיבוד, גיט אַ שאָקעל־צו

מיט די רעטעכלעך אויף איהר היטעלע, און נעהמט דעם חומש-בחור אונטער איהר מוטערלעכער שוץ:

— אָט דאָס קומט אַרויס, אַז מען טרייבט קאַטאָוועס מיט קינדער...

שטעהט אורי אויף מיט הארץ און ווארפט אויף זיך אָן דעם פּאַלטאָ זיינעם ווי אַ „דעליע״. ער איז אין כעס. לא די, וואָס די בנים זיינע האָבען איהם ניט דערלייכטערט די פּראַצע פון כיבוד־עסען, מאַכען זיי איהם נאָך שווערער. זאָגט ער צו פייגען אַזוי:

— ווייסט, וואָס איכ׳ל דיר זאָגען, פייגע?... וואָלסט בע-סער דיין תכשיט געלאָזט אין דער היים.

בלאָזט זיך מוהמע-פייגע זָן און וויל איהם אָפּענטפערען, אַז דאָס האָט ע ר, אורי, און ניט זי, געשלעפּט די קינדער צו זיינע שוועסטער... יאָ. ער... און אַצינד טשעפּעט ער זיך...

נאָר דאָ עפענט זיך פייערליך אויף אַ הילצערנע טירעל, צו אַ צווייטער צוגעבויטער שטוב, און אויפן שוועל, צווישען איין צימער און צווייטען, שטעהען: אוריס איינגסטע שוועסטער— „מאַריאַשקע־די־קורצע״ מיט העניכן איהר מאַן: „גוט יום-טוב, אורי! גוט יום-טוב, שוועגערין!״

ווייטער אַ גדולה.

III

ביי מוהמע מאַריאַשקען

איבער מאַריאַשקעס קורצען קאָפּ און נידעריגע פּלייצעס זעהט אורי, אין אַנדערען צימער, די זעלבע חתונה. אַמאָל אין אַ נאָווינקע! — אַ קיילעכדיגען טאָץ מיט זיסע ציפּייסענס און מיט שווערע פלעסער אין מיטען. דער דריטער אַקט פון כיבוד הויבט זיך אָן.

צו מאַריאַשקען געהט שוין אָבער אוריס משפחה אַריין אַ ביסעל אָנגעפדרודעלט. ערשטענס איז מאַריאַשקע די אינגסטע און נאָך אַ „קורצע״ דערצו. צווייטענס, האָט אורי און זשאַמע, זיין ברודער, געגעבען איהר נדן, איז זי ניט אַזאַ יחסנטע... דריטענס, איז אורי אַ ביסעל ברוגז אויף פייגען זיין ווייב, וועגען דערציהונג פון קינדער, און פייגע איז ברוגז אויף איהם. פּיוּוקען שמאַרצט די צונג, און דאָס מוזיניקעל און דער גמרא־בחור זיינען גלאַט געדריקט, צוליב אַלעמענס שלעכטע שטימונג.

ברייטלעכער ווי צו די אַנדערע שוועסטער, געהט אורי אַריין אין מאַריאַשקעס וואוינונג און וואַרפט פון זיך אַראָפּ די „דעליע״, מיט דער באַוועגונג פון אַן אַנטשלאָסענעם מענשען, וואָס קלייבט זיך דאָ ניט צו מאַכען קיין שום לאַנגע מחזקות. און קוקענדיג מיט אָפענער שנאה צום טאָץ מיט די פאַרבייסעכצען, רעדט ער צו מאַריאַשקען קלאָרע דבורים: זי קען זיין ברוגז וויפיעל איהר האַרץ גלוסט, אָבער קיין טייגלעך און

קיין אינגבערלעך און קיין אַנדערע זיסע שמאָכטעס וועט ער מעהר ניט עסען, און אַ סוף און אַ עק...

— כ'מיין ווער האָט דאָס כח צו עסען אַזוי פיל נאַשערייען ?— העלפט איהם אונטער פייגע, זיין אשת-חיל, און גיט אַ שאָקעל מיט דער קאַטשקעלע אויפן שטערען.

פאַלט ביי זיך מאַריאַשקע די קורצע אַראָפּ: „סטייטש. פאַר־וואָס און פאַרווען ? פאַרוואָס קומט דאָס איהר, מען זאָל זי אַזוי פאַרשעהמען ?" איהר קול ציטערט.

קריגט אורי רחמנות אויף דער אָרימער שוועסטער און מאַכט אַ פשרה:

— מילא, דאָרטען... ברכה, אַן אוגערקעלע, אַ דאָס, אַ יענץ...

כאַפּען גלייך מאַריאַשקע און העניך, איהר מאַן, און רוימען אָפּ דעם גרויסען טאַץ מיט די פאַרשעמטע זיסע זאַכען און דערלאַנגען דעם קלענערען טאַץ, דעם „געזאַלצענעם".

ווערט אורי פרעהלעכער, וואָס ס'איז איהם געלונגען אָפּ-צוטשעפּען זיך פון פופצעהן קלעפּיגע טעלער מיט איין מאָל. פון גרויס שמחה מאַכט ער גלייך „לחיים" מיט העניכן, מאַריאַשקעס מאַן. צעקלאַפּט זיך מיט איהם מיט די בעכערלעך בראָנפען, און צעווינשעוועט זיך:

— לחיים, העניך, לחיים. מאַריאַשקע... איהר הערט, גאָט זאָל געבען מע זאָל... אַז מע, מע, מע...

— וואָס מעקעסטו ? — מאַכט צו איהם שטיל מוהמע-פייגע. זי דערקענט, אַז אורי, איהר מאַן, האָט שוין אַביסעל אין קאָפּ, און די צונג הויבט זיך איהם אָן צו פּלאָנטערען, — גענוג צו מאַכען לחיים. פאַרבייס שוין בעסער!

עס ווערט אַ געלעכטער, אַ יום-טובדיגער געלעכטער, און מאַריאַשקע העלפט אונטער: „אַדרבא ואַדרבא, זאָל מען טאַקע פאַרבייסען. אָט דאָס מיינט זי דאָך טאַקע..."

בייסט מען צו און עס ווערט פרעהלעכער. נישט-פרעהלעך איז נאָר פייוועקע. עס שמאַרצט איהם נעבען די אָפּגעברענטע צונג... דאָס מוזיניקעל זליאָקעט פון אַ טעצעלע מאַרינירטע

פלוימען; וועלוועל, דער גמרא־בחור, כראָמשקעט אַן עסיג־אוגער־קעלע. פייוועל וויל עפּעס אויך אַ נאַש טאָן און קען ניט. מאַריאַשקע רוקט איהם אונטער און ער זאָגט „אַ דאַנק!”.

— וואָס דאַנקסטו עפּעס, פייוועלע? — וואונדערט זיך מאַריאַשקע, הויך אויפן קול. — אַה? וואָס דאַנקט ער עפּעס? — ווענדעט זי זיך צו די אַנדערע.

— ער האָט זיך אָפּגעבּרענט די צונג, —כאַפּט זיך אַרויס ירחמיאלקע, סמאָצקענדיג אַ מאַרינירטע פלוים.

— ווער פרעגט בּיי דיר, פּרעסער? — ווערט פייווקע אש־להבה און דערלאַנגט איהם אַ שטורך אין זייט.

אָבער עס העלפט נישט. אַלע צעלאַכען זיך, אַפילו דער טאַטע, וואָס האָט איהם אַזוי מיאוס פאַרפיהרט אין די הייסע קוה־אייטער, לאַכט אויך. פייווקען שטעלען זיך טרעהרען אין די אויגען פאַר בּושה. אי ער קען מעהר ניט נאַשען, אי מען נעהמט איהם נאָך לעבּער. פאַרבּרענט זאָל עס ווערען — די בהמישע אייטער! כל זמן ער וועט לעבּען, וועט ער עס מעהר אין מויל ניט נעהמען.

אָבער באַלד האָט פייווקע אַ געלעגענהייט צו האָבּען נקמה אין טאַטען. עס קומט אָן די רייע פון די הייסע פאַר־בּייסונגען, „פאַרסטדייקט” אַזוי ווידער אַמאָל. ער איז אַבּיסעלע בּגלופין און אַ קאָפּעלע גראָבּלעך מיט מאַריאַשקען, וועלכער ער האָט געגעבּען נדן, און וועלכע האָט חתונה געהאַט פאַר אַזאַ לעקיש ווי העניך.

— איין מאָל פאַר אַלע מאָל, —טענהעט אורי און פאָכעט מיט אַ גאָפּעל און מיט דער נשמה, — לא! טאַקע נאָך אַמאָל לא מיט אַן אַלף.. ער האָט ניט קיין קאַזיאָנע קישקע האָט ער ניט... וויפיל מאָל האָט ער זיך געבּעטען, אַז אַלע דריי שוועסטער זאָלען מאַכען דעם כיבוד צוזאַמען. אָט זשאַמע איז שוין לאַנג בּרוגז געוואָרען... וויל מען, הייסט דאָס, האָבּען אַ ברוגז מיט איהם אויך. מילא!...

זעהט מאַריאַשקע, אַז ס'האַלט זעהר שמאָל מיט איהרע הייסע טעפּעלעך. די עלטערע שוועסטער האָבּען אויסגעבּאַקט

אורין און זיין מאָגען... איהם איבערגעשטאָכט. מאַכט זי אַ פּאַראומעוּיט פּנים און העניך מאַכט אַ פּאָר אָנגעבלאָזענע אויגען, ווי אַ קאַלב, וואָס קייט אַ ברעג טישטוך. קריגט אורי רחמנות אויף זיי ביידען. גיט ער, אַ ביסעל פאַרשעמט, אַ וואָרף מיט אַ פּלייצע. „מ...נאַ! ...״ דערזעהט מאַריאַשקע אַזאַ תּנועה זיך נוצט אויס אוריס גנאָד גלייך אויפן אָרט. זי מאַכט אַ פּיינענדיגען פּנים און זאָגט שטיל, אַז זי האָט... זי וויל דערלאַנגען נאָר איין פאַרבייסעכץ, אַ לייכטע זאַך, עפּעס גאָר אַ לייכטע זאַך.

— דהיינו? — לאָזט זיך אורי איינקנעלען און גיט אַ שטעל דעם גאָפּעל.

— אַ געפילטע היהנערשע העלזעל! — ענטפערט מאַריאַשקע מיט גרויס עניוות.

— אַ געפילטע העלזעל! — העלפט אונטער העניך איהר מאַן.

— אָט דאָט איז ביי אייך אַ לייכטע זאַך? — גיט אורי אַ בליאַסק מיט די קאַסאָקע אויגען.

— ניט מיט מעהל געפילט, — פאַרענטפערט זיך מאַריאַשקע, — מיט מאַנע-גרייפּלעך.

— מיט מאַנע גרייפּלעך — זאָגט נאָך העניך.

— און מיט ריינע היהנערשע שמאַלץ און מיט היהנערשע גריבענקעס...

— היגערשע גריבענקעס — זאָגט נאָך העניך.

— וואָס זינגסטו מיר נאָך ווי אַ „בעהעלפער״? — ווערט מאַריאַשקע אין כּעס אויף העניכן.

דערזעהט אורי, אַז די געפילטע היהנערשע העלזעל קען דאָ קאַליע מאַכען אַ שלום-בית. גיט ער זיך אונטער:

— מילא. דערלאַנג שוין דיין היהנערשע העלזעל!

פאַרגעסט מאַריאַשקע די קורצע מכבד צו זיין דעם מאַן ווי עס דאַרף צו זיין, און לויפט אַוועק אויף איהרע קורצינקע פיסעלעך אין קאָך-שטוב.

אויפן טיש קומט אָן די היהנערשע העלזעל אַ צעשניטענע, אַ צעטיילטע אין דיקע רעדעלעך, כּדי אורי זאָל זעהן, אַז די

געפּילטע העלזעל איז שוין אַ געקוילעטע, אַ פאַרפאַלענע פאַרן אויוועז, און זאָל ניט קענען חרטה האָבען. און זאָגען מוז מען דעם אמת, אַז די דיקע „טאָלער" פון דער העלזעל זייגען ברוין־דורכזיטיג ווי אַלטער בורשטין, און די מאַנע־גרייפּלעך שיטען זיך אין שניט ווי זאַמד־פּערלעך, און די אָנגעשטעקטע גריבענקעס לויכטען ווי געלבע טאָפּאַזען, און די העלזעל־הויט אַליין ברעקעלט זיך אַזש פון איינגעפּרעגעלטקייט... ס'איז אַ יצר־הרע, ניט קיין העלזעל! מען דאַרף שוין באמת זיין פאַרפרעסען ווי אַן עשו ניט צו קענען פאַרזוכען אַזאַ שטיקעל יום־טובדיגען געפּילעכץ. שטאַרקט זיך פעטער אורי, לאָזט אַפּ אונטערן טיש פאַראָלע דעם ענגען פּאַסעק פון די הויזען, מאַכט לחיים צום לעצטען מאָל, פאָהרט אַריין מיטן גאָפּעל צווישען די זאַמד־פּערלעך און גאָלד־געלבע גריבענקעס, אין בעסטען שטיקעל העלזעל אַריין, און נעהמט זיך פאַרבייסען צום לעצטען מאָל, מיט די לעצטע קרעפטען. ער מאַטערט זיך, ער סאָפּעט אונטער און שלינגט שווער אַראָפּ.

— נו, שלעכט אפשר?— פרעגט זיך נאָך מאַריאַשקע,— עס, עס געזונטערהייט! נעהם נאָך אַ שטיקעלע, אָט אָ דעם, אָ!... גאָט זאָל געבען, מען זאָל... אַז מען, זאָל... זאָל מען... וואָס־וואָס... וואָס איז? האַ־אַ?

אין רעכטען מיטען ווינשעווען איהם, ווערט פעטער אורי' אַביסעל בלאַס, דער גאָפּעל גליטשט זיך איהם אַרויס פון האַנט, ער כאַפּט זיך ביים האַרצען; אַ שווייס זעצט איהם אַרויס פון שטערען.

— אָה...—גיט ער כלומרשט א שמייכעל און קען ווייטער ניט רעדען.

גיבען זיך צו איהם אַ מאָרדעווע העניך דער לעקיש, מאַריאַשקע די קורצע און מוהמע פייגע זיין ווייב — אודאי און אַודאי:

— וואָס איז? אורי! וועה מיר ניט... דו שווייגסט?

— אי!...— וויל אורי זאָגען אַ חכמה און קען ווייטער ניט רעדען.

דער איינציגער, וועלכער איז אינגאַנצען רוהיג, דאָס איז פּייוּוקע. ער זעהט דאָ אַן עהנליכע סצענע, ווי ס'האָט פריהער געטראָפען מיט איהם אַליין. פריהער ע ר, איצט — דער טאַטע. איז ער שטאַרק טשיקאַווע וואָס וועט דאָ זיין דער סוף.

— שאַ!—שרייט העניך און בלאָזט אָן די אויגען. אַצינד, זאָגט ער, האָט ער זיך דערמאָנט. ער האָט אין שלאָף־צימער געשטויסענע ציטרין־זאַלץ מיט סאָדע. זאָל שוואָגער־אורי אויסטרינקען אַ האַלבע גלאָז און זיך צושפּאַרען, וועט איהם גלייך איבערגעהן...

— ע...—איז מסכים אורי און קען ווייטער ניט רעדען.

מען פיהרט אורין אַוועק מיט גרויס פּאַראַד אין ש־לאָף־צימער אַריין. קוים וואָס ער שלעפּט די פיס. אַ ברעג פון „פּאַסעק" הענגט איהם אַרויס פון אונטערן סורדוט. עס האַלטען איהם אונטער די אָרעמס, ווי חתונה־אונטערפיהרער, מאַריאַשקע פון איין זייט און העניך פון דער צווייטער זייט. מוהמע פייגע געהט נאָך און שאָקעלט פאַרזאָרגט מיט דער קאַטשקעלע אויף איהר ווייבערשער היטעלע.

אין שלאָף־צימער טומעלט זיך נאָך אַ היבשע ווילע, און ביי די פאַרלאָזענע טאַצען, מיט כלערליי כיבוד, בלייבען זיצען חברה־קליינוואַרג אַליין. אַ ביסעל זיינען זיי צעשראָקען פונם טאַטענס חלשות און אַ ביסעלע צופרידען, וואָס מען איז אַצינד פרייער און מען דאַרף מעהר ניט היטען קיין שטאַט. געוג וועט זיין צו זיצען און גענוג וועט זיין צו עסען ווי די אינדיקעס ביי די מוהמעס פון די הענט! מען איז אַליין אויך שטיקלעך מענשען...

דער ערשטער שפּרינגט אויף פּייוּוקע. זיין שעה איז געקומען. אַצינד וועט ער זיך אָפּרעכענען פאַר זיין אָפּגעבּרענטע צונג, פאַר אָפּלאַכען פון איהם. ער טאַנצט אַרום און נישטערט אין אַלע טעלערלעך, שמעקט פון אַלע פלעשלעך. ווי אַ קליינער יצר־הרע מיט אַן אָפּגעברענטען צינגעל שפּרינגט ער אַרום. אַליין איז ער שוין היינט ניט בכח צו „זינדיגען", נאָר פאַרפיהרען אַנדערע — דאָס יאָ.

— קינדער! — רעדט ער אָן די ברידערלעך זיינע און מאַכט ממזורישע אויגלעך, — וואָס שווייגען מיר? גענאַשט זאָל ווערען!...

דאָס מוזיניקעל איז גלייך מסכים, ער כאַפּט אַרויס פונם, אָן דער זייט געשטעלטען, טאָץ אַ גרויסען שטיק אינג-בערל און צעגריזשעט זיך אין גרויס איילעניש, ווי אַ מויז פאַרטאָג. וועלוועל דער גמרא-בחור שעמט זיך אַ ביסעל. ער געהט צו צום זיסען טאָץ מיט אַ זייטעל און שלעפּט מיט אַ גאָפּעלע פונם ברוינעם כריין-איינגעמאַכץ. איינגעמאַכץ איז ווייך, עס מאַכט ניט אָן אַזאַ גערויש, ווי די האַרטע טייגלעך און אינגבערלעך... פייווקען אָבער שמאַרצט נאָך גוט די צונג, קען ער אַזעלכע שאַרף-געווירצטע נאַשערייען ניט פאַרטראָגען, זוכט ער עפּעס אַן אַנדער זאַך, אָן וואָס ער זאָל זיך קענען „אָפּ־רעכענען", שטילען דאָס צעקאָכטע האַרץ. דערזעהט ער אויפן קאָמאָד אַ שעהנע קריסטאָל-שיסעלע, פול מיט גרויסע וועלשענע ניס. אפשר האָט דאָס מאַריאַשקע אָנגעגרייט פאַר די פּלימע-ניקלעך און פאַרגעסען צו געבען? אפשר יאָ, אפשר ניט. ווער האָט דאָס צייט צו טראַכטען?... צייט איז ניס!

— זעהט, קינדער! — ווייזט אָן פייווקע אויף דאָס קריסטאָלען שיסעלע און פאַרקרימט אַ באַק. — וואָס שוויי-גען מיר?

ירחמיאלקע, דאָס מוזיניקעל, איז מסכים. ער הויבט גלייך אָן צו פּאַקען אין קעשענע אַריין. דער גמרא-בחור פאַרשעמט זיך אָבער פאַר אַזאַ גראַביאַנזש, אין מיטען העלען טאָג, ווען דער טאַטע פּאָכעט מיט דער נשמה אין אַ צווייטען צימער. ער ווערט רויט און דרעהט זיך אום צום פענסטער. זאָלען די קלענערע ברידערלעך טאָן וואָס זיי ווילען. ער ווייסט פון גאָרניט.

לאַכט פון איהם פייווקע אָפּ, הינטערן רוקען:

— זעה נאָר אַ צדיק!... ער וויל ניט? דאַרף מען ניט! נישקשה, אין דער היים וועט ער מאַנטשיען אַ נוס... ירחמיאלקע, וועסט זעהן.

אין איין מינוט ווערען אַלע וועלשענע ניס צעשוואונדען בײַ פּייוקען און בײַם מוזיניקעל אין די קעשענעס.

אָפּגעטאָן דאָס העפלעכע שטיקעלע אַרבײַט, בּוזעצט מען זיך ווי די סטאַטיקלעך און מען וואַרט מיט כלומרשט פאַרזאָרגטע פּנימלעך, ווען דעם טאַטען וועט בעסער ווערען.

אין אַ האַלבע שעה אַרום שיטען זיך אַרויס פון שלאָףצימער: די מוהמע פייגע — אַ ברוגזדיגע, העניך און מאַיאַשקע — נעבען זעהר פאַרשעמט, און נאָך זיי — פעטער אורי אַליין. ער איז נאָך געלבלעך בלאַס, אָבער אַ ביסעל מונטערער. מען זעהט באַשײַנפּערלעך, אַז אין צווייטען צימער איז איהם לײַכטער געוואָרען. פון וואָס? פּייוקע איז חושד, אַז ניט פון סאָדע־וואַסער אַליין...

מאַכט די מוהמע־פייגע „אוף״, זעצט זיך צו אַ פאַרמאַסערטע און רופט אויס:

— קינדער, נעהמט די פּאַלטאָטשיקלעך! מ׳עט געהן אַהיים...

מען הויבט זיך אָן צו ווינשעווען, צו גוט־יום־טיבען און גוט־יאָהרעווען. מאַריאַשקע דערמאָהנט זיך אָן עפּעס... זי גיט זיך אַ דרעה אויס צום קאָמאָד, צו דער קריסטאָלענער שיסעלע. זי האָט בדעה צו פאַרגלעטען דעם שלעכטען סוף פון דער געפּיהלטער היהנערשער העלזעל, זי וויל מכבד זײַן אורים קינדער אויפן וועג, יעדערען אַ הייפעל ניס, אײַנקויפען זיך דערמיט... זי געפינט אָבער דאָס שיסעלע ליידיג. קיין שאָלעכץ איז דאָרטען ניט געבליבען.

דרעהט זי זיך אום מיט אַ פאַרביסענער ליפּ צו די בנים. פון זייער קוקעניש, וואָס זיי קוקען אין צפון־זייט, פאַרשטעהט זי, אַז דאָס האָבען איהר די טייערע, ליבהאַרציגע בלימעניקלעך אָפּגעטאָן אַ ספּאָדיק. ניט געוואַרט, זיך אַליין באַזאָרגט מיט איהרע אָנגעגרייטע מתנות... זי מאַכט אָבער אַ שווייג. פאַרבאַלען. כיבוד איז כיבוד. אַ גוט יום־טוב, אורי, אַ גוט יום־טוב, קינדערלעך!

גיטעל־באַשע מיטן פענכער

1

אַז מען וויל אין שקלאָוו אָנשרעקען קינדער, זיי זאָלען ניט עסען צופיטל גרינע אוגערקעס, ניט טרינקען קיין וואַסער נאָך רויהע עפעלעך, ניט קויפען קיין גרינע אַגרעסען — האָט מען פאַר זיי איין שרעקעניש:

— מ׳עט רופען גיטעל־באַשען!

— אָט געהט גיטעל־באַשע!

— גיטעל־באַשע וועט דיר שוין מאַכען אַ חתונה!

זי איז דער פּחד פון די קליינע קינדער אין אַלע גאַסען. שוין פון זעהען זי אַליין — הויבט זיי אָן צו דרעהען אין בייכעל. היינט די חרפּה! אַז מען דערוויסט זיך אין חדר, אַז גיטעל־באַשע האָט געהאַט צו טאָן מיט אַ אינגעלע, איז שוין זיין רעפּוטאַציע אַ פאַרלוירענע. ס׳איז ערגער ווי צו שטעהן אין אַ קינע מיט אַ פלעדערוויש אין היטעל, ס׳איז ערגער ווי אָפּגעשמיסען צו ווערען פון רבין.

גיטעל־באַשע איז אַ אידענע, אַ שווייגעדיגע, אַ געלע ווי וואַקס. סיי זומער סיי ווינטער זעהט מען זי אין דער זעלבער אָפּגעטראָגענער פאַטשיילע, אין דער זעלבער אָפּגעקראָכענער קאָפּטיכעל אָהן אַ שום קאָליר. איהר פּנימל איז די גרויס ווי אַ פייג. ס׳איז מוראדיג אָפּגעבליאַקעוועט, מוראדיג צעקנייטשט, מיט אַ זויערען אויסדרוק אַרום די בלוילעכע ליפּען און

איינגעזונקענע אויגען. אַפּנים איהר פּרנסה האָט זי געבראַכט צו אַזאַ אויסזעהן. זי האָט שוין אין איהר לעבען אויסגעקוועטשט אַזוי פיעל רפואה־פּענכערס, אַז איהר פּנים האָט באַקומען פּונקט אַזאַ צעקנייטשטקייט און פּונקט אַזאַ אויסדרוק, ווי דער פּענכער גופא. איהר מאַן דער רופא, דער באַנקעס־שטעלער, דער אָדערען־שלאָגער, איז שוין לאַנג געשטאָרבען. האָט זי פון איהם געירשנט זיין אומנות און זיינע כלים. וואו זי געהט און וואו זי שטעהט טראָגט זי זיי אַרום איינגעבונדען אין אַ שלעכט־געוואַשענער חסידישער טיכעל, אַ רויטע פּאַטשיילע אַזאַ, מיט אַמאָל־געוועזענע שוואַרצע רעדעלעך... ירחמיאלקע, פּעטער אוריס מוזיניקעל, האָט איינמאָל צוגעזעהן, מיט שרעק און מיט נייגעריקייט, ווי זי לופטערט איהרע כלים אויף אַ גראָזיגער פּריזבע, אויף דער אויפגעבונדענער געהיימניספולער רויטער פּאַטשיילע, האָבען זיך געשוואַרצט און געברוגזט אַ פּאָר טוץ גלעזערנע, פאַררויכערטע באַנקעס, אַ שטיקעל סטאַטשעק פון וואַקס — אַ מין רעשטעל פון אַ הבדלה־ליכט. אַ מאָדנער מע־סערל מיט צוויי קיילעכדיגע שאַרפען און מיט אַ שפּיץ. אַפּנים דער אינסטרומענט צו שטעלען געהאַקטע באַנקעס. דאָ זיינען אויך געלעגען אַ פּושקעלע שוועבעלעך, אַ לאַנגער גלאַטשטיין, אַ פאַרמאַכטער ראַזיר־מעסער און אַ פּעקעלע וואַטע. און אין סאַמע מיטען, ווי אַ הונד אין קראָפּיווע — אַ „יענע מעשה"... אָט טאַקע יענע זאַך פאַר וואָס קליינע קינדער האָבען אַזוי מורא. זעהר מאָדערן און זעהר אָנציהענד האָט די דאָזיגע כלי ניט אויסגעזעהן. צווישען אונז גערעדט: וואָס פאַר אַ שעהנעם פּנים קען האָבען אַ קעלבערנער, געלבליכער פּענכער, וועלכער איז פעסט אָנגעבונדען, מיט אַ רויטען פאָדים, אָן אַ שטיקעל הילזע פון א גענזען־פעדער?

אַז ירחמיאלקע און זיינע חברימלעך האָבען דערזעהן די דאָזיגע כלי, האָבען זיי זיך דערפיהלט נאַקעט, און האָבען זיך פאַרשעמט ווי אדם מיט חוהן נאָכן זינדיגען.

ווי חתנים, וועלכע האָבען אָקאָרשט באַקומען אָפּגעשיקט די תנאים, האָבען זיי זיך גענומען טאַפּען די פינגערלעך און

צוגאַנגעז זיך פֿאַרטראַכטערהייט און מיט אַ פֿעסטען באַשלוס: מעהר קיין גרינע וויינפּערלעך ניט צו עסען, מעהר קיין וואַסער נאָך רויהע ריבעלעך ניט צו טרינקען... די פֿרומסטע בעלי־תשובות וואָלטען זיי געקענט מקנא זיין!

איז טאַקע זעהר שעהן און זעהר פֿיין. אָבער דער יצר־הרע פֿון זומער, פֿון אומצייטיגע אויבסט און גרינסען שלאָפֿט הויך ניט. ער צעוואַרפֿט זיך, אין די קרויט־גערטנער, מיט געלבע קווייטען, ער צעפֿויזעט זיך אין פֿרישטשעוואַטע, ביטערע אוגערקעלעך, מיט שלאַנגישע נאַקעטע בייכלעך. ער צעשויבערט זיך אין פֿיינע פֿיליגרין־בלעטער פֿון מערעלעך, ער צעלאָבוסט זיך אין יונגע ציבעלקעס מיט די ווייסע קעפּלעך צראָפּ און מיט די גרינע מייטקעס אַרויף. ער צעפּערעלט זיך אין דורכזיכטיגע וויינפּערלעך, האַרט ביי די צוימען פֿון פֿרעמדע גערטנער. ער באַהענגט די אָרעמס פֿון די פֿלוימען־בוימער מיט גרינע און בלאַסע פֿרוכטלעך: אַזעלכע לאַנגינקע און געפּאַלדעוועטע אין מיטען בייכעל, ווי שבועות־פֿלעצלעך... ער צעבאָמבעלט זיך, פֿאַרפּיהרעריש, אין ווילדע האָלציגע באַרעלעך אויף הויכע און צווייגיקע פֿעלד־באַרנטעס. ער צעשמייכעלט זיך אין ממזרשע אין עסיג־זויערע עפּעלעך, מיט פֿלומרשט־פֿאַרשעמטע בעקעלעך. און אָט דאָס אַלץ דאַרף אַ הדר־אינגעל זעהן און שמעקען אַרום זיך, אין אייגענע און אונטער פֿרעמדע סעדער, עסען טרוקענע קיכעלעך מיט פּוטער, לערנען טרוקענע עברי און אויסהאַלטען!

האַלט מען טאַקע ניט אויס.

ווייסען דען ניט די רשעים, אַז ס'איז דאָ אַ „יענע וועלט" מיט אַ חיבוט־הקבר, מיט פֿייערדיגע ריטער, מיט הייסע סקאָווערדעס?... פֿונדעסטוועגען, ניט צו פֿאַרזינדיגען — זינדיגט מען צו ביסלעך.

ווייסט דען ניט אוריס מוזיניקעל, אַז ס'איז דאָ אַ גיטעלבאַשע אויף דער וועלט מיט אַ פֿענכער און מיט אַן אָנגעזייפּטען שפּיץ פֿון אַ געגזעגער פֿעדער? ער ווייסט עס זעהר גוט. נאָר וואָס זאָל מען טהאָן?... אַז דוקא לעבען די צוימען פֿון

די גויעשקע סעדלעך וואַקסען קוסטעס פון אַגרעסען און פון ווײַנפּערלעך און פון זשאַווענעס. די קוסטעס רוקען אַרויס עטליכע בלעטערדיגע ריטלעך פון די צוימען און רײַצען זיך: „אינגעלע, וואָלסט אפשר געווען אַ בעלן מאַכען שהחיינו?" און וואָס זאָל ירחמיאלקע טאָן, אַז זײַן שמאָלע און מאָגערע הענטעלע פּאַסט זיך גראָד אַרײַן אין די ענגע שפּאַלטען צווישען די פּלעקענער. וואַרטען אפשר ביז די ווײַנפּערלעך וועלען רויט ווערען און ביז די אַגרעסען וועלען ווייך ווערען? און ערשטענס: ווער האָט דאָס כח צו וואַרטען אַזוי לאַנג? און צווייטענס: אַז זיי זאָלען צײַטיג ווערען, וועלען די בעלי־בתים פון די סעדעלעך מן־הסתם ניט וואַרטען ביז ירחמיאלקע, אורי דעם קאָסאָקעס מוזיניקעל, וועט קומען פּליקען זיי פון הינטערן צוים אין מויל אַרײַן.

גיט מען זיך אַן עצה — בײַצײַטענס.

2

קיינער האָט נאָך ניט באַמערקט, אַז די אַגרעסען אין פרעמדען סעדעל, צווישען די שכנישע קרויט־גערטנער, האָבען שוין אָפּגעבליהט מיט זייערע אייליגע, געלב־גרינע קוויטלעך. אָבער ירחמיאלקעס שאַרף אויגעל האָט שוין יאָ באַמערקט. אַלע טאָג, געהענדיג אין חדר און פון חדר, שטעלט ער זיך אָפּ קוקען ווי די פּיצינקע אַגרעסלעך גיסען זיך אָן ווי פּאַטשערקעס פון בוטעל־גלאָז. זיי זײַנען נאָך אַזוי קליין און אַזוי גרין, אַז זיי פאַרשווינדען צווישען די שעהנינקע געקאַרבטע בלעטלעך. קיינער קען זיי נאָך ניט זעהן. אָבער זײַן אויגעל זעהט זיי שוין. ער האָט שוין אפילו געפּרובט פאַרזוכען איין פּיצינקען אַגרעסעל. האָט עס געהאַט אַ טעם פון גראָז. שפּעטער מיט עטליכע טעג האָט שוין דאָס אַגרעסעל באַקומען אַ ביטערקייט. אין אַ מזלדיגער שעה! אַבי ס׳פּיהלט זיך שוין אַ שטיקעל מענשליכער טעם! אַ וואָך איז אַריבער ביז זיי האָבען

באַקומען אַ זויערקייט. נאַ, ס'גײט שוין אויף אַ דרך!... און נאָך עטלעכע זוניגע טעג האָבען געמוזט אַריבערגעהן, ביז די זויערקייט איז געוואָרען שטאַרקער, געלויטערטער, און האָט זיך גענומען אָפּגעבען מיט אַ ווייטען טעם פון יאַגדעס. אין יעט־וועדער אַגרעסעל האָבען זיך פאַרהאַרטעוועט עטלעכע שליימיגע קערענדלעך. די שאָלעכץ אַרום זיי איז שוין געלעגען פּעטש ווי אַ הייכע גלאָז און אַפּעטיטלעך געקנאַקט אונטער די ציינער. האָט ירחמיאלקע באַשלאָסען, אַז אַצינד איז שוין געקומען די ריכ־טיגע צייט פון „האַרבצען ־ ווינטרויבען"... אָט אַזאַ פּסוק פון חומש איז איהם אַריינגעקראָכען אין זיין עקשנותדיג קעפּעל: „און די טעג זיינען געווען טעג, ווען מען האַרבצט ווינטרויבען"...

מיט אָט דעם יום־טובדיגען פּסוק האָט ער זיך געפּע־דערט, אין איין זוניגען פריהמאָרגען, און איז אַוועק אין חדר מיט אַ שעה פריהער, כדי ער זאָל האָבען גענוג צייט צו „האַרבצען" פאַרן דאַווענען. קומען אין חדר מיט אַ פולער קע־שענע אַגרעסלעך און דערשיינען דאָרטען אַלס דער ערשטער „שהיינו־מאַכער" פון היינטיגען סעזאָן.

זיינע עלטערע ברידערלעך האָט ער קיין וואָרט ניט גע־זאָגט. מורא־האָבען פאַר זייער קאָנקורענץ דאַרף ער ניט. אָהן זיין הילף קענען זיי דאָ גאָר ניט מאַכען. זייערע „חומש־ און גמרא־הענד" קענען דורך די צוים־שפּאַלטען אפילו ניט דורכ־קריכען. היינט וואָס טויג עס איהם? — ער זאָל זיך די פינ־גער צעבלוטיגען, זיי זאָלען איבער איהם קאָמאַנדעווען, און דערנאָך זאָל ער זיך נאָך מוזען טיילען מיט זיי מיט זיין „רויב"? ניין. דאָס מאָל וועט ער שוין „האַרבצען" איינער אַליין.

געטראַכט און געטאָן. מיט גאָטס הילף און מיט צעשונ־דענע פינגער האָט ער „אָנגעהאַרבצט" אַ גאַנצע קעשענע ניט־צייטיגע אַגרעסלעך. אמת, די קרומע נאָדלען פון די קוסטעס האָבען איהם צעמזיקט. יעדער אגרעסעל איז איהם אָנגעקומען מיט א גוטען שמאָך. ער האָט זיך אָבער מיט די פּייזע צווייגעלעך אויך אָפּגערעכענט. זייערע פרוכטלעך האָט ער

אָפּגעקניפּען, זייערע בלעטעלעך אָפּגעפּליקט, זייער׳ע שפּיצען אָפּגעבראָכען און... „זאָלען זיי וויסען!״...

אין חדר איז ער אָנגעקומען ווי אַ גבור פון שלאַכט־פעלד, מיט שטאָלצע ריסען אויף די הענד און מיט אַ „זאַק־רויב״ אין קעשענע. און ווער מאַכט דער ערשטער „שהחיינו״ איבער אַגרעסען? ער. אַלץ ער. ירחמיאלקע, אוריס מוזיניקעל!

דער כבוד זיינער אין חדר האָט זיך דערפון זעהר גע־הויבען. מיט גרויס פּאַראַד האָט ער אויפן ניכטערען האַרצען צעקייט די ערשטע עטלעכע אַגרעסען. און די חברימלעך האָבען צוגעקוקט, געשלונגען שפּייעכץ און האָבען איהם פּאַרגעטערט. צוליעב דעם אַליין האָט שוין געלוינט צעקראַצען זיך ביידע הענט.

מען קען ניט זאָגען, אַז ירחמיאלקע האָט אין די „גע־האַרבצטע״ אַגרעסען דערפיהלט אַ טעם גן־עדן. פון דער מורא־דיגער ביטערלעכער זויערקייט האָבען זיך איהם די יאַסלעס גלייך צוזאַמענגעצויגען, ווי אויסגעשמירט מיט יאָדינע. פונקט אַזאַ טעם האָט ער איינמאָל דערשפּירט, ווען די מאַמע האָט איהם, מיט אַ היהנערשער פעדער, אויסגעשמירט אין אָנגעשוואָ־לענעם האַלז...

באַלד נאָכדעם איז אָבער אַוועק דער משונהדיגער, פע־כיגער געשמאַק, און עס האָט זיך דערפיהלט אַ שטאַרקע זויערקייט. פּאָרט אַ שטיקעל גרוס פון דעם גויעשקען סעדעל און פון אָנהויב זומער!... ירחמיאלקע האָט אַזוי פּאַ׳זאָלינקע אויפגעגעסען אַ נישקשהדיג הייפעל. ער האָט זיך אַ ביסעל געקרימט. אָבער ס׳איז ווי־ניט־איז אַראָפּ. מען קען דאָך אויך ניט בלייבען שטעהן אינמיטען, ווען אַזוי פיעל באַגייסטערטע אויגען פון די חברימלעך קוקען אויף איהם. האָט ער זיך אַזוי לאַנג געקוויקט ביז די צונג איז איהם געבליבען שטעהן ווי אַ פלאָקען, אין האַלז האָט איבערגעצטריקענט און די ציינער זיי־נען טעמפּ געוואָרען און גענומען זיך שאָקלען. דאַן האָט ער ברייטהאַרציג צעטיילט דאָס רעשטעל אַגרעסען צווישען זיינע אונטערטעניגע חברים. אַדרבא, זאָלען זיי זיך קוויקען אַזוי ווי

ער האָט זיך געקוויקט. ס׳האָט זיך אָנגעהויבן אַרום איהם אַ קייעניש און אַ שפּייעניש. ביי עטלעכע חברימלעך זיינען די אויגען געקראָכען פון קאָפּ. נאָר זיי האָבען ניט געוואָלט וויי־זען, אַז זיי זיינען וועניגער כוואַט פאַר ירחמיאלקען. האָט מען זיך מיט מסירת־נפש געקוויקט און געוואָרגען זיך, ביז דער רבּי מיטן טלית־זעקעל איז אָנגעקומען פון דאַווענען און האָט אַ קאָמאַנדעווע געטהאָן „זעצט זיך!״ האָט מען זיך געזעצט אַרום טיש אויף די הויכע הילצערנע בענקלעך, מיט אַראָפּגע־האַנגענע פּיס־און־שיכעלעך, וועלכע דערגעהן ניט ביזקעל דער ערד.

אַלץ האָט זיך אָנגעהויבן ווי געוועהנליך. מ׳האָט אויפ־געמישט די סידורים ביי „מה־טובו״ און ־דער רבּי האָט אָנגע־טהאָן די יאַרמעלקע און אַוועקגעזעצט זיך טייטלען. אָבער ווי ס׳איז געקומען צו „אדון־עולם״ האָט ירחמיאלקע דערשפּירט אַ שאַרפען שניט אין מאָגען.

— אַדון. עולם. אַשר. מלך. בּטרם. כּל. יציר. נברא...

דער רבּי האָט געטייטעלט, ירחמיאלקע האָט געבּראָקט עברי. אָבער דאָס שניידען אין רעכטען זייט האָט זיך איבּער־געחזרט און אַזוי שאַרף, אַז ער האָט זיך פאַרקאָרטשעט.

דער רבּי האָט געמאַכט אַ פּאָר קיילעכדיגע אויגען און אַ געשריי געטהאָן:

— וואָס זיצסטו ניט איין? טרפהנע ביין!...

אָבער די „טרפהנע ביין״ האָט זיך דערפיהלט זעהר ניט גוט. דער רבּי מיטן פּאַסעק איז שרעקלעך, אָבער די שניידע־נישען אין בויך זיינען נאָך שרעקלעכער. און צווישען אָט די צוויי פּייערען דאַרף מען דאָס אָפּבּראָקען אַ דאַווענען, אַ גאַנצע שעה נאָכאַנאַנד! אַ שוויס האָט ירחמיאלקען אַרויסגעזעצט אונ־טערן קאָזיראָק פון היטעלע, קרימענדיג זיך און אומרוקענדיג זיך אויפן הויכען בענקעל, האָט ער זיך קוים דערשלעפּט ביז דער תּפילה פון דער „עקדה״ און איז שטעהן געבליבען.

— זאָג, משומד! — האָט איהם דער רבּי אונטערגעגע־בען חשק.

ירחמיאלקע, בײַ װעמען עס האָט שױן אײַנװעניג געבורטשעט און געשטאָכען, האָט זיך אומגעקוקט מיט שרעק אױף דער לאַנגער תּפֿילה. דער „רבונו-של-עולם״ האָט איהם געטאַנצט פֿאַר די אױגען. און װי אַ מענש, װאָס װאַרפֿט זיך טרינקען, האָט ער אַ װאָיע געטהאָן:

— ר... רבי! די קלײנע אותיותקעס װעלען מיר אױך זאָגען ?...

די אינגלעך האָבען זיך צעלאַכט. און אָנשטאָט אַן ענטפֿער האָט ער פֿון רבין באַקומען אַזאַ שטורך, אַז ער איז אַרױסגעפֿאַלען מיטן קאָפּ אױפֿן חברס פּלײצע.

אָבער אַצינד האָט ירחמיאלקע באַקומען אַ געלעגענהײט אַרױסצוזיאָמערען זײַנע גרױסע שמערצען, זײַן מוראדיג שנײדעניש אין בױך. ער האָט זיך דערמיט באַלד באַגוצט און פֿאַרגאַנגען זיך מיט אַזעלכע געװאַלדען, אַז די רביצין איז אַרײַנגעלאָפֿען פֿון קיך. און דער רבי אַלײן האָט זיך ניט אױף קאַטאָװעס דערשראָקען. ער האָט דערזעהן, אַז זײַן געשטורכעטער תּלמידל איז געבליבען ליגען אױפֿן בענקעל, קאָרטשעט זיך פֿאַר װעהטאָג און קלאָגט.

— װאָס איז דיר, װאָס איז מיט דיר ? — זײַנען צו איהם צוגעפֿאַלען דער רבי און די רביצין.

— דער בױך... אָי. אָי ! — האָט שױן ירחמיאלקע, דע שטאָלצער „שהחיינו-מאַכער״ געיאָמערט אָהן אַ פּיצעל בושה און געבױגען זיך אין דרײַען.

דער סוד פֿון גרינע אַגרעסען איז מיאוס אַנטפּלעקט געװאָרען. ירחמיאלקעס העלדישקײט איז געװאָרען צו גאָרנישט מיט נישט.

3

פֿאַר אַ הענטעלע האָט איהם די רביצין אָפּגעפֿיהרט אַהײם. ער האָט זיך געסטאַרעט געהן װי אַ מענש. ניט װײנען אױפֿן

קול. נאָר טרעהרען זיינען איהם געשטאַנען אין די ברייט־אויפגעריסענע אויגען. ער האָט זיך אַזש געביסען די צונג פאַר ווצהטאָג. פאַרבייגעהענדיג דעם סעדעלע, וואו ער האָט מיט אַ שעה צוויי צוריק אַזוי גרינדלען אַרומגעפּליקט דעם קוסט פון אַגרעסען, האָבען זיך אַ פּאָר אָפּגעבראָכענע צווייגעלען אַדורכגעשטופּט דורך די ענגע שפּאַלטען פון צוים אָנצוקוקען דעם באַשטראָפטען חברה־מאַן, וועלכען די רביצין פיהרט אַצינד אַהיים ווי אַ קליינעם אַרעסטאַנטעל. ירחמיאלקען האָט זיך געדאַכט, אַז די באַליידיגטע צווייגלעך ווינקען זיך איבער, שאָקלען איהם נאָך:

— אַהאַ, פרעסער! צעבראָכען, צעשטאָכען אונז... אַצינד נאַ-דיר!

אין דער היים האָט ער פון דער מאַמען געקראָגען אַ גלאָז הייסע טיי, דערנאָך מיאַטע, דערנאָך ביטערע קרייטיכער, וואָס ווייטער אין ווייטער אַלץ ניט־געשמאַקער, אַלץ פּאַסקודנער זענען געוואָרען די רפואות. אָבער די שמערצען אין מאָגען האָבען ניט אויפגעהערט. פאַרקעהרט, זיי זיינען אַראָפּ אַלץ טיפער און טיפער; צעוואָרפען זיך איבער די געדערים און געשניטען ווי מיט מעסערס. ירחמיאלקע איז אָבער אויף אַלץ איינגעגאַנגען, אויף „ריבאַרבערים", אויף כאָלערע־טראָפּענס, מיט גרויס הכנעה האָט ער אַלץ איינגענומען און שטיל געקרעכצט. אַבי נאָר די מאַמע זאָל ניט רופען די מיאוסע רופאטע מיטן פענכער... אָבער בין פאַרנאַכט איז איהם גרינגער ניט געוואָרען. די בעקלעך זיינען איהם איינגעפאַלען, אַרום די מאַטע אויגלעך האָבען זיך געלייגט שוואַרצע שאָטענס. רופט זיך אָפּ מוהמע־פייגע צום פעטער אורין אויף ריין גויאיש, כדי דער קליינער זאָל ניט פאַרשטעהן:

— טרעבאַ זאַוואָלאַטש רעפעטו! ...*)

האָט אורי אַ בליאַסק געטאָן מיט די קאָסאָקע אויגען אויפן קליינעם, און פיעלדייטיג אָפּגעענטפערט:

---

*) מ׳דאַרף אַ רוף טאָן די רופאטע.

— אומהו!

דעם לשון האָט ירחמיאלקע ניט קלאָר פאַרשטאַנען, נאָר וויסען האָט ער זעהר גוט געוואוסט, אַז ס'שמעקט מיט גיטעל־באַשען. ער איז שוין אָבער געווען אַזוי אָפּגעמאַטערט, אַז ס'איז איהם געוואָרען אַלץ איינס. ער האָט נאָר גאַנץ שוואַך אַ זאָג געטאָן „ניין, ניין!", און האָט זיך שטיל צעוויינט. די מאַמע האָט אויף זיך אַרויפגעכאַפּט די פאַטשיילע, ניט־גוט אַ שמייכעל געטאָן, און איז אַרויס.

אין אַ האַלבע שעה אַרום איז אָנגעקומען גיטעל־באַשע מיט איהר אויסגעקוועטשט געל פּנימל און מיט איהר רויטער חסידישער פאַטשיילע, וואָס זי האָט געירשנט פון איהר מאַן. זי האָט זיך צעלעגט, ווי ביים טאַטען אין וויינגאָרטען, מיט אַלע איהרע כלים, אין קאָכשטוב, אויפן טרפהן ביינקעל.

כדי דאָס מוזיניקעל זאָל ניט צוזעהן, וואָס פאַר אַ חרפה מען גרייט איהם דאָ צו און זאָל ניט איינלעגען וועלטען, האָט מען איהם פאַרשפּאַרט אין קינדער־צימערל. און גיטעל־באַשע האָט באַקומען פרייע הענט צו טאָן איהר געהיים־טהוערייע.

קודם־כל האָט זי אַ פּרוב געטאָן, צי די הויפּט־מאַשין געהט גוט. יאָ, עס געהט גוט. דער שפּיץ פון גענזען־פעדער, פון וועלכען מען האָט אַרויסגענומען דעם „גנבל", איז פעסט אָנגעבונדען אָן קעלבערנעם פּענכער. קיין טראָפּעלע לופט רייסט זיך ניט דורך. מאַכט זי צו דער מזהמע־פייגען גאַנץ ברייטלעך, ווי אַ מענש, ביי וועמען אין די געלע הענט עס ליגט אַצינד דאָס געזונד פון אַ גאַנצען מוזיניקעל.

— פייגע, אפשר האָט איהר אַ ביסעל הייסע וואַסער מיט אַ שטיקעלע זייף?

— אַודאי! — הויבט זיך מוהמע־פייגע אָן צו טומלען, אָט איז אַ שיסעלע הייסע וואַסער און אָט איז זייף.

— דער עיקר איז זייף! — ערקלערט גיטעל־באַשע איהר געהיימע וויסענשאַפט און נעהמט זיך מוליען דאָס הייסע וואַסער מיטן פרענטעלע זייף. איהר שטענדיג־זויערע מינע ווערט דערביי פאַרזאָרגט. דער שטערען קנייטשט זיך אָן אונטערן

קאָפּ־טיכעל, די ליפּען באַהרען אַרויס. זי מאַכט מולינעס און שווייגט. נאָר אינמיטען־דערינען דערמאָנט זי זיך:

— פייגע, אפשר האָט איהר אַ טראָפּעלע ב׳ימעל?

— יאָ. — רופט זיך אָפּ טוהמע־פייגע, אַ קאָפּ פּאַרוואַנסקע־בוימעל איז טאַקע פאַראַן.

דערקלערט איהר גיטעל־באַשע דעם שכל פון בוימעל אַזוי:

— דאָס מאַכט ווייך די קישקעלעך...

זי טריבט דאָס אַריין אין די הייסע מולינעס און מישט מיט אַ שטעקעלע. אָבער גלייך נאָכדעם גיט זי זיך אַ כאַפּ:

— אַך, גאָר פאַרגעסען. אַ האָרעלע זאַלץ...

— זאַלץ! — שמייכעלט פרייגיביג מוהמע־פייגע — ס׳פעהלט דען זאַלץ אין אַ אידישער שטוב? זאָל אַזוי פעהלען אַל־דאָס־גוטס.

— דאָס מאַרינירט די קישקעלעך... — ערקלערט וויסענ־שאַפטלעך גיטעל־באַשע. טהוט אַריין אַ הייפעלע זאַלץ און מישט גיך־גיך ווי אַ כשוף־מאַכערין. נאָר באַלד פאַלט איהר אַריין אַ נייער גליקלעכער געדאַנק:

— שאַ, — מאַכט זי — פייגע, אפשר האָט איהר גאָר אַ ביסעלע מילך?

— מילך? — פרעגט איבער מוהמע־פייגע — אז ס׳איז דאָ, געלויבט דער אויבערשטער, אַ בהמה אין שטוב, איז דאָ מילך. אָט איז אַ קריגעלע מילך.

— דאָס מאַכט לייכט! — ערקלעהרט גיטעל־באַשע. און צו דער זייפיגער געמישעכץ קומט צו אַ האַלבער קריגעלע מילך. באַלד, נאָך אַזאַ פּאַרווייסען, טונקט גיטעל־באַשע איין איהר קאָריאַווען פינגערל אין דער שיסעלע און פרובט די וואַרימקייט.

— נאַ, — מאַכט זי — פייגע, אַצינד, אַז עס האָט זיך שוין אָפּגעקיהלט, קען מען שוין אַריינטאָן אַ ווייסעל פון אַן איי, ס׳וועט זיך ניט פאַרקאָכען.

— אַ ווייסעל?! — וואונדערט זיך מוהמע־פייגע.

— אַ ווייסעל! — ענטפערט שטרענג גיטעל־באַשע ד רופאטע. — איהר ווייסט דען ניט, אַז מען מוז האָבען אַ ווייסעל?

— איך זשאַלעווע דען אַן איי? — פאַרענטפערט זיך מוהמע־פייגע. — צוליעב אַ קינד זשאַלעוועט מען ניט. נאָר זיך הער עס צום ערשטען מאָל.

— דאָס מאַכט שליימיג! — ערקלעהרט איהר די רופאטע זעהר זעלבסט־באַוואוסט, און צעלויפט זיך מיט איהר הילצערנעם שטעקעלע אין שיסעל, כּדי די זאַטע פליסיקייט זאָל בעסער אויפנעהמען דאָס ווייסעל, וואָס די מוהמע־פייגע טריפט אַריין פון אַן איי־שאָלעכץ. די רופאטע פלייסט זיך און מישט ווי אַן אַפּטייקערין. זי האָט זיך אַליין אויפגערעגט פון איהר אַלכעמיע. אַלע ווייבער גיט זי זיך אַ וויש די נאָז מיט אַ געלען פינגער פון איין האַנט, און הערט ניט אויף צו מישען אין שיסעלע מיט דער צווייטער האַנט. אין איהר אויסגעקוועטשט פּנימל, אונטערן ברודיגען קאָפּ־טיכעל, בייטען זיך אַלערליי מינעס. אָט דריקט עס אויס פרומקייט, אָט ניט־גוטקייט, אָט זאָרג, אָט אומגעדולד. נאָר מיטאַמאָל ווערט דאָס פלייסיגע מישען רוהיגער, גיטעל־באַשע פאַרטראַכט זיך. דער מיש־שטעקעלע בלייבט שטעהן.

— פייגע, — דערמאָנט זי זיך — ווי אַלט איז אייער אינגעלע?

— זיבען יאָהר, קיין עין הרע! — געהט צו די מוהמע־פייגע און קוקט אָן די רופאטע אַ ביסעל פאַרזאָרגט — וואָס איז?

גיטעל־באַשע גיט זיך אַ וויש די נאָז פון שאַפעריטער אויפרעגונג.

— איהר וואָלט געהאַט, — מאַכט זי — אַ שטיקעלע האָניג, וואָלט גאָר גוט געווען. מען קען נעהמען אַ ביסעלע קראָכמעהל אויך. נאָר האָניג איז בעסער...

מוהמע־פייגע קען זיך ניט אָפּוואונדערען:

— האָניג?... קראָכמעהל?... — שטאַמעלט זי.

— יאָ, האָניג אָדער קראָכמעהל! — ווערט די רופאטע

ברוגזלעך. אָרימעלייט קענען זיך באַגעהן מיט קראָכמעהל. נאָר אַזאַ באַלעבאָסטע ווי איהר, אַ מוזיניקעל...

— ס'איז דאָ, ס'איז דאָ! — לויפט די מוהמע־פייגע צום אַלמער. — געבליבען פון פסח. כ'האָב נאָר געמיינט...

— וואָס איז דאָ וואָס צו מיינען? — שלאָגט איבער די רופאטע. — ביי אַ קינד איז גוט אַ שטיקעלע האָניג. דאָס פאַרגלעט די קישקעלעך...

וואָס עס מיינט מיטן „דאָס פאַרגלעט" פאַרשטעהט שוין מוהמע־פייגע אינגאַנצען ניט. נאָר זי נעהמט אָן אויך אָט דעם טיעף־מעדיצינישען אויסדרוק, ווי אַ זאַך, וואָס אָהן דעם קען מען אַזאַ מיקסטור ניט פאַרטיג־מאַכען. זי נעהמט דאָס אָן ווי דאָס איי־ווייסעל, ווי דעם בוימעל, ווי דאָס זאַלץ און שאַר־ידקות, וואָס גיטעל־באַשטע האָט פאַרלאַנגט מיט אַזאַ זיכערקייט, מיט אַזאַ שטרענגער דאָקטאָריע.

— אָט איז האָניג, — טראָגט זי איהר צו אַ גלעזעלע, — ס'וועט זיין גענוג?

— ס'וועט זיין גענוג! — גיט די רופאטע גנאָדיג אַ שאָקעל מיט איהר ברודיגען קאָפּ־טיכעל — ס'וועט נאָך איבער־בלייבען.

— הלואי זאָל מען ניט דאַרפען! — זיפצט אָפּ מוהמע־פייגע מיט אַ פרומער מינע. זי לעגט צו צוויי פינגער צום באַק און קוקט ווי אין דער וואַרימער, מילכיג־שליימיגער און זייפיגער פליסיקייט צעשמעלצט זיך דער האָניג ווי אַ שטיק ווייכער בורשטין. זי קלעהרט זיך נאָר, אַז ס'איז קיין חידוש ניט, וואָס אַ מענשלעך־לייב האַלט ניט אויס אַזאַ ווילדע געמישעכץ. מען זאָל אַזאַ פּאָטראַווע אַריינשפריצען אין אַ מיר־מעל־שטיין וועט עס אויך אויפרייסען.

געליבט דער אויבערשטער, ס'איז פאַרטיג. אַציגד נעהמט זיך די רופאטע צו איהר קעלבערנעם פעכער מיט דעם געניצ־נעם שפּיץ. זי גלעט איהם אויס, נעהמט איהם אָן פאַר ביידע איינגעפאַלענע באַקען און ציהט אין איהם קונציג אַריין די גאַנצע מיקסטור, זי רייבט אָן דעם גענזענעם שפּיץ מיט זייף

און מאַכט אַ גענעראַל־פּראָבּע אונטערן טרפהן בענקעל. עס דערהערט זיך אַן אויסדרוקספולער, אַ בלעזעלדיגער קוויטש. דער אַפּאַראַט אַרבּייט ווי ס'געהער צו זיין. מאַכט גיטעל־באַשע אַ שפּלדיגע מינע און רופט אויס:

— נאַ, פייגע, מען קען שוין!

דערהערט דאָס מוזיניקעל אין קינדער־צימערל, אַז „מען קען שוין", געהט איהם אָן אַ חלשות און אַ טויט־שרעק. ער דערפיהלט שוין „אויף אויסוועניג" אַלע טעמים פון אַ געפּייניגט לייב און פון גאָר אַ גרויסער חרפּה, וואָס די צוויי ווייבער קלייבּען זיך איהם אָנצוטאָן. מאַכט ער קולות־געוואַלדען אין הימעל אַריין: „אַי־אַי־אַי!" און נאָכאַמאָל: „אַי־אַי־אַי!"

נאָר ווער הערט איהם, — אַזאַ שנעק ווי ער? און ווער פרעגט איהם — אַזאַ אַגרעסען־פּראָפעסער? ער לערנט טאַקע עברי ביי משה־הירשלען אין חדר, אָבער ביי ווייבער זיינען שטאַרקער פאַר איהם.

4

איבּערמאָרגען אין דער פריה, שאַרט זיך ירחמיאלקע אַריין אין משה־הירשעלס חדר. ער איז אָפּגעבּלאַסט, אָבער גענעזען. שוין באַלד אַ מעת־לעת, אַז ס'איז איהם געוואָרען אַ ליכט אין די אויגען. ער איז נאָך זאָבער צעשראָקען און פאַרשעהמט פון גיטעל־באַשעס קונסט און פון דער מאַמעס באַרמהאַרציקייט. די יסורים פון לייב זיינען אַוועק, אַצינד הויבּען זיך אָן די יסורים פון זעל. אַ כך ערגערע, אַ סך געבּרענטערע צרות זיינען דאָס. וואָרום אַלע זיינע חברימלעך אין חדר ווייסען שוין גענוי, וואָס פאַר אַ הנהגה די רופאטע האָט איהם אָפּגעשפּילט. זיי ווייסען עס מיט אַלע פּיטשעווקעס. זיי קענען אפילו דעם גאַנצען רעצעפּט, אַלע וואונדערלעכע שטאָפען, וואָס ירחמיאלקע האָט אין זיך איינגענומען. דער גאַנצער רעספּעקט פאַר זיינע עהרענעכטיגע גבורות, פאַר זיינע זויערע אַגרעסען,

פאַר זיינע צעקראַצטע הענט, איז אַוועק ווי אַ רויך. געבליבען איז נאָר אַ שטיפערישע, אַ זלידנע אַכזריות.

שליאָמקע־נאָז, מיט דער בעלמע אויפן אויג, צעהלט אויף די פינגער:

— באָד־וואַסער איז ניט איינס. זייף, איז ניט צוויי. זאַלץ, איז ניט דריי. ווייסעל פון אַן איי, איז ניט פיער. אַ קריגעלע מילך, איז ניט פינף. פסחדיגער האָניג, איז ניט זעקס. ונאמר אמן!

און די גאַנצע חברהצקע האַלטען איהם אונטער. יעטווע־דער טראַכט צו עפּעס אַ נייע פּאַטראַווע.

ליאָנקע פּיסקליאָניק שפּרינגט אויף זיינע היהנערשע פיס־לעך און קוואַקצעט:

— פעפער איז פעפער, צימרינג איז צימרינג, געשטוי־סענע יאַדרעצעס, שמעק־טאַבאַק, באָבּ־יויך, לאַקריץ און קובעבע...

דאָס אַלץ לעגט ער צו פון אייגענעם שכל. און פון יע־דען נייעם געווירץ טריפט ירחמיאלקען דאָס בלוט.

כאַפּט אונטער איציקעל מיטן שפּעגצער, דער קלענסטער אין חדר. ער גיט זיך אַ וויש דאָס פאַרסמאַרקעט נעזעל מיטן אַרבעל און קוויטשעט אַרויס אַלע מאכלים, וואָס ער האָט גע־זעהן אין זיין „בענשערל“:

— ציבעלע־„סאַלעכץ“ אויך, גענזען־„סמאלץ“ אויך... בו־ריקעס־„ראָשעל“... ע־ע־ע — אייאיר־וואָרצעל און — און — און... „שמעטענע“ אויך טאַקע...

אַ פערטער אינגעלע, פון די „גערעָטענע“, אַבעלע דעם פאַראָמטשטשיקס בן־יחידל, אַ אינגעלע אַ פּאַמפּעשקע, לעגט איהם אויס דעם גאַנצען „סדר“, וואָס איז, לויט זיין השערה, אַריין אין גיטעל־באַשעס געמישעכץ:

— קדש, ורחץ, כרפס, יחץ... קדש איז דער טייטש: מען מאַכט קידוש איבער ראָזינקע-וויין און מען מישט... ורחץ—מען וואַשט זיך די הענט און מען מישט. כרפס — מען בראָקט אַריין אַ ציבעלע מיט זאַלץ-וואַסער און מען מישט. יחץ — מען צע־טיילט אַן איי אויף צוויי און מען —

נאָר אין מיטען קומט אָן דער רבי פון דאַווענען און

טרייבט אָפּ די חברה פֿון ירחמיאלקען, ווי אַ ביי̆זען היישעריק. אַצינד איז זיין אייגענע ריי געקומען. ער האָט אודאי וואָס צו זאָגען... ער, דער רבי אַליין, מעסט אַצינד אָפּ דעם געגעזענעם תלמיד מיט זיינע בולטע אויגען. ער שאַצט אָפּ דעם געזונט־צושטאַנד פֿון זיין פֿאַרזינדיגטען הדר־יונג: צי קען מען איהם שוין אָפּשמייסען פֿאַר דער מעשה מיט די זויערע אַגרעסען, צי ניט? און ער באַשליסט — אַז יאָ.

— „מען קען שוין"... — לויפֿט דורך ירחמיאלקען אין מידען קאָפּ גיטעל־באַשעס קולכעל.

און דאָ זיצט שוין דער רבי מיט דער רצועה אויף דער פֿאַרשמאָלצעװעטער קניע און ווינקט איהם, געהיימניספֿול און שפּאָטיש, מיט איין פֿאַרטאַבאַקטען פֿינגער:

— קום אַקאָרשט אַהער, מיין תכשיטל! — —

געהענדיג צוריק אַהיים וואַרמעס־עסען, פֿיהלט זיך ירחמיאלקע אַ סך קראַנקער ווי עהערנעכטען, בשעת ס'האָט איהם געשניטען און געריסען אין די געדערים און די רביצין האָט איהם געפֿיהרט אַהיים פֿאַר אַ הענטעלע. ער קוקט אַוועק פֿון די אַגרעסען־קוסטעס מיט אַ מוראדיגער שנאה. איהם דאַכט זיך, אַז די אָפּגעפּליקטע צווייגלעך קוקען איהם נאָך פֿון פֿרעמדען סעדעל און זינגען איהם נאָך מיט אַ מענשלעכען קול, מיטן רבינס קול:

— אַ אינגעלע, אַ אינגעלע, זאָל ווייטער ניט רייסען קיין אַגרעסלעך...

ירחמיאלקע גיט זיך אַ פֿייערדיגען נדר מעהר קיין זויערע אויבסט ניט צו עסען, מעהר ניט אומצוקוקען זיך אויף פֿרעמדע סעדלעך. זאָל ער שטאַרבען אויב יאָ, זאָל ער אַ מיתה־משונה איינעהמען!

נאָר דער זומער־יצר־הרע שלאָפֿט אויך ניט. ער לאַכט אין די גרינע בלעטער פֿון ירחמיאלקעס נדר. ער באַמבעלט זיך פֿון די באַרגטעס. ער הוידעט זיך אויף די רויטלעכע פֿלוימען־בוימער. ער מאַכט כי־כי־כי ביי די עפּעל־בוימער אונטער די שוואַרצע „פּאַכװעס"...

II

די עפּאָפּעיע פון ליבע-האָרב

עלף נאָוועלען

מען גנבעט עפּעל

1

ניט ווייט פון פעטער אוריס הויף שטעהט, איינגעפּאַסט צווישען צוויי אוגערקע־גערטנער, אַ געלער מויערעל. לייבע־האָרב דעם פּראָצענטניקס מויערעל.

געבויט איז דאָס מויערעל פון ציגעל, געמישט מיט ווילדע שטיינער. אָבער געדעקט איז ער מיט געוועהנלעכע שינדלען, ווי אַלע אַנדערע שקלאָווער הייזער, וועלכע זענען געבויט פון בערוועגעס. סיי ביי זיי, סיי ביים מויערעל אויפן דאַך וואַקסט אַ סאַמעט־גרינער פליכעוואַטער מאָך, פאַרדעקט זייער פוילעניש און פאַרשיינט זייער עלטער.

אַ מאָדנער מויערעל איז דאָס... זיינע צוויי פּראָנט־פענסטער זיינען הויך פאַררוקט, כמעט אונטערן סאַמע דאַך, און טיעף אַריינגעשניטען זיינען זיי אינם דיקען מויער, ווי צוויי זשעדנע פינסטערע אויגען, וואָס קוקען מיט פאַרדאַכט. אַזעלכע אויגען ווי ביים פּראָצענטניק אַליין... אונטער זיי לאָזט זיך אַרונטער, אין דער קרים, אַ בייכיגע שטיינערנע וואַנט. זי דערגעהט ביזקעל אַ קעלער־פענסטערעל, מיט אייזערנע גראַטעס. דאָס פענסטערעל אַליין זיצט פעסט אין אַ ראָנד פון צוזאַמענגעוואַפּנעטע רויהע שטיינער. דאָס גאַנצע מויערעל, אויסערען רויהען פונדאַמענט, איז געל געטינקעוועט; נאָך געלער זיינען

די פּיכטע פּלעקען אויף זיינע ווינקלען. און פון וואַנען זיי שטאַמען ווייסט מען ניט.

מילא, דאָס וואָס די פענסטער זיינען אַזוי משונהדיג הויך און פאַררוקט אונטערן דאַך, קען מען נאָך דערקלערן: „ג נ ב י ם ז אָ ל ע ן נ י ט א ר י י נ ק ל ע ט ע ר ע ן...״ אָבער צוליעב וואָס, למשל, ברויכט מען, אַז אין וואַנט, איבערן פונדאַמענט, זאָל זיין איינגעמויערט אַ שטיק פון אַ מילשטיין. און דוקא — אַ וועלכע פיער איילען איבער דער ערד? דעם דאָזיגען סוד וואָלט אפשר געקאָנט דערקלערן יענער לייטער־אַרכיטעקט, וועלכער האָט אַמאָל אויסגעבויט אָט דעם צאַצקעדיגען בנין. אָבער דאָס מויערל איז שוין זעהר אַלט. און דער מייסטער זיינער איז שוין לאַנג געשטאָרבען. און דעם סוד פונם האַלבען מילשטיין האָט ער אין קבר מיטגענומען.

יאָ, שטאַרבען שטאַרבט דאָס לייב פונם קינסטלער, אָבער אייביג לעבט זיין קונסט!... שטעקט זי אַזוי אַרויס, פון דער פראָנט־וואַנט, זיין שאַפונג, וואָס ער האָט געשאַפען — דער איינגעמויערטער שטיק מילשטיין. אייביג יונג און אייביג מונטער זיצט ער אויף דער וואַך. און, אין רעגענדיגע נעכט און אין שנייאיגע פאַרטאָגען, צעביילט ער שטערענס, צעקיילט באַקען־ביינער און צעבלוטיגט נעזער פון די, וועלכע האָבען אַ טבע צו שאַרען זיך ביים וואַנט. על־פּי רוב טרעפט עס מיט „ניט־היגע״, וואָס הויבען ניט אָן צו קענען, ניט דעם פראָצענטניקס מויערל, ניט די קונצשטיקלעך פון דעם איינגעמויערטען מזיק.

סע דאַכט זיך אָפט, אַז ער טשיקעוועט אין דער פינסטער אויף אַן אורח: „פון וואַנען אַ איד? פון רישקאַקי? פון קאַפּוסט? ס'קאָצעל קומט! מע וואַרט דאָך שוין אויף אייך! קימט, זייט מוחל, אַ ביסעל נעהענטער, נעהענטער און... טרראַך! גלייך אין שלייף אַריין, אָדער אין גאָמבע אונטערן באָרד. ס'הענגט אָפּ פונם אורחס וואוקס.

— אַי, אַי! וואָס איז דאָ־אָס?

„אַי, אַי וואָס איז דאָס? זיך מישב געווען! געדאַרפט פריהער פרעגען. אַז מען געהט דאַרף מען קוקען ווי מען געהט... דאָס בין איך... טאַקי איך אַליין! דער מילשטיין פון לייבע־האָרבס מויערעל״...

אָט אַזוי גיט ער עס אָפּ „שלום־עליכם״ אומבאַקאַנטע אידען. און מען דאַרף נאָך גומל בענשען, וואָס ער, דער גאַסט־פריינדליכער שטיין, טרעט אַרויס פון וואַנט האַלב־קיילעכדיג, וואָס ער איז אויסגעגליעט פון רעגענס און פון לאַנג־יאָהריגע פראַקטיק — האַקען שטערענס. שלאָגט ער זיך מיט חסד. קומט מען אָפּ מיט אַ ביסעל שרעק און מיט אַ בלויען בייל. מעהר גאָרנישט. וואָלט עס געווען אַ רויהער שטיין, ווי אַלע שטיינער, וואָלט מען, שונא־ישראל, אַוועק אָהן קעפּ.

דערפאַר אָבער היטען זיך פאַר איהם די שכנים פון גאַס, וואָס זיינען שוין באַקאַנט מיט זיינע שטיקלעך. זיי געהען איהם אַרום, אַזוי ווי אַ שטומען, אָבער בייסיגען, הונט. פון געוואוינ־הייט געהט מען איהם אַרום אפילו בייטאָג, ווען די זון שיינט און די גאַס איז העל. נאָר אַ סך גלייכער איז, איינגאַנצען ניט שטעהן אין זיינע דלת־אמות, פאַרבייגעהן אויף דער צווייטער זייט גאַס. פון דערווייטענס זעהט אויס דאָס גאַנצע מויערעל מיט זיין פראָנטאָווער וואַנט, מיט די צוויי פענסטער אונטערן דאַך, מיט דעם גרעטענעם לופטערעל פון קעלער און מיט דעם איינגעמויערטען שטיק מילשטיין איבערן רויהען פונדאַמענט, ווי אַ פלאַך־אויסגעצויגענע געלע צורה, מיט צוויי בייזע אויגען און מיט אַ געשוואָלענער ליפּ איבער זשאַווערדיגע פאַרשטשי־רעטע צייהן, וואָס מאַכט: „פע־ע...״, אַ צורה, וואָס איז אַזוי פאַר־שטאַרט געוואָרען, אין איהר געלקייט און פאַרקרימעניש, אויף אייביג.

אָבער אָט די מיאוסע העויה אַרט שוין קיינעם ניט. דעם שטערען, פון דערווייטענס, קען עס פאַרט ניט דערלאַנגען...

צי די הויכקייט פון די פענסטער, אויבען, איז אַ גוטע שמירה פאַר די שקלאָווער גנבים, איז נאָך אַ גרויסער ספק. נאָר אַז דאָס גראַטען-פענסטערל פון אונטען איז קיין שום שמירה ניט פאַר די עפּעל אין קעלער — דאָס קענען באַשטעטיגען אוריס בנים, אַלע דריי: ס'מוזיניקעל, דער חומש-בחור, און אפילו וועלוועל — דער עלף-יאָהריגער גמרא-בחור.

ווי קומט צו לייב-האָרב אין קעלער עפּעל? ס'איז אַ גרויסע שאלה! לייבע האָרבס קעלער איז טיעף און גוט געמויערט. אַ האַלבע גאַס בעלי-בתים שטעלען ביי איהם זייערע פעסער מיט געזייערטע אוגערקעס. אין ט'איז נאָך דאָ געגנוג אָרט פאַר ווינטערדיגע עפּעל, וואָס אויבס-הענדלער שיטען ביי איהם אָפּ, און וואָס ער אַליין באַהאַלט צום פאַרקויף. ביי לייבע-האָרב דעם בראָצעניק געהט גאָרניט פאַרלוירען. אפילו זיין פינסטערער קעלער טראָגט איהם איין.

שוין אַ פּאָר וואָכען פאַר סוכות הויבט אָן צו שלאָגען פון דער גראָטענער פענסטערל אַ געדיכטער ריח-נחוח פון ווינטער-עפּעל. מען געהט, דאַכט זיך, אין חדר אריין, און מען שפּרייזט זיך, גאַנץ רוהיג, פאַרביי דעם מויערל. פאַרן מילשטיין האָט מען לעת-עתּה קיין מורא ניט. לעת-עתּה דערגרייכט ער נאָך ניט ביז די אינגעלשע שטערענס... אָט, אַז מען וועט אונטערוואַקסען, וועט ער, אם ירצה השם, אָפּנעהמען זיין חוב מיט פּראָצענט. וועט האַקען די שלייפען ביז מען וועט איהם נעהמען אויסווייכען. דערווייל לאָזט ער די קינדער דורכגעהן אויף קרעדיט...

איז געהט מען זיך אַזוי אין חדר און מען האָט קיין שום שלעכטע מחשבה ניט. ס'איז ימים-נוראים צייט. אַ פיש ציטערט אין וואַסער. די וועלט טהוט תשובה... ערשט מיט אַמאָל — האַלט! אַ גאַנצער שטראָם פון זויערלעכען דופט רייסט זיך אַרויס פון קעלער-לופטערעל. אַ וואונדערלעכער ריח! לויט זיין פרישקייט און שאַרפקייט קען מען איהם ניט פאַרגלייכען

מיט קיין שום אַנדער ריח אויף דער גאַנצינקער וועלט. אפילו ניט מיט אַ פולער מעדניצע געפּרעגעלטע מאַלינעס... ער באַטויבט מיט זיין ווייַניגער זיסקייט. ער קיצעלט אין נאָז, ער דערגעהט ביזקעל מאַרך פון די ביינער. אַ מין סענץ פון טוי־זענט אויבסט־גערטנער. ס'איז דער וויראַך פון יצר־הרע אַליין!...

וואָרום דער מויל ווערט גלייך פול מיט וואַסער, ס'הויבט אָן צו זויגען אונטערן לעפעלע און הלשן דאָס האַרץ. בויגט מען זיך אַ ביסעלע אַראָפּ, צום לופטערעל, און מען דערזעהט אַ גאָטס־שפע, אַ גאַנצע מלוכה פון גרינע און געלע עפּעל. זיי זיצען זיך אַזוי ברייטלעך אין הויכע און שפּיציגע קופּעס, אויף אויס־געבעטען שטרוי. האַלטען אָפּ אַן אסיפה אין דער שטילער טונקעלקייט פון קעלער. זיי ריידען ניט. זייער לשון — דאָס זיינען די גוטע, ווייַניגע ריחות. שושקען זיי זיך און פאַר־שמעקען אַ וועלט. זיי שמייכלען אַרויס צו די קינדער גוט־מוטיג און מיעד. מיעד פון שטורעם־ווינטען, פון הענגען בייב נאָפּעל אויף בוימער, פון אַ לאַנגען זוניגען זומער: — „גאָט איז אונזער עדות, קינדער, אַז מיר וואָלטען אייך געוואָלט מהנה זיין... גאָר וואָס זאָלען מיר טאָן? אַז דער פּרוּצענטניק האָט אונז איינגעשפּאַרט, פאַרזעצט אונז אין אַ טונקעלער געפענגעניש”...

אַזוי ריידען די עפּעל און קרעכצען, דאַכט זיך, צו. און זייער ריידען און קרעכצען האָבען אויך אַ גוטען ריח.

און טאַקע... אַן איינפאַל פון אַ האָרב! אָנשיטען אַזאַ קעלער מיט עפּעל און פאַרצאַמען עס מיט אייזערנע גראַטעס: „באַט, קוקט און ווערט צעפּלאַצט!” ס'איז פּראָסט אַ תוכחה פון דער תורה: „און בערג מיט עפּעל וועלען דיינע אויגען זעהן, אַ גלוסטעניש וועסטו גלוסטען, און פאַרזוכען פון זיי וועסטו פאָרט ניט פאַרזוכען!”...

הויבט מען זיך אויף פונם לופטערעל און די קעפּ שווינדלען, ווי פון גוטען וויין. מען באַקומט שלעכטע מחשבות און מען קריצט מיט די ציינער. וואָס מיר עשרת־ימי־תשובה, וואָס מיר שופר־בלאָזען! מען האַלט אין איין טראַכטען ווי

צי די הויכקייט פון די פענסטער, אויבען, איז אַ גוטע שמירה פאַר די שקלאָווער גנבים, איז נאָך אַ גרויסער ספק. נאָר אַז דאָס גראַטען-פענסטערל פון אונטען איז קיין שום שמירה ניט פאַר די עפּעל אין קעלער — דאָס קענען באַשטעטיגען אוריס בנים, אַלע דריי: ס'מוזיניקעל, דער חומש-בחור, און אפילו וועלוועל — דער עלף-יאָהריגער גמרא-בחור.

ווי קומט צו לייב-האָרב עפּעל? ס'איז אַ גרויסע שאלה! לייבע האָרבס קעלער איז טיעף און גוט געמויערט. אַ האַלבע גאַס בעלי-בתים שטעלען ביי איהם זייערע פעסער מיט געזייערטע אוגערקעס. און ט'איז נאָך דאָ גענוג אָרט פאַר ווינטערדיגע עפּעל, וואָס אויבס-הענדלער שיטען ביי איהם אָפּ, און וואָס ער אַליין באַהאַלט צום פאַרקויף. ביי לייבע-האָרב דעם פּראָצענטניק געהט גאָרניט פאַרלוירען. אפילו זיין פינסטערער קעלער טראָגט איהם איין.

שוין אַ פּאָר וואָכען פאַר סוכות הויבט אָן צו שלאָגען פון דער גראַטענער פענסטערל אַ געדיכטער ריח-נחוח פון ווינטער-עפּעל. מען געהט, דאַכט זיך, אין חדר אריין, און מען שפרייזט זיך, גאַנץ רוהיג, פאַרביי דעם מויערל. פאַרן מילשטיין האָט מען לעת-עתה קיין מורא ניט. לעת-עתה דערגרייכט ער נאָך ניט ביז די אינגעלשע שטערענס... אָט, אַז מען וועט אונטערוואַקסען, וועט ער, אם ירצה השם, אָפּנעהמען זיין חוב מיט פראָצענט. וועט האַקען די שלייפען ביז מען וועט איהם נעהמען אויסווייכען. דערווייל לאָזט ער די קינדער דורכגעהן אויף קרעדיט...

איז געהט מען זיך אַזוי אין חדר און מען האָט קיין שום שלעכטע מחשבה ניט. ס'איז ימים-נוראים צייט. אַ פיש ציטערט אין וואַסער. די וועלט טהוט תשובה... ערשט מיט אַמאָל — האַלט! אַ גאַנצער שטראָם פון זויערלעכען דופט רייסט זיך אַרויס פון קעלער-לופטערל. אַ וואונדערלעכער ריח! לויט זיין פרישקייט און שאַרפקייט קען מען איהם ניט פאַרגלייכען

מיט קיין שום אַנדער ריח אויף דער גאַנצינקער וועלט. אפילו ניט מיט אַ פולער מעדניצע געפּרעגעלטע מאַלינעס... ער באַ־טויבט מיט זיין וויַניגער זיסקייט. ער קיצעלט אין נאַז, ער דערגעהט ביזקעל מאַרך פון דיביינער. אַ מין סענץ פון טוי־זענט אויבסט־גערטנער. ס'איז דער ווייראַך פון יצר־הרע אַליין!... וואָרום דער מויל ווערט גלייך פול מיט וואַסער, ס'הויבט אָן צו זויגען אונטערן לעפעלע און חלשן דאָס האַרץ. בויגט מען זיך אַ ביסעלע אַראָפּ, צום ליכטערעל, און מען דערזעהט אַ גאָטס־שפע, אַ גאַנצע מלוכה פון גריגע און געלע עפּעל. זיי זיצען זיך אַזוי ברייטלעך אין הויכע און שפּיציגע קופּעס, אויף אויס־געבעטען שטרוי. האַלטען אָפּ אַן אסיפה אין דער שטילער טונקעלקייט פון קעלער. זיי ריידען ניט. זייער לשון — דאָס זיינען די גוטע, וויַניגע ריחות. שושקען זיי זיך און פאַר־שמעקען אַ וועלט. זיי שמייכלען אַרויס צו די קינדער גוט־מוטיג אין מיעד. מיעד פון שטורעם־ווינטען, פון הענגען ביים נאָפּעל אויף בוימער, פון אַ לאַנגען זוניגען זומער: — „גאָט איז אונזער עדות, קינדער, אַז מיר וואָלטען אייך געוואָלט מהנה זיין... גאָר וואָס זאָלען מיר טאָן? אַז דער פּרעצענטניק האָט אונז איינגעשפּאַרט, פאַרזעצט אונז אין אַ טונקעלער געפענגעניש"...

אַזוי ריידען די עפּעל און קרעכצען, דאַכט זיך, צו. און זייער ריידען און קרעכצען האָבען אויף אַ גוטען ריח.

און טאַקע... אַן איינפאַל פון אַ האָרב! אָנשיטען אַזאַ קעלער מיט עפּעל און פאַרצאַמען עס מיט אייזערנע גראַטעס: „נאַט, קוקט און ווערט צעפּלאַצט!" ס'איז פּראָסט אַ תוכחה פון דער תורה: „און בערג מיט עפּעל וועלען דיינע אויגען זעהן, אַ גלוסטעניש וועסטו גלוסטען, און פאַרזוכען פון זיי וועסטו פאָרט ניט פאַרזוכען!"...

הויבט מען זיך אויף פונם לופטערעל און די קעפּ שווינדלען, ווי פון גוטען וויין. מען באַקומט שלעכטע מחשבות און מען קריצט מיט די ציינער. וואָס מיר עשרת־ימי־תשובה, וואָס מיר שופר־בלאָזען! מען האַלט אין איין טראַכטען ווי

צוצוקומען צום עפּעל־גן־עדן, צו דעם קוואַל פון אַזוי פיל ריחות און געשמאַקען.

וואָס העלפט אָבער דאָס טראַכטען? אַז דער אָרעם איז קורץ און דער יצר־הרע איז, בעוונותינו הרבים, גרויס און די עפּעל — ווייט. וואָלט דאָך טאַקע געווען זעהר שלעכט... וואָס זשע טהוט אָבער גאָט? זיינען דאָ פּאָמעלעס אויף דער וועלט... נעהמט מען אַ לאַנגען און דינעם דראָנג פון אַן אָפּגעניצטער פּאָמעלע, מען שלאָגט דורך איין עק מיט אַן אַלטען טשוואָק און דעם צווייטען עק נעהמט מען אין דער האַנד אַריין, און... מעריב־צייט, ווען ס'איז פינסטערלעך, ווען די מאַנסבילען דאַוונען און די ווייבער זיינען פאַרנומען מיט צוגרייטען וועטשערע, לאָזט מען פּאַוואָליע אַראָפּ אַזאַ מין דראָנג דורך דעם לופטערעל, מען שלאָגט אָן מיטן טשוואָק אין אַ זאַפטיגער קיבע אַריין, מען דרעהט אום און מען ציהט אַרויס אַ „צאַפּעלדיגע" אָנגעשטאָכענע פּרי. דער זשוואַיערדיגער טשוואָק טריפט מיט זאַפט. יעטוועדער עפּעלע, כאָטש ס'איז פאַרוואונדעט, גיט דאָך אַ שמייכעל מיט איין בעקעל, ווי אַ באַפרייטע בת־מלכה... פּטור געוואָרען פון לייבע־האָרבס געפענגעניש!... אַזוי ציהט מען עטלעכע מאָל נאָכאַנאַנד, ביז מען האָט די קעשענעס פול. און מאַרש — אַהיים! דעם דראָנג מיטן טשוואָק באַהאַלט מען אין גראָז, און די עפּעל טיילט מען זיך זעהר יושרדיג, און מען עסט. זיי זיינען נאָך אַ ביסעל האַרטלעך, זיי דאַרפען זיך נאָך אויסליגען. אָבער ביי אוריס בנים האָבען זיי אַלע זיבען טעמים. קיין עפּעל אין דער וועלט האָט ניט אַזאַ ווייניקייט און אַזאַ ריח ווי אָט די, די... איהר מיינט: ווי די „געגנבעטע"? וואָס שייך געגנבעטע? אַ מענש איז דאָך ניט פון אייזען. און ווער איז דאָס באמת מחויב צו ליידען אַזעלכע יסורים פון לייבע האָרבן, פון זיין קעלער מיט די פאַרשטשירעטע גראַטעס? נישקשה, דער פּראָצענטניק מעג האָבען וועניגער מיט עטלעכע עפּעל...

פון „גנבה" ווערט דערפאַר צווישען אוריס בנים גאָרניט דערמאָנט. אויף זייער כשרער שפּראַך הייסט דאָס „כאַפּען פיש".

„יועסט געהן כאַפּן פיש? האָסט שוין געכאַפּט פיש? וויפיעל פיש האָסטו אָנגעכאַפּט? היינט מוזטו כאַפּן פיש. מאָרגען וועל איך כאַפּן פיש״...

כדי ניט צו וואַרפן זיך אין די אויגען, געהט מען ניט אַרויס אויף דאַזבאָי אַלע איף איין מאָל. יעדער פון אוריס חדר־יונגען האָט זיך זיין טאָג. אַמאָל געהט פייוועל, אַמאָל וועלוועל און אַמאָל פאַרטרויט מען דעם געטשוועקעוועטען דראָנג — דעם מוזיניקעל, און מען שטעהט אויף שמירה פון דערווייטענס. אַלץ איז אויסגערעכענט אין פינטעל, ווי ביי די גוטע קעשענע־שניידער. און ס'איז זעהר שווער עפּעס הושד זיין, דערטאַפּען זיי. לייבע האָרב באַמערקט יאָ, אַז די שפּיצען פון די קופּעס עפּעל זיינען עפּעס צעוואָרפן און פאַרשטעהט ניט וואָס דאָ קומט פאָר. אפשר זיינען עס מייז?...

3

סוף־כל־סוף האָט זיך דער פּראַקטיקאַנטניק פּאָרט אָנגעשטויסען, געגומען נאָכקוקען; אַ פּאָר מאָל צו מעריב ניט גענאַנגען. און איין מאָל, אין אַ נעבעלדיגען פאַרנאַכט... אַז ניט געדאַכט זאָל יענער פאַרנאַכט ווערען, אויף חיסטע פעלדער זאָל ער פאַלען! איין מאָל, אין אַן אָסיענדיגען פאַרנאַכט, האָט ער געפּאַקט איינעם פון אוריס בנים ביי אַזאַ שטיקעל אַרבייט, מיטן אַראָפּגעלאָזענעם דראָנג אין קעלער אַריין... און טרעפט וועמען? פאַרשטעהט זיך פייוקען דעם חומש־בחור, דעם אויפּטהוער פון אַלע שטיפערייען. פייוקע האָט זיך שטאַרק געוואָנען פאַרפּאָלקאָמט אין „כאַפּען פיש״, איז ביי זיך געוואָרען תקיף, די גאַנצע גאַס געהאַלטען פאַר נאַראָנים, און האָט אויפגעהערט צו זיין געבונג פאָרזיכטיג. און מיט אַמאָל — פּאַק! אַן אָדערדיגע זשעדנע הענטעל האָט איהם, ווי אַן אייזערנע צוואַנג, אָנגעכאַפּט ביים אָרעם.

דאָס איז פון אַ ווינקעל אַרויסגעשפּרונגען לייבע האָרב

אַ האָר ניט נתפּעל געוואָרען. ווייל ער האָט זיך נאָך אַמאָל איינגעקוקט מיט זיינע זשעדנע אויגען אין פּיווקעס צעקרימטען פּנימל און קאַלט געענטפערט:

— אַזוי גאָר? איז דעם אַרבע־כּנפות ווילסטו יאָ אָפּ־געבען?... ע... וועמענס ביסטו?

— כ׳בין... כ׳בין אוריס — שטאַמעלט דער חומש־בחור — מיין מאַמע שטעלט דאָך ביי אייך אוגערקעס, די מאַמע...

— אַ—אַ... זכות־אָבות... — מורמעלט דער הויקער און די אויגען ווערען איהם נאָך פעסטער — גוט, בחורל. נאָך וועטשערע וועל איך אַרויף צום טאַטען. זאָל ער פּסקענען: דאָס היטעלע, צי דער „אַרבע־כּנפות״...

אָפּגעזאָגט און אַפילו קיין שמייכעל ניט געטאָן, אויסגע־דרעהט דעם האָרב און לאָזט זיך געהן.

— רב לייבע, רב לייבע! — כאַפּט איהם פּיווקע אָן ווי אַ מענש, וואָס טרינקט זיך. ער כאַפּט איהם אָן ביי דער „טשאָרטעוועקאָזענער״ קאַפּאָטע, איבערן האָרב. דער הויקער האָט אָנגעוואַרעמט איהר אויסגעריבענע גלאַטקייט... און פּיווקע דערפיהלט אַ מוראדיגע ניט־גוטקייט, פּונקט ווי ער וואָלט זיך געווען אָנכאַפּען, אין אַ מינוט פון אנגסט און נויט, אָן דער גלאַטער פעל פון אַ „וויזעל־טיר״, פון אַ פּיפּערנאָטער... פון־דעסטוועגען לאָזט ער די קאַפּאָטקע ניט אָפּ.

— אַוועק, דו פּאַרך דו! — גיט אַ ברום דאָס וויזעלטיר. און אַ האַרטער פּאַטש פאַלט אַראָפּ איבער פּיווקעס אויסגע־שטרעקטער האַנט.

לייבע האָרב מיטן געגזלטען קאַשקעטעל פאַרשווינדען. און פּיווקע בלייבט שטעהן, לעבען דער גראַטענער פּענסטערל פון קעלער, איינער אַליין אינם נעבעלדיגען פּאַרנאַכט. דער געדיכטער ריח פון די נעפּל שטיקט איהם אַצינד ווי אַ טשאַד פון געסמאַליעטע פעדערען. ער קען ניט פאַרשטעהן, ווי אַזוי ס׳האָט זיך איהם פריהער אַזוי געגלוסט... עס בלייבט איהם אַצינד ניט מעהר ווי לויפען טרינקען זיך אין דער אָזערע.

צעווייגט ער זיך שטיל און ביטער, אָנגעשפּאַרט אָן פונדאַמענט פון מויערל.

נאָר אין דער זעלבער רגע, אין דער ביטערסטער רגע פון פייווקעס ניין-יאָהריגען לעבען אויף גאָטס וועלט, דערהער־רען זיך טריט מיט אַ קלונג פון שליסעלעך, און אַ וואַרעמער ווייבערשער קול פאַלט איבער איהם אַראָפּ:

— אינגעלע, וואָס וויינסטו?

פייווקע הויבט שעמעוודיג אויף זיין פאַרוויינטען פּנים און דערזעהט, אַז איבער איהם שטעהט איינגעבויגען בת־שבע, לייבע האָרבס יונגע ווייב, זיין צווייטע ווייב, אַ געוועזענע אָרימע יתומה... איהר פּנים איז פריש, איהרע צייהן גלאַנצען, איהרע פרעהלעכע אויגען קוקען איהם נייגעריג אָן. און איהרע הויכע בריסט הענגען איבער איהם אַראָפּ, אונטער דער מול־טענער קאָפּטעל, אַזוי מוטערלעך-ווייך, מיט אַזוי פיעל טרייסט, ווי איבער אַ קליפּענדיג זויג-קינד. אין איין האַנט טראָגט זי די גרויסע שליסלען. אַפּנים אָקאָרשט פון קראָם געקומען. שטאַרקט זיך פייווקע און וויינט קוים אַרויס:

— מיין היטעל, או-או... רב לייבע... איז... האָט... או-או-או...

— אַראָפּגעכאַפּט דיר די היטעל? — שטויסט זיך אָן בת-שבע אויף זיין טעלעגראַם-שפּראַך, — רב לייבע, זאָגסטו?

— ר... ר... רב לייבע.

— שאַ-שאַ, אינגעלע. וואַרט צו אַ ווייליגקע.

זעהט דער חומש-בחור באַשיינפּערלעך, אַז ס׳איז געשעהן אַ נס. אַ מלאך פון הימעל האָט זיך איהם אַנטפּלעקט אינם געשטאַלט פון אַ שעהן־ווייבעל. גלייכט ער זיך אויס מיט גרויס בטחון. ווישט אָפּ די אויגען. דער ריח פון די עפּעל גרעפּעלט איהם שוין ווידער...

און קיין דריי מינוטען געהען ניט אַריבער, ווי בת-שבע אַנטפּלעקט זיך איהם ווידער. דאָס מאָל קומט זי מיטן מיאוסען מאַנדעל צוזאַמען. לייבע האָרב האַלט פייווקעס קאַשקעטעל מיט צוויי פינגער, אַזוי ווי מען האַלט אַ שרץ:

— ווערסט ווייטער גנבענען עפּעל, ווערסטו? — פרעגט דאָס הויקערעל.

— ניין, ניין! — קלאַפּט אָפּ דער חומש־בחור און קוקט אויף בת־שבען. איהר זאָגט ער עס צו, גוט און פרום צו זיין, ניט איהם... אָבער לייבע האָרב באַנוגענט זיך ניט, און זעהט אַרויסציהען פון קאַשקעטעל פלערליי נוצען, אַלץ נאָר וואָס מען קען:

— און וואו איז עפּעס דער דראָנג דיינער, אַ?

— אָט איז ער! — פלייסט זיך פייוועקע, כאַפּט זיך צום עק דראָנג, וואָס איז געבליבען שטעקען אין גראַטען־פענצטע־רעל, ציהט איהם אַרויס, ווי אַ געניטער פּאָזשאַרניק, און לעגט איהם אַוועק צו די פיס... ניט צו די פיס פון לייבע האָרב, נאָר בת־שבען צו די פיס. ער לעגט דעם דראָנג אַוועק ווי אַ באַזיגטער גבור — זיין פיקע. ער וואָלט זיך ניט גע־שעמט, וואָלט ער איהר אויסגעקושט ביידע קניע איהרע. אַ גע־זונט צו איהר!

ערשט דאַן באַקומט ער זיין היטעלע צוריק. און כאַפּט עס לײדענשאַפטלעך אַרויף ביז די אויערען און דערקוויקט זיין פאַרשמאַכטען, נאַקעטען קאָפּ.

אָבער לייבע האָרב, פונקט ווי ער וואָלט געוואָרען איי־פערזיכטיג אויף פייוועקען, פאַר זיין גאַלאַנטען זשעסט, כאַפּט גלייך אַוועק דעם ריטערלעכען דראָנג פון אונטער בת־שבעס פיס, און צעברעכט איהם אויף זיין שפּיציגער קניעלע. מיט אַ האַסט און מיט אַ כוח, וואָס פייוועקע וואָלט גאָר קיין מאָל ניט דערוואַרט פון אַזא נפש.

אָבער בת־שבעס קול טרייסט. בת־שבע וויל, דאַכט זיך, פאַרגלעטען די שלעכטע מאַניערען פון איהר מאַנדעל, דעם פלעבעי, מיטן זילבערנעם אוירינגעל אין אויער. זי זינגט צום באַזיגטען ריטער, צו פייוועקען, אַזוי געטלעך זיס:

— געה אַהיים, אינגעלע! מען וועט קיינעם ניט מסרן...

* *
*

אין יענעם אָווענט זיינען פייווקען קלאָהר געוואָרען צוויי זאכען:

ערשטענס, אַז עפּעל פון לייבע־האָרבס קעלער וועט ער שוין מעהר ניט גנבענען.

און, צווייטענס, אַז ער איז פאַרליעבט אין בת-שבען.

דער נאָמען „בת-שבע” אַליין רופט ביי איהם אַרויס אַ מאָדנעם נאָגענדיגען געפיהל. דער נאָמען שמייכעלט מיט מאַנ־דעלדיגע צייהן, ער רוישט מיט ווייכע ווייבערישע קליידער.

ליגענדיג זיך יענע נאַכט אין בעטעל, און איבערחזרענ־דיג דעם ליבלעכען נאָמען, האָט איהם דאָס האַרץ געחלשט פונקט אַזוי, ווי בשעת ער האָט צום ערשטען מאָל דערשפּירט דעם וואונדערלעכען עפּעל-ריח, וואָס זעצט אַרויס פון לייבע האָרבס טונקעלען קעלער, וואָס האָט איהם אַזוי פאַרפיהרט... אַצינד האָט זיך איהם געדוכט, אַז בת־שבע אַליין... זי זיצט עס דאָרט איינגעשלאָסען און זי, ניט די עפּעל, שמייכעלט דאָס צו איהם און שמעקט אַרויס, אַזוי מהיהדיג פריש פון די װשאַווערדיגע גראַטעס.

אין לייבע־האָרבס מויערל

1

נאָך דער מיאוסער מעשה מיט די עפּעל, האָט פּיווקע געגומען אויסמיידען לייבע־האָרבן און זיין מויערל, ווי נאָר ער האָט געקענט. אויף דער קעלער־פענסטערל האָט ער ניט געקענט קוקען. די אייזערנע גראַטעס האָבען איהם אַצינד אויסגעזעהן ווי אַ נעץ פון אַ גרויסען שפּין, אַזוי גרויס ווי דער יצר־הרע אַליין, וואָס פאַנגט נאַשערס... אַזעלכע נאַשערס ווי ער, פּיווקע, און ווי זיינע ברידערלעך.

נאָך בת־שבען, זיין באַשיצערין, האָט ער געלעכצט פון דערווייטענס. ער פלעגט איהר נאָכקיקען פון שפּאַרונקעס. פון הינטער צוימען. ער האָט באַוואונדערט איהרע קאַרשען־רויטע ליפּען, איהרע פרישע באַקען מיט גריבעלעך, איהר אָפענעם פּנים, איהרע הויכע בריסט, וואָס רייסען אויף אַלע איהרע בלוזעס אין פּאַטשיילעס, אַפילו איהרע רויטלעכע, שטענדיג אָנגעפּרוירענע הענט זיינען איהם געפעלען געווען.

איינמאָל האָט ער זי דערזעהן, גאָר אומגעריכטערהייט, ווי זי טראָגט פון מאַרק אַן אָפענעם קויש פול מיט אַ שטאַרקע גרינס, מיט באָטווינע, צי מיט פּעטרישקע. דער קאָנטראַסט צווישען ביידע קאָלירען — בת־שבעס ליפּען און באַקען און דאָס גרינס אין קאָשעק, איז געווען אַזוי שאַרף, און דאָך אַזוי צוגעפּאַסט. איין פרישקייט איז געלאָפען אין געוועט מיט דער

צווייטער, און ביידע האָבען דערפון אויסגעוואונען. פּייווקע איז געבּליבען שטעהן פאַרגאַפּט. זיין ביין-יאָהריגע „טאַנסבּילשאַפט" האָט אומקלאָר דערפּיהלט די ברכה פון ווייבּלעכקייט און ערד, ווי זי דערנעהנטערט זיך צו איהם און וויגט מיט ווייכע היפּטען און מיט גרינס... געהערט האָט ער, אַז לייבּע-האָרב האָט זיך געגט מיט דער ערשטער ווייב, פון וועלכער ער האָט, ערגעץ-וואו, דערוואַקסענע קינדער און וויל פון זיי ניט וויסען; אַז ער האָט דערנאָך בת-שבען גענומען פון דאָרף אַלס אַן אָרימע יתומה און זיינע אַ ווייטע קרובה; אַז ער האָט זי אָפּגעפּליקט, „ווי אַן עפּעלע אין גאָרטען", מיט זיינע קמצנישע הענט, אַראָפּגעבּראַכט און פאַרשפּאַרט אין זיין מויערעל, זי זאָל זיך איהם אויסליגען אין פּעדערען, געבּוירען איהם זעלדעלען און חיימקען. דערוואַרעמען זיין בּייזע, הויקערדיגע עלטער... וועגען דעם אַלעם האָט ער, פּייווקע, עפּעס געהערט. נאָר אַזוי קלאָר און באַשיינפּערלעך ווי אַצינד, האָט ער עס נאָך קיינמאָל ניט דערפּיהלט.

איז ער רויט געוואָרען ווי פייער, גענומען טאַפּען זיך אַן אויער.

בת-שבע האָט באַמערקט, ווי דאָס אינגעל איז געבּליבען שטעהן אַ צעטומעלטער. זי האָט איהם דערקענט און געמיינט, אַז דאָס שעמט ער זיך פאַר דער מעשה מיט דער היטעלע... האָט זי זיך צעשייכט מיט אַ ברייטען טרייסט-שמייכעל, מיט פרעהלעכע ווייסע צייהן און מיט חן-גריבּעלעך. איהר שמייכעל האָט נאָך שטאַרקער בּאַלויכטען איהרע רויטע ליפּען און דאָס גרינס אין קאָשעק. זי האָט איהם, צפנים, געוואָלט עפּעס זאָגען... אָבער פּייווקע האָט זיך פּלוצלונג דערשראָקען פאַר איהר, פאַר זיך אַליין; אויסגעקערעוועט זיך און געמאַכט פליטה.

פון דאַמאָלסט אָן האָט ער נאָך מעהר אויסגעווייכט דאָס געל-מויערעל. און וואָס מעהר עס האָט איהם געצויגען צו בת-שבען, אַלץ מעהר האָט ער פיינט געקריגען לייבּע-האָרבען. זיין פיינטשאַפט האָט געהאַט איהר יניקה ניט נאָר פון באַליידיגטען

האָנאָר, פאַר דער אַראָפּגעריטענער היטעלע. אָ, ווייט ניט דאָס אַליין!...

ס'טייטש! — פלעגט זיך פּיוּוקע אָפּטמאָל כאַפּען ביי שלעכטע מחשבות, — אַזאַ עבירה! זי איז דאָך אַן אשת-איש... אָבער זינט ער האָט געלערנט אין חדר די מעשה מיט דוד המלך און מיט אוריה החתּיס ווייב, איז איהם לייכטער געוואָרען אויפֿן האַרצען. דוד-המלך האָט געמעגט? מעג ער אויך. און זעה, אַ קונץ אַ ביסעל! יענע אשת-איש האָט אויך געהייסען בת-שבע: זי האָט געוויס אויסגעזעהן ווי דעם האָרבס ווייב... ער איז זיכער, אַז דוד-המלך האָט זיך פאַרליבּט פּונקט אין אַזאַ ווייבעל... שטעהט זיך אַזוי דוד-המלך אויפֿן דאַך מיטן קרוין אויפֿן קאָפּ און שפּילט פידעל. ערשט מיט אַמאָל — אַהאַ! בת-שבע געהט פון מאַרק, איהרע ליפּען לויכטען רויט און איהר קאָשיק איז פול מיט גרינע פּעטרישקע... נו, האָט זיך איהם פאַרגלוסט. אוריה-החתּי האָט געמוזט זיין אַזאַ נפש ווי לייבע האָרב. אפשר אָהן אַ האָרב, אָבער אַזוי אַלט און אַזוי גוט ווי ער. האָט איהם דוד געטאָן דאָס רעכט... געשיקט אין מלחמה אַריין, פּטור געוואָרען... וואָס דען? ער איז דאָך עפּעס אַ מלך! אז ער, פּיוּוקע, וואָלט געווען אַ מלך, וואָלט ער דען געווען בעסער?... גאָר אָט... ער איז גאָר אַ אינגעל, לערנט נאָך אין חדר. און אוריה החתּי, דאָס הייסט, לייבע-האָרב, רייסט נאָך ביי איהם אַראָפּ דאָס היטעלע...

אויפֿכאַפּענדיג זיך פון אַזאַ קייזערלעכען חלום, פלעגט זיך פּיוּוקע באַלד נעהמען טרייסטען, אַז לייבע-האָרב איז שוין אַלט און בת-שבע איז ערשט איבער דרייסיג. כ'מיין, וויפיעל לעבט אַ מענש? ס'איז טאַקע אַ גרויסע רחמנות אויף די קינ-דער, אויף זעלדען און חיימקען, וואָס זיי מוזען נעבעך באַלד בלייבען יתומים... אָבער ער, פּיוּוקע, קען דאָ גאָרניט העל-פען. און אז בת-שבע וועט בלייבען אַן אַלמנה, איינע אַליין, וועט ער, פּיוּוקע, וועט ער... וואָס וועט ער?... וועגען דעם האָט פּיוּוקע פיינט געהאַט אָפּגעבען זיך אַ קלאָרען חשבון, באַלד אויף אַן אָרט. ווי אַזוי ער, אַ גיין-יאָהריגער בחור'ל,

וועט טאָן פאַרשפּרייטען זיינע פליגלען איבער אַזאַ דרייסיג־יאָהריגע אידענע ווי בת־שבע — האָט ער פיינט געהאַט צו טראַכטען, געלאָזען דאָס אויף שפּעטער. זאָל נאָר פריהער לייבע־האָרב איינעהמען אַ מיתה משונה. שפּעטער וועט מען שוין זעהן...

איינמאָל, אין אַ העלען מיטען מיטוואָך, איז אַרויס אַ קלאַנג, אַז מען האָט אָקאָרשט לייבע־האָרבען שיער ניט דערוואָרגען. אַ שיכורער גוי איז געקומען אָפּנעהמען זיינעם אַ משכון און געכאַפּט ווערגען דעם פּראָצענטניק, טאַקע אויף דעם קאַסטען מיט משכנות... מען האָט איהם קוים אַ לעבעדיגען אָפּגעשלאָגען...

אַ גאַנצע וואָך האָט זיך לייבע־האָרב ניט געוויזען אין דער מתנגדישער שול. ניט אַרויס פון זיין מויערעל. האָט שוין דער חומש־בחור געמיינט — אַ סוף מיטן האָרב!... ערשט מיט אמאָל — נאַ דיר! ער לעבט נאָך. נאָך אַ מין לעבען. ער געהט אפילו צו קבלת־שבת. זיין שבתדיגע ראַצעמאָרענע קאַפּאָטקעלע גלאַנצט איבערן האָרב, און דער זילבערנער אוירינגעל — אין אויער. אמת, די האַלז איז איהם נאָך אַרומגעבונדען. אָבער ס'איז גאָרנישט... בת־שבע איז אַ וויב, לייבע־האָרב איז אַ מאַן, און פּייווקע לערענט ערשט „שוואַרבע" אין חדר...

2

אָבער דער אויבערשטער האָט געוואָלט, אַז פּייווקע זאָל זיך, קעגען זיין ווילען, צוזאַמענטרעפען מיט לייבע־האָרבען, אַז ער זאָל מיט איהם זיך מוזען באַגעגענען אַלע טאָג, אז ער זאָל אפילו ווערען אַן איינגעהער אין די האַלב־טונקעלע חדרים פון געלען מויערעל.

געשעהן איז דאָס אַזוי: מוהמע־פייגע האָט פּייווקען געדונגען אַ נייעם רוסישען לעהרער — הערשקע „קאָפּ", וואָס האָט אַ שטערען ווי אַ קירבעס און אַ פּאָר קליינינקע ווענצעלעך

אונטער אַ בולבעוואַטען נאָז. ער האָט אין מאָהליוו אויסגע־האַלטען עקזאַמען אויף פינף קלאַסען גימנאַזיע, און מחמת גרויסע קענטעניש אין רוסיש, מאַכט ער זיך, אַז ער רעדט שלעכט אידיש. אַ גרויסער יקרן איז ער, אָט דער הערשקע, ער נעמט צוויי רובעל אַ חודש, גאָר וואָס זאָל מען טאָן? אַז ער האָט פאָרט אַ גוטען „פּאָטשעראָק"...

כּדי אויסצוגעווינען מעהר צייט פאַר זיך און איינשפּאָרען געלד די בעלי־בתים, מאַכען די „טייערע" לעהרער אין שקלאָוו אַזאַ קאָמבינאַציע: זיי פּאָרלען צוזאַמען אויף איין „אוראָק" ווייטצ מיט נאָהענטע, אינגלעך מיט מיידלעך, אָרימערע מיט רייכערע, און מען לערענט.

איז אויסגעפאַלען גראָד אַזוי, אַז הערשקע־קאָפּ האָט צו־זאַמענגעפּאָרט אויף איין אוראָק לייבע־האָרבס מיידעלע און אוריס חומש־בחור. אַלס אַ קאַוואַליער, מוז, פאַרשטעהט זיך, פייוקע אַזוי גוט זיין און געהן צו דער „באַרישניע". אַזוי האָט בפירוש דער נייער לעהרער אָפּגעמאַכט מיט מוהמע־פייגען. צו אַזאַ ריטערלעכקייט איז מען שוין, געלויבט דער אויבערשטער, אין שקלאָוו יאָ דערגאַנגען. אָבער אַז פייוקע האָט דערהערט וואוהין ער וועט מוזען געהן אַלע טאָג, פאַר וואַרמעס, איז ער געבליבען אַ טויטער. איין קליינינקייט! לערנען זיך רוסיש אַלע טאָג, אַ גאַנצע שעה, צווישען צוויי פייערען... צווישען לייבע־האָרב דעם פּראָצענטניק, ועמען ער האָט דאָ נאָך סוכּות, אָנ־געבאָטען דעם „אַרבע־כּנפות" אָנשטאָט דער היטל, און צוויי־שען בת־שבען „מיט די גריבעלעך", אין וועלכער ער איז אַזוי הייס פאַרליעבט.

— ניין, ניין! — האָט זיך פייוקען ניט ווילענדיג אַרויס־געריסען. נאָר ער האָט זיך גלייך פאַרכאַפּט. אַ שעהנע מעשה, מען זאָל נאָך נעהמען פונאַנדערפרעגען, מען זאָל זיך דער־וויסען...

מוהמע־פייגע האָט גלייך באַמערקט, אַז ס'איז איהם גע־וואָרען קאַלעמוטנע און האָט איהם דורכגענומען מיט די אויגען:

— ביסטו גאָר ניט צופרידען, פּייוועלע, צו לערנען זיך מיט אַזאַ שעהנער „באַרישנע" ווי זעלדעלע? זי איז דאָך אין דיינע יאָהרען.

האָט דער חומש־בחור געמוזט מאַכען אַ גוטע מינע צו אַזאַ בייזער שפּיל און זאָגען, אַז ע... יאָ, ער איז צופרידען.

ער איז אַוועק מיט אַ שווערער האַרץ. געוואַלד, ווי אַזוי זאָל ער דאָס אַריין צום פּראָצענטניק אין מויערעל? עס קען דאָך ניט אַראָפּ גאָר גלאַט, אָהן בזיונות... איז ער קודם־כל אַוועק אויפזוכען חיימען, בת־שבעס אינגעלע, אַ טאַפּ טאָן ביי איהם אין וואָגען. ער האָט איהם געשענקט אַ גרויסען ביינער־נעם קנאָפּ און האָט זיך פון איהם דערוואוסט, אַז גראָד איינס אַזייגער, ווען זעלדעלע האָט דעם „אורעק", עסט לייבע־האָרב וואַרימעס אין דערהיים איינער אַליין. דערנאָך געהט ער אַוועק אין קראָם און בת־שבע קומט און עסט וואַרימעס מיט די קינ־דער. איז מילא, כאָטש אַ האַלבע צרה. ער וועט זיך כאָטש דעם ערשטען מאָל ניט דאַרפען שעמען פאַר בת־שבען. האָט פּייוקע באַשלאָסען קומען צום אוראָק מיט אַ האַלבע שעה פריהער, אַריינוואַרפען זיך אויף קידוש־השם אין מויערעל אַריין. און וואָס ס'וועט זיין — וועט זיין...

ער איז טאַקע געקומען פאַר דער באַשטימטער צייט. און אַז ער איז אַריינגעטראָטען מיט זיין רוסישען ביכעל און העפּ־טעל אונטערן אָרעם איבוועניג, אין לייבע־האָרבס מויערעל, האָט איהם אַרומגענומען אַ קאַלטקייט פון שטיין, אַ טוכלעקייט פון דיקע ווענט, אַ האַלב־פינסטערניש פון משונהדיקע פענסטער, וועלכע זיינען הויך פאַררוקט אין דער גרעב פון מויער און — פאַרמאַכען זיך מיט לאָדען פון איבוועניג. ער האָט קוים פונאַנדערגעקוקט די ברעטער פון דער פּאָדלאָגע אונטער די פיס, די פּאָדלאָגע, וועלכע שפּרייט זיך אויס איבער יענעם גרויסען קעלער מיט עפּעל... פּייוקע אַליין האָט זיך דערפיהלט אין אַ מין קעלער. אין אונטערשטען קעלער — עפּעל, אין אויבערשטען — מענשען... פון אַלע כלים אין שטוב האָט גע־וועהט מיט אַ פרעמדקייט. ווען פּייוקע וואָלט געווען עלטער,

וואָלט ער געזאָגט: מיט מיטעלאַלטער. ס'האָט דאָ אין גאַנצען געפעהלט יענע בעל־הביתישע פריינדליכקייט פון אירישע הייזער, ווי ביי זיין טאַטען, ווי ביים פעטער זשאַמען. דאָס איז געווען אַ פרעמדקייט פון איינוואוינער, וואָס האָבען זיך ליעב צו באַהאַלטען, וואָס האָבען וואָס צו באַהאַלטען און פאַר וועמען צו באַהאַלטען.

דער ברוינער טיש אין זאַל, מיט זיינע אַלטמאָדישע האַרטע שטולען, זיינען געשטאַנען אבלדיג אין דער כמורנעקייט פון די ווענט. זיי האָבען מיט אַ זויערער מינע פאַרבעטען: נו, מילא... זעצט זיך! אַז איהר זענט שוין געקומען — טאָ זעצט אייך...

הינטער אַ סיצענעם פאָרהאַנג מיט רויטע קווייטלעך האָבען זיך שטיל געאַמפּערט אַ גויעשער קול און אַ אידישער: „ני ביאַראָש, ניט ביאַראָש?... כאַי בי קאַרבאָווניצו, ליעבאַ!... ניאַ, ניאַ, כאָזאַאין, דאָסיטש!... ליעבאַ, ליעבאַ...“ *)

ס'האָט זיך דערהערט אַ ברום פון אַ גרויסען קאַסטען־שלאָס. און פייוקע האָט דערפיהלט. אַז הינטער אָט דעם זעלבען פאָרהאַנגעל, אויף דעם קאַסטען מיטן ברום־שלאָס, האָט דער שיכורער גוי געוואָרגען לייבע־האָרבען... און פונקט ווי, כדי צו וועלען איהם דערשרעקען נאָך מעהרער, האָט דער ציצענער פאָרהאַנגעל אַ ציטער געטאָן, און ס'האָט זיך פון איהם אַרויסגערוקט אַ הויקער־קאָפּ אין אַ יאַרמולקע, מיט אַ סיוער באָרד און שוואַרצע ברעמען, און מיט אַ זילבערנעם סגולה־אוירינגעל אין אויער — לייבע־האָרבס קאָפּ. ער האָט דעם קליינעם אורח ניט דערקענט און מיט פאַרדאַכט אַ פרעג געטאָן:

— בחורל, דארפסט עפּעס?

— בין געקומען צום אוראָק, — האָט פייוקע קוים אַרויסגערעדט — דער לעהרער האָט געהייסען...

---

*) נו, נעהמסט, צי דו געהמסט ניט? — כאָטשי אַ רובעל, לייבע! ניין, ניין, בעל־הבית, גענוג! — לייבע, לייבע!

— אַזוי פריה? — האָט זיך דער קאָפּ געוואונדערט, — זעלדעלעס לעהרער קומט דאָך ערשט איינס אַזייגער?

וואָס האָט פייווקע געהאַט צו ריידען?... האָט ער געשוויגען.

הינטערן פאַרהאַנגעל האָט מען זיך נאָך אַ ווײַלע געשושקעט. דערנאָך איז פון איהם אַרויס אַ הויכער גוי אין אַ וואַטאָווער פּאַדיאָווקע *) מיט אַ באַראַשקענער היטעל אונטערן פאַכווע, צעהלענדיג אין האַנט עטליכע גילדען. נאָך איהם — לייבע האָרב מיט זיין אייביגער, טונקעל־געלער „טשאַרטאָוועקאָזענער" קאַפּאָטקעלע, אַצינד פריי אויפגעשפיליעט, ווי אַ שטובּכאַלאַט. ס'האָבען זיך פון איהר אַרויסגעזעהן זיינע שוואַרצע הויזלעך, מיט אַ גלאַנץ, אויך עפּעס פון יענע מיני־סחורות, וואָס טראָגען זיך אייביג... דער ערל איז אַוועק מיט אַ בוק „ביזקעל גאַרטעל". און לייבע האָרב מיט אַ גרויסען ציינערדיגען שליסעל אין האַנט האָט באַטראַכט זיין קליינעם גאַסט מיט זלידנע, שוואַרצע אויגען.

— אַ, דאָס ביסטו? — האָט ער אויסגעזונגען, און אפילו קיין שמייכעל ניט געטאָן.

פייווקע האָט געשוויגען.

— אָוריס בחורל, דאַכט זיך, אַ?

פייווקע האָט אויף זיך שטומערהייט גענומען די יסורים. פאַרפאַלען. מען מוז דאָך אַמאָל אָפּמאָזלען... אָבער לייבע האָרב האָט איהם ניט אָפּגעלאָזען:

— דאָס האָסטו מיר אָנגעבאָטען דיין „ארבע־כנפות" פאַר דער היטעלע?

ער וואָלט איהם נאָך לאַנג געצויגען די אָדערען, ווען ניט דאָס דינסטמיידעל. איהר צעפּאַטעלטער קאָפּ האָר האָט זיך אַרויסגעשטעקט פון דער טונקעלער קיך, ביים איינגאַנג:

בעל־הבית, זאָל איך שוין גרייטען צום טיש?

— גרייט אוי־אוי, גרייט! — האָט איהר לייבע האָרב

*) האלב־פעלצעל.

געענטפערט מיט אַ זיפץ. דאָס זיפצעלע האָט אפּנים געזאָלט הייסען: „וואַרימעס קאָסט טאַקע בלוטיגע געלט, אָבער עסען מוז מען דאָך״... האָט ער דערווייַלע פאַרגעסען פייוקעס „ארבע־כנפות״ און איז אַוועק זיך מכין זיין צו דער סעודה. וואַשען די הענט.

פייוקען איז אַראָפּ אַ שטיין פון האַרצען. געלויבט דער אויבערשטער! אַראָפּגעשלונגען. אָפּגעמאָזעלט. כין דעם פונאַנדערגעריקטען פאָרהאַנגעל האָט איצטער אַרויסגעקוקט דער שווערער קאַסטען מיטן ברוב־שלאָס. גרויס און ברודנע־טונקעל, אויף מאַסיווע הילצערנע רעדלעך, מיט אַ הויכען האָרבאַטען רוקען, ווי ביים בעל־הבית אַליין. איינגאַנצען אַרומגעשלאָגען מיט אייזערנע פאַסען. און פייוקע האָט געטראַכט, אַז ווען מען האָט לייבע האָרב געוואָרגען אויף דעם האָרבאַטען קאַסטען, האָט איהם דער הויקער שטאַרק געמוזט וועה טאָן, אפשר אַ סך שטאַרקער ווי דער האַלז... און געדוכט האָט זיך פייווקען, אַז אַזוי גלאַטיג וועט איהם אָט דער קאַסטען מיט די גוישע משכנות ניט אָפּלויפען; פריהער אָדער שפּעטער... מיט לייבע־האָרבען וועט געשעהן אַן אומגליק, און קומען וועט דער אומגליק פון אָט דעם כמורנעם קאַסטען.

עס זיינען אָנגעקומען זעלדעלע מיט אַ ביכעל אונטערן אָרעם, אַ ביסעלע שעמעוודיג: היימקע, איהר ברודערל, מיט זיינע פּאַמפּעשקע־בעקלעך, ווי ביי זיין מאַמען, און אין מויערעל אין געוואָרען פרעהלעכער. דאָס דינסטמיידעל האָט געגרייט אַן עק פון ברוינעם, אומפריינדלעכען טיש, אויסגעשפּרייט אַ האַנטוכעל, געשטעלט אַ מעסטעלע זאַלץ, אַוועקגעלייגט ברויט, און דער טיש איז אויך געוואָרען אַ ביסעל פרעהליכער.

3

איינס אַזייגער איז אָנגעקומען הערשקע־קאָפּ, דער לעהרער.

און גלייך געגומען מאַכן אַן אָנשטעל, אַז ער רעדט שלעכט אידיש:

— נו, זדראַסטוועטע! טאַקס. דו, זעלדא, נעם די בוך... טאָ יעכט קניזשקו. און דו, קאַק טעבע זוואַט? ניט פאַר־שטעהסט? — פייוועלע? באַראָשאָ. נעם פאַפיר. טאָ יעסט, טעטראַד — — —

מען האָט זיך געזעצט צום „אוראָק" נעהנטער צום פענסטער, ביי אַ קליינעם טישעל. הערשקע קאָפּ האָט אויפ־געעפענט פייווקעס העפט מיט קרומע ווירעס, צום „ריין־שרייבען" און האָט, מיט זעהר אַ שטאָלצער מינע, איבערגעשריבען די אויבער־שטע שורה.

אויפגעשריבען האָט הערשקע דער לעהרער נאָר איין וואָרט, דאכט זיך, אַ? בסך־הכל איין „יע־קאַ־טע־רי־נאָ־סלאַוו". לאָמיך זאָגען, אַז ער האָט דערביי אַ ביסעל געסאָפּעט מיט דער בולבעוואַטע נאָז. און לאָמיך זאָגען, אַז ער האָט דערביי געצויגען זיינע קליינינקע ווענצעלעך אַזוי, אַז מען האָט גע־קענט מיינען, אַז זיי זיינען לכל הפחות אַזוי גדויס ווי ביי אַ זשאַנדאַר... אָבער וואָס טויגען אונז אַלע חכמות, אַז ער האָט דאָס פאָרט איבערגעשריבען זעהר קינציג. און אַלע פערצעהן רוסישע אותיות פון „יעקאַטערינאָסלאַוו" האָבען פונקט פאַרנו־מען די גאַנצע אויבערשטע שורה פון פייווקעס העפט, ניט מעהר און ניט ווייניגער. אפילו איין איבעריגער עקעלע האָט ניט אַרויסגעשטעקט. יעדער אות איז זיך געלעגען אין זיין קרומען קעסטעלע פון ווירעס, ווי אַן ארבעס אין סטרוטשע. היינט דער „גרויסהאַנטיגער" רוסישער „יע"! דער איז זיך גע־שטאַנען אין אָנהויב שורה צוויי שטאָק די הויך, ווי אַ דאָפּעלט איינגעשפּרונגענע ספּרונזשינע. גאָט און לייט האָבען זיך מיט אַזאַ „יע" געמעגט פרייהען.

אויפגעשריבען און מיט אַ קרומען שמייכעלע אונטערגע־רוקט עס פייווקען אונטער דער האַנט. ווי איינער זאָגט: „כ'וואָלט געוועפן אַ בעלן זעהן, צי ס'איז דאָ אַ בשר־ודם אויף דער וועלט, וואַס וועט עס קענען נאָכשרייבען..."

פּיווקע האָט זיך מיט לייב און לעבען אַ נעם געטאָן נאָכמאַכען דעם לעהרערס שורה. נאָר באַלד ווי ער האָט זיך גענומען פלייסען אויסצודרייהען דעם גרויסהאַנטיגען „יע", איז ער, שוין אויפן אָרט, געשרויכעלט געוואָרען. ס'איז ביי איהם אַרויס אַ פאַרזעהעניש, א מין כפיל-קינד מיט אַ צעקוועטשטען וואַסער-קאָפּ און מיט אַ פאַרדרייהטען נאָפּעל. האָט פּיווקע געפּרוּווט כאַפּען מיט דער נאָז, ווי דער לעהרער זיינער, פון סגולה-וועגען... ער האָט געפּרוּווט גריינעפּאַרען דעם שפּיץ-צונג אין דער לינקער באַק און מאַכען מיט איהם אַלערליי דריידלעך, לויטן געשטאַלט פון די רוסישע אותיות. ער האָט זיבּצעהן מאָל פאַר יעדער אות געטונקט די פעדער אין טינט, ווי גאָר אַ וואַשנער שרייבער. נאָר ס'האָט ווייניג וואָס געהאָלפען. כ'מיין, און אַז מען זאָל זיין מיט זיבען הענט און מיט זיבּצן צינגער, וועט מען דען קענען נאָכמאַכען אַזאַ „יעקאַטערינאָסלאַוו", ווי הערשקע דער לעהרער האָט אויסגעצאַצקעט?

דער ווייטערדיגער רוסישער „ק", למשל, איז ביי פּיווקען אַרויסגעקומען ווי אַ טשוואָק מיט צוויי אָנגעשטאָכענע הינטער-פיסלעך פון אַ זשאַבע. דער רוסישער „אַ" — ווי אַ צעבראָכענע איי מיט אַ לאַפּקע און אַ קעפּעל פון אַ פיס-קליאַטע, וואָס האָבען זיך אָקאָרשט דורכגעשטופּט פון ביידע זייטען. דער רוסישער לאַנגער „ר" — ווי אַ קרומער סלופּ פון אַ תליה, וואָס אַ געהאַנגענער אַסטראָזשניק הענגט אויף איהם מיט אונטערגעקאָרטשעטע קניע. דער „וו" — ווי אַ מעוברת-דיגע אידענע, וואָס האָט זיך אויסגעגליטשט און שטרעקט אויס אַ האַנט אויף הינטען, מען זאָל איהר העלפען אויפשטעהן... און אַזוי אַלע איבעריגע אותיות פונם פערצעהן-פּנימדיגען „יעקאַטערינאָסלאַוו". אויסער זייער „שעהנקייט" איז נאָך יעדער אות געלעגען, ביי פּיווקען, אין דער קרומלעכער געווירעטער קעסטעלע, אַזוי „באַקוועם", ווי א בעל-עגלה אין אַ קינדער-וויגעלע. הענט און פיס אין בייטש-שטעקעל זיינען געהאַנגען פון אַלע זייטען, אַז ס'איז געווען גאָטס רחמנות. און נאָך צוויי שורות פון שווערער אַרבייט, מיט די פינגער און מיט דער

צונג, האָט זיך פּיווקע מיאש געווען. ער, פון זיין זייט, האָט געטאָן אַלץ, וואָס אין מענטשלעכע כּוחות איז, כּדי בלייבן טריי דעם געטלעכן אָריגינאַל, ס'הייסט דעם לעהרערס „פּאָטשע־ראָק". אָבער ער זעהט, אַז ס'איז דאָס זעלבע ווי קלעטערן אויף אַ שטופּ־לייטער נאָך דעם טעלערל פון הימעל. אַזאַ „יעקאַטערינאָסלאַוו" ווי הערשקע, זיין לעהרער, וועט ער שוין ניט מאַכן כּל זמן ער וועט לעבן. פאַרפאַלן! האָט ער אַוועקגענומען די פאַרמאַטערטע צונג פון באַק און געלאָזן געהן די פעדער זיינע, ווי אַ לאָשעק אָהן לייצעס. גענומען נייגעריג צוהערן זיך און כאַפּן אַ קוק וואָס עס טהוט זיך אַרום איהם. און זעה — אַ מאָדנע זאַך! די אותיות קומען אַרויס ניט ערגער ווי פריהער; פאַרקעהרט, אַ סך בעסער...

הערשקע־קאָפּ האָט דערווייל מיט גרויס פּרסום איינגע־קנעלט מיט זעלדעלען אַ טשיקאַווע מעשה פון דער רוסישער כרעסטאָמאַטיע:

— באָסאַדיל דיעד רינפּקו — דער זיידע האָט איינגע־זייט אַ ריבעלע. איז אויסגעוואַקסן אַ גרויסע, גאָר אַ גרויסע. איז געקומען דער זיידע אַרויסרייסען זי. שלעפּט ער און שלעפּט, און אַרויסרייסען קען ער ניט.

פּאָזוואַל... — האָט דער זיידע צוגערופען די באָבעלע. די באָבעלע פאַרן זיידעלע, דער זיידעלע פאַרן ריבעלע...

נאָר הערשקע דער לעהרער האָט זיך איינגענומען אין זיין קירבעסעוואַטען קאָפּ, אַז מחמת זיינע טיפע קענטעניש אין רוסיש, רעדט ער שלעכט אידיש. האָט ער בפירוש געדרעהט די טייטשווערטער ווי אַ גר, פאַרביטען לשון זכר אויף נקבה און פאַרקעהרט. דערביי נאָך צוגעמוסרט זעלדעלען, וואָס זי איז אַזוי צעטראָגען. איז עס אַרויסגעקומען ניט בעסער און ניט ערגער, ווי די אותיות פון „יעקאַטערינאָסלאַוו" ביי פּיווקען; אומגעפעהר אַזוי:

— פּאָזוואַל... דאַ—אס... האָט דער באַבקע גירופּט, זנאַ־טשיט, דעם וונוטשקע. דער וונוטשקע פאַר דעם באַבקע. דאַ—אס. דער באַבקע פאַר די דעדקע, זנאַטשיט. קוק ניט מיין נאָז...

וו׳קניגו גליאַדי! (אין בוך קוק!) די דיעדקאַ פאַר דעם רעפּקא א. אַ. וו..

לייבע-האָרב איז שוין געזעסען אַנטקעגען, ביים געדעקטען עק פון גרויסען ברוינעם טיש און געגעסען וואַרימעס. דערווייל האָט ער, אייגענטליך, נאָך נ י ט געגעסען. דערווייל האָט ער סך-הכל געבראָקט ברויט אין אַ שיסעלע באָרשט. פון לאַבען ברויט האָט ער געטרענט המוצקעס. די המוצקעס געשניטען אין לאַנגע פרענטלעך, די פרענטלעך געבראָקט אין פיער-קאַנטיגע שטיקעלעך, אַט פונקט אַזעלכע שטיקעלעך ווי פּיווקעס טאַטע בראָקט פאַר ביעור-חמץ... אָבער לייבע-האָרב האָט זיי געבראָקט מיט גאָר אַן אַנדער היתמדה, אַ סך, אַ סך מעהר, און מיט אַן אַנדער חשבון... אַ בראָקיען און אַ זיפץ, אַ זיפץ און אַ בראָק. זיין אייגען לייב, דאַכט זיך, האָט ער געבראָקט אין דער שיסעלע באָרשט. איבער דער שיסעלע האָט גענומען וואַקסען אַ ברוינע, אַפּעטיטלעכע בערגעל. און לייבע-האָרבס זיפצען זיינען געוואָרען אַלץ זיסער און קירצער.

— עסט געזונט! -- האָט איהם הערשקע זער לעהרער צוגערופען אויף רוסיש, צווישען „באַבקאַ” און „דעדקא” אין דער כרעסטאָמאַטיע, און זשעדנע אַ שלונג געטאָן די צונג.

האָט איהם לייבע האָרב אָפּגעדאַנקט, דערקלערט מיט אַ טרויעריגע מינע, אַז דאָס מוז ער אַזוי בראָקען, ווייל ער האָט „שוואַכע ציינער”, און האָט זיך גענומען איבערגיסען דאָס בערגעלע מיט רויטען באָרשט. מיט אַ צינענע לעפעלע האָט ער געשעפּט דאָס שיטערע רויטקייט פון דער זייט און איבערגעגאָסען דאָס ברוינע, קימעלדיגע בערגעלע איבערן סאַמע שפּיץ. נאָך יעדען איבערגוס איז דאָס בערגעלע אַלץ געזונקען און געזונקען, ביז זי איז אינגאַנצען אונטערגעגאַנגען אין רויטען געקעכץ. און לייבע חאָרב האָט מיט מזל גענומען מישען און אויסזוכען די גוט-צעווייקטע שטיקעלעך, פאַרוואַרפענדיג דערביי דעם קאָפּ אַזוי פאַרגעניגענדיג אין האַלב-געחלשט, פון איין האָרבאַטער פלייצע צו דער אַנדערער, ווי ער וואָלט זיך

געפּיעשטשעט אַנטקעגען דער פּולער שיסעלע: אָט וויל ער יאָ, אָט וויל ער ניט.

פּיוּוקען האָט, פון די אַפּעטיטלעכע הכנות, גענומען ציהען דאָס האַרץ. ער אַליין איז געווען פאַר וואַרימעס. ס'האָבען זיך איהם שטאַרק גענומען גלוסטען פּיערקאַנטיגע שטיקעלעך ברויט מיט פליישיגען באָרשט. דוקא פּיער-קאַנטיגע. געוואַלד, פאַר-וואָס האַלט ער אין דערהיים פון איילען און כאַפּען און פון נאַשען? אָט ווי מען דאַרף עסען אויף דער וועלט!

ער גיט אַ קוק, וואו עס האַלט ביי איהם מיט „יעקאַטע-רינאָסלאַוו" — וואו, וואָס, ווען? ביזן סוף איז נאָך זעהר ווייט. בסך-הכל האָט ער ערשט נאָכגעשריבען דריי שורות. פון האַרץ-ציהעניש האָט ער געגעבען אַ דרעה אויס אַ גרויסהאַנטיגען „יע". אָנשטאָט צוויי שטאָק „ספּרונגדזשינע" זיינען איהם אַרויס-געשפּרינגען גאַנצע דריי... האָט ער זיך אַליין דערשראָקען און גענומען פלייסען זיך פון דאָס ניי.

לייבע־האָרב בענשט

1

לייבע־האָרב האָט נאָך אַלץ געַנישטערט אין דער שיסעלע באָרשט די אָנגעוויקטע ביעור־חמץ־שטיקעלעך; און הערשקע דער לעהרער האָט איהם געהאַלטען אין איין באַווייזען, אַז ער נעהמט ניט קיין אומזיסט געלט, ווייל ער האָט געקנעלט מיט זעלדעלען מיט גרויס פרכום, געזונגען ווי אַ מאַרשעלאָק, בשעת די מחותנים עסען די גאָלדענע יויך.

— פּאָזוואַל ווניצקאַ זוצקו!... — האָט הערשקע אַרויס־געשריען מיט אַ קוויטש, באַגייסטערט פון דער הויכער רוסישער מליצה. און בכיוון גלייך פּאַרטייטשט מיט אַ שלעכטען אידיש, כדי דער בעל־הבית זאָל דערפון באַגרייפען זיין טיפע קענטע־ניש אין רוסיש; — האָט, זנאַטשיט, „דער" ווגוצקע גערופען „די" הינטעל. הינטעל פאַר ווגוצקאַ, ווגוצקאָ פאַר „דעב" באַבקע, באַבקע פאַר „דער" דיעדקאַ, דיעדקאַ — זיידע זנאַטשיט, פאַרן ריבען...

פון הערען אַליין האָט שוין פייווקע געקענט אויסוועניג די גאַנצע פאַרוויקעלטע מעשה. אויך מיר אַ זאַך! ער געדענקט אויסוועניג אַ ביסעל שענערע מעשיות פון חומש און פון „שוואַרבע". וואָס קוועלט ער אַזוי אָן, דער קלוגער לעהרער זיינער, פון דעם „דעדקאַ" מיט דער „רעפּקאַ". ער האָט אַפנים קיינמאָל ניט געלערענט אין חדר... זאָל ער בעסער איבערלייענען,

דער קירבעס, די געשיכטע פון דוד-המלך מיט בת-שבען! ס'אין אַ סך טשיקאַווער... און וואָס פאַר אַ ספּאָדיק דרעהען זיי אידישע קינדער, אָט די גויעשקע שרייבער פון כרעסטאָמאַטיעס! זיי מיינען אַפּנים, אַז ער, פּייווקע, און זעלדעלע, זיין הברטע, זיינען גאָר נשקשהדיגע נאַראָנים. צי אָט אַזוי רייסט מען אַ ריבען?... אַ ריבען רייסט מען גאָר אַנדערש. מען דאַרף ניט האָבען ניט די באָבען, ניט דעם איינ־קעל, ניט דעם הונט... חס ושלום הינט! וואָס פאַראַ הינט! אָהן הינט הויבט זיך ביי גוים ניט אָן. אַ סך גלייכער קיינער זאָל דערביי ניט זיין. וויל ריבען וואַקסען, בטבע, אין דעם שאָרניקס גאָרטען, באַלד נאָך דער פוסטער בייט, וואָס גרענעצט אָפּ זייער אייגענעם גאָרטען און דעם שכנס. די מאַמע זיינע, מוהמע-פייגע, לאָזט ניט זייען קיין ריבען. זי האַלט ניט פון ריבען. ריבען, זאָגט זי, איז בויכווייטאָג... דער שאָרניק האַלט אָבער גראָד יאָ פון ריבען. אַ געזונט צו איהם! גנבעט מען זיך אַריבער איבער דער פוסטער בייט, מען שטרעקט אויס אַ האַנט און מען טאַפּט אָן אַ געדיכטע טשופּרינע פון אַ ריבען. די ריבען אַליין זיצט זיך אַזוי ברייטלעך, האַלב-נאַקעט און בלוי... ווי אַ שיקסע וואָס באָדט זיך שוין צו לאַנג און שעמט זיך אַרויסצוגעהן... פריהרט זי און זיצט אין דער פייכטער ערד ביז די זאַפּטיקע פּלייצעס איהרע. גיט מען זי אַ נעהם אָן פאַר איהרע גרינע קודלעס ביים סאַמע לייב. בייסט זי זיך אַ ביסעל, די ריבען, זי שטעכט זיך הייסט דאָס. אָבער, נישקשה, עס לוינט! ציהט מען זי אַרויס, מיט איין ריס, אַ קיילעכדיגע און אַ מגושמדיגע. זי איז מוראדיג שווער, זי איז באַהאַנגען מיט שוואַרצע שטיקער ערד, מיט אַ לאַנגען בלאַסען עק. זי מיינט אַפּנים אָפּצושרעקען... גיט מען זי אַ גוטען טרייסעל און אַ שלאָג אָפּ די ערד. ווערט זי באַלד לייכטער. לאָזט זיך איבערבעטען און בלייבט הענגען אין האַנט אַ פלאַכע און אַ נאַקעטע, אַ קאַלטינקע און אַ געשמאַקע. נעהמט מען זי שיילען מיט אַ מעסערל. פּאַסענווייז. איהר פרישע הויט איז דיק און ווייס און בויגיק ווי אַ גוטגעגערבטער פאַרמעט. באַווייזט זיך איהר „פליישׂ“ — די אמתע

זאַפטיגע לייב פון ריבען, פעסט ווי מירמעלשטיין און זיס ווי צוקער, מיט אַ פיינער ביטערקייט פון אויסגעוועפטען כריין... שניידט מען אַרויס אַ רעכטען שטיק און מען גיט אַ ביס אַריין, אִז—אַ?... מען רייסט פאַר אַן אויער?

אַנשטאָט אַ ווייסען שטיק ריבען, דערזעהט גאָר פאַר זיך פייהקע אַ בולבעיואַטע נאָז, הערשקע דעם לעהרערס נאָז. אונטער איהר — קליינעטשקע ווענצעלעך מיט געלבע פאַרשפירעטע צייהן.

— טי טשטאָ עטאָ? — טיקעט איהם אין העפט אַריין אַ פינגער מיט אַן אָפּגעגריזשעטען נאָגעל. הערשקע קאָפּס פינגער.

פייוקע גיט אַ קוק: אַי-אַי! אַנשטאָט דעם דריי-רוקענדיגען רוסישען „טע" האָט ער אַוועקגעלייגט דריי קיילעכדיגע רעדער, איין ראָד האַרט ביי דער צווייטער. זיי זעהען אויס ווי דריי אָפּגעשיילטע ריבעלעך... פון וואַנען האָבען זיי זיך גענומען אין מיטען „יעקאַטערינאָסלאַוו"?... ער פינטעלט מיט די אויגען און קען דאָס גאָרניט פאַרשטעהן. ער גיט אַ קוק אויף זעלדעלען — זי ציהט די פלייצעלעס און איז, ווייזט אויס, זעהר צופרידען, וואָס מען האָט זי געלאָזען אַ מינוט צורוה מיט איינקנעלען די „רעפּקאַ" מיטן „דיעדקאַ" מיט זיין גאַנצער משפּחה. זי האָט זיך גאָר דערקוויקט פון פייוקעס פאַרלעגענהייט, פון זיין געריסענעם אויער.

— וואַרט, וואַרט, — טראַכט ער ביי זיך מיט ביטערניש, — מען וועט שוין זעהן ווי דו וועסט שרייבען אַ האַלבע שעה נאָכאַנאַנד איין פאַסקודנעם וואָרט, וואָס פאַרנעהמט אַ גאַנצע שורה...

און פייוקע באַשליסט פעסט, איינמאָל פאַר אַלעמאָל, אַצינד וועט ער שוין שרייבען גאָר ווי מען באַדאַרף. ער מוז באַווייזען: אַז ער וויל קען ער.

נאָר ווי אַזוי זאָל ער דאָס דערווייזען? אַז לייבע האָרבען דערלאַנגט מען גאָר קעלבערנע געבראָטענס, רויט-איינגעפּרייעט, מיט בולבעכלעך און מיט ציבעלקעלעך. און אין אַ גלעזערנע

טעלערעל דערלאַנגט מען איהם געריבענעם כריין מיט בורי־
קעס־ראָסעל. און ער, פּיווקע, דאַרף גאָר שרייבען און ווידער
אַמאָל שרייבען אַזאַ לאַנגען און נאַרישען וואָרט, אויסשטעלען
גאַנצע ראָטעס פון קרומע אין גלייכע פּלעקענער. און דאָס
זאָל הייסען „לערנען זיך רוסיש"...

און גלאַט... וואָס פאַר אַן עסען בייטאָג געבראָטענס! גע־
בראָטענס עסט מען צו וועטשערע. ניין, וואָס אַ הערב מיט
„סמאַכנע ציינער" פאַרגינט זיך, — פאַרגינט זיך ניט קיין
מענש אויף דער וועלט.

און לייבע־הערב, פונקט ווי ער וואָלט געטראָפען פּיווי־
קעס געדאַנקען, נעהמט זיך פּ׳ רעכטפערטען וואָס ער איז אַזאַ
אויסברענגער, ניט פאַר הערשקע דעם לעהרער, ניט פאַר זיך
אַליין:

— אָט... אונזער „פּערסיל" האָט דאָס מיר אָנגעזאָגט,
ניט עסען קיין „פליים" צו „וועטשערע"... חס־וחלילה!

— דאַ, דאַ! — שאָקעלט איהם צו הערשקע פון קליי־
נעם טישעל, און שלינגט שיער די צונג ניט אַראָפּ.

דער פּראָצענטניק האָט זיך צעזיפצט. מיט אַ מינע פון אַ
נעבעכקע האָט ער געגומען אָנשטעכען מיט'ן גאָפּעל דאָס גע־
בראָטענס, טונקען אין בוריקעס־כריין און טראָגען צום מויל.
נאָר מיט אַמאָל האָט ער אָבגעלאָזען זיין גאָפּעלע, אַרויסגע־
צויגען מיט די פינגער אַ ווייכע, באַפלייטשטע ביינדעל און זיך
צעשאָקעלט איבער איהר מיט זיין אָבגעקראָכענער יאַרמעלקעלע.
אַ גרויסע רחמנות האָט זיך צעגאָסען איבער זיין זשעדנעם,
באַרבערדעלטען פּנים. די מאַטע פוסטקייט פון די אויגען, אונ־
טער די שווערע ברעמען איז פאַרלאָפען מיט טרעהרען. מיט טרעה־
רען פון כריין, צי גלאַט אַזוי טרעהרען? שווער געווען צו טרע־
פען. ער האָט גענומען ריידען צו דער זאַפטיגער ביינדעל מיט
א האַרציגען קול פון קינות. ס'האָט זיך אָבער געהערט אין
דעם קול אַ מאָדנער וואוילטאָג, אַ זיסקייט פון אַ בפיון־גע־
רייצטען אַפּעטיט:

— נעבעך אַ קעלבעלע... אַ קעלבעלע נעבעך... נעכטען

„אפסר” נײַך געלעבט... אַ קעלבעלע. אָט אַזוי איז אַ „מענטש” אויך — האָט לײבע הרב אַראָפּגענומען זיך אַ מוסר, און, אַגב, גוט אַרײַנגעשרויפט דעם גוטען שטיקעל פלייש אין כריין אַרײַן — אַ „מענטש” אויך... היינט לעבט ער, און מאָרגען —

דאָ האָט ר׳ לייבע אויפגעעפענט אַ פּיסק מיט „סוואַכע צײַנער”, אַז פּייוקען איז אַ דורך אַ פּראָסט דורכ׳ן רוקען. די ווייכע ביינדעלע מיט איהר פלייש און כריין זיינען דאָרטען פאַרשוואונדען געוואָרען. די אַלטע באַקען האָבען שווער גע־אַרבייט. צו ווייניג אָרט געווען פאַר אַזאַ ביסען. די שאַרפ־קייט פון כריין האָט, אַפּנים, אַ זעץ געטאָן אין נעזעלע, ווייל ר׳ לייבע האָט גענומען כאָפּען און טשמאָקען און ציהען אין זיך די לופט, כדי אָפּצוקיהלען דאָס ביטערניש. ער האָט דערביי זיס און דערשטיקט געזיפצט, באַוועגט די ברעמען אַרויף און אַראָפּ, דאָ מאַכט ער פאַרוואונדערטע אויגען, דאָ בייזערט ער זיי אָן; איין אויג טרעהרט און שליסט זיך, די צווייטע עפענט זיך מיט אַ מין ממזרישן שפּאָס. ער האָט אַזוי לאַנג געביטען זיינע מינעס ביז גאָט האָט געהאָלפען, ר׳ לייבע האָט גובר געווען אַלע אָנשטרענגונגען, אַלע שטרויכלענישען פון כריין און פון ביינ־דעלע, שוין אַראָפּגעשלונגען; און פּנים באַרג רחמנות און גריםאַסען איז אַרויסגעשוואומען דער סוף פון דעם אָנגעהויבע־נעם געדאַנק, ווי אַ פּיפּס פון אַ פּיסקליאָניק איז עס אַרויס־געשוואומען:

— „סטאַרבט” ער...

נאָר אַזאַ לאַנגען „פאָרטזעצונג קומט” וואָלט אַן אַנדערער גאָר ניט פאַרשטאַנען וועגען וואָס דאָ רעדט זיך. וואָס שטאַרבט, ווען שטאַרבט? און ווער איז דער „ער”?... אָבער פּייוקע האָט געהאַלטען קאָפּ. ער האָט באַלד תופס געווען ווער עס שטאַרבט. שטאַרבען שטאַרבט דער „מענטש”, וואָס איז געגליכען צו אַ שטיקעל געבראָטענס פון אַ קעלבעלע, וואָס לייבע־הרב האָט אָקאָרשט אויפגעגעסען מיט כריין. יאָ, שטאַרבט ער... ער איז גערעכט, דער הרב: מען מוז עסען קעלבעלעך און רחמנות האָבען אויף זיי, מען דאַרף בעהמען פּראָצענט און קרעכצען,

האָבען אזא קראַסאָוויצע אַ ווייב ווי בת-שבע און זיפּצען... אָבער — הערשקע קאָפּ וועט דען לאָזען צוהערען זיך צו ר' לייבען, עפּעס אָפּלערנען זיך פון איהם? אַז אָט האָט ער זיך פונאַנדערגעוויגט, דער טיפּש, ווי אַ חנוכה-דריידעל, וואָס האַלט ביים אַנידערפאַלען, ער שלינגט די משפחה פון דעם „דיעד־קאָ", ווי די „עשרת-בני-המן" בשעת מען לייענט די מגילה:

— מיטקאַ זאַ מאַשקו... ס'מייזעלע פאַר ס'קעצעלע, ס'קעצעלע פאַרן הינטעלע, ס'הינטעלע פאַר דער איינקעלע, ס'איינקעלע פאַר דער באָבעלע, די באָבעלע פאַרן זיידעלע —

— אי וויטיאַגולי רעפּו!... — פאַרענדיגט הערשקע מיט אַ שאַל פון נצחון. אַ גדולה אויף זיין קירבעסעוואַטען קאָפּ! אַ גליק האָט געטראָפען זיין עובר-בטלען זיידקען. מען האָט דאָך טאַקי אויסגעריסען, מיט מזל, די ריבען!...

צו אויספיהלען אַ גאַנצע זייט מיט „יעקאַטערינאָסלאַוו", זיינען נאָך פייווקען געבליבען צו דערשרייבען גאַנצע צוויי שורות. אָבער הערשקע דער לעהרער האָט ביי איהם אַרויסגעריסען די העפט פון אונטער דער האַנט. אַ ווײַלע האָט ער געשאָקעלט איבער פייווקעס קאָטשערעס מיט זיין קירבעס-קאָפּ און מיט זיין אָנגעשוואָלענער, צעקאַלופּעטער נאָז. און ערשט דערנאָך אַוועקגעלעגט זיין מיינונג, אין טיף-רוסיש:

— בודיעש טרובי טשיסטיט, בודיעש!... (וועסט קעהרען די קוימענס, וועסט קעהרען!).

פייווקע האָט ניט פאַרשטאַנען פאַרוואָס וועט ער דאָ מוזען ווערען דוקא אַ קוימענקעהרער. איז דען, באמת, אַ יושר, אַז אַלע וואָס שרייבען-נאָך שלעכט „יעקאַטערינאָסלאַוו" זאָלען קעהרען די קוימענס? און ווער איז דאָ שולדיג? ווער האָט דעם האָרבול געבעטען אַוועקזעצען זיך אַנטקעגען, טשמאָקען זיין „קעלבעלע" און ציהען די עצמות? וויפיעל מאָל האָט הערשקע-קאָפּ אַליין די צונג שיער ניט אַראָפּגעשלונגען?... קעהרען די קוימענס איז זעהר אַ מיאוסע פרנסה... און צוריקריידענדיג — אָנשרעקען חברה אין חדר וואָלט גאָר ניט אַזוי שלעכט געווען. למשל, ער, פייווקע, זאָל אַריינקומען אין חדר אין מיטען

לערנען חומש מיט רשי׳ אויסגעשמירט אין סאַזשע ווי אַ רוח, אין גאַרטעל אַ פּלעדערוויש, איבערן פּלייצע פֿאַרוואָרפֿען אַ שטריק מיט אַ בעזים מיט אַן אייזערנעם צעהנפונט. די צייהנער און די אויגען גלאַנצען. כּדי צו מאַכען נאָך אַ שטאַרקערען רושם, האָלט גאָר גוט געווען צו קייען דערביי אַ שטיק פּרישען צוואָרען... — „האַ, וואָס איז דאָס? ווער איז דאָס?״ — דערשרעקט זיך דער רבי. און ער, פּייוקע, גלאַנצט מיט די אויגען־ווייסלעך, אונטער דעם פּאַרסאַזשעטען שטערען, און קייט צוואָרען...

— „בערי קניזשקו!״ — גיט אויף איהם הערשקע־קאָפּ אַ געשריי און וועקט איהם אויף פֿון זיינע זיסע חלומות.

2

אַצינד האָבען זיך די ראָלען געביטען: זעלדעלע שרייבט נאָך, אין איהר העפט, גאָר אַ שפּאָגעל נייע שורה: „יעקאַטערינאָסלאַוו״, און פּייוקע לערענט אין ביכעל זעהר אַ טשיקאַווע מעשה: „א מעשה מיט אַ זיידעלע און מיט אַ ריבעלע״. גאָר אַמאָל אין אַ נאָווינע! ס׳האָבען איהם אַזש גענומען שווינדלען פֿאַר די אויגען באָבעלעך מיט זיידעלעך, איניקלעך און הינטעלעך, קעצעלעך און מייזעלעך. און אַלע — אַזעלכע קליינינקע, לעקישעוואַטע. אַלע האַלטען ריבעלעך אין די הענט, אָדער צווישען די לאַפּקעס, און טאַנצען אַ האָפּקע... אין הערשקע־קאָפּ הייסט נאָך קוקען אין ביכעל, לייענען וואָרט ביי וואָרט און פּאַרטייטשען... נאָר אַזוי ווי פּייוקע קען שוין אַלץ אויף אויסווענדיג, און קיין גרויסען שכל דאַרף מען דערביי אויך ניט האָבען, לאָזט ער געהן די צונג צווישען די שורות, ווי ער האָט פֿריהער געלאָזען געהן די פֿעדער צווישען די רוסישע אותיות. און געלויבט איז דער אויבערשטער! סע געהט פֿון זיך אַליין....

אין מיטען די חידושים מיט דער איינגעשפּאַרטער „רעפּקאַ״

איז אַרויסגעשוואומען לייבע־האָרבס סמכדיגער קילכעל:

— אַי, על נהרות בבל „סם יסבנו"...

ער האָט געבענטשט מיט פאַרמאַכטע אויגען. די געדיכטע ברעמען האָבן זיי באַשאָטענט אין צוגעגעבען דעם הויקער־פּנים אַ מאָדנע פינסטערקייט. אין זיין פרייוויליגער בלינדקייט האָט זיך לייבע־האָרב געקעמט די סיווע באָרד זיינע מיט אַ האַנט צעשפרייטע פינגער־לעך. דערטאַפּט אַ ברעקעל — האָט ער עס פאַוואָליע אַוועקגעלעגט אויפן טיש און געקוועטשט מיט די הויקערדיגע פּלייצעס, ווי איינער זאָגט: „אַ געוואַלד, וויפיעל ברויט עס געהט אין ניוועץ ביים עסען"...

— אַי, זכור ד' לבני אדום האומרים ערו ערו... בת־בבל „הסדודה"...

נאָר ס'איז ניט באַשערט געווען לייבע־האָרבן ער זאָל רוהיג אָפּבענטשען און גוט פאַרדייען. דאָס קעלבעלע, וואָס האָט ערשט נעכטען געלעבט און וואָס אַ מענש איז געגליכען צו איהר. וואָרום די טהיר, אין איינגאַנג, האָט זיך שעמעוודיג אויפגעמאַכט און גיטקע די קרעמערקע, אַ קורצינקע אַלמנהלע, האָט זיך אַריינגעקייקעלט אין דער טונקעלקייט פון מויערעל, ווי אַ קנויל פון שלומפּערס און פון אָבגעטראָגענע פּאַטשיי־לעס. זי איז געבליבען שטעהן אַ צעשראָקענע אַנטקעגען לייבע־האָרבען. געוואָלט עפּעס צָנהויבען טענהן. אָבער לייבע־האָרב האָט זיך אָפּגעשטעלט. אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט:

— נו, אָ! נו!... מלך העולם...

ס'הייסט: איצטער איז ער פאַרנומען מיט גאָט און קען זיך ניט אָפּגעבען מיט מענשען.

האָט זיך גיטקע די אַלמנה צוריקגעהאַלטען. אָבער באַלד האָט זי זיך מיישב געווען, אַז אַצינד איז אַ שעת־הכושר, די רעכטע צייט פון ווייכמאַכען לייבע־האָרבס הארץ. ר' לייבע האָט דאָך אָקאָרשט אָפּגעגעסען און ס'איז איהם מסתמא גוט אויף דער נשמה, וועט ער רחמנות האָבען.

האָט זי אַרויסגעצויגען ביידע אָנגעפרוירענע הענטלעך

פֿין אונטער דער פֿאַטשיילע אין געגומען טענהן מיט זיי און און מיט איהר מיילכעל, בעטען זיך ווי ביי אַ גזלן:

— סטייטש ר' לייבע, ווי אַזוי טוט איהר דאָס מיר אָפּ אַזאַ זאַך? ווי אַזוי האָט איהר עס קיין רחמנות ניט אויף מיי־נע דריי יתומים? איהר לאָזט מיר אָפּשרייבען מין ביטעל בעט־געוואַנט און מיין ביסעל סחורה אין קרעמעל... פֿאַר וואָס, פֿאַר ווען?...

ענטפֿערט איהר לייבע־האָרב מיט אַ שמייכעלע, שאָק־קלענדיג איף איהר גאָר פֿאָטערלעך מיט דער יאַרמולקע:

— בעבור שמו הגדול כי הוא אל זן ומפֿרנס?... אשר ברא כע־כע כאמור! פּותח. ידיך. ומשביע... ברוך אתה ד'...

ס'הייסט: איך האָב נישט קיין רחמנות? געטראָפֿען דעם ריכטיגען מענשען! כ'האָב, דאַכט זיך, געוואַרט און געוואַרט. אָבער, כ'מיין...

פֿאַרשטעהט גיטקע די אַלמנה גלייך וואָס ער מיינט, און טענהט אין איהם אַריין:

— און אַז ס'האָט זיך אַביסעלע פֿאַרצויגען איז וואָס? כ'האָב אייך געצאָהלט וואָכער־געלט מיט „פּריצענט", יעדינקע וואָך דאַכט זיך... באשר מיין חדר יונגעל איז קראַנק געוואָרען אויף שקאַרלאַטין...

צעפֿיהרט לייבע־האָרב מיט די הענט און גלאָצט מיט די אויגען:

— אַי, נודה לך ד' אלהינו...

ס'הייסט, ס'אַ גאָט־זאַך, וואָס זאָל מען טאָן?

קלאָגט זיך פֿאַר איהם ווייטער גיטקע די אַלמנה:

— דער אַפּטייקער האָט ביי מיר צוגענומען וואו אַ קאָ־פּיקע מזומן, און דער געשמאַקער פֿערשעל אונזערער, איהר קענט דאָך איהם...

גיט לייבע־האָרב אַ מאַך מיט די ברעמען און אַ הויב אַ פֿינגער:

— מכל צרותנו!... ונא אל תצריכנו!...

ס'הייסט: אויב איך קען זיי! הלואי זאָל מען בעסער ניט דאַרפען אָנקומען צו זיי!...

מיינט גיטקע די אלמנה, אַז לייבע־האָרבס האַרץ ווערט ווייכער און סע געהט אויף אַ דרך. נעהמט זי אָן גלייך דעם אָקס פאַר די הערנער:

— און כ'מיין, ר' לייבע, איהר ווייסט דאָך... וויפיעל וואָכען האָב איך דאָס דורכגעלאָזען? אַ פאָר וואָכען דאָרטען... איז מען דאָך אידען...

וואונדערט זיך לייבע-האָרב: אבינו מלכנו אדירנו? —
ס'הייסט: נאָר אַ פאָר וואָכען? — המלך, אָה, הטוב והמטיב!...
ס'הייסט: גוט! מ'עט באַלד זעהן.

כאַפּט ער אַרויס אַ ביכעלע פון בוזעם, מישט אויף און ציילט איהר, בענטשענדיג, אויף אַלע צעהן פינגער:

— הוא היטיב לנו. — און פאַרבויגט איין פינגער. הוא מטיב לנו — צוויי פינגער. הוא ייטיב לנו — איז דריי. הוא גמלנו, הוא גומלנו הוא יגמלנו -- נאָך דריי פינגער. צוזאַמען זעקס. נו, ל ח ן, ו ל ח ס ד, ו ל ר ח מ י ם, ו ל ר ו ח — איז צעהן. נו, ה צ ל ח ה, נאָך איין וואָך און אַ סוף. בסך־הכל עלף... עלף פינגער.

— נו זעהט איהר דאָך! — פאַרטייטשט גיטקע. — עלף וואָכען, געלויבט דער אויבערשטער, געצאָהלט מיט „פריצענס".

שטעלט אָבער לייבע־האָרב צוריק אויף אַלע פינגער און ציילט, שאָקעלט מיטן קאָפּ אויף נ י ט ג ע צ אָ ל ט, און בענטשט ווייטער:

— פרנסה... איז ניט. וכלכלה... ניט, ורחמים — „לא מיט אַן אלף". וחיים... — אַ בעכטיגער טאָג! ושלום — ווייטער ניט. וכל טוב — בלאָטע. ומכל טוב — אויך ניט. המ? בסך־הכל זיבען וואָכען אַ קאָפּיקע ניט אַריינגעטראָגען. הרחמן הוא ישתבח, כע-כע, לדור דורים! און דאָס הייסט ביי איהר: אַ פ אָ ר ו ו אָ כ ע ן"... אָה, אָה! לעד ועולמי-עולמים... מען זאָל איהם בעסער ניט דולען דעם קאָפּ...

פאַלט ביי זיך גיטקע די אַלמנהלע אַראָפּ. עס שטיקט איהר אין האַלז:

— מע פאַרדינט דאָך, ר׳ לייבע, באַלד וועט זיין דער ווינטער-יאַריד וועט מען לייזען... נישקשה, ער קען איהר נאָך אָפּוואַרטען אַ וועלכענע זעקס... מיינט זי: פ י ע ר וואָכען... מיינט זי.

ווערט שוין לייבע-האָרב אַ ביסעלע אין כעס:

— הרחמן הוא, ישלח לנו את אליהו הנביא?... ס׳הייסט נאָך אַ חודש וואַרטען? מעהר גאָרנישט? כמו שברך את אבותינו אברהם יצחק ויעקב!... מיינע שונאים זאָלען אַזוי לעבען!

— ר׳ לייבע, — כליפּעט גיטקע, — דאָס רעדט איהר נאָר אַזוי... איהר זענט דאָך גאָרניט אַזאַ שלעכטער, — חנפעט זי איהם אַביסעל אונטער.

ענטפערט אָפּ לייבע-האָרב און וואַרפט טוט ער דעם קאָפּ אויף רעכטס און אויף לינקס:

— בכל מכל כל... כן יברך אותנו כלנו יחד... ס׳הייסט: זאָל איהם שוין גאָט אַזוי העלפען, ווי מען וועט איהר פאַרקויפען ביז אַ פּאָדישקע. און וואַרטען מעהר — וועט ער נ י ט...

— זענט איהר דאָך טאַקי אַ רוצח! — צעקוויטשעט זיך גיטקע די אַלמנה, — אַ רשע! אַ שטיינערנע האַרץ!

פאַרקרימט זיך לייבע-האָרבס פּנים ווי פון אַ זויערס, און ער שרייט אויף איהר צוריק, פאָכענדיג מיט ביידע הענט:

— ממרום ילמדו עליו! ועלינו זכות!... ס׳הייסט: פאַרמאַכט אייער פּיסק און געהט אייך געזונטערהייט!

און, קוועטשענדיג מיט די האָרבאַטע פּלייצעס, פאַרענדיגט ער אַביסעל שטילער:

— ונשא ברכה מאת ד׳, נאַ-נאַ, וצדקה מאלהי ישענו. מ׳נאַ! ס׳הייסט: ער האָט שוין געזעהען אויף זיין לעבען אַ רעכט ביסעל צוצעפּעניש, נאָר אַזאַ אָנשיקעניש, ווי גיטקע די קורצע, האָט ער נאָך ניט געזעהן...

— מיאוסער איד איינער, — שרייט גיטקע, — כ׳וועל לויפען צו מענשען, וועל איך, זאָל שטאָט וויסען!...

שטרעקט איהר לייבע־האָרב אויס אַ פייג איבערן טיש און שלאָגט איהר איבער מיט האַרץ:

— מגדיל ישועות מלכו! ועושה חסד למשיחו!...

ס'הייסט: נאַט אייך גאָר א גרויסען פייג! און אַרויס פון שטוב!

גיטקע די קרעמערקע לויפט אַרויס מיט אַ געוויין. און לייבע־האָרב איז ניט מפסיק. ער פאַרמאַכט די אויגען און פאַר־בייסט מיט כוונה אין מיט טיפע זיפצעלעך דעם סוף פון בענ־שען, וואָס מען האָט איהם אַזוי מיאוס געשטערט:

— אַי, יראו את ד' „קדושיו", אַך־אַך־אַך, כי אין מחסר ליראיו...

פאַר פייווקען איז דאָס געווען אַ שטיקעל טריאַטער, ס'האָט אביסעל צעשטרייט, אָפגעפרישט די נודאָטע פון „או־ראָק". נאָר זעלדעלע איז אַביסעל צעשראָקען... הערשקע־קאָפּ, דער לעהרער איז עפּעס אויך ניט מיט אַלעמען; ער קוקט ניט מעהר צום בעל־הבית. ער קאָלופּעט זיך נאָר די נאָז, ער וואַרפט זיך פון זעלדעלעס העפט צו פייווקעס כרעסטאָמאַטיע און פאַר־קעהרט. ער קוקט אויפן זייגער און זאָגט: „דאַ־אַס!..." זעלדע־לע פאַרענדיגט די לעצטע שורה פון „יעקאַטערינאָסלאַוו" און ער, פייווקע — די לעצטע שורה פון דער הויך־אינטערעסאַנ־טער מעשה מיט דער ריבען. גיט פלוצלינג דער לעהרער א רעווע מיט נצחון:

— אי וויטיאַנולי רעפּו!... און זיי האָבען אַרויסגעריסען די ריבען!

דאָס איז שוין דער צווייטער נצחון, וואָס הערשקע־קאָפּ האָט היינט אָפּגעהאַלטען איבער דעם „דיעדקאַס" ריבען, אין איין איינציגער שעה.

נאָר געלויבט איז דער אויבערשטער! ער פאַרמאַכט שוין דעם רוסישען ביכעל. ער זאָגט אָן, וואָס מען האָט צו טאָן אין דער היים, ביז מאָרגען... און „דאָסווידאַניע!".

די „ערשטע לעקציע" אין לייבע־האָרבס מויערעל האָט זיך געענדיגט.

חידושים פון יריד

1

„טראָיצע“, נאָך שבועות־צייט, איז אין שקלאָוו אַ גרויסער יאַריד. עס פאָהרען זיך צוזאַמען גוים פון אלע אַרומיגע דערפער, מיט בהמות, מיט אויסגעוואַקסענע קעלבלעך, מיט פלאַקס, מיט חזיר־האָר, מיט רויע פעלכלעך און מיט רעשטלעך פון פאַר־אַ־יאָהריגען שניט. עס רייטען אָן ציגיינער מיט פערד. קאַצאַפּעס פון „ראַשעי“ קומען אָן מיט צוקערלעך, מיט בלייערנע צאַצקעס, מיט הילצערנע קוקלעס, מיט קאָלירטע קאָפּטיכלעך. שטאָט־אירעלעך לויפען אַרום פאַרשמייעט. די קרעמער גאַרטלען זיך אונטער, נעהמען אַוועק פון שטוב וואו אַ פרייע האַנט. און אָנגעפאָהרענע, אומבאַקאַנטע וואוילע־יונגען, אין שטיוועל מיט כאָליאַוועס, מיט פאַרבּרענטע פּנימער, שטעלען אויף לאַנגע פּאַלאַטקעס און וואַרפען אַהין אָן גאַנצע וועגענער מיט שעפּסענע פעלצען, מיט גראָבע וואָלענע שטאָפען, לייכטע דייטשישע אַקעראַייזענס, שווערע רוסישע העק און סערפען — סחורות פאַרן דאָרפישען עולם. עס קאָכט און עס רעשט דריי טעג נאָכאַנאַנד. און איבערן גאַנצען הו־האַ שטעהט אַ ווארעמע פאַרע פון מענשען־שווייס און בהמות. ניטאָ קיין פרייער בּרונים אין מאַרק און אין די נאָהענטע גאַסען. אַרום אַלע בּרונימער שטעהען גאַנצע מחנות מיט פערד און ציהען דאָס קיהלע וואַסער פון די עמערס, מיט די שפּיצען פערדישע

ליפען, ווי דורך שטרויעלעך... בעלי־בתים געפינען, די
יאַריד־טעג, אין טיי אָפּגעקאָכטע קערנדלעך האָבער... און קרי·
מען זיך. דער שמש, דער רב און דער גבאי פון אַ סך בתי־
מדרשים דאַווגען מנחה פאַר זיך. שווער צוזאַמענצונעהמען אַ
מנין אידען. דערפאַר אָבער זיינען די האַליאָפּלעס פון די אָנ־
געפאָהרענע וועגענער, אין גרויסען מאַרק, אויפגעהויבען צום
הימעל — אַ גאַנצער וואַלד פון הילצערנע אָרעמס. זיי בעטען,
דאַכט זיך, אַנשטאָט די פאַרהאַעווטע מענשען, צו גאָט פאַר
אידען און פאַר גוים, ער זאָל זיי אַלעמען געבען אַ גוטען
יאַריד, אַ יאַריד פון פרנסה און הצלחה...

פעטער אורים געשעפטען געהערען זיך מיט שקלאָווער
יאַריד ניט אָן. דערפאַר איז ער, טראָיצע־צייט, כמעט קיינמאָל,
ניטאָ אין דער היים. ער פאָהרט אַרום מיטן פאַרעכאָד איבער
אַלע שטעט צווישען מאָהליוו און קיעוו און קויפט אויף זיי־
נע מציאות — אַלטע בראָנזען, אויסגענייטע בראָקאַטען, זיל·
בער ברוכוואַרג, טאָמער מאַכען זיך גוטע שטיינער, אַלטע צי־
רונג געפאַסט מיט „ראָזען", מיט מילכיגע אָפּאַלען, מיט פלאַכ־
טירקיזען — האַנדעלט ער אויך איין. ער האָט פאַר דעם זיי·
נע שטענדיגע קונים אין „ראשעי", דער עיקר — אויפן ניז־
נער יאַריד, פאַר ראש השנה.

דאָס מאָל איז פעטער אורי אויך געווען אונטער־וועג.
און פייוקע האָט באַשלאָסען צו זעהן דעם שקלאָווער יאַריד
ווי עס געהער צו זיין. מוהמע־פייגע איז ניט אַזוי שטרענג ווי
דער טאַטע, האָט קיין צייט ניט נאָכצוקוקען אַלע בנים, וואָס
זיי טוען און וואוהין זיי געהען. איז איינמאָל פאַר אַלע מאָל:
ער מוז פאַרזוכען דעם טעם פון „טראָיצע". אַזוי ווי אין פרק
שטעהט: „אם לא היום — אימתי" — אויב ניט היינט — ווען
זשע דען?

זינט פייוקע לעבט אויף דער וועלט זעהט ער דעם יאַ·
ריד נאָר פון דער ווייטענס. ער זעהט נאָר אויסגעשטעלטע
דישעלס. ער הערט נור אַ ווייטען רעש פון מענשען און אַ
טעמפּע הירזשעריי פון פערד. אַז ער איז געווען קלענער,

פלעגט איהם די מאַמע ברענגען פון יאַריד אַ בלייענעם הענ-
דעל פאַר אַ קאָפּיקע, וואָס אַז מען בלאָזט איהם אין עק,
קרעהט ער. עס הייסט ער קרעהט נ י ט, נאָר ער קוויטשעט,
פונקט ווי ווען מען קנייפּט אַ קליין קעצעלע... אָבער די מאַמע
האָט איהם געוואָלט איינשמועסען, אַז דאָס קרעהט ער... אָדער
זי פלעגט איהם ברענגען אַ געפלעקט פערדעלע מיט אַ פלאַק-
סענעם עק. דער עק פאַלט אַרויס באַלד נאָכן ערשטען ציה און
לאָזט איבער אַ שוואַרצע לאָך. און ווי נאָר מען גיסט אַריין
אין לאָך אַביסעל וואַסער, ווערט שוין פונם גאַנצען פערדעלע
אַ ווייכע קליאָטשע, אַ ניט-דערבאַקענע לאַטקע, און דאָס זאָל
הייסען: „הנאה האָבען פון יאַריד”.

זינט אָבער ער האָט אָנגעהויבען לערנען חומש, באַקומט
שוין דעם בלייענעם הענדעלע דאָס מוזיניקעל; און ער, פּייוקע,
זעהט נאָר די אויפגעהויבענע דישעלס פון דערווייטענס. פאַר-
אַ-יאָהרען האָט ער זיך געבעטען ביי דער מומע פייגען, זי זאָל
איהם נעמען אויפן „יאַריד”, האָט זי איהם אָנגעשראָקען מיט
די פערד, וואָס וואו נאָר זיי דערזעהן אַ אידיש קינד, אונטער
בר-מצוה, צעטרעטען זיי איהם מיט די פּאָדקעוועס, גלייך אויפן
אָרט. אָט אַזאַ מיאוסע טבע האָבען די פערד פון שקלאָווער
יאַריד. האָט פּייוקע ניט געגלויבט און געפּרואווט וויינען. האָט
איהם מוהמע-פייגע מכבד געווען מיט אַ פּאָר גוטע סטוסאַקעס
און געהייסען קוקען אין פענסטער: „אָט-אָ לויפען די פערד
צו די ברונימער! אָט-אָ האָט ער דעם גאַנצען יאַריד”... גע-
טראָפען ווען איינצושמועסען!

דאָס מאָל האָט פּייוקע באַשלאָסען אָפּצוטאָן אַלץ בשתיקה,
קיינעם ניט דערצעהלען קיין מעשיות, מיט קיינעם ניט צוזאַ-
מענריידען זיך. אפילו ניט מיט וועלוועלען, דעם עלטערן ברו-
דערל, ניט מיט ירחמיאלקען, דעם איגגערען. דאָס זיינען דאָך
„טרוסען”. רק זיי האָבען מורא... אויסער דעם געהט יעדער אין אַ
באַזונדער חדר, לויטן לימוד נאָך. היינט וואָס טויגען איהם די
אָפּרעדענישען און וואַרטענישען? ער האָט אַזוי אויך וועניג
צייט. בלויז אַ שעה וואַרימעס... אַ צווייטע שעה וועט ער גלאָט

אַזוי פאַרשפּעטיגען. ער וועט שוין ווי־ניט־איז קריגען אַ תּירוץ. ניין, גלייכער איז — איינער אַליין

אין דער פריה, פאַרן אַוועקגעהן אין חדר, האָט ער נאָר אָנגעטאָן אַ פּאָר אַנדערע הייזלעך, אַ פּאָר גאָר־אַלטע פאַר־לאַטעטע הייזלעך. טאָמער פאַרשפּריצט מען איהם אין דער ענגעניש, אָדער מען מאַכט איהם אַ געוואַלד־ריס — טאָ זאָל די מוהמע־פייגע ניט האָבען קיין טענות: זאָל זי ניט האָבען צו וואָס צו טשעפּען זיך. אַלץ מוז אָראָפּ גלאַט, קיין סימן פון יאַריד טאָר אויף איהם ניט בלייבען. וועט זיין אַזוי וואויל צו איהם. —

באַשיצט, דורך זיינע אַלטע הייזלעך, געגען יעדער סיבה, האָט פּייוועקע, וואַרימעס־צייט, פאַרקערעוועט פון חדר צום גרוי־סען מאַרק, און בכיון גלייך אַריינגעבלאָנדזשעט אינם וואַלד פון וועגענער און אויסגעשטרעקטע דישעלס, כּדי צו זעהן אַ סך און ניט־געזעהן צו ווערען...

אויף די אויסגעשפּאַנטע וועגענער, אויסגעבעט מיט היי, זיצען זיך אויסגערוהטע יונגע גויעס אין רויטע ווייס־רוסישע „כוסטעס” און טרייבען קאַטאָוועסלעך אין מאַכען הנדלעך מיט כלאָפּצעס אין שפּאָגעל־נייע קאָזשוכען. יעדער אַזאַ הנדעל ווערט אַ פּיד. זיי, למשל, דערלאַנגען די כלאָפּצעס אַ זעץ איבערן בויך, און די שקצים זיי — אַ קניפּ אונטערן פּאַכווע, אָדער אַ שטורך אין זייט, אַז די שיקסעס פאַרגעהען זיך אין אַ היל־כיגע „עי־עי”, ווי די געקנייטשטע גענז. טרעהרען שטעלען זיך זיי אין די אויגען נאָך אַזאַ קוואָטשקען. מען ווייסט בלויז ניט: פון וועהטאָג, צי פון פאַרגעניגען. און די אויסגעשפּאַנטע פערד מיט אָנגעבונדענע זעקלעך האָבער אויף די מאָרדעס שטעהען דערביי און שאָקלען מיט די גרויסע קעפּ אויף די דאָזיגע חתן־כלה־שטיפערייען:

— זעהר פיין! אַ גאַנץ גלייכער שידוך! מסכּים!

אויף אַ סך וועגענער איז מען שוין אַזוי ווייט מיט די צערטלעכע הנדלעך, אַז מען האַלט שוין ביי „תּנאים”. ס׳הייסט, מען מאַכט שוין אַ כוסע גלייך פון פלעשעל, און מען

פאַרבייסט מיט הערינג. די גוטע דערציהונג דערלויבט אָבער ניט
בייסען פון הערינג, ווי ער שטעהט און געהט. איז קודם כּל
דרעהט מען איהם אַראָפּ דאָס קעפּעל און מען פאַרבייסט מיטן
קעפּעל. דערנאָך, כּהמת איידעלקייט, שיילט מען דעם הערינג
אַראָפּ די הויט און מען פאַרבייסט טאַקע מיט דער אָפּגעשייל-
טער הויט. דערנאָך ערשט מאַכט מען דעם גוטען טרונק פון
פלעשעל. דער מחותן צייכענט אָן מיטן שוואַרצען נאָגעל דעם
חתן ביז וואַנען ער האָט צו טרינקען. דער חתן צייכענט אָן
דער מחותנתטע מיט זיין נאָגעל, די מחותנתטע — דער כּלה
מיט איהר נאָגעל. טרינקט מען אַזוי ווי פון אַ גרויסען גראַ-
דוסניק, און מען פאַרבייסט שוין מיטן אָפּגעשיילטען הערינג
גופא. יעדער קנייפּט אָפּ זיין שטיקעל הערינג מיט צוויי גע-
זונטע פינגער, ווי מיט אַ בייס-צוויינגעל, און האַלט עס אין
האַנט דעליקאַט, ווי אַן אבן-טוב, און אין דער צווייטער האַנט
נעמט ער אַ פערטעל לאַבען שוואַרץ ברויט און פאַרבייסט.
אַ מוראדיגען ביסען ברויט און אַ פיצעניאָנטשיקען שטיקעלע
הערינג...

2

אָבער דאָס ערשטע, וואָס האָט פייווקען שטאַרק פאַראינ-
טערעסירט אינם גרויסען הו-האַ, איז דווקא געווען אַ שטיל
ווינקעלע, לעבען קיווע דעם לעקעכמאַכערס גאַניק. שטעהט
זיך אַ גויעצעל מיט שמאָלע טאָטערישע אויגען, דער בייטש-
שטעקעל אונטערן אָרעם און אַמפּערט זיך מיט קיווען. דעם
גויס וועגעלע שטעהט דערביי געשפּאַנט מיט צוויי קליינע גראָב-
בייכיגע פערדלעך. אויף דעם וועגעל זענען אָנגעלאָדען זעק...
טרעפט מיט וואָס? מיט מאָהן, מיט מאָהן! פייווקע האָט גלייך
דערשמעקט, אַז עס איז מאָהן; אָט טאַקע דער זעלבער מאָהן,
וואָס קיווע פרעגעלט מיט פּאַטאָקע און פאַרקויפט עס פּרענט-
לעכווייז אויפן מאַרק. והא ראיה, אויף דעם גרינעם בענקעל

פון גאַניק ליגען אָנגעשאָטען עטלעכע פּראָבע־הייפעלעך: שוואַר־צער, גרויער און ווייסער מאָהן. קיווע לויפט אַלע ווילע צו, כאַפּט אַביסעל אויף דער דלאָניע און שטעקט דעם גוי אונטער די טאָטערישע אויגען, ער זאָל זעהן, צי ס'איז אַ יושר רייכען אַזאַ פּרייז. קיווע היצט זיך, דער ערל איז קאַלט. ער ענט־פערט קורץ און שפּייט דורך די ציין, ווי מיט אַ שפּריצער. קיווע הנפעט דעם ערל אַביסל אונטער און רופט איהם „כאַ־זשאַין" *), און דער גוי איהם, פּשוט — „קיווקא", ווי אַ מענש, וואָס איז אַ האָר ניט באַזאָרגט איבער זיין סחורה. מאַכט זיך קיווע, אַז ער געהט אַוועק, שטייגט אַרויף אַ טרעפּעל, ווערט דער גוי אַ ביסעל אומרוהיג און כאַפּט איהם אָן פאַר אַ ציצה:

— טערינאַנצאַט דאַשי?...**)

שטייגט קיווע צוריק אַראָפּ די טרעפּעל און דינגט זיך:

— כאַזשאַאין, דוואַנאַנצאַט!***)

כאַפּט איהם דער גויעצעל אָן ביים האַנט און לאָזט איהם אַראָפּ אַ פּראַסק אין דלאָניע אַריין, אַז קיווע פאַרבייסט אַ ליפּ פאַר וועהטאָג:

— טערינאַנצאַט!

נאָר אָפּשטעהן טאָר מען ניט. מאַכט קיווע אַן אָנשטעל, אַז דער פּאַטש איז איהם וואויל באַקומען, און אויף וויפיל די אידישע כוחות טראָגען, פּראַסקעט ער דעם ערל צוריק אין יד אַריין:

— דוואַנאַנצאַט!

— טערינאַנצאַט!

— דוואַנאַנצאַט!

אָט אַזוי פּאַטשען זיי זיך לאַדיזשקעס, האַקען אָפּ די הענט איינער דעם צווייטען, ביז קיווע דערזעהט, אַז ער וועט דאָ, שונאי ישראל, בלייבען אָהן אַ דלאָניע, לעגט ער צו נאָך

---

*) בעל־הבית.

**) דרייצעהן וועסטו געבען?

***) בעל־הבית, — צוועלף!

אַ האַלבען גילדען אויפן פוד מאָהן, און דער ערל לאָזט איהם אָפּ די געשוואָלענע האַנט.

נעהמט אָן דער גוי אַ זעקעל מאָהן פון וואָגען און קיווע העלפט איהם. מען טראָגט דעם זעקעל צו דער ענגלישער וואַג־שאָל אויפן גאַניק. קיווע רוקט איבער דעם מעשענעם ציינגעל און דער גויעצעל שטעהט דערביי, און טשיקפּועט מיט זיינע שמאָלע אויגלעך, קיווקע זאָל איהם דאָ ניט אָפּנאַרען.

— דריי פוד! — רופט אויס קיווע.

דער גוי איז מסכים. „דאָבראַ״ -- זאָגט ער. און מען שטייגט אַראָפּ נאָך אַ צווייטען זעקעל.

נעהמט קיווע אַרויס אַ הייפעל זילבערנע, נייאינקע גריוו־נעצקעס, צעהלט אָפּ דריי שטיק לעבען די מאָהן־פּראָבען, אויף דעם גרינעם בענקעל פון גאַניק און מאַכט צום ערל אַזוי:

— קאָלקי פּודאָוו, סטאָלקי הריוונקאָוו! *)

דעם ערל געפעלט אַזאַ סימן. ער איז מסכים. „דאָבראַ״— מאַכט ער. און מען טראָגט אַרויף צום שאָל אַ צווייטען זעקעל. פּיחקע עסט די זעקלעך מיט די אויגען. וואָרום זינט ער לעבט אויף דער וועלט, האָט ער אַזוי פיעל מאָהן ניט געזעהן. ער ווייסט, אַז מאָהן וואַקסט אין מאַקעלקעס **) חדשים־לאַנג וואַרט מען ביז מען דערלעבט דעם מאָהן בליהען. נאָכן בליהען איז דער מאָהן ווייס און ביטער ווי גאַל. ערשט סוף זומער, אַז מען איז ניט קיין נאַשער און מען דערוואַרט זיך, ווערען די מאַקעל־קעס ברוין און דער מאָהן טענצעלט אין זיי, ווי אַרבעסלעך אין אַ קינדער־גראַגערל. רייסט מען אַראָפּ די יאַרמעלקעלע ביי אַ צייטיגער מאַקעלקעלע, דערזעהט מען דאָרטען אַ סך, אַ סך עקיגע חדרימלעך, וואָס לויפען זיך צוזאַמען, אַלע אין מיטען. פונם דעק, פון אַזאַ געווינקעלטער פּושקעלע, טרייסעלט מען אַרויס אַ קליין הייפעלע מאָהן, די גרויס ווי אַ שמעק טאַבאַק. שוואַרצער, ווייסער אָדער גרויער מאָהן. היינט וויפיעל

---

*) וויפיעל פוד — אַזוי פיל גריוונעצקעס.

**) מאָהן־קעפּ.

מאַקעלקעס האָט מען דאָס באַדאַרפט אויסטרייסלען, ווי נדבות פון ר' מאיר בעל-הנס-פושקעלעך, כדי אָנצופּאַקן אַזוי פיל זעק מיט מאָהן?... נשתומם צו ווערען!

די נייע גריוונעצקעס אויפן בענקעל פון גאַניק פאַרמעה־רען זיך דערווייל... קיווע דער לעקעכמאַכער סטאַרעט זיך אויסצולעגען זיי אַזוי שעהן און אַזוי קונציג אויף דער גרינ־קייט פון בענקעל. ליגען אַזוי די גלאַנצענדיגע מטבעותלעך, האַלב-אָנגעלעהנט איינס אויפן צווייטען, ווי שאָלעכץ פון אַ פיש, שלענגלען זיך ווי אַ קאָווקאַזער גאַרטעל... אַ מחיה צו קוקען! נאָך יעדער זעקעל קומען צו אַ דריי-פיער נייע גריוונעצקעס. וויפיעל פוד, אַזוי פיעל גריוונעצקעס...

מיט אַמאָל, גאָר אומגעריכט, גיט זיך קיווע אַ טאַפּ אין זיין טיפער קעשענע, אַ זוך אין זשילעט, אוי וועה! עס פעה־לען איהם אויס גריוונעצקעס... זאָגט ער צום גוי, אַז יענער זאָל גוט היטען דאָס אויסגעלעגטע זילבער־געלט אויפן בענ־קעל... „כאַזשאַיִן", ער הערט, צי ניין? ער זאָל גוט היטען!... ער, קיווע, געהט אין שטוב אויף אַ ווייל'עצקע נעמען נאָך גריוונעצקעס... ער זאָל דאָ גוט היטען!..

דער גוי בלייבט איינער אַליין לעבען די מטבעותלעך. אַ ווייל'ע שטעהט ער פאַרטראַכט. דערנאָך ווערט ער עפּעס אומרוהיג. ער גיט אַ וואָרף די טאָטעריש'ע אויגען זיינע רעכטס, אַ וואָרף לינקס, דרעהט זיך אויס צו פייווקען מיטן רוקען, פאַרשטעלט דאָס בענקעל מיט די זילבער־געלד מיט זיין סער־מיאַגע, און גיט, פייל פון בויגען, אַ צאַפּעל מיטן איילענבויגען און א שאַר אונטער דער פּאָלע... פייווקע דערפיהלט, מעהר וויפיעל ער דערזעהט, אַז דער ערל האָט דאָס אָראָפּגעכאַפּט אַ הייפעל זילבערנע מטבעות... דאָס האַרץ הויבט איהם אָן צו קלאַפּען. סטייטש, אַ גנבה אין מיטען העלען טאָג! און אויסער־דעם... ווי אַזוי וועט איצט קיווע געדענקען דעם חשבון פון די פודען מאָהן?... און איידער פייווקע קומט צו זיך, קומט שוין קיווע דער לעקעכמאַכער צוריק און קלינגט מיט זילבער־

געלט אין דער קעשענע... „יאָשק, יאָשק!*) — שרייט ער פרעהליך צום ערל. ס׳הייסט, אַז ער האָט געפונען נאָך גריווע־נעצקעס און מען קען ווייטער וועגען. קיווע דערנעהענט זיך עפעס מיט אַ זייט צום גרינעם בענקעל פון גאַניק. און וואַרפט אַן אויג אויף די אויסגעלעגטע גריוונעצקעס, פון וועלכע עס פעהלט איצט אַ גיטע דריטעל... און גיב נאָר אַ קוק! אַזאַ לעקיש! ער באַמערקט גאָרנישט... פאַרקעהרט, ער גיט נאָר פריינדליך אַ פּאַטש דעם ערל אויפן פּלייצע און ווייטער אַ פּאַטש זיך איבער דער קעשענע:

— יאָשק! יאָשק!

— רב קיווע, — קען זיך שוין פּייווקע ניט איינהאַלטען און די גערעכטיקייט קאָכט אין איהם — רב קיווע, דער גוי האָט אַראָפּגענבעט א סך גריוונעצקעס, דער גוי!

אָבער דאָ קומט פאָר עפּעס אַ זאַך, אויף וואָס פּייווקע האָט זיך לחלוטין ניט גערעכט. פּייווקע האָט זיך גערעכט, אַז קיווע וועט כאַפּען ציילען דאָס אויסגעלעגטע געלט, דערנאָך וועט ער אַנכאַפּען דעם גוי, דערנאָך וועלען זיך צונויפקלייבען מענשען און עס וועט ווערען אַ טריאַטער... אָנשטאָט דעם שפּרינגט גאָר קיווע דער לעקעכמאַכער אַראָפּ פון גאַניק און גיט גאָר איהם אַ עטורך... ניט דעם גוי, נאָר איהם, פּייווקען, אַז ער קוליעט זיך צוויי מאָל איבער. דער פּנים איז ביי קיווען רויט ווי ביי אַ גזלן:

— ווער פרעגט ביי דיר, דו פאַרך! ווער ביסטו דאָס? וואָס טוכטו דאָ? אַוועק צו אַל־די קאַדיק!...

און טאָמער איז דאָס נאָך וועניג, לויפט אַראָפּ דער ערל, וואָס האָט זיך נאָך אָקאָרשט געקראַצט אין פּאַטעליניצע פון גרויס צעטומלעניש... ער האָט זיך פּלוצלינג אָנגעשטויסען, אַז מען האָט אים דאָ מיאוס פאַרמסרט, און ער איז אַראָפּ מיטן בייטש פאַרטיידיגען זיין האָנאָר:

---

*) פּאַרהאַן, פּאַרהאַן!

— אַך, טי סוקין־סין! *)

און קיווע דער לעקעכמאַכער, דער באַגנבעטער לעקיש, וואַרעמט איהם נאָך אונטער:

— דאַי יעמו, דאַי יעמו!... ס'הייסט: גיב איהם, ווי ס'געהער צו זיין!

3

קוים אַ לעבעדיגער אַנטלויפט פייוקע פון אָט די צוויי משונהדיגע מענשען. ס'רעדט זיך אַזוי: אַנטלויפען... ס'איז ניט אַזוי לייכט צו לויפען צווישען אַזוי פיעל וועגענער און פויערים. ער איז זעהר ענטוישט. אויף אַזאַ ברוך־הבא פון קיווען האָט ער זיך גאָר ניט געריכט. גער שטעל זיך איין פאַר אַ אידען!.. נאָר... נאָר עפעס איז דאָ ניט גאַנץ גלאַטיג מיט די גר־וו־נעצקעס! פייוקע ברעכט זיך דעם קאָפּ: וואָס איז דאָס פאַר אַן אָנשטעל? מען וואָרענט אַ אידען פאַר זיין געלד און ער שלאָגט זיך גאָר... ס'אַ רעטעניש!

פייוקע שטופט זיך אַזוי לאַנג ביז ער פאַרלירט זיך צווישען דישעלס און וועגענער און טרעפט אָן „כאַצקעלע־קנאַק"... יענער געהט, און די גוים מאַכען איהם אַ וואַרע.

דאָס איז אַ געזעצטער ברייט־פּלייצעדיגער אידעל, וואָס זיין טאַטע איז אַמאָל געווען אַ ניקאָלאַיעווער סאָלדאַט און ער אליין האָט זיך אויסגעדינט מיט אַ „נאַגראַדע". איז אָט, פאַר „זכות־אבות" און פאַר זיין אייגענעם זכות, האָט מען איהם געמאַכט פאַר אַ פרייעם „דעס אַטניק" און געגעבען איהם אַ מעשענע בלעכעל מיט אַ נומער. צווישען אידען האָט כאַצ־קעלע־קנאַק פיינט צו ווייזען זיך מיט זיין בלעכעל. וואָס פאַר אַ צורה האָט אַ אידישער דעסיאַטניק צווישען אידען? אויך מיר אַ קנאַקער! אידען האָבען מורא פאַר זיין בלעכעל ווי

---

*) אך, דו הינטישער זוהן.

פאַרן פאַר-אַ-יאָהריגען שניי. רעספעקט האָבען נאָר גוים, דער עיקר — אומבאַקאַנטע גוים פון ווייטען דאָרף.

אין אַלע טעג פון אַ גאַנץ יאָהר זעגט כאַצקעלע-קנאַק ברעטער. ער איז אַ פילשציק. אָדער ער שטעהט אויבען, אויף די הויכע קאָזלעס, אָדער אונטען. זיין באָרד און ברעמען זיי-נען איהם געדיכט פאַרשאָטען מיט האָלץ-מעהל. חדשים-לאַנג זאַמעלט זיך אין איהם אַ צאָרן פאַר זיין פאַרשוועכטען כבוד, פאַר זיין פאַריתומטער מעשענער בלעכעל מיטן נומער. ער ציהט די גרויסע זעג און ברומט מיט הארץ „האַ-האַ" און טאַקע נאָכאַמאָל „האַ-האַ", ס'הייסט: מיין טאָג וועט נאָך קומען, וועט מען זיך אָפּרעכענען...

און כך הוה, דער גרויסער טאָג קומט, דער טאָג פון יאַריד. פאַרלאָזט כאַצקעלע-קנאַק זיין זעג, מעג אַרבייט ברע-נען ווי פייער, און לאָזט זיך אַרויס אויפן מאַרק מאַכען פאַ-ראַנדקעס. אין איין טאָג קאַסירט ער איין זיין גאַנצע פאַר-שוועכטע הערשאַפט פאַר אַלע טעג פון אַ גאַנץ יאָהר.

אויף אַ רימענדעל, מיט אַ פאַרשמאַלצוועטען אויערל, האָט ער צוגעקנעפּעלט צום ברוסט זיין מעשענע בלעכעל מיטן נומער. ער האָט זי בכיון צוגעקנעפּעלט אַזוי, האַלב-פאַרשטעלט מיטן לאַץ, אַז מען זאָל זי ניט גלייך באַמערקן, כדי די איבער-ראַשונג פון די גוים זאָל דערגאָך זיין גרעסער. שפּרייזט ער זיך אַזוי, מעשה-גובערנאַטאָר, און טשעפּעט זיך צו די גוים:

— ווי שטעהט דיין פערד, אַ? ווי שטעקען דיינע די-שעלס? כאַמרוליע! דער גאַנצער מאַרק פאַר דיר, מיינסטו? הוריסער שנויץ דו! אָסאַדי נאַזאַד! *)

און טאָמער גיט דער גוי אַ פּיפּס, אָדער ער איילט זיך ניט צו דער-פילען דעם שטרענגען „פּריקאַז", אַז כאַצקעלע לאָזט דאָס איהם אַראָפּ אַ קנאַק פון דער פולער האַנד. ס'איז איי-נער פון יענע יונסקע קלעפּ, פון וועלכע שאַרבענס מאַכען „בזים", נעז ווערען פלאַך און באַקענביינער ווערען ווייך...

---

*) רוק דיך אָפּ!

מאַכט דאָך דער געמזיקטער גוי אַ געוואַלד, לויפֿן דאָך אָן אַנדערע גוים מיט אויפגעהויבענע פויסטען און מיט קולות:

— „אַ טי, זשיד, טשאַוואָ דיאַרעשסיא! **) ערשט דאָ נעמט כאַצקעלע־קנאַק פייערלעך אַראָפּ זיין באַשיידענע מאַסקע: מיט איין האַנד הויבט ער אויף זיין לאַץ און מיטן וואָרצעלדיגען קורצען פינגערל פון דער צווייטער האַנט פּיקעט ער אין דער מעשענער בלעכעל אַריין, און גיט אַ פרעג אַזוי שטיל און מאוימדיג:

— אַ העטאָ שטאָ?

ס'הייסט: „און דאָס וואָס איז?"

דערזעהען די פּויערים דאָס מעשענע בלעכעל מיטן דורכגעזעגטען שוואַרצען נומער פון אַ דעסיאַטניק — ווערט זיי שוואַרץ אין די אויגען; טראָגען זיי זיך אָפּ אָן אַ זייט, ווי די האָזען דערשמעקענדיג אַ הונט. יעדער אין זיין דאָרף האָט זיך זיין דעסיאַטניק מיט פונקט אַזאַ בלעכעל, וועלכער שלאָגט זיך מכּות־רצח... און דאָ, אין אידישען שקלאַוו, די זעלבע מעשה. אַך, יאָ. די וועלט איז קיילעכדיג!...

און איידער ביי דעם געפּאַטשטען גוי פאַרבלאַסט די באַק, דערהערט זיך שוין אַ קנאַק אַ ביסעלע ווייטער. כאַצקעלע, דער דעסיאַטניק, מאַכט אָרדנונג און זיין הייזעריגער באַכאָווער קולכעל, פון אַ פּילעציק, שטעלט צוועק גאָר אַ נייע קלאָץ־קשיא:

— אַ העטאָ שטאָ?

פּייוויקע פאַרגעסט אין גאַנצען אויף קיוועס משוגעת... ער איז אויסער זיך פון כאַצקעלעס כבוד און „פּאַטפּאָט" צווישען די פּויערים. ער גערט איהם נאָך ווי אַ ציגעלע נאָך אַ בייזען צאַפּ. וואָס מאַכט אַלעמען „בוק". פאָרויס מיט כאַצקעלען געהען זיין מעשענע בלעכעל, זיינע האַרטע קלעפּ און זיין „העטאָ־שטאָ"... און נאָך איהם רייבען זיך דערשראָקענע גוים די געמזיקטע באַקען. ניין, קיין גרעסערער פאַרגעניגען איז גאָר

**) און דו, זשיד, וואָס שלאָגסטו זיך?

אויף דער וועלט ניטאָ!... איז אָט דערפאַר האָט דאָס כאַצקעלע אַ צונעמעניש „קנאַק“? אַצינד פאַרשטעהט ער. גאַנץ כשר פאַרדינט. הלואי אויף איהם, אויף פייוקען, געזאָגט געוואָרען, ער זאָל זיך דערדינען ביי „פראַוויטעלסטווע“ ביז אַ מעשענע בלעכעל מיט אַ נומער. ער וואָלט שוין קיווע דעם לעקעכמאַכער געוויזען ווי מען שטורכעט זיך... און דעם גויעצעל זיינעם, וואָס גנבעט גריוונעצקעס, וואָלט ער גלייך אַוועקגעפיהרט אין סטאַן: מאַרש, סוקין סין! און טאָמער געשטעלט זיך אַנטקעגען, אַ וואָרט געזאָגט — איז נאַ־טעבע במזומן, גלייך אַ קנאַק איבער דער טרפהנער מאָרדע דיינער! און נאַ קוק מיט דיינע טאַטערישע אויגען אויפן בלעכעל אונטערן לאַץ! און מען גיט נאָך דערביי אַ פרעג מיט אַזאַ שטילינקען און זלידנעם קולכעלע:

— צי איז דיר ניט באַקאַנט אַזאַ מין מאַכערייקע?... א העטאָ שטאָ?

פייוקע וואָלט נאָך אַזוי לאַנג נאָכגעגאַנגען כאַצקעל דעם דעסיאַטניק. נאָר דאָ קומט ער צו צו דער קאַנאַווע אין מיטען מאַרק, אין וועלכער עס לויפט אָפּ דאָס גאַנצע שמוץ פון יאַריד און שטויסט זיך אָן אויף אַ נייער סצענע.

ליגט זיך אַזוי אויסגעצויגען, אין מיטען קאַנאַווע, אַן עלטערער בכבודיגער גוי, זיין גרויע שפּיציגע בערדעל און זיין בלאָס־געלע נאָז שטעקען אַרויס פון אַ באַראַשקענער טיפער היטעל. זיין אונטערשטער האַלבער גוף טונקט זיך אין בלאָטע. די שיטערע פערדען־מיסט דערגעהט איהם ביז די אויערען און ביז דער העלפט פון זיינע לאַפּטיעס. זיינע אויגען זיינען שווער געשלאָסען, זיין מויל אָפען. אָהן צייהן... ער איז טויט־שיכור. הינטער זיין קאָפּ, „אויף די ציפּקעלעך“, וויגט זיך אַ אינגערער גוי, די קניע זיינען ביי איהם צעשפּרייט: אָט־אָט, דאַכט זיך, לאָזט ער זיך אַוועק אַ „קאָמאַרינסקע“... און שלעפּט דעם אַלטען פאַר ביידע אויערען. ער שלעפּט און קאָן איהם ניט אויפהויבען. די אויערען גליטשען זיך אַרויס, און דער קאָפּ — פליון! צוריק אין בלאָטע אַריין. דער יונגער איז אויך גוט

שיכּור, די אויגען זיינען איהם האַלב־פאַרמאַכט. נאָר ווייסען ווייסט ער עפּעס יאָ, אַז דאָ אין קאַנאַווע ליגט ניט גלאַט אַזוי אַ קאָפּ, ס'איז דעם טאַטענס קאָפּ. פּרובט ער נאָכאַמאָל ציהען פאַר די אויערען און רעדט צו איהם מיט אַ קול, וואָס ציטערט פון גרויס יראת הכּבוד, פון רחמנות און פון שיכּרות:

— טיאַטקאָ, האַ, טיאַטקאָ! פּידיאָם העטאַ דאָמאָי... העטאָ! אַ, טיאַטקאָ?

איז דער טייטש: טאַטקע, אַ טאַטקע! קום, הייסט דאָס, אַהיים... הייסט דאָס! אַ, טאַטקע?

און דער אַלטער ענטפערט איהם אָפּ מיט פאַרמאַכטע אויגען, מיט טיפען צער און מיט כּוונה, ס'איז איהם ווייזט אויס שטאַרק שפּל... וואָרקעט ער ווי אַ טויב פון בלאָטע אַרויס. טאַקע: כּרחם־אָב־על־בּנים:

— סינאָק, א סינאָק! בערי נאָזש, רעזש מעניאַ!... רעזש מעניאַ...

ט'הייסט: זוהנדעל, אַ זוהנדעל! נעם אַ מעסער קוילע מיך, קוילע מיך...

ווער אָבער דער טייערער זונדעל פון אַזאַ צאַרטע בקשה מלא רציחה. ער קריצט מיט די צייהן. כאַפּט אָן דעם טאַטען פאַר דער שפּיציגער גרויער בערדעל, פאַרן נאָז, פאַר די אויערען, און רייסט איהם מיט אַ שיכּורער אכזריות:

— דאָמאָ—אָי, יעטאַ! קאָליב טאַביאַ פּראַ—נצי!

ס'הייסט: אַהיים! ווערים זאָלען דיר עסען!

זינט פייוקע לעבּט אויף דער וועלט, האָט ער נאָך אַזאַ כּיבּוד־אָב ניט געזעהן. אַ כּפּרה אַלע קאָמעדיעס אויף דער וועלט! נאָר ווי אויף צו־להכעיס דערלאָזט מען עס ניט דער־געהן ביזקעל סוף... דער רוח טראָגט אָן כאַצקעלע־דעסיאַטניק מיט זיין בלעכעל. ער איז שוין דאָ אויך. ער מאַכט אָרדנונג. דעם יונגען צעווילדעוועטען שיכּור דערלאַנגט ער אַזאַ קנאַק אין פּאַטילניצע, אַז יענער פאַלט פון די „ציפּקעלעך" און ציהט זיך אויס איבערן טאַטען זיינעם, מיט די שטיוואַלעס איבערן „טיאַטקאָס" באָרד און פּנים. אָבער פאַלענדיג לאָזט ער

אַרויס אַ שיכּורן געוואַלד פון אַן אָקס-מענש, וואָס האָט זיך אויסגעטשוכעט אונטערן חלף:

— קאַ-ראַ-או-אול!

הויבען דאָך אָן לויפען פויערים מיט בייטש-שטעקלעך פון אַלע זייטען: „וואָס איז? ווער איז?"... שטעהט זיך אָבער כאַצקעלע גאַנץ רוהיג, שטעלט אָן די ברוסט, פּיקעט מיט זיין קורצען פינגער אין דער מעשענער בלעכעל אַריין, און פרעגט אַזוי מאוימדיג, מיט אַ האַלבען מויל:

— אַ העטאָ שטאָ, אַ?

ווערען די אָנגעלאָפענע גוים טויט מיט די ביינער, און רוקען זיך אָפּ אָן אַ זייט.

עסגלוסט זיך איהם קוואַס!

1

פּייוקע זעהט באַשיינפּערלעך, אַז כאַצקעלע דעסיאַטניק אויפֿן יאַריד מישט זיך שוין צופֿיעל אין טעפּעל. ער מאַכט שוין צופֿיעל פּערזאָנדקעס; צי מען דאַרף, צי מען באַדאַרף ניט.

ער, פּייוקע, למשל, האָט פֿון תמיד אָן ליעב צוצוקוקען זיך, ווי צוויי העהנער שלאָגען זיך, ווי זיי בלאָזען דאָס אָן די פֿעדערדיגע קראַגענס, ווי זיי פֿאַרוואַרפֿען דאָס די העלדישע רויטע קאַמען אויף אַ זייט, מעשה קאָזאַק, און כעסטען אָפּ איינער דעם אַנדערן מיט אַ קרומען קוקעלע פֿון פֿאַראַכטונג, פֿון אונטען אַרויף און פֿון אויבען אַראָפּ. איינער, דאַכט זיך, מיינט צו זאָגען: „שוין געזעהן אַזעלכע קנאַקערס ווי דו!" און דער צווייטער מיינט —: „האָט מען דיך טאַקע אין דרערד!"... אָט אַזוי כוואַטעוועט מען זיך עטלעכע מאָל נאָכאַנאַנד, ביז ביי איינעם פּלאַצט די גאַל, און ער גיט זיך אַ וואָרף מיט אַ גזלנישען קוואָקץ דעם צווייטען האָן אין די אויגען אַריין. דער צווייטער האָן לאָזט זיך אָבער אויך ניט שפּייען אין דער קאַשע און גיט אַ שפּרונג, מיט אָנגעשטעלטע שפּאָרעס, נאָך העכער. זיי צעהאַקען זיך אַזוי איינער אַנטקעגען דעם צווייטען, ווי אויף אַ הוידע. די קאַמען ווערען בלוי, די מיילער צאָפּען; פֿון די אויפֿגעשטעלטע קראַגענס פֿליהען פֿעדערען. און אַז זיי צעיאַמערן זיך שוין און האַלטען שוין אין „רעכטען

מיטען", לויפט אָן אַ אידענע... אַלע מאָל לויפט אָן אַזאַ אידענע מיט אַ פאַרטוך, וואָס בראָטען בראָט זי די הענערשע פופּיקעס און לעבערקעס גאָר נישקשהדיג, אָבער צוזעהן דעם צער ווי זיי שלאָגען זיך קען זי נעבען ניט. גיט זי אַ פּאָך מיטן פאַרטוך און צעבייזערט זיך: „קיש-קיש!..." און אויס מיט דער גאַנצער קאָמעדיע.

אַצינד אויפן יאַריד פאַרנעהמט כאַצקעלע דעם אָרט פון אַזאַ אידענע. וואו עפּעס אַ שטיקעל טריאַטער קומט אָן כאַצקעלע-קנאַק און מאַכט קאַליע. אָהן אַ פּאַראַנדעק איז, דאַכט זיך, כאַצקעלעס לעבען קיין לעבען ניט... אָבער זעה, אַ טשיקאַווע זאַך! וואו נאָר ער קומט אָן מיט זיין מעשענער בלעכעל אויפן לאַץ ווערט גאָר אַ מיש-מאַש און אַ טומלעניש און אַ שטופּעניש, הימעל עפּען זיך!

הויבט שוין אָן די מעשה פייווקען צו פאַרדריסען. זיין באַגייסטערונג פאַר כאַצקעלעס גבורות וועפּט זיך אויס. ביז ער ווערט אין כעס און לויפט אַריבער איבערן בריקעל פון דער גרויסער קאַנאַווע אין מאַרק, וואָס ווייטער פון כאַצקעל דעסיאַטניק. נאָר אין טומלעניש, אַפּנים, האָט ער אָנגעשלאָגען דעם וועג ניט צו די ביידלעך מיט די צאַצקעס, וואָס ער האָט אַזוי געלעכצט צו זעהן, נאָר דעם וועג צום „מאָנאָפּאָל". וואָרים וואָס ווייטער ער שטופּט זיך, אַלץ געדיכטער ווערען די חידושים, און די שיכורים ווערען אַלץ מעהר.

קיינער, ווייזט אויס, לייזט ניט אַזוי פיל געלד אויפן יאַריד ווי די „מאָנאָפּאָל". ממש, אַ גאָטס ברכה. פון אַלע גויעשקע קעשענעס שטעקען האַלב קוואַרטיגע און קוואָרטיגע פלעשער בראָנפען. ווער עס קלאַפּט אָפּ דעם טריוואַקס פון העלזעל, ווער עס פּאַטשט אַרויס די קאָרקע, ווער עס צלמט זיך אָנשטאָט אַ ברכה, להבדיל, און מאַכט בול-בול-בול. די רעד איז פאַרזייעט מיט אָפּגעקלאַפּטען טריוואַקס, ווי מיט פאַרקיהלט און צוטראָטען בלוט, פאַר דאָס שחיטה-שטיבעל. די שטאָפּערלעך שפּרינגען ווייט, ווי די פיילען פון בויגענס ל"ג בעומר אין וואַלד. און אין די פּראָוואָרנע קודלאַטע קעפּ

גאָרגעלט עס זיך, פונקט ווי אַלע האָבען האַלז-ווערהטאָג און שווענקען זיך די העלזער מיט „באָרנע-וואַסער"...

די וואָס האָבען שוין „אַריינגעגאָסען אין לאָמפּ" זיצען און האַלובען זיך. מאַנסביל מיט מאַנסביל קושען זיך ווי פאַר-ליבטע. איינער טענהט אַריין אינם צווייטען, אַז... סכנות נפשות, אָהן זיין פריינדשאַפט, אין איהר מאַמען אַריין, איז דאָס לע-בען, אין זיין מאַמעס-מאַמע אַריין, ווערט... אָט וואָס! אין דער מאַמען אַריין — אַ שטיקעל טריוואַקס פון פלעשעל, אין איהר מאַמעס-מאַמע אַריין!... אַ שפּיץ פון אָט דעם נאָגעל. אין זיין מאַמען אַריין!... אַה? ריכטיג, צי ניט? אין זיין מאַמעס-מאַמעס-מאַמען אַריין!...

און חס ושלום דער צווייטער זאָל איהם גלייך ניט צו-שטימען, ער זאָל זיך שיכורערהייט פאַרזאַיקען... דאַן פלאַצט גלייך די הייסע פריינדשאַפט. אַ רויטער פויסט קריכט אַריין אין זיינע פלאַקסענע האָר און בויגט איהם דעם שווערען קאָפּ ביז צו דער ערד: „ריכטיג צי ניט? אין דער עלטער-מאַמעס-מאַמעס-מאַמען אַריין!..."

פון די וואָס האָבען זיך איבערגעטרונקען זיינען דאָ אַזעלכע, וואָס זיצען עפּעס פאַרשעהמט, ווי קינדער, וואָס האָבען זיך באַנאַרישט. שווייגען און שלוקערצען, און מיט יעדען שלוקערץ רייסט זיך אַרויס פון אָנגעזשליאָקטען בויך: „אַך, טי האָספּאָדי!" אָדער „האָספּאָדי איסוסע-כריסטיע!"...

און פאַראַן אַזעלכע, וואָס רעדען על העצים ועל האבנים, קלאַפּען זיך אין האַרצען „על חטא", שאָקלען מיט די קעפּ און סטראַשען אימיצען, אַז... איינמאָל פאַר אַלע מאָל „ברע-שעש"!*), אַזוי וועט דאָס ווייטער ניט געהן, וואָרום... וואָרום... „ברעשעש!.."

אַנטקעגען דאָס נייע הייזעל פון מאָנאָפּאָל גופא, שטעהט אַ גרויסער גוי אין נייע שטיוועל און אין אַ נייעם קאָרטוז. וויזט אויס אַ שטאָטישער פויער, וואָס האָט שוין אַ ביסל

*) דו לייגסט.

צופיעל „באַנעצט”, צופיל משמח זיך געווען מיט זיינע נייע בגדים... וואָרים פון איין קעשענע שטעקט איהם אַרויס אַ פוסטע פלעשעל און פון דער צווייטער — אַ ניט־דערטרונקענע פלעשעל. ער האַלט זיך אָן אָן דער נאַכט־לאַמטערנע. ס׳רעדט זיך אַזוי, „ער האַלט זיך אָן”. אייגענטליך האַלט ער אַרומגע־נומען דעם סלופ מיט ביידע אָרעמס, ווי אַ גוטען ברודער, וועלכען ער האָט אָקאָרשט דערקענט נאָך אַ סך יאָהרען; וועלכען ער האָט אָפּגעהוכט אויפן יאַריד צווישען טויזענדער. ער רעדט צו איהם און בוקעט איהם מיטן דאַשעק פון נייעם קאַרטוז. דער קאַרטוז שטעלט זיך איהם אויף אויפן קאָפּ די־באָם און קייקעלט זיך אַראָפּ... בוקעט ער זיך מיטן שטערען. אויף זיין פאַרשוואומענעם פנים שוועבט אַ גליקלעכער, האַלב־פאַרשלאָפענער שמייכעל. פונם לאַנגען שמייכעל וואָס ער שמיי־כעלט האָט זיך איהם דער מויל פאַרדרעהט אויף איין באַק. ער ווינקט דערביי אונטער מיט איין ברעם און מיט איין נאָז־לעכעל, ווי איינער זאָגט: „קום, קום. גוטער ברודער! קום מיט...” אָבער דער סלופ ריהרט זיך ניט פון אָרט. נאָר דער לאָמפּ שאָקעלט זיך אין דער לאַמטערנע... פאַרקרימט זיך מיט אַמאָל דער שיכור און מאַכט אַ געוואַלד:

— ווז...זוואָשציק! *)

און גלייך נאָך אַזאַ טראָמבע, גיט ער זיך אַ האַק אָן דער ערד און ברומט מיטן קאָפּ צום בויך:

— טט... טראָהאַי!

ס׳הייסט: „ריהר דיך!” — וואָרום עס דוכט זיך איהם, אַז ער זיצט שוין ברייט אין אַ פאַיעטאָן, און מען דאַרף נאָר אַ געשריי טאָן אויף דעם קוטשער: פאָהר! וועט ער פאָהרען...

האַרט ביים סאַמע ווענגעל פון מאָנאָפּאָל זיצען אָנגע־שפּאַרט צוויי שיכורע פויערים מיט ברייטע בערד, דאָרפישע בעל־גופן. ביי איינעם פון זיי זענען איבערגעקעהרט אַלע קע־שענעס פון די הויזען, כּ׳ן די צוויי צעשפּיליעטע פּאָדיאָווקעס.

---

*) קוטשער!

וואָס ער טראָגט אויף זיך, און אַלע בוזים־קעשענעס. דעם פּנים האָט ער פאַרייגעוואָרפן אין אָרים אַזוי, אַז די קוטשמע האָר זיינע הענגט אַראָפּ איבערן אַרבעל. סלינעט ער זיך און יאָמערט שיכּורערהייט. פון זיינע קינות פאַרשטעהט פייוקע נאָר צוויי ווערטער:

— הראָשי ניעמאַ — אַ... קאַראָוו ניעמאַ — אַ...*)

דער צווייטער פויער זיצט אַנטקעגען איהם, די וואָלענע „מאגערקע” פאַרשאַרצט אויף דער פּאַטילניצע, זוכט זיך אין די קעשענעס און לאַכט אונטער פון דעם אומגליקליכען „קום” זיינעם, וואָס רעוועט ווי אַ „באַבע”... ער שאָקעלט אויף איהם מיט זיין שיכּורען קאָפּ אויף פאָרענט און אויף צוריק, און ווייטער אויף פאָרענט, ווי אַ הילצערנער מענטשעלע... זוכט ביי זיך אין די קעשענעס און לאַכט אָפּ:

— אַך, דו אָקסענע מאָרדע, דו חזירישער שנויץ! וואָס וואָיעסטו אַצינד? קאָליב טי כאָוואַוו יאַק יאַ כאָוואַוו!.. ס'הייסט, ווען דו וואָלסט באַהאַלטן, ווי איך האָב באַהאַלטן! אָה־אָה, אָה־אָה!... וואָלט גאָר געווען אַנדערש... אָט וועט ער איהם באַלד באַווייזען, ווי אַזוי מען באַהאַלט „הראָשי” **), וואָס מען לייזט אָפּ פאַר אַ פאַרקויפטע בהמה! אָט איז איין קעשענע, ער זעהט? ניטאָ, דאַכט זיך, אַ? אָט באַלד וועט ער שוין זעהן!... אָה, האָ, אָה!...

נאָר וואָס ווייטער מיט אַ קעשענע ער קומט אונטער די גראָבע לייווענטענע העמדער, וואָס טיפער ער גראַבעלט זיך אין בוזים, וואָס גרינטלעכער ער גרונטעוועט די גאַרטלען, וואָס האַסטיגער ער בלעטערט די פּאָלעס פון די העמדער און פון דער פּאָדיאָווקע, אַלץ קלאָגעדיגער ווערט זיין שיכּורער געלעכטער, זיין צופרידענע מינע מיט די האַלב־פאַרמאַכטע אויגען ווערט דערשראָקענער, די אויגען הויבען אָן ארויסקריכען פון

*) דאָס געלד ניטאָ; די בהמה ניטאָ.

**) געלד.

די לעכער. ס'דוכט זיך, אז אָט־אָט ניכטערט ער זיך אויס... פונדעסטוועגן טענהט ער נאָך, אַז קיינער האָט פאָרט ניט באַהאַלטען אַזוי ווי ער האָט באַהאַלטען. וואָרום מען זאָל געווען באַהאַלטען ווי ער האָט באַהאַלטען... קאָליב טי כאָוואַוו יאַק יאַ כאָוואַוו?... האַ? וואָס איז דאָס?..

דער טעמפּ פון זיין באַריהמעריי געהט צוזאַמען מיט זיין זוכען זיך אין די קעשענעס, וואָס גיכער און צעשראָקענער ער נישטערט, אַלץ גיכער און צעשראָקענער ווערט זיין „קאָליב טי כאָוואַוו...” ער ברענט זיך מיט די אייגענע ווערטער. די ווערטער זיינען, דאַכט זיך, די זעלבע, אָבער זייער ערשטער טייטש האָט זיך געביטען, און ער בייט זיך אַלץ ווייטער און ווייטער: „קאָליב טי כאָוואַוו יאַק יאַ כאָוואַוו” — הייסט שוין אַצינד: האַ? עפּעס איז דאָ ניט אין אָרדנונג.. מ'עט זעהן אַ קעשענע ווייטער... ניטאָ!.. ניטאָ?.. עס קען ניט זיין. עס מוז זיין! „קאָליב טי כאָוואַוו...” ניטאָ! ניין? די מעשה הויבט מיר ניט אָן צו געפעלען! „יאַק יאַ כאָוואַוו”... געוויס דאָ. האַ? דאָ אויך נימאָ! קאָליב טי כאָ־וואַוו!... געוואַלד, מענשען, וואו איז דאָס געלט? יאַק יאַ כאָ־וואַוו? אוי, וועה, ניטאָ טאַקע! ניטאָ???

און אַזוי ווייטער און ווייטער. ער חזרט זיך איבער אַזוי לאַנג, ביז דער פּנים צעקרימט זיך איהם אינגאַנצען, די אַרויס־געשטאַרצטע אויגען בלייבען שטעהן ווי גלאָז, די האַנט — פאַר־גליווערט אינם לעצטען בוזעם־באַהעלטערעל, און ער לאָזט אַרויס אַ וואָי פון אַ פאַרפראָרענעם הונט:

— קאָליב טי... יאַק יאַ־אַ כאָוואַ־אַוו...

ס'הייסט: אַ דונער האָט מיך דערשלאָגען! אַן אומגליק האָט מיך געטראָפען...

אַרום דעם „באַריהמער” און זיין פאַריאָמערטען „קום” *) האָט זיך דערווייל פאַרזאַמעלט אַ רעדעל נייגעריגע, אידען און גוים. קצבים־יונגען האַלטען זיך פאַר די באָקעס. שמהלע־

*) קרוב.

טורערו, אַ גזלן אַ קצב, מיט אַ באַראַשקענער היטעל איבער די אויערן, קומט אָן און פרעגט: וואָס איז דאָס. „וואָס איז דאָס?" ענטפערט מען איהם, „אַ נייעס אַ ביסעל! ביידע האָבען פאַרקויפט בהמות, ביידע האָבען זיך אָנגעשיכורט. יעצט זוכען זיי דאָס געלד".

— באַגנבעט האָט מען ביידען. נאָר איינער... אָט דער־אָ! מיינט נאָך, אַז ער איז אַ גרעסערער חכם.

— דו הערסט דאָך: „אַזוי ווי ער האָט באַהאַלטן האָט קיינער ניט באַהאַלטען..."

— נאַ, ער מיינט שוין ניט! — מאַכט שמחהלע טורערו. — ער קריגט באַלד די אַפּאָפּלעקסיע.

און באמת, אין דער זעלבער רגע גליטשט זיך אַרויס דעם „באַריהמערס" האַנד פון דער לעצטער בוזים־קעשענע, אַזוי אָפּגעלאָזען און שווער, ווי געבראָכען אין ביין; און ער אַליין ברעכט זיך איבער אין צווייען, לאָזט אַרויס אַ יללה און פאַלט מיט דער קוטשמע־האָר איבערן אָרים, פּונקט, ווי פריהער — דער באַגנבעטער „קום" זיינער. נאָר קלאָגענדיג אַזוי שפּרינגט איהם נאָך אַלץ אַרויס זיין איינגעזונגענער טעמפּער מזמור:

— קאָליב טי־י כאָוואַוו יאַק יאַ־אַ כאָוואַ־אַוו...

און די גראָבע יונגען אַרום קאַטשען זיך פון געלעכטער.

דער געזונטער געלעכטער פון די הפקר־יונגען צעקיצעלט פּייווקען און רייסט איהם מיט. די מילץ צעטרייסעלט זיך איהם. ער לאַכט ביז עס נעהמט איהם שטעכען אין אַ זייט. נאָר מיט איין מאָל טשוכעט ער זיך אויס, ווישט אָפּ די אָנגעלאָפענע טרערען און קוקט זיך אַרום אַ ביסעלע פאַרוואונדערט:

— אָט דאָס, אַ יאַריד? מען שיכורט, מען שלאָגט זיך, מען הרגעט זיך, מען באַגנבעט, מען לאַכט אויס, און גאָר...

ער קוקט זיך איין אין די פּנימער פון די קצבים־יונגען מיט אַ פאַרדאַכט: עס דאַכט זיך איהם, אַז זיי ווייסען יאָ, ווער עס האָט די צוויי גוים באַגנבעט... שמחהלע טורערו מיט דער אָנגערוקטער וואַטאָווער היטעל אויף די אויגען, וואָס

האָט פּלומרשט געפרעגט „וואָס מען קוקט דאָ", ווייסט אודאי און אודאי'... אָבגעטאָן און חוזק נאָך אויפן ביין־וואונדער.

אַ פאַרשעהמטער האָט זיך פּייוקע דורכגעשטופּט דורך דער פרעהליכער רעדעל מענשען און אַ נעהם געטאָן זיך אָן אַ זייט. ער האָט זיך פאָרגעשטעלט ווי די אויסגעניכטערטע צוויי גוים וועלען עס שפּעט ביינאַכט אַריינפאַלען אין די פינסטערע כאַטעס זייערע, אויפן דאָרף, אָהן בהמות און אָהן געלט. פון ס'האָט איהם גענומען גריזשען אין האַרצען. נאָר דאָ האָבען זיך איהם אַנטפּלעקט, צווישען דעם געדיכטען געמיש פון מענשען און דישעלס, די הילצערנע ביידלעך און די אָנגעשפּאַנטע פּאַלאַטקעס, וואָס מען האָט אויפגעשטעלט, לכּבוד דעם יאַריד, איבערן גאַנצען לענג פון מאַרק. און ס'איז איהם געוואָרען לייכטער אין האַרצען. אָט דאָס זוכט ער דאָך אַרום! דעם קערן פון יאַריד, דעם עיקר פון „טראָיצע", וואָס ער האָט אַזוי געגאַרט צו זעהן... אָה, ניין! ער האָט זיך טאַקע ניט אָפּגענאַרט.

2

פאַר זיינע דורשטיגע אויגען האָט זיך דאָ גאַנץ רייסען צעבליהט מיט איהרע קאָפּ־כוסטעס — בלאַסע מאָהן־בלומען אויף אַ שוואַרצען וואָלענעם גרונט. ווי אָנגעפאַלדפּוועטע רעגענבויגענס האָבען זיך אויסגעשפּרייט געפּאַסקעטע גויעשקע קליידלעך פון גראָבען לייוענט, מולטענע קאַצאַווייקעס מיט אַרויפגעשטיקעוועטע בלויע, געלע און גרינע שטערענדלעך און צלמים־לעך; אויסגענייטע מאַנספּילשע און ווייבערשע קאָסאָוואָראָטקעס; גאַרטלען — בלויע ווי קאָרן־בלומען און רויטע ווי מאַלינעס. שוואַרצע סאַראַפּאַנען מיט מוטערפּערעלנע קנעפּ; האַלז־באַנדען פון בורשטין, בייטשען־קרעלען, גרויסע וואָרצעלנע פּיפּקעס מיט קופּערנע, געלעכעלטע היטעלעך און מיט לאַנגע טשיבוקעס;

פאַרביגע זיידענע סטענגעס... עס האָבען זיך צעבליאַסקעט פאָליהעגנע טעפּ און סלאָיעס, וואָס זיינען דרויסען געבערענט און איניִעניג אויסגעדעקט מיט אַ ברוינע גלאָזיקייט, ווי מיט צעשמאָלצענעם און אָפּגעקיהלטען האָניג. זילבער-גרויע ערדענע הליאַקעס האָבען זיך צעקלונגען מיט איידעלע, מיידעלשע קילכער... גרויסע שיסלען פון רויטען ליים מיט גרינער פאָליהע האָבען זיך פריינדלעך צעשמייכעלט. כמורע בערגלעך אייזענוואַרג האָבען געשטירעט אָפּגעפּאָלירטע שפּיצען און שאַרפען, אנטקעגען קופּעס ראַזעווע אייער, הורבעס גרינוואַרג, געבלוטטען ציץ און לעבער-פאַרביגע שאָפענע פעלכלעך. פון דער האַלב טונקעלקייט, אין טיפע געשעלטען, האָבען פאַרסודעט אַרויסגעקוקט חושכדיגע איקאָנעס. די שמאָלע וועקסענע פּנימער, פונקט ווי פאַררויכערט, טוקען זיך אין בליאַסקענדיגע שטראַהלען פון גאָלד-שפּיצען און גאָלד-פּאַפּיר. יעדער איקאָנע איז אַ קליינער זונען-אונטערגאַנג מיט אַ פרעמדער פאַרכמורעטער הייליקייט אין מיטען, וואָס שרעקט אַ ביסעל און לאָזט זיך ניט תּפֿס זיין... לעבען זייער ברוגזדיגער יום-טובדיקייט האָבען זיך וואָכעדיג און געמיין צעפּעפּערט און צעשריען זיך, מיט דאָרפישע פאַרבען, די געדרוקטע „לובאָק"-בילדער פון איליאַ מוראָמעץ, פון איוואַנושקאַ דער נאַר, פון מלחמה מיטן טערק, פון קרילאָווס משלים, פון פּיאָטר דעם גרויסען און פון צאַר-סאַמאָדערזשאַוויעץ מיט זיין גאַנצער משפּחה, אַלע אויסגעפּוצט אין עסיג און אין האָניג... און גלייך נאָכדעם — נייע, שמעקעדיגע שטיוועל מיט ברייטע נעזער, לאַנגע כאָליהעס, מיט אויפגעשטעלטע געפּאַסקעטע אויערען; פעק מיט לאַפּטיעס און ליקעס, געפלאָכטענע קערב מיט דורכגעצויגענע נייע אייזענס, קרענץ פון פלאַכס געטריקענטע שוואָמען, שווערע דעמבענע קאַסטענס, באַשלאָגען מיט זילבערדיגען בלעך... און טאַקע באַלד. נאָך אָט די הידושים, האָט זיך שקלאָווער פאַבריקאַט אליין צעשאָטען אויף ברייטע הילצערנע טישען: אין שעהנע לאַבענס ברויט, ווי מיט ברוינעם לאַק אויסגעלאַקט פון אויבען, באַשאָטען מיט קימעל, און געלבלעך-ווייס אונטערגעמעהלט פון

אונטען; אין לאַנגע גויעשקע היבינס *), אין איפגעלאָפּענע ברעפּיצעס מיט געשטויסענע קאָניפלעס באַשמירט און מיט שטיקלעך געבאַקטע ציבעלע אין מיטען; אין פּרענטען געפּרע־געלטע מאָהן, מיט אָנגעשניטענע שעהנינקע קעסטעלעך; אין האָניגדיגע פּירעשקעס, אין קייקלעך איינגעמאַכטע ראָזשינקעס, איינגעטונקטע אין צוקער; אין לאַנגע קאָנפּעטען -- געוויקעלט אין שאַרף־קאָלירטע פּאַפּיר־וויקעלעך און אין גאָלדענע פּעדי־מער, וואָס זייער דרויסען איז אַ סך „געשמאַקער“ ווי זייער אינעווייניג... אַלץ נאַשעריען פאַר דאָרפישע לייט. און פּונקט אַנטקעגען די אידישע „גוטע זאַכען“ קאָנקורירען די גויעשע: געפאַרבטע לעקעכלעך מיט רויטע און גרינע צוקער־פּינטעלעך; געפאַרבטע צוקער־דריידלעך, פעטע טערטלעך מיט אַ גערוך פון טריפה שמאַלץ, פאַרגאָסענע ניס, מגושמדיגע פלעצלעך, פאַרבוקערטע פרוכטען... און איבער דעם אַלעם שוועבט אַ הפקרדיגע פרובירעריי פון מויל- און ציה־האַרמאָשקעס...

פייהקעס איגען זיינען זיך צעלאָפּען. אַ גאַנצער כאָר פון פאַרבען און ריחות האָט איהם באַגלייט. ס'האָט אַזש געגומען שווינדלען פון אַזוי פיל קאָלירטע בליצלעך. ס'האָט אָנגעהויבען שניידען אין די שלייפען. און... שאַ! אָט זיינען די צאַצקעס! גאַנצע אוצרות. דער אמתער יאַריד פאַר קינדער. זיי זיינען אָנגעלעגט אין קופּעס, אויסגעשטעלט ווי די סאָלדאַטען. ווי קומט דאָס צו יענע בלייענע הענדלעך, וואָס די מאַמע פלעגט איהם אַמאָל ברענגען פון יאַריד, כדי אָפּצונאַרען איהם אין זיין ביטערקייט!.. דאָ זיינען דאָ האָלצערנע צאַפּען, וואָס אַז מען ציהט זיי אונטען פאַר צוויי העלצלעך, בוקען זיי זיך מיט די הערנער. און בלעכענע ענטעלעך, אָפּגעפאַרבט פונקט ווי לעבעדיגע, זיינען אויך דאָ, וואָס באָמבלען מיט די קעפּ; סאָלדאַטיקלעך — וואָס אַז מען דרעהט ביי זיי אַ דראָטענע הענטעל, פייקען זיי מיטביידע אָרעמס, ווי לעבעדיגע; ליאַלקעס, וואָס אַז מען קוועטשט זיי אין בייכעל קוויטשען זיי. ברוינע

---

*) בולקעס.

בערען, געלע לייבען און ווייסע טויבען. היינט מיני עקדישען, וואָס אַז מען שלעפּט זיי פֿאַר אַ פּאָדים לויפֿען זיי סכנות נפשות... ניין, די מאַמע האָט איהם פֿאַרשאַפֿערט אַלע געוועזענע יאַרידען פֿאַר אַ קאַרטאָנענעם פֿערדעלע. ערשט היינט האָט ער טאַקע אַלץ געזעהען, ווי ס'געהער צו זיין.

פּיזוקע האָט דערשפּירט אַ ברענענדיגען דורשט. פֿון היץ, פֿון שטופּעניש, און פֿון האַרצקלאַפּעניש האָט איהם איבערגעטריקענט אין האַלז. ער קוקט זיך אַרום וואו קען מען דאָ כאַפּען אַ טרונק — און דערזעהט אַ גאַנצע מלוכה פֿון באַקאַנטע מאַרק־אידענעס, וואָס זיצען ביי גרויסע קופּערנע ציפּאָנעס, פֿאַררוקט אין צעבערס מיט אייז, לעבען טישעלעך, וואָס זיינען אָנגעשטעלט מיט פֿלעשלעך סיראָפּען און גראָבע גלעזער מיט הענטלעך, און גיט זיך אַ לאָז צו זיי. דערזעהט ער אָבער דאָ, אָן דער זייט, אַן אומבאַקאַנטען קאַצאַפּ. ווי פֿון דער ערד איז ער איהם אויסגעוואַקסען מיט זיין רויטער העמדעל און ווייסען פֿאַרטוך, ביי אַ טישעל מיט אָנגעקיהלטע פֿלעשער... הויבט ער נאָר אָן צו ציהען די קאָרקע פֿון אַ פֿלאַש, אַזוי שפּרינגט זי אַליין אַרויס. עס גיט אַ שאָס ווי פֿון אַ פּיסטאָלעט. עס זעצט אַרויס אַ געדיכטער ברוינלעכער, מאַכלדיגער שוים, און ערשט דערנאָך גיסט זיך אין גלאָז אַ ברוינע קאַלטע משקה. אַ דערקוויקעניש צו קוקען. זאָל דאָס זיין אַזאַ מין ביר? עפּעס ביר און ניט ביר... ניין! אָט דער קאַצאַפּ אַליין ווישט זיך די הענט מיט אַן אויסגעבייהטען ריינינקען האַנטוך, טענצעלט פֿון איין פֿוס אויף דער צווייטער, און באַזינגט זיין סחורה גאָר פֿרעהליך:

— קוואַסו רוסקאָוואָ, יאַדרענאָוואָ.
קוואַס, רוסישער, קאַלטינקער;
יאַדערדיגער, אַלטינקער.
ס'קוויקען זיך צאַר און צאַרין,
דאָרף־פּייער און באַרין,
פּראַוואָסלאַוונע און אידען;
און אַלע — גאָר צופֿרידען...

פייווקע צעלאַכט זיך. איהם געפעלט דאָס לידעל ווי דער קוואַס. די אידישע „זעלצערקע״ און די ברודיגע גלעזער זיינען פאַר איהם קיין נייעס ניט. אָט דער גויעשקער קוואַס, פון וועלכען דער טאַטע דערצעהלט אַזוי אָפט, ווען ער רעדט פון „ראַשע־ע״, מוז האָבען אַלע טעמים. גיט זיך פייווקע אַ לאָז צום ערל.

נאָר שקלאָווער זעלצערקע־אידענעס ווען דען לאָזען געהן הנאה האָבען פון גויעשקען קוואַס? טלעפען זיי פייווקען, ווער פאַרן אַרבעל, ווער פאַר אַ פאָלע:

— אינגעלע, אַ גלאָז זעלצערקע, קאַלט ווי אייז!

— ביי מיר מיט סירופ, אינגעלע! פאַר אַ קאָפּיקע!

— אינגעלע, וואָס דאַרפסטו געהן צום גוי!

— ער פאַרקויפט בויכוועהטאָג...

— פּאַסקודסטווע.

— בעסער געבען צו לייזען אַ אידיש קינד.

— אינגעלע, קום אַהער!

— אינגעלע!..

פייווקע דערפיהלט זיך גאָר געהויבען, וואָס איבער זיין קאָפּיקע לייזעכץ שלאָגען זיך אַזוי פיעל אידענעס. נאָר דער יצר־הרע איז שטאַרקער. עס גלוסט זיך איהם דווקא קוואַס... און בכלל, וואָס מישען זיך פרעמדע אידענעס אין זיינע עסקים? נייע מוהמעס און מוסר־זאָגערינס אויף זיין קאָפּ! וואָס ער זאָל נאָ טרינקען און וואָס ניט...

„לאָזט מיך!..״ רייסט ער זיך אַרויס פון זייערע אויס־געקרימטע פינגער און דערנעהנטערט זיך צום קאַצאַפּס טישעל.

זיין שאַרפער געזאַל דערשמעקט אַ נייעם אומבאַקאַנטען ריח פון איבערגעזייערטען ברויט און פון פרישען זיסלעכען מאַלץ. צום זיס־זויערען ריח מישט זיך נאָך צו אַ שטאַרקייט פון זעלצער־וואַסער און פון ביר... אָה, דער טעם מוז זיין גאָר פלאי־פלאים. איין טעם? פיער טעמים!..

פייווקע וואַקעלט אַ מינוט. ער שעהמט זיך, ביז ער

מאַכט זיך האַרץ און גיט אַ פרעג, מיט אַ ציטערדיגער שטימע, וויפיעל עס קאָסט אַ גלאָז.

— קאַפעיעטשקו!... מאַלאַדאָי טשעלאָוועקס־ס — ענט־פערט אָפּ דער קאַצאַפּ אין גאָר אַ הויכען רוסישען סטיל, מיט גאָלע פּתחן... כמעט ווי הערשקע קאָפּ, דער לעהרער.

אָט דער „מאַלאַדאָי טשעלאָוועקס" *) באַצויבערט פייוקען אין גאַנצען. וואָס פאַר אַ פרישקייט, וואָס פאַר אַ פרעהלעכקייט! ווי קענען זיך צו איהם גלייכען די פאַרמאָרעטע אידענעס מיט זייער זעלצערקע.

— דאַוואַי! — רעדט פייוקע קוים אַרויס און שלינגט די סלונע פאַר גלוסטעניש.

די קאָרקע גיט אַ שאָס, און אין אַ הויכער גלאָז מיט אַ הענטעל הויבט אָן שוימען די ברוינע משקה. קוים וואָס פייוקע דערוואַרט זיך צוצוטראָגען זי צו די איבערגעטריקענטע ליפען. ער פאַרגעסט אפילו אַ ברכה צו מאַכען און דערשפירט גלייך אַ פעטלעכען ברויט־געשמאַק, אַ ברויזענדיגע קיהלקייט און אַ פיקעלדיגע זיס־זויערקייט אויפן צונג. אין דער נאָז גיט אַ זעץ אַ מחיהדיגע שטאַרקייט.

אָבער די „זעלצערקע־אידענעס" זיינען אויף פייוקען אש להבה, זיי פאַרגינען איהם ניט. עס קאָכט אין זיי די גאַל פאַר דער אַנטרונענער קאָפּיקע לייזעכץ.

פייוקע האָט נאָך ניט אָפּגעטרונקען קיין דריטעל גלאָז און אויף זיין פאַרשוויצטען קאָפּ גיט זיך אַ גאָס אַ גאַנצע פּאָמוי־ניצע פון לשון־הרע און שטעך־ווערטלעך:

— העז אַ אינגעלע...

— ס'האָט זיך איהם גאָר פאַרגלוסט קוואַס...

— גאָלע טריפה...

— אַ טריפהנע האַלז!

— אַ „הלעיטנו".

— וועמעס בחורל איז דאָס?

— אורי דעם קאַסאָקענס.

---

*) יונגער־מענטש.

— אַ שעהנער חדר־אינגעל!
— מ׳עט שוין דערצעהלען דעם טאַטען...
— וואַרט, וואַרט!

פּייוּקע רייסט זיך אָפּ פון גלאָז. דער קוואַס בלייבט איהם שטעהן אין האַלז. ער פאַרהוּסט זיך. אויף אַזאַ מענה־לשון פון פרעמדע מאַרק־אידענעס האָט ער זיך גאָר ניט גע־ריכט. ער וואָלט זיך ניט געשעמט, וואָלט ער געלעָנט שטעהן די ניט־דערטרונקענע גלאָז און וואָלט אַנטלאָפען. נאָר ס׳איז אַ שאַנדע און אַ חרפּה פאַרן פריינדלעכען קאַצאַפּ מיט דער רויטער העמד. פאַרשטעלט זיך פּייוּקע פאַר אַ חצוף און שרייט צו די בייזע אידענעס:

— מ׳פרעגט דאָך ביי אייך ניט!... — און כאַפּט זיך גלייך צום רעשט אין גלאָז מיט אַן איבערגעטריבענעם אימ־פּעט. ער וויל אַראָפּשווייבקען זיין ביטערקייט. נאָר דער גויעש־קער קוואַס האָט שוין ניט מעהר דעם פריהערדיגען טעם. ער איז פאַרמישט מיט גיפט פון שנאה. ער קריכט פון האַלז.

פּייוּקע דערטרינקט ווי ניט איז די טיפע גלאָז, גיט אַ וויש דעם זויערלעכען שוים פון די ליפּען און לאָזט אַראָפּ די האַנט אין קעשענע. ער גיט אַ טאַפּ... און דער פּנים ציהט זיך איהם אויס.

ניטאָ די קאָפּיקע!

ער זוכט אין דער צווייטער קעשענע, כאָטש ווייסען ווייסט ער, אַז אין דער לינקער זייט פון זיינע הויזלעך באַ־האַלט ער קיינמאָל ניט קיין געלט. אַ נעכטיגער טאָג! ניטאָ. — אַה? ניטאָ?... ניטאָ!.. עס הויבען זיך איהם אָן בייטען געלערליי קאָלירען אין פּנים. אַ קאַלטער שווייס זעצט איהם אַרויס פונם שטערען. געוואַלד, וואו זיינען דאָס די פּאָר קאָ־פּיקעס? ווי אין וואַסער אריין!... געוואַלד, זיי מוזען דאָך זיין!

ער טאַפּט שוין אַצינד פון פאַרצווייפלונג, ווי אַ בלינדער אין אַ לעכערדיגער טאָרבע... ווי דער באַגנבעטער גוי ביים מאַנאָפּאָל... אָקאָרשט האָט ער אָפּגעלאַכט פון אַן אַנדערען... אָט

האָט איהם גאָט באַשטראָפט. „קאָליב טי כאָוואַוו יאַק יאַ כאַ־וואַוו!...״ פּלאָנטערט זיך פּייוּוקען אין צעטומעלטען מוח. עס ווילט זיך איהם לאַכען און וויינען... און די הענט טרייסלען זיך און זוכען. האָט מען איהם באַגנבעט?.. נאָר דאָ קוקט ער זיך איין אין זיינע הייזלעך און בלייבט שטעהן אַ פאַרשטיי־נערטער.

די הענד זוכען ניט מעהר. ניטאָ וואָס צו זוכען.

ער דערמאָנט זיך, אַז אין דער פריה, פאַרן אַוועקגעהן אין חדר, האָט ער צוליעבן יאַריד איבערגעטאָן אַ פּאָר אַלטע הויזלעך. און זיינע פיער קאָפּיקעס מזומן זיינען איבערגעבליבען אין די אַנדערע תּחתּונים. געבליבען הענגען אין דער היים אויפן וואַנט. אַן אומגליק!

דער קוואַסניק דערזעהט, אַז זיין ניין־יאָהריגער קליענט איז עפּעס ניט מיט אַלעמען, אַז ער גראַבעלט זיך צו לאַנג אין די קעשענעס. געהט איהם אַראָפּ, פון ברייטען פּנים, די גאַנצע פריינדליכקייט, און פּייוּוקע דערהערט אַ פּאָר האַרבע, פאָנישע ווערטער:

— קאַפּיעטשקו, מאַלאַדאָי טשעלאָוועקס!״...

די זעלבע ווערטער, דאַכט זיך, ווי פריהער, און האָבען שוין גאָר אַן אַנדער טייטש. אַ מאָדנע זאַך!.. און דאָ זידלען זיך נאָך די מיאוסע זעלצער־אידענעס, פון הינטער די קופּערנע סיפאָנעס, זידען זיי ווי די שלאַנגען:

— האַ! וואו איז עפּעס די קאָפּיקע?

— כאַ־כאַ־כאַ!

— עס האָט זיך איהם גאָר פאַרגלוסט קוואַס!

— אַ גלוסטעניש איז אויף איהם אָנגעפאַלען!

— די קאָפּיקע! אַה?

— קראַנק געוועזן צו טרינקען אידיש זעלצערקע?

— ס'וועט איהם שוין אויספאַלען באָקאָם!...

פּייוּוקען גיסט זיך דאָס בלוט. ער הויבט עפּעס אָן צו שטאַמלען. נאָר געה דערצעהל אַ קאַצאַפּ, מיט אַ פּאָר צעהנד־ליג רוסישע ווערטער, וואָס מען האָט אויסגעחזרט פון אַ רוסישער

כרעסטאָמאַטיע, אַ מעשה מיט צוויי פּאָר הויזלעך, אַ פּאַר־בייטעניש, וואָס ער האָט פֿאַרביטען... אַז ער וועט איהם שפּע־טער אָפּגעבען... ער וועט דען גלויבען?

און כך הוה. איידער פּייווקע שטאַמעלט נאָך אַרויס אַ האַלבע טוץ צעקאַליעטשעטע רוסישע ווערטער גיעט דעם קאַ־צאַפּס האַנט אַ פֿליה איבער פּייווקען און כאַפּט איהם אַראָפּ דאָס היטעלע פֿון קאָפּ, און די זעלצערקע־אידענעס הויבען איהם אויף „נאַ־אוראַ״:

— גוטער קוואַס געווען, האַ? אָט האָסטו דיר קוואַס!...

מאַכט דאָך פּייווקע אַ געוויין... „סטייטש... הראָשי... שטאַני, שטאַני... הראָשי. איוו׳... איוו׳ דרוגיע שטאַני...״ *), ענטפֿערט איהם דער קאַצאַפּ גאַנץ העפֿלעך: „וועסט ברענגען די קאָפּיקע, מאַלאַדאַי טשעלאָוועקס, וועסטו קריגען דאָס הי־טעלע״. און אַז פּייווקע שפּאַרט זיך איין — ער מוז האָבען דאָס היטעלע גלייך אויפֿן אָרט, ער קען אַהיים ניט געהן... גיט איהם שוין דער קאַצאַפּ אַ שטויס אַוועק:

— סטופּאַי, יעוורעיטשיק, ניע מעשאַי! **)

און באַלד צעזינגט ער זיך גאָר פֿריש און פֿרעהלעך, רייבט זיך די הענט אָן אויסגענייהטען האַנטוכעל:

קוואַסו יאַדרענאַווא, פּראָכלאַדיטעלנאַווא...
קוואַס, יאַדערדיגער, קאַלטינקער,
זויער און זיס;
חעי, העי, אַ טעם גן־עדן
פֿון האָניג מיט ניס!

---

*) געלט, הויזען... חויזען, געלט... אין... אין די אַנדערע הויזען.

**) געה אַוועק, אידעלע, שטער ניט.

דער ערשטער גמילות־חסד

1

אַ בלאַסער, אָהן אַ היטעל, מיט צעפּאַטעלטע האָר, מיט אַ צעקרימטען פּנים, שטופּט זיך פּייווקע דורך דער וואַנט פון מענשען. און אַלע זעהען, אַז עס האָט איהם אָקאָרשט געטראָפען גאָר אַ מיאוסע זאַך. און באמת, אין עטלעכע מינוט האָט ער דורכגעלעבט אַלע שבעה־מדורי־גיהינם פון שפּאָט, פון גראָבער נייגיעריקייט און פון מענשלעכער געמיינהייט. ער האָט מיט אַמאָל דערפיהלט וואָס הייסט פרעמדע מענשען און וואָס הייסט צריינפאַלען אין אַן אומגליק, ווען טאַטע־מאַמע זיינען ווייט... ער הויבט אויף די אויגען צו די אויסגעשטרעקטע האַלאַבליעס: „מאין יבוא עזרי?״ —פון וואַנען קומט מיין הילף?... ניטאָ קיין שום ברירה! ער מוז לויפען אַהיים, צרויסנעהמען די פּאָר קאָפּיקעס פון די אַנדערע הויזלעך, אויסצולעזען דאָס היטעל פון קאַצאַפּישע הענט און ווידער אַמאָל לויפען אַהיים וואַרמעס עסען, און פון דאָרטען אין חדר... פאָלג מיך אַ גאַנג! היינט געהן איבער יאַריד און איבער די גאַסען אָהן אַ היטעל מיט אַזאַ אומגליקלעכען פּנים! גאַנץ שטאָט וועט דאָס וויסען, חאָס מיט איהם איז געשעהן... און דאָ גיט ער אַ קוק: ער האָט זיך דורכגעשטופּט ביז אַלטער דעם זייגער־מיסטער. דער „וועקער״ אין זיין קרעמעל ווייזט דריי אַזייגער. שוין צוויי שעה, אַז ער דרעהט זיך אַרום איבערן יאַריד. אין חדר זעצט

מען זיך שוין באַלד לערנען „שוואַרבע", און ער, פּייזקע — וואו־וואָס, ווער־וועמען? ער איז נאָך אַפילו אין דער היים ניט געווען. טאַקע ניט געדאַרפט טרינקען קוואַס ביי אַ פּאָניע, מיט דער גזלנישער רויטער העמד. די אידענעס זענען געווען גע־רעכט... אַ איד וואָלט רחמנות געהאַט. אַ איד וואָלט געבאָרגט. היינט ווער קען דאָס ניט אורין? ער וואָלט געזאָגט: „כ'בין איריס בחורל" — וואָלט מען געגלויבט. נאָר געה דערצעהל אַ קאַצאַפּ, אַז אורי־קאָסיקע איז אַ לייטישער מענש, און אַז זיין בחורל, פּייזקע, איז אויך אַ לייטישער מענש. און אַז ער האָט טאַקע מזומנע קאָפּיקעס אין די אַנדערע הויזלעך... אַ אידען וואָלט מען געקענט געבען פאַר אַ משכּון אַן אַנדער זאַך, למשל... למשל, דעם אַרבע־כּנפות. דעם אַרבע־כּנפות?... אַה?

דער „אַרבע־כּנפות" דערמאָנט איהם, אַז לייבע האָרב, דער פּראָצענטניק, האָט איהם איינמאָל אויך אַראָפּגעכאַפּט דאָס היטעלע נאָך קאָפּ, ביים שלעפּען עפּעל פון זיין קעלער, מיט אַ באַטשוועקעטען דרינג... פּייזקע דערמאָנט זיך, אַז ערגעץ וואו, לעבען זייגערמאַכער, דאַרף זיך געפינען לייבע האָרבס קרעמעל. אַה, ווען בת־שבע, זיין ווייבעל מיט פרישע באַקען, וואָלט געווען אין קראָם איינע אַליין! זי איז אַ גוטע, זי וואָלט רחמנות געהאַט, זי וואָלט אַנטליהען אַ קאָפּיקע, זי וואָלט גע־גלויבט. ס'איז אַפילו אַצינד די שעה, ווען זי זיצט אין דערהיים וואַרימעס מיט די קינדער... נאָר רען מוז געהן, מע מוז זעהן, אפשר וועט גאָט העלפען. אפשר וועט געשעהן אַ נס... ער איז סיי־ווי־סיי אַ פאַרפאַלענער.

פּייזקעס אויערען ברענען פון אומגעדולד און פון האָ־פענונג. ער שטופּט זיך מיט אַלע כּחות און באַקומט סטוטאַקעס אַזוי לאַנג, ביז ער דערקריכט צו לייבע־האָרבס בשמים־קרעמעל מיט דעם שינדעל־גאַניקעל איבערן איינגאַנג. אַ פינסטערניש ליגט איבער דעם פּראָצענטניקס קרעמעלע, ווי איבער זיין מויערעל אין שטאָט. עס ציהט איהם, דעם האָרב, צו האַלב־טונקעלקייט, צו שאָטענס. אַלץ פאַרשטעלען, פאַרבאַהאַלטען וואָס ער פאַרמאָגט...

אינם שוואַרצען לאָך פון איינגאַנג דערזעהט אָבער פיווקע, צו זיין גרויסען שלים-מזל, ניט בת-שבען, מיט איהרע ווייכע זייטען און מיטן ליכטיגען פנים און מיט איהר ברייטען, פריינדלעכן פאַרטוך, נאָר לייבע-האָרבען... זיין באָרד און פנים בלייכט זיך ווי אַ רוח אין דער שוואַרצער לאָך פון קראָם-טהיר. זיין טשאָרטוועקאָזענע קאַפאָטע האָט ער, לכבוד דעם יאַריד, אונטערגעגאַרטעלט מיט אַ שוואַרצען הסידישען גאַרטעל, עס זאָל זיך בעסער אַרבייטען. זיין גופעלע איז דערפון נאָך שמאָלער, נאָך קאַרגער געוואָרען; דער האָרב נאָך שפּיציגער, נאָך מיאוסער. און אָט... אָט דער נפש וועט באָרגען אַ קאָפּיקע?

אַ נס איז געשעהן, וואָס לייבע-האָרב איז געווען פאַרנומען מיט אַ קונה, האָט פיווקע צייט געהאַט צו כאַפּען אָטעם, צו באַטראַכטען וואָס ווייטער צו טאָן. נאָר ער האָט גאָר ניט צוגעטראַכט. וויל לייבע-האָרב, פון וועמענס זשעדנע אויגען עס פאַרשווינדט קיין זאַך ניט, האָט זיך צו איהם פּלוצלינג אַ קעהר געטאָן:

— זעה, יונגעלע, דאַרפסט עפּעס?

— גאָרנישט...—קלאַפּט אָפּ פיווקע, גאַנץ פאַרגאַפט, וואָס לייבע האָרב האָט איהם אַפילו ניט דערקענט.

— „גאָרניסט״?... — גלויבט ניט דער האָרב, — היינט וואָס טהוסטו דאָ?

פיווקע דערפיהלט זיך אין דעם זעלבען מצב, ווי אַמאָל, בשעת מען האָט איהם געכאַפּט ביי גנבענען עפּעל.

— איך בין אוריס...— ענטפערט ער ניט צו דער זאַך — איך לערן אין איין „אוראָק״ מיט זעלדעלען.

— און וואו איז עפּעס דיין היטעלע? — פרעגט לייבע-האָרב אויך ניט צו דער זאַך, — כ׳האָב דיך גאָרגיט דערקענט.

ענטפערט איהם פיווקע ווידער ניט דאָס וואָס מען פרעגט איהם.

— די מאַמע... האָט מיך געשיקט... די מאַמע... אַז... אַז... נאָר מיט אַמאָל ווערט פיווקע דערשטיקט אינם דאָזיגען

פלאָנטער און ער פּאַלט צו צו לייבע־האָרבן, ווי אַ מענש, וואָס טרינקט זיך:

— ר׳ לייבע, באָרגט מיר אַ קאָפּיקע! איך מוז האָבען אַ קאָפּיקע...

לייבע-האָרב גיט זיך אַ שטעל-איבער פון איין פוס אויף דער אַנדערער. זיינע זשעדנע שוואַרצאַפּלען ווערען ברייט און פינסטער:

— אַ קאָ-פּי-קע? איך — דיר אַ קאָפּיקע?

— אַ קאָפּיקע... — בעטעלט פּייוקע ווי אַ פאַרלוירענער, — איין קאָפּיקע. איך... האָב אַ סך. אין די אַנדערע הויזלעך.

— אין וועלכע הויזלעך? — וואונדערט זיך לייבע האָרב, וואָס פאַר הויזלעך?

פּייוקעס אויגען זיינען רויט, דער פּנים ברענט איהם, אין קאָפּ שלאָגט ווי מיט אַ האַמער. ער הערט שוין כמעט אַליין ניט וואָס ער רעדט:

— כ׳האָב איבערגעטאָן אַנדערע הויזלעך... כ׳האָב אויסגעטרונקען קוואַס און פאַרגעסען... ס׳איז אַ גוי...

— אַה־האַ־ן... — שלאָגט זיך אָן ר׳ לייבע — האָט מען ביי דיר אַראָפּגעכאַפּט דאָס היטעלע?

— יאָ, יאָ! — דערפרעהט זיך פּייוקע וואָס מען פאַרשטעהט איהם פון וואַנק. — כ׳וועל אייך פאַרנאַכט אָפּגעבען. ווי איך בין אַ איד!

— אַזוי... האָט מען דיר אַראָפּגעכאַפּט דאָס היטעלע?... — גלעט זיך לייבע די באָרד, — אַ מיאוסע מעשה.

— ווי איך בין אַ איד, איך וועל אייך אָפּגעבען! — שווערט זיך פּייוקע מיט היץ און מיט פאַרצווייפלונג. איכ׳ל... נאָך היינט...

נאָר לייבע האָרב טענהט זיך דאָס זייניגע:

— אַ יונגעלע ווי דו טרינקסט נאָר אויס קוואַס פאַר אַ קאָפּיקע. פאַר אַ גאַנצער קאָפּיקע קוואַס?... זעהר אַ מיאוסע מעשה.

— אז איך האָב געחלשט אַ טרונק, — פאַרענטפערט זיך פּייוּקע, — אַז איך בין געשטאָרבען פאַר אַ טרונק.

אָבער לייבע-האָרב פאַרגינט איהם ניט:

— ביסט „געשטאָרבען" אַ טרונק ביסטו? אָבער קוואַס! אַ יונגעלע — קוואַס...

— איך קען דאָך אַהיים ניט געהן, — בעט זיך פּייוּ-קע ווי ביי אַ גזלן, — אַז איהר גלויבט ניט... איך האָב געלט... אַז ניט ווער... וועט די מאַמע אָפּגעבען...

די דאָזיגע ראיה האָט אַ פּנים דעם פּראָצענטיק יאָ גע-ריהרט. ווארום ער האָט זיך עפּעס פאַרטראַכט און אַריינגעקוקט אין קרעמעל אַריין:

— איז זאָגסטו, אַז דו וועסט מיר אָפּגעבען די קאָפּיקע?

— זאָל איך אַזוי געזונט זיין! — שווערט זיך פּייוּקע.

— אַ גאַנצע קאָפּיקע, אַ?

— ווי איך בין אַ איד.

— ווי דו ביסט אַ איד? נו-נו.

לייבע האָרב איז אַריין אין פינסטערען קרעמעל, גע-גראַבעלט זיך דאָרטען ווי אַ מייזעל אין אַ בלעכענער פּושקעלע, צוריק אַרויסגעקראָכן מיט דער ווייסער באָרד, ווי אַ מת פון יענער וועלט, און דערלאַנגט פּייוּקען צוויי אַלטע מטבעלעך.

— נאַ, „אָ האָסטו אַ קאָפּיקע. צוויי „גראָסענס".

פּייוּקע האָט קיינמאָל אין זיין לעבען ניט געזעהן אַזעלכע משונהדיגע „צווייערלעך". איינער אומגעלומפּערט גרויס, מיט אַן אויסגעפּרייגט בילד פון אַ דיקער גויה, אַ פּנים „יעקאַטע-רינע". די צווייטע מטבע — גלאַט אַזוי אַ קופּערנע רעדעלע, אויסגעשאָבען ווי אַן אַלטע סקאָווערדע. נאָר איין לאַפּקע פון אַן אָדלער איז דאָ געבליבען.

— ד... דאָס איז אַ קאָפּיקע? – האָט פּייוּקע גענומען צווייפלען.

— אַ קאָפּיקע, — האָט לייבע האָרב באַשטעטיגט — צוויי „גראָסענס" זיינען אַ קאָפּיקע. ס'געפעלט דיר אפשר ניט? איז...

לייבע האָרב האָט דערביי צעפיהרט מיט ביידע הענט

און זיס־פאַרלעגען אַ שמייכעל געטהאָן. פּיווקען האָט זיך גע־דוכט, אַז פּונקט מיט אַזאַ שמייכעלע האָט דער פּראָצענטניק געגעסן אַמאָל דאָס קעלבעלע מיט כריין... געקוקט מיט פאַר־גאָסענע אויגען און רחמנות געהאַט: „געבאַך אַ קעלבעלע נע־באַך״... דער דאָזיקער השד האָט אָבער געדויערט נאָר אַ קליי־נע ווײַלעטשקע. אין זיין באַטריבנקייט און טיעפער אַראָפּגע־פאַלענקייט האָט זיך פּיווקע ניט געקענט פאָרשטעלען, אַז לייבע האָרב, אַ עלטערער איד מיט אַ מויעדעל, וועט איהם אָפּנאַרען, איהם, דעם ניין־יאָהריגען אינגעל, און פּונקט אַצינד, ווען עס האָט איהם געטראָפען אַזאַ „אומגליק״... ער האָט נאָר אָנגעקוקט לייבע־האָרבען מיט שטומען קינדערשען בליק, און די אונטערשטע ליפּ האָט זיך ביי איהם געטרייסעלט. ניט ריידענדיג מעהר קיין וואָרט האָט ער זיך פּלוצלינג אַ קעהר געטאָן און געלאָזען זיך לויפען... נישט לויפען, נאָר שטופּען זיך אויף צוריק, צום קאַצאַפּ מיטן קוואַס. ער האָט אפילו ניט געפיהלט, אַז גויים און אידען שמייכלען איהם פון אַלע זייטען.

2

דער קוואַסניק האָט איהם באַגעגענט מיט אַ ברייטען פּאָנישען שמייכעל, וואָס ער האָט געשמייכעלט אין זיין, רעכטס און לינקס צעקעמטער, רויטלעכער באָרד.

— אַ שטאָ, פּאַרעניאָק? געלט געבראַכט, אַ?... וואָט כאַראַשאָ! *)

מיט אַ ציטערענדיג הענטעל האָט פּיווקע דערלאַנגט דעם קאַצאַפּ די צוויי אַלטע גראָשענס. לייבע האָרבס גמילת־חסד.

יענער האָט זיי אַ ווײַלע באַטראַכט אויף דער געזונטער גרויסער לאַפּע זיינער. דערנאָך שפּילעוודיג אונטערגעוואָרפען זיי און געלאָזען פאַלען אויף זיין טישעל, ווי דאָס טוען גוים,

---

*) עט דאָס איז גוט.

ווען זיי שפּילען אין „אָדלער און רעשאָטקע". ער האָט ווידער אַ קוק געטאָן אויף די מטבעותלעך און שמייכלענדיג אַ קוק געטאָן אויף פּיווקען. נאָר דאָס איז שוין געווען גאָר אַן אַנ־דער שמייכעלע. אין זיין שטעכעדיקייט האָט פּיווקע נאָכאַמאָל דערפיהלט, וואָס פאַר אַ קאַלטער גזלן עס שטעקט אין אָט דעם פרעהליכען, זיגגענדיגען גוי, ווען עס קומט צו געלד־זאַכען.

— פּאָלומשייטע־סס! *) — האָט דער קאַצאַפּ מיט העפ־ליכער פאַראַכטונג, און דורך די צייהן אַ זאָג געטאָן; פלינק צוזאַמענגעשאַרט מיט צוויי בערישע פינגער און צוגעוואָרפען פּיווקען ביידע מטבעלעך, ווי מען וואַרפט צו אַ הונד אַ ביינדעל. ניט קימערענדיג זיך אַפילו, צי פּיווקע וועט זיי געפינען, צי ניט.

און ניט אָפּלאָזענדיג פון געשעפט, גלייך נאָכדעם צו־זונגען זיך:

„קוואַס יאַדרענאַוואָ,
קוואַס יאָדערדיגער, קאַלטינקער,
זיסער און אַלטינקער..."

די גרעסערע מטבע, יעקאַטעאַרינאַס צווייער, האָט פּיווקע אליין געפונען. די צווייטע מטבעלע האָט איהם געהאָלפען אויפ־צוזוכען גיטקע די אַלמנהלע, די פאַרקויפערין פון זעלצער־וואַ־סער, דעם קאַצאַפּס פאַרביטערטסטע קאָנקורענטקע, וואָס האָט פריהער געזידעלט פּיווקען מיט וואָס אין אַ קאָרט. נאָר אַצינד האָט זי שוין רחמנות געקריגען. פּאָרט אַ אידיש האַרץ!

— נאַ, איינגעלע! — האָט זי איהם דערלאַנגט דאָס אָפּ־געריבענע קופערנע רעדעלע מיט אַ רעשט פון אַן אָדלערשער פּיסעל, דאָס איז דאָך גאָר קיין געלט ניט...

פּיווקע איז געווען בלאַס ווי קאַלך. אַצינד האָט ער פאַרשטאַנען, וואָס לייבע האָרב, דער פּראָצענטניק, האָט איהם

*) באַקומסט צוריק!

דאָ אָפּגעטאָן. נאָך ווייניג וואָס ער האָט איהם ניט אַרויסגע־האָלפען פון נויט, האָט ער איהם נאָך געמאַכט פאַר אַ משולח אויסצובורגען זיינע פאַלשע מטבעות, וואָס האָבען שוין לאַנג קיין ווערט ניט; געשיקט אויף סכנות צום קאַצאַפּ, אויף „טאָמער יאָ״... כדי דערנאָך אָפּצונעהמען ביי איהם, אָדער ביי דער מאַמען זיינער, אַן אמתע קאָפּיקע... געוואַלד, וואָס איז דאָס פאַר אַ וועלט!

מיט אַ פאַרביסענער ווילדקייט האָט זיך פּייוקע גענומען שטופּען אויף צוריק, צו לייבע האָרבס קרעמעל, אָפּגעמאַטערט און פאַרשמאַכט ווי ער איז געווען. נאָר דער קינדערשער צאָרן, די געראַכטיקייט פון חומש האָט איהם געטראָגען... ניין! אַ צאָהן פאַר אַ צאָהן!... אָט פּונקט ווי דער קאַצאַפּ איהם, אַזוי מוז ער אָפּטאָן דעם האָרב, אַ רוח אין זיין טאַטען אַריין!... ער מוז איהם וואַרפען די צוויי פאַלשע גראָשענס אין מיאוסען פּנים אַריין... און דערנאָך אַנידערפאַלען און חלשן לעבן זיין קראָם, זאָל מען איהם אַוועקטראָגען צו דער מאַמען אין ליילעכער... און זאָלען זיך אַלע דערוויסען! או־או־או... מען וועט איהם נאָך דערווערגען, דעם פּראָצענטניק. גוים וועלען איהם נאָך דערווערגען אויף דער אַלטער קאַסטען מיט משכנות, דעם מיאוסען אידען...

אָפּגעגאָסען מיט שווייס און צעבּרענט פון כעס און בזיונות, איז פּייוקע אַריינגעפאַלען אין לייבע האָרבס קראָם. געבלענדעט פון דער פּלוצלינגער טונקעלקייט און פון טרעהרען האָט ער גענומען יאָמערען:

— נאַט אייך צוריק אייערע גראָשענס, אַ רוח אין אייער ט...

נאָר פון דער האַלב פינסטערניש אין קראָם, מיטן טוכלען ריח פון שוואָמען, איז, ווי פון אונטער אַ טונקעלען פאָרהאַנג, אָנשטאָט לייבע האָרבען, אַרויסגעשוואומען מיט טריט פון אַ פּאווע, אַ ברייטע ווייבערישע געשטאַלט, אין אַ לייכטען ציצע־נעם געפאַלדעוועטען קליידעל...

בת-שבע!!!

פאַר דער צייט, וואָס פּייוקע האָט זיך געשטופּט צום

קאַצאַפּ און אויף צוריק, האָבען זיך די העלדען פון דער קאָ־מעדיע געביטען. בת־שבע איז געקומען פון וואַרימעס עסען און לייבע האָרב איז אַוועק אַהיים. אָבער פייווקען האָט דאָס אויס־געזעהן ווי אַן איבערנאַטירלעכע זאַך.

ס׳איז אָבער פּאָרט ניט קיין חלום!... בת־שבע איז אויף איהם אָנגעגאַנגען, ווי אַ מחיהדיגער קיהלער וואָלקען פון רחמנות, אין דער גליהענד־גער היץ פון כעס און חרפּה. זי איז אָנגעגאַנגען מיט דעם בלויען גנאָד אין די שעהנע אויגען, מיט די יאָדערדיגע ציין, וואָס שמייכלען ווי אָפּגעשיילטע מאַנדלען, מיטן רויש פון איהר ברייטען צעפלאַדעוועטען קליי־דעל, מיט איהר הויכער ברוסט און מיט יענעם באַזונדערען וואַרימען ריח פון געזונדטע און יונגע פרויען זומער־צייט

— ש... שאַ, אינגעלע! וואָס איז? וואָס איז?

מען זאָל געווען פייווקען אָפּגיסען מיט אַ שעפעל קאַלט וואַסער, וואָלט ער זיך אַזוי ניט אויסגענוכטערט. אויף אַזאַ גרונטלעכע ענדערונג אין דער דעקאָראַציע פון קראָם האָט ער זיך ניט געריכט. איז ער געבליבען שטעהן צעמישט און דאָס זידעל־האָרט איז איהם געבליבען שטעקען אין האַלז.

נאָר דער זידענדיגער כעס, די בזיונות, די ברענענדיגע יסורים, וואָס ער האָט זיך אָנגעליטען, זינט ער האָט אויס־געטרונקען דעם גויעשען קוואַס; אַלע אויפרעגונגען פון יאַריד, אַלע עולות, וואָס דערוואַקסענע מענשען האָבען איהם אָפּגעטאָן פאַר גאָרנישט מיט נישט; היינט די ביטערע חרפּה, וואָס בת־שבע, אין וועלכער ער איז אַזוי „פאַרליבט”, זעהט איהם אַצינד אין אַזאַ מיאוסער שלימזלדיגקייט, אַזוי פאַרשפּייט און צע־טראָטען ווי אַ וואָרעם, איבער אַ טרונק קוואַס, איבער אַ קאָפּיקע... אָט דאָס אַלץ האָט איהם מיט אַמאָל אינגאַנצען צו־געדריקט. ער האָט דערפיהלט אַ מוראדיגע רחמנות אויף זיך אַליין. אַ הייסע כיואַליע האָט איהם אַ בריה געטאָן אין האַלז. האָט ער אָנגעהויבען דעם קאָפּ ווי אַ געשלאָגענער הינטעל און זיך פאַרגאַנגען אין אַ ביטערען שלוכצען.

— איך... איך... איך... — האָט ער געשטאַמלט און גאָר־נישט ניט געקענט אַרויסרעדען.

נאָר דאָ דערפיהלט פּייווקע ווי צוויי קיהלע הענט, צוויי מאַמע־הענט, בת־שבעס הענט, נעהמען איהם אָן פאַרן קאָפּ און טוליען איהם צום וואַרעמען בויך. און אַ קול גיסט זיך אויף איהם ווי אַ באַלזאַם. אַפילו זיין מאַמעס קול, ווען ער, פּייווקע, איז ניט געזונד, קלינגט קיינמאָל ניט אַזוי ווייך, אַזוי האַרציג. און זי ווייסט אַפילו זיין נאָמען. זי געדענקט זיין נאָמען...

— שאַ־שאַ, אינגעלע, וויין ניט!... דו הייסט דאָך פּייוועלע... אַ? דו לערענסט זיך דאָך צוזאַמען מיט מיין זעלדעלען...

— יאָ־יאָ, יאָ־יאָ... — רעוועט שוין פּייווקע אָהן אַ ביצעל בושה, און פיהלט אַ פיינלעכע זיסקייט פון אָט דעם טוליען זיך צווישען די קיהלע הענט און וואַרעמען שויס. ער איז זיך אינגאַנצען מפקיר בת־שבען, זאָל זי טאָן וואָס זי וויל. אָט גלעט זי זיינע צעפּלאָשעטע האָר — זאָל זי גלעטען... זי דריקט איהם צו ווי אַ דרדקי־יונגעלע — זאָל זי דריקען. עס שמעקט פון איהר אַזוי ווייבעריש־זיס מיט פרישען קימעל־ברויט, מיט פריש־פאַרפאַרענען טיי און מיט נאָך עפּעס אַ ריח, וואָס האָט קיין נאָמען ניט, פון וואָס עס קלעמט דאָס האַרץ... דורך דעם ציצענעם זומערדיגען קליידעל פיהלט ער די גלאַטקייט פון איהר יונגען לייב. דער ציץ גליטשט זיך איבער איהם, ווי איבער אַ געטאָקטען לעבעדיגען מירמעלשטיין. אין די פרישע וואַרעמקייט שטראָמט ביזקעל מאַרך פון די ביינער. פּייווקע איז פאַרשיכורט פון איהר גוט־האַרציקייט, פון איהר נאָהענטקייט און פון דער זיסער חרפּה, וואָס ער פיהלט, טוליענדיג זיך אַזוי, ווי אַ פאַרסמאַרקעט צוציקעל אין בת־שבעס ברייטען שויס. ס'האָט זיך פמעט ווי געלוינט אַראָפּצושלינגען אַזוי פיעל ביטערניש, אַזוי פיעל יסורים, אַבי צו פיהלען דערנאָך אַזוי נאָהענט די קניה פון בת־שבען. פון בת־שבען?... יאָ, פון בת־שבען.

און אַביסעל ניט ווילענדיג, אַביסעל כדי צו פאַרלענגערען

אַזוי טרייסט אַזאַ גליק, נעמט זיך פּייוקע קלאָגן פאַר איהר. ער שטאַמעלט און פאַרכלינעט זיך; פאַרביטן די הויזלעך... יאַר... קוואַס... אַ קאָפּיקע... דער גוי... אָראָפּגעכאַפּט דאָס היטעלע... לייבע ה... ניין, ר׳ לייבע... מיט אָנגעריבענע גראָשענס... אַלע לאַכען פון איהם... און ער... ער...

און גיב נאָר אַ קוק! בת-שבע פאַרשטעהט איהם... זי פאַרשטעהט אַלץ. זי זאָגט „שאַ-שאַ" און לאָזט איהם נישט אָפּ. זי לאָזט איהם אויסגיסען דאָס האַרץ וויפיעל ער וויל. זי לאָזט, דאַכט זיך, הנאה פון זיין באַלעבעטשען. זי וויל, דאַכט זיך, זיין ודוי זאָל זיך ציהען וואָס לענגער...

אַז פּייוקע ווערט אַנטשוויגען, העלפט זי איהם אָרומווישען די אויגען, אָפּווישען די נאָז. און גיט צו איהם ווידער אַ שמייכעל אַזוי גוט און פאַרפיהרעריש.

— נו... פּייוועלע. גענוג וועט זיין... אַ?

אָט אָ דער ניכטערער טאָן שטעלט פּייוקען אינגאַנצען אויף די פיס. ער גלייכט זיך אויס און גיט אַ טאַפּ די האָר. דער זיסער חלום איז פאַרשוואונדען! ווידער דאָס ביטערע וואָהר, די וואָכעדיקייט. דאָס היטעלע איז פאָרט ניטאָ אויפן קאָפּ... און דאָס אויסגעלויטערטע פנימל זיינער באַרויהט זיך איהם פון אויפגעכאַפּטען שמערץ.

נאָר איידער ער עפענט אויף דעם מויל צו בעטען, דערפיהלט ער ווי מען שטופּט איהם אַן אָנגעוואַרעמטע מטבע'לע אין האַנט אַריין.

דאַכט זיך ס'איז אַ קאָפּיקע? יאָ, אַ קאָפּיקע. אַ נייאינקע קאָפּיקע.

— גיה, פּייוועלע, — מאַכט צו איהם בת-שבע. — צאָהל אָפּ... איך וועל קיינעם ניט זאָגען...

פּייוקען פאַרגלוסט זיך צופאַלען צו איהרע שיך מיט די געבאַקטע זאָקען און אויסקושען זיי. אויסקושען דעם גאַנצען שטיב פון יאַריד, וואָס ליגט אויף זיי. און כדי אָפּצוקיהלען זיך אַביסעל, הויבט ער אָן צו שווערען זיך מיט גרויס ליידענשאַפט, מיט טיפער איבערגעבענקייט:

— זאָל איך אַזוי געזונט זיין... היינט ביי נאַכט גיב איך אָפּ... זאָל איך אַזוי...

— גוט, גוט, גוט. — פאַרמאַכט איהם בת־שבע דאָס מויל און לאַכט.

פייוזקע רייסט זיך אויס און לויפט פון קראָם. נאָר ביי דער טיהר דרעהט ער זיך ווייטער אום:

— זאָל איך שטאַרבן, אויב, אויב... אויב...

און אַנטלויפט.

מען מאַכט חוזק פונם האָרב

1

פאַר בת־שבעס קאָפּיקע האָט פּייוּוקע אוריס אויסגעלייזט זיין היטעלע פון גויעשקע הענט. אין חדר האָט ער דערצעהלט נסים ונפלאות, וואָס ער האָט זיך אָנגעזעהן אויפן יאַריד און וואָס פאַר אַ טייערען קוואַס ער האָט געטרונקען. ווי אַזוי דער גויעשקער קוואַס איז איהם אויסגעפּאַלען באָקאָם — פון דעם האָט ער, פאַרשטעהט זיך, געמאַכט אַ שווייג.

ער האָט געפונען גאַנץ זיין „קאַפּיטאַל" אין די אַנדערע הויזלען, און פאַרנאַכט האָט ער פייערלען אָפּגעטראָגען די קאָפּיקענע הלואה לייבע-האָרבען אין מויערעל. בת־שבעס ר ע כ ט ע קאָפּיקע האָט ער אינגאַנצען פאַרשוויגען... דאָס איז געווען, ניט דאָס וועלען אַריינכאַפּען פרעמד געלט, ווי אַ הויכער דיפּלאָמאַ-טישער צוג פון פּייוּוקען, כדי צו פאַרבלענדען דעם פּראָצענט-ניקס אויגען און געווינען זיין הארץ. לייבע האָרב האָט איהם טאַקע אויפגענומען מיט כבוד. ער האָט זיך לחלוטין ניט גע-ריכט, אַז זיינע אָפּגעריבענע גראָשענס, פון יעקאַטערינעס ציי-טען, זאָלען אַזוי גלאַט אַדורכגעהן דורך פּייוּוקעס הענט, אַלץ כשרע מטבעות, עובר־לסוחר. ער האָט געוואָרפען אַן אויג אויף פּייוּוקען: דאָס וואַקסט, האָט ער זיך געטראַכט, אַ חברה-מאַן, אַ סוחר-אַ יונג, אַ מזיק...

אָבער פּייוּוקע האָט איהם אין האַרצען פּאָרט ניט געקענט

מוחל זיין. ער האָט זיך אָפּגעגעבן אַ קלאָרען חשבון, וואָס פאַר אַ קאָנפעדעראַציע עס וואָלט געוואָרען, ווען בת־שבע וואָלט איהם ניט באַרוהיגט און ניט אַנטליהען די אמתע קאָפּיקע: — לייבע האָרבן וואָלט ער געזידעלט אין טאַטענס־טאַטען אַריין; אַהיים וואָלט ער געשלעפּען דורך אַלע גאַסען אָהן אַ היטעל. לייבע האָרב וואָלט געמסרט דער מאַמען, די מאַמע דעם רבין... צו לייבע האָרבן אין מויערל וואָלט ער מעהר ניט געקענט געהן לערנען דעם „איראָק" מיט זעלדעלען צוזאַמען. מען וואָלט געפּאַטשט און געשמיסען. גאַנץ שטאָט וואָלט געוועזן אויף. נאָר בת־שבע, בת־שבע... אַ געזונט צו איהר! זי מיט איהר גוטסקייט. מיט איהר מאַמעשקייט האָט איהם געראַטעוועט. טוין דעם צווייטען מאָל, אַז זי ראַטעוועט איהם... און עפּעס אַלע מאָל, ווען מען כאַפּט ביי איהם אַראָפּ דאָס היטעל. אַ מאָדנע זאַך!... ער קען ניט פאַרגעסען, ווי זי האָט איהם צוגעדריקט צו זיך און געגלעט. זי האָט דאָך אייגענע קינדער, היינט פאַרוואָס גלעט זי איהם?... אַ מאָדנע זאַך. ער קען ניט פאַרגעסען איהר ווייבערישען ריח, איהרע קיהלע הענט אינם הייסען טאָג... הקיצור... וואָס זאָל מען דאָ מאריך זיין? ער איז פאַרליבט אין בת־שבען.

אַ פרייד כאַפּט אַרום פּיוּוקען, ווען ער דערזעהט בת־שבען פון דערווייטענס. דאָס בלוט גיט איהם אַ זעץ אין פּנים. נאָר זי מאַכט זיך שטענדיג, אַז זי באַמערקט ניט זיין אינגעלשע פאַרלעגענהייט און לאַכט צו איהם מיט איהרע ווייסע, מאַנדעל־דיגע ציינער. אַפילו מיט איין וואונק דערמאָנט זי קיינמאָל ניט די מעשה מיטן קוואַס אויפן יאַריד, ווי ער האָט אויסגעזעהן אָן אַ היטעלע, ווי ער האָט געשלוכצט און ווי עס האָט איהם געראַנען פון נעזעל. פוי, אַ חרפה!... זי איז עפּעס גאָרניט ווי אַלע שקלאָווער אידענעס, אַפילו ניט ווי די אייגענע מאַמע זיינע... אַלע האָבן זיי ליב צו דערמאָנען אַלטע רטאָים, רייצען זיך אַביסעל... אַפילו מיט אייגענע קינדער. און דערביי שמייכלען זיי עפּעס צו מיט אַזאַ געזאַלצען שמייכעלע, אַז עס פאַרוילט זיך טופּען מיט די פיס, האַקען שויבען... בת־שבע איז

גאָר אַן אַנדערע. זי האָט גאָרניט פון אָט די מיאוסע שטיק. זי שמייכעלט צו איהם ווי צו אַ דערוואַקסענעם. אַ געזונט אין איהרע פרישע באַקען אריין!

אין אַ פרייער מינוט פלעגט ער זיך אַריינשאַרען אין לייבע־האָרבס הויף. כלומרשט געקומען שפּילען מיט דעם האָרבס קינדער. אין דער אמתן האָט ער גאָר אויסגעקוקט די אויגען נאָך בת־שבען: צי געהט זי שוין ניט פון קראָם? צי איז זי שוין געקומען? צי דרעהט זי זיך ניט אַרום אין קיך?

זעלדעלע זעהט איהם שטענדיג, אַז ער איז עפּעס צע־טראָגען. האָט זי איהם גענומען חושד זיין.

— וואָס קוקסטו אין קאָך־שטוב? -- שטעלט זי אויף איהם אָן אַ פּאָר בלויע אויגען און גיט שטיפעריש אַ וואָרף מיט די צעפּלען.

— גאָרנישט... — ווערט פייוועקע רויט.

— די מאַמע איז נאָך ניט געקומען. — רייצט זיך מיט איהם זעלדעלע.

— נו, איז ניט! — ווערט פייוועקע בייז און בלאָזט זיך אָן. נעהמט איהם זעלדעלע איבערבעטען, דאָקוטשעט איהם:

— קום, לאָמיר לויפען!... כאַפּ מיך!

— איך וויל ניט! — גיט פייוועקע אַ וואָרף מיט איין פּלייצע.

— קום, מיר וועלען זיך קויקלען פון דער קופּע היי אין שפּייכלער!

— כ׳וויל ניט!

— „כ׳וויל ניט, כ׳וויל ניט, כ׳וויל ניט״... — מישט איהם איבער זעלדעלע און בלאָזט זיך אויך אָן. עס פאַרדריסט איהר שטאַרק, וואָס איהר קאַוואַליער, איהר חבר פון „אוראָק״ איז אזוי קאַלט צו איהר.

אָפּטמאָל האָט פייוועקע גליק. בת־שבע קומט אָן פון מאַרק, ער דערקענט שוין איהרע טריט הינטערן פּלייט פון הויף. זי גיט אַ ריס־אויף די טיהרעל, און אין דער גרויסער ראַם פון שוועל און פּריטעלקעס דערשיינט אַ ווייבערישע פּריינטלעכקייט.

מיט ברייטע קליידלעך, מיט לויכטענדיגע אויגען און מיט האַלבּ־אָפענע ליפּען. פּייוקעס האַרץ הויבט אָן צו קלאַפּען. ער בייסט זיך די צונג ער זאָל ניט אַזוי רויט ווערען. נאָר עס העלפט ניט. ער מאַכט זיך, אַז ער איז פאַרטאָן אין שפּיעל, כדי קיינער זאָל ניט באַמערקען, ווי עס בייטען זיך איהם אַלע קאָלירען. אָבער זעלדעלע באַמערקט און קוקט איהם אָן פאַרוואונדערט.

איינמאָל, סוף זומער, איז בת־שבע אָנגעקומען פון מאַרק מיט אַ גרויסער שיסעל פלוימען. אַ בלויער טוי און אַ פרישע זאַטקייט איז געלעגען אויף דער קופּקע פלוימען אין דער ליימענער שיסעל, פּייוקען האָט זיך אויסגעדוכט, אַז די פלוימען זיינען אַ טייל פון בת־שבען אַליין, פון איהר לייב, פון איהרע ליפען; אַ פאָרטזעצונג פון איהרע פרישע אָרעמס, פון איהר שמייכעל. וואו האָט ער געזעהן אַזאַ בילד? דאכט זיך זינט בת־שבע לעבט טראָגט זי אַזאַ שיסעל מיט אויבס אויפן אָרעם, צוגעדריקט צו איהר הויכער ברוסט. זאָל זי נאָך איין ווייל־לעטשקע שטעהן אַזוי, ניט ריהרען זיך... נאָר בת־שבע מאַכט אַליין חרוב דאָס בילד. זי רייסט פון זיך אָפּ די פולע שיסעל ווי אַ שטיק פון איהר לייב, שטעלט עס אַראָפּ אויף דער ערד און צעשמייכעלט זיך צו חיימקען און זעלדעלען — איהרע קינדער און צו פּייוקען:

— קינדער, איהר ווילט פלוימען?

חיימקע און זעלדעלע לאָזען זיך לויפען, ווי יונגע הינד־לעך ווען מען שיט זיי אויס גרויפען. זיי כאַפּען פון שיסעל פולע הויפענס. זיי צעשטערען אינגאַנצען פּייוקעס פאָרשטעלונג... אויס בילד! אויף דער ערד, אין אַ פאָליווענער שיסעל, הויפען זיך געוואוינלעכע פלוימען, און איבער זיי און איבער די קינ־דערשע קעפּלעך שטעהט בת־שבע, לייבע־האָרבס צווייטע ווייב, און שמייכעלט און האָט הנאה...

אַלס אַ פרעמדער און, כלומרשט, אַ סטאַטיק בלייבט פּייוקע זיצען אויף אָן אָרט. בת־שבע רופט איהם — ער געהט ניט. טראָגט זי צו די גאַנצע שיסעל פלוימען צו איהם. דאָס

צעריסענע בילד לעבט אויף איין רגע. פּייוועס הענט זיינען שטאַר און ער שאָקעלט מיטן קאָפּ אויף „ניין, ניין". בת־שבע בעט זיך ביי איהם ער זאָל כאָטש פאַרזוכען איין פלוים. ער נעהמט ניט. דאַן זוכט זי אויס אַליין אַ גרויסע, צייטיגע, בלוי־רויטע פלוים און שטופּט איהם גלייך אין מויל אַריין. דער־שפּירענדיג די צאַרטקייט פון דער גלאַטער פרי, גיט ער אַ ציטער. עס דאַכט זיך איהם, אַז דאָס איז בת־שבעס לייב, בת־שבעס ליפּען... ער בייסט אָן און ווערט רויט ווי פייער. אַ גע־שמאַקע זאַפטיקייט צעגיסט זיך איהם איבער דער צונג. איז דאָס ניט בלוט?... טהוט איהם בת־שבע ניט אָן קיין כישוף?

די שמעכעדיגע ביינדעלע דערמאָנט איהם, אַז ניין... ער שפּייט זי אויס. נאָר שפּעטער זוכט ער זי אויף אין גראָז, ווישט זי אַרום און באַהאַלט זי אין קעשענע „אויף מזל". און שטענדיג, ווען ער טאַפּט זי אָן — נאָגט איהם עפּעס אין האַרצען.

און דאָס ביינדעלע איז טאַקע מזלדיג... זייט ער האַלט זי ביי זיך, אַן אויסגעטריקענטע, אַן אויסגעגלעטע, געווינט ער אָפּ ביי זיינע חברים אין חדר גלז, וואָס זיי שטעלען אין „קאָן". קנעפּ איז קנעפּ, פּענעס איז פּענעס. צוקערלעך איז צוקערלעך.

נאָר וואָס טויגען איהם אַלע גליקען, אַז לייבע־האָרב שטעהט פעסט אויף די פיס, געוועלטיגט איבער בת־שבען, און לאָזט זי זיצען גאַנצענע רעגענדיגע אָסיען־טעג אין דער פינ־סטערער בשמים־קרעמעל. ער מיינט אפילו, דער האָרב, אַז ער, פּייוועס, האָט פאַרגעסען די מעשה מיט די צווי פאַלשע גראָ־שענס... וואַרט, וואַרט!

2

אין יענעם יאָהר, אָנהויב ווינטער, האָט זיך אין שקלאָוו געגרינדעט אַ נייע חברה — „סומך נופלים".

באַשאַפֿען האָבען זי דוקא בעל-הביתישע יונגע לייט, צו העלפֿען געפֿאַלענע קרעמער, בעל־מלאכהס, וואָס בלייבען אָהן אַרבייט, און בכבודיגע אלמנות. אַלץ אַזעלכענע לייט, וואָס שעה־מען זיך געהן לייהען אויף משכנות, אָדער אין דער פֿאַרעל־טערטער חברה „גמילות־חסדים", ביי די אַלטע בעררדיגע אידען, מיט די אַלטע מאָדעס פֿון נעהמען דעם לעבער איידער אָנשריי־בען דאָס „קוויטעל"... הברה „סומך־נופלים" האָט גענומען אַרויסגעבען הלואות אויפֿן וואָרט, בשתיקה, זעלטען ווען אויף א חתימה. אָהן שום פּראָצענט, אויף קליינע אויסצאָהלונגען, אין משך פֿון אַ יאָהר. פֿון לייזונג זאָל מען אויסצאָהלען אָדער פֿון די שכירות... און אַלץ בנעימות, מיט אַ שמייכעל, אָהן מאַ־רעראָם. די יונגעלייט זיינען גלייך מפורסם געוואָרען. מען האָט זיי געלויבט אין מאַרק און, להבדיל, אין די בתי־מדרשים. אָבער דער אַלטער חברה „גמילת-חסדים" האָט די מעשה ניט פֿאַרשמעקט. די גבאים איהרע האָבען זיך גענומען בלאָזען, מאַכען אינטריגעס. גענומען אונטערשעפּטשען, אַז מען טאָר „גלוהים" קיין געלט אויף דער האַנט ניט געבען, יונגעלייטלעך אָהן פּאותן הייסט עס... נאָר ס'האָט ווייניג וואָס געהאָלפֿען. כמעט אַלע חשובע בעלי־בתים האָבען זיך אונטערגעשריבען צו צאָהלען חודש־געלט אין חברה „סומך נופלים".

איז דערגאַנגען די רייע צו לייבע־האָרבס מויערעל. דער האָרב האָט זיך אויסבאַהאַלטען אַזוי לאַנג, ווי ס'איז געווען מעג־לעך. ס'האָט אָבער ניט געהאָלפֿען. די גבאים פֿון „סומך־נופלים" זענען דאָך יונגעלייט; קיין טרחה זשאַלעווען זיי ניט. דאָס זיינען חנא דעם דיינס בחור און איטשייזעע זשאָמעס.ביידע האָבען לאַנגע און פֿלייסיגע פּיס. איז ניט היינט, איז מאָרגען; איז ניט מאָרגען איז איבערמאָרגען. ביידע האָבען זיך אריינ־גענומען אין קאָפּ: איינמאָל פֿאַר אַלע מאָל! לייבע האָרב דער פּראָצענטניק מוז זיך אונטערשרייבען צאָהלען חודש-געלד אין „סומך נופלים"

האָבען זיי איהם דערטאַפּט גראָד ביים עסען וואַרימעס בשעת הערשקע־קאָפּ, דער רוסישער לעהרער, גיט דעם „אוראָק"

זעלדרעלען און אזריס חומש־בחור. פאַרשטעהט זיך, אַז אָהן פּיווע־קעס הילף איז מען דאָ ניט אויסגעקומען. דאָס איז מען ביי פּיווקען דערגאַנגען ווען לייבע־האָרב איז אין דער היים. און זוען מען קען איהם כאַפּען אויג אויף אויג. איטשייזשע, פּעטער זשאַמעס בן־יחיד, האָט דאָס איהם אויסגעפּרעגט און אַראָפּגעפּאַלען איבער לייבע־האָרבס וואַריטעס, ווי אַ קאַל־טער רעגען אין סוכּה.

האָט זיך אַפילו לייבע האָרב געפּרואווט ווייטער אויסדרע־הען, ביט דערעסענדיג זיין געבראָטענס — געכאַפּט בענשען און ציהען דעם „נודה לך״, ווי אַ מעשה פון טויזענט־און־איין־נאַכט. געפּרואווט אָפּפּטרן די גבאים, ווי ער האָט אַמאָל אָפּגעפּטרט גיטקע די אַלמנהלע, מיט „נו־נו״, מיט לשון־קודש־דיגע ווערטער און מיט האַלבע פּסוקים. ווי למשל: „אָה, נו! זוננו, פּרנסנו, וכלכּלנו והרויחנו אָה־אָה״... ס׳הייסט: מ׳וועט זעהן... איהר זעהט דאָך מען איז פאַרנומען... אַן אַנדערש מאָל... „נו־נו, לידי מתּנת בשר־ודם ולא לידי הלוואתם, אָה־אָה!״ ס׳הייסט: ווי קום איך צו געבען אויף הלוואות?... דער אויבערשטער וועט אייך ממלא־זיין אָהן מיר אויך.

נאָר לייבע האָרב האָט געהאַט אַ ביטערען טעות. דאָס זיינען ניט געווען קיין אידינקעס מיט שלומפּערס פון גיטקעס שניט. די דעפּוטאַציע פון „סומך נופלים״ איז באַשטאַנען פון דורכגעטריבענע חברה־לייט. סיי איטשייזשע און סיי חנא דעם דיינס האָבען זיך געמאַכט, אַז זיי פאַרשטעהען ניט קיין שיי־טעל עברי. זיי האָבען תּמעוואַטע אָנגעגלאָצט לייבע האָרבן מיט זיינע לשון־קודשדיגע העויות. און דערנאָך... עפּעס פּונקט ווי זיי וואָלטען זיך ביידע צוזאַמענגערעדט:

— בענטשט, בענטשט ר׳ לייבע! — מאַכט איטשייזשע און ווינקט צו מיט איין אויגעל צום שוועסטערקינד זיינעם, צו פּיווקען.

און חנא דעם דיינס קוקט אויף דער סטעלע און גיט צו:

— נישקשה, ר׳ לייבע, מיר האָבען צייט. מיר׳ן וואַרטען.

דערזעהט לייבע האָרב, אַז ער וועט זיך דאָ ניט אַרוי־

דרעהען אױן מאַכט עס בקיצור, מיט אַלע זײנע גאָטספאָרכטיקע שטיק. ער הױבט אָן שלינגען דעם בענשען װי הײסע לאָקשען: פּליופּ־פּליופּ־פּליופּ אין זיך אַרײן און מ׳נאַם־מ׳נאַם־מ׳נאַם פֿון זיך אַרױס... װישט אָפּ די װאָנצעס מיטן ברעג טישטוך און פֿאַרבעט די גבאים אין אַ צװײטן צימער, אונטערן ציצינעם פֿאָרהאַנג, װאָס װײטער פֿון דעם לעהרערס אױגען און פֿון פּײװוקעס אױערלעך.

װאָס דאָרטען איז פֿאָרגעקומען און װאָס פֿאַר אַ געשפּרעך עס איז געפֿיהרט געװאָרען אונטערן פֿאָרהאַנגעל, — דאָס װײס פּײװוקע ניט. ער װײסט נאָר, אַז אין האַלב־פֿינסטערען צימערעל, װאו עס שטעהט די גרױסע קאַסטען מיט משכּנות, איז אַ פּערטעל שעה נאָכאַנאַנד געשטאַנען אַ דומפּע הודזשערײ פֿון דרײ געריצטע קולכער. דערנאָך זײנען די גבאים פֿון „סומך נופלים" אַרױסגעלאָפֿען פֿון אונטערן פֿאָרהאַנגעל, װי די אָפּגעשמיסענע. פֿון איטשײזיען, פּײװוקעס שװעסטער־קינד, האָט זיך געגאָסען אַ שװײס. און אָנגעהמענדיג די קליאַמקע פֿון טיר האָט ער, הױך אױפֿן קול, אַ זאָג געטאָן צו זײן חבר, חנא דעם דײנס:

— געזעהן אַ מיאוסען האָרב!

אַ װאָרף געטאָן מיט דער טיר און אַרױס.

זעלדעלען זענען פֿאַר בושה אָנגעלאָפֿען די טרעהרען אין די אױגען. הערשקע קאָפּ האָט געסאָפּעט מיט דער בולבעװאַטע נאָז און געגרײזשעט זיך די נעגעל. נאָר ר׳ לײבע־האָרב אַלײן איז זיך גאַנץ רוהיג אַרױסגעקראָכען פֿון אונטער דעם ציצענעם פֿאָרהאַנגעל, געבאַלעבעטשעט פֿאַר זיך און געקריצט מיט זײנע סמכן, װי מיט נאָדלען איבער גלאָז:

— סקצים!... סומך־נופלים, סמופלים. אױך מיר „נפסות"! „באַלעבאַטיסע סנאָרעד". רק די פּאָר־„גראָסען". „סמענדריקעס" פֿאַרזאָרגער... געפֿונען אַ „סוטה"...

פֿון דאַן אָן איז אין שקלאָװ אַװעק אַ גערעדערײ, אַז מ׳װעט זיך מיט לײבע האָרבן אָפּרעכענען. דערװײל האָבען זיך די יונגע גבאים געקיהלט דאָס האַרץ מיט באַרײדען דעם

פּראָצענטניק און מיט פּאַרוואַרפן איהם מיט בלאָטע. קיינמאָל האָט מען נאָך אַזוי פיעל ניט אָפּגעלאַכט, ניט דערצעהלט אַזוי פיעל מיאוסע מעשׂות פון לייבע האָרבן, פון זיין מויערעל, פון זיין ווייב... מען ווייסט דען ניט, אַז בת־שבע האַט איהם פיינט ווי אַ שפּין? מען ווייסט דען ניט, אַז זי לויפט אָפטערס צו אַלטער דעם זייגער־מיסטער?... אָט צו דעם פאַרזעסענעם בחור מיט די פּרישציקלעך, ווענעמענס וואַר־שטאַטעל עס שטעהט בשכנות מיט לייבע־האָרבס בשמים־קרעמעל... אמת, אַלטער דער זייגערמייסטער האָט אַמאָל געזאָלט ווערען איהר חתן, און דער פּראָצענטניק האָט זיך אַריינגעשטופּט אין מיטען... אָבער וואָס האָט זי איצט צו לויפען אין זיין קרע־מעל? וואו האָט דאָס לייבע־האָרב אזוי פיעל זייגערס, ער זאָל זיי דאַרפען פּאַררייכטען?... נאָר ס'איז „אַ באַוואוסטע זאַך"...

דאָ האָט מען פרום אַראָפּגעלאָזט די אויגען און מען האָט זיך געשעפּעט, כדי פייוועקע זאָל גאָרניט הערען. אָבער פייוועקע האָט זיך אינגאַנצען אָנגעשפּיצט: וועלכער זייגערמיס־טער? אָט דער, וועלכער האָט אַ קרעמעל אין מאַרק מיט גרוי־סע שויבען און מיט אויסגעהאָנגענע זייגערלעך? אָט דער גע־זעצטער יונגער־מאַן מיט די ווייזפּערלעך אויפן שטערען אין מיטן פליכעל אין די געדיכטע האָר? אָט דער?...

פייוועקען האָט גענומען גריזשען אין האַרצען. ער האָט אָנגעטאַפּט די פלוים־ביינדעלע אין קעשענע, אַ זכר פון בת־שבעס גוטסקייט, וואָס ער האָט ביי זיך געטראָגען ווי אַ קמיע. נאָר ס'האָט ווייניג וואָס געהאָלפען. דאָס פליכעל פון אַלטער דעם זייגערמיסטער איז איהם נישט אַרויס פון קאָפּ...

דערפאַר האָט פייוועקע שטאַרק הנאה געהאַט, ווען מען האָט חוזק געמאַכט פון לייבע האָרבן אַליין. ווען מען האָט פון איהם דערצעהלט, מיט אַ זלידנעם שמייכעלע, אַז... ס'איז „אַ באַוואוסטע זאַך"... מען ווייסט דען ניט?

איטשייזשע זשאַמעס, למשל, האָט דערצעהלט:

— ס'איז דאָך אַ באַוואוסטע זאַך. זינט ער לעבט טראָגט ער דאָך, דער האָרב, אַ פּאָר לעדערנע הויזלעך...

— לעדערנע?

— וואָס דען... ס'זאָל זיך ניט אויסרייבען.

— עי, ניין,—צווייפעלט פייוקע און קוויקט זיך דערביי— ער טראָגט דאָך אַזעטקענע... פון שוואַרצען לייוועגט. ווי חברה־ שע יתומים...

— וואָס ווייסטו!—איז איהם מבטל איטשייזשע מיט זעהר אַן ערנסטע מינע.—אפשר פון פאָרענט, יאָ. דער גאַנצער גע־ זעס איז ביי איהם פון לעדער, זאָג איך דיר. ס'איז נאָר פאַר־ האנגען מיט דער טשאָרטוועקאָזענער קאַפּאָטקע.

בשעת טהיי־טרינקען ביי איטשייזשען אין שטוב האָט חנא דעם דיינס דערצעהלט אַזאַ מעשה:

— איהר הערט דאָך! איינמאָל ביינאַכט קומט צו פאָהרען אַ גאַסט צו לייבע האָרבען. זיינער אַן עלטערער קרוב. זאָגט צו איהם דער האָרב: נו, וועטשערע האָסטו דאָך שוין מסתמא אָפּגיגעסען, טהיי האָסטו דאָך שוין אַודאי און אַודאַי אָפּגע־ טרונקען, טאָ פארהער־זשע מיין אינגעל און שענק איהם אַ קאָפּיקע.

איטשייזשעס ווייבעל מיט די גרינע אויגען האָט זיך גע־ קאטשעט פאַר געלעכטער און פייוקען האָט אַזש גענומען שטעכען אין זייט פאַר לאַכען. נאָר דאָס איז נאָך ניט געווען אַלץ. חנא דעם דיינס האָט נאָכגעמאַכט ווי לייבע האָרב לערענט זיי־ נע קינדער געהן אויף דער גאַס:

— אַז איהר געהט, — אַזוי איז דער פּראָצענטניק מדריך זיין חיימקען און זעלדעלען,—טו געהט זשע ווי „מענצען". מען דאַרף „טאָפּצען" אין מיטען „פּאָדעסווע", דאַרף מען, ווייל יע־ דער טריט קאָסט געלד. מען טאָר ניט סמאָרען מיט די אָפּצאַ־ סען, ווייל יעדער „סמאָר" קאָסט געלד.

— געהען זיי טאָקע אַלע, ווי די קעץ אין זאָקען, — כאפּט אונטער איטשייזשע — ווי תשעה־באב צום בית־עלמין...

— אַז איהר זעהט אין די קראָמען גוטע־זאַכען, — מאַכט נאָך ווייטער חנא דעם דיינס,—טו קוקט ניט. וואָס טויג אייך קוקען? ס'איז אַלץ אויף אויסצונאַרען געלט... אָטאָ „למשל", הענגט ביי אַלטער דעם זייגערמיסטער אַ זילבערנער זייגערעל אין פענסטער! איז דאָס אַלץ אויף אויסצונאַרען „די פּאָר גראָסען".

איהר מיינט ער וויל אייער טובה? — די „פּאָר גראָסען"!..

— איי „די פּאָר גראָסען"!

— רק די פּאָר „גראָסען".

— וואו טהוט ער אַהין זיינע פּראָצענטען?

— אין האָרב.

— אַ פולער האָרב מיט פּיאַטאַקלעך

— מיט גריוונעצקעס.

— מיט גאָלדשטיקלעך, זאָגט מען אייך.

— געדאַרפט איהם אָנרייבען אַ האָרב!

— ער זאָל חברה „סומך־נופלים" האָבען צו געדענקען.

— נו!

— נו־נו...

און די שעה פון נקמה איז געקומען. זי איז אָנגעקו־מען אין מיטען ווינטער.

דער מגיד רייבט איהם אַ מאָרדע

1

אין מיטען ווינטער איז אין שקלאָוו אַראָפּגעפאָהרען דער מגיד שלום-מאיר פּיסקון. אַ געגרייזעלטער עלטערער איד, מיט אַ צעקוועטשטען נעזעל און מיט אַ „פּאָנפּע". אַמאָל, זאָגט מען, אין די צייטען פון סמאָליענסקין, איז ער געווען אַ משכיל, אַ העברעאישער בעל-דקדוק. דערנאָך איז ער פרום געוואָרען און גענומען האַלטען גאָססעאָרכטיגע דרשות אין די בתי-מדרשים.

אָבער פון זיין השכלה האָט ער זיך פאָרט ניט געקענט אָפּזאָגען אינגאַנצען. פלעגט ער אין זיינע דרשות אַריינמישען פון וואָס מ'וויל הערען און זעהען. פשוט — פון פויגעל-מילך!... „גאַאגרעפיע" איז „גאַגרעפיע", „פילעסופיע" איז „פילע-סופיע", „גימעטריע" איז „גימעטריע". און ווי אַזוי עס לעבען חיות און עופות, און ווי אַזוי אין וואַרשע איז געבוירען גע-וואָרען אַ מענש מיט אַ פויגעלשען קאָפּ... און ווי אַזוי די ערד דרעהט זיך, און ווי אַזוי די געבליטען לויפען אַרום אין די אָדערען... און וואָס פאַר אַ „חכמת הטעכניקע" עס האָט אַמאָל געשטעקט אין אָט דעם אידען בצלאל, וועלכער האָט געבויט דעם משכן... און וועגען „השארת הנפש", אין וועלכען די גרויסע געלערנטע, די חכמי-החקירה ביי די אומות-העולם, זיינען שוין אויך מודה. ווייל אַפילו אַ פאַרברענט שטיקעל פּאַפּיר

ווערט אויך ניט פאַרפאַלען... והא ראיה... הכלל, די גאַנצע ווימענשאַפט, וואָס זעליג סלאָנימסקי האָט אַריינגעפּאַקט אין זיין וואַרשעווער „הצפירה״, אָנשטאָט דער פאַרבאָטענער פּאָליטיק, אין אַלעקסאַנדער דעם דריטענס צייטען. ביי די עלטערע אידען איז שלום־מאיר געוועזן אַביסעל טריף־פּסול, דערפאַר אָבער האָבען פון איהם די יונגע לייט שטאַרק געהאַלטען.

איז ווי נאָר אָט דער מגיד פּיסקון מיט דער פּאָפּע האָט זיך באַוויזען אין שטעטעל, האָבען איהם די גבאים פון „סומך נופלים״ געמאַכט אַ וויזיט אין זיין אַכסניה און מכבד געווען מיט גוטע פּאַפּיראָסען. און איטשייזשע האָט איהם פאַרבעטען אויף אַ וואַרמעס צו זיך אַהיים און דעם חבר זיינעם, חנא, דעם דיינס בחור, אויך פאַרבעטען.

וואָס מען האָט דאָרטען געשמועסט זאַלבעדריט ביים וואַרמעס עסען און נאָך וואַרמעס — דאָס ווייסט קיינער ניט. נאָר פון די צעקלעפּטע צעטעלעך אויף די קופּערנע האַנטפּאַסטען, אין די בתי־מדרשים, האָט מען זיך דערוואוסט, אַז... „מיט דער הילף פון גאָט, געבענשט זאָל ער זיין, וועט דינסטאָג — אַ טאָג, וואָס איז אינגאַנצען גוט — נאָך מנחה, דער מגיד פון גערעכטיקייט, דער שטראָפער אין די טויערען *), ר׳ שלום־מאיר פּיסקון, מ״ס און פ״ט און צ״ט פון דער הייליגער קהילה מאָהליוו, אָיפהויבען זיין זאָגעכץ אין אַלטען בית־מדרש אין ק״ק שקלאָוו...״.

„הקבצו...״ אַזוי איז ווייטער געווען געשריבען אין די צעטעלעך, מיט אַ שעהנעם רבנישען כתב, מיט בלויע טינט און מיט געצאַצקעטען משכיליש־למדנישען לשון־קודש, — „זאַמעלט אייך צוזאַמען, די קינדער פון יעקבן, צו טאָן הערען די חידושים און די וואונדערלעכע זאַכען פון היינטיגער סדרה, וואָס דער זיסטער פון די דרשנים פון פאָלק ישראל וועט אויפהויבען אין די אויערען פון די פערזאַמעלטע, און וועגען זאַכען, וואָס שטעהען אין דער הויכקייט פון דער וועלט. און דעם צוהערער

*) אַ העברעאישע מליצה: „מגיד מישרים, מוכיח בשערים...״

װעט זײַן זיס און ס'װעט אויף איהם קומען די ברכה פון גוטס".

אַ געװועהנלעכע מגידישע מודעה. נאָר בײַם פּעטער אורי אין שטוב האָט מען געװאוסט, אַז מען האָט אויסגעקליבען דוקא דעם אַלטען בית-המדרש, װײַל לײַבע האָרב דאַװענט דאָרטען, און אַז דער „מגיד פון גערעכטיקײט", ר' שלום-מאיר פּיסקון פון מאָהליװ, װעט איהם דאָרטען „אָנרײַבען אַ מאָרדע". שאַ, און שטיל זאָל זײַן! מען דאַרף דערפון ניט רעדען...

פּײַװקע איז געװען אויסער זיך פאַר שמחה, װאָס מען װעט ר' לײַבען „אָנרײַבען אַ מאָרדע". ער האָט זיך פאָרגע-שטעלט די זאַך אַזוי: דער מאָהליװער מגיד מיטן צעקװעטש-טען נעזעל װעט אַרויפקריכען אויף לײַבע-האָרבען און װעט איהם אָנרײַבען אונטערען באָרד מיט שײַער-זאַמד, פונקט װי פּעסקע די דינסטמויד טהוט עס מיט דעם מעשנעעם סאַמאָװאַר, ערב יום-טוב. ס'האָט זיך איהם שטאַרק געגלוסט זעהן אַזאַ טשיקאַװע סצענע, דערלעבען אַמאָל נקמה אין דעם מיאוסען האָרב. האָט ער זיך געבעטען בײַ דער מוהמע-פײַגען זי זאָל איהם לאָזען געהן הערען דעם מגיד. און ס'איז איהם ניט אָנגעקומען שװער. װײַל די מוהמע-פײַגע אַלײן האָט ליעב גע-געהאַט הערען אַ מגיד װי דאָס חיות; און איז געװען צופרי-דען, װאָס איהר חומש-בחור איז געראָטען אין איהר.

דינסטאָג נאָך מנחה, װען פּײַװקע איז אָנ-געלאָפען פון חדר אין אַלטען בית-מדרש, האָט ער זיך אָנגע-שטויסען אָן אַ װאַנט מיט מענשען. דער בית-מדרש איז שוין געװען געפּאַקט. מען איז געשטאַנען אויפן באַלעמער און אַרום ארון-קדוש. פון די הילצערנע שװאַרצע גראַטעס, איבער דער װײַבער-שול, האָבען אַרויסגעקוקט שטיקלעך נעז און שטערענס נײַגעריגע אויגען און גרײַזעלעך פון פּאַרוקען, קאָסינקעס און פּאַטשײַלעס, צעפּלעך פון מײדלעך און פּיסקלעך פון װײַבער.

קודם-כל האָט פּײַװקע געכאַפּט אַ קוק, צי לײַבע-האָרב זיצט אויף זײַן שטענדיגען אָרט לעבען הרובע. יאָ! לײַבע האָרב איז דאָ. ער שאָקעלט זיך צו פּאַמעלעך און פּרעגעלט

דעם האָרב זיינעם אָן די הייסע, גלאַטע קאַכלעס. זיין שעפּ־סענער פוטער מיטן הויכען קאָלנער איז האַלב־אויסגעטאָן, האַלב אונטער איהם. ער האָט שטענדיג מורא מען זאָל ביי איהם ניט גנבענען אַזאַ שאָפענע מציאה. זיצט ער זיך אַזוי מיט זיין ברוינער טשאָרטוועקאָזענער קאַפּאָטקע אויף זיין אַראָפּגע־גליטשטען פוטער, ווי אַ קרומער ניסעלע אין זיין אויבער־שטעלעכץ, הערט זיך איין, לעגט צו אַ דלאָניע צום אויער און פאַרקוועטשט איין אויג; ווייל פיסקון, דער מאָהליוער מגיד, דרשענט שוין. הייסט דאָס, אַז ר' לייבע ווייסט פון קיין מעשה ניט; ער ווייסט ניט וואָס מען וויל איהם דאָ אָפּטאָן...

פייווקע האָט זיך קוים דערשלאָגען אַביסעל ווייטער, כדי צו זעהען, אין איין און דער זעלבער צייט, סיי דעם מגיד, סיי דעם האָרב. זעהט ער, אַז אויף דער הויך פון ארון־קודש, ביי אַ רויטען שטענדער, אָנגעטאָן אין טלית און יאַרמעלקע, שטעהט שוין שלום־מאיר פיסקון אין פאָנפעס. פוןביידע זייטען אָרון־קודש שטעהען אויף דער וואַך די גבאים פון „סומך נופלים": איטשייזשע, דעם פעטער זשאַמעס בן־יחיד, און חנא דעם דיינס בחור. ביידע האַלטען דעם מגיד איופן אויג, ער זאָל האַלטען וואָרט און „אָנרייבען אַ מאָרדע" וועמען מען באַדאַרף...

חידושט זיך פייווקע: ווי אַזוי וועט דאָס דער „מגיד פון גערעכטיקייט", שלום־מאיר פיסקון, דערלאַנגען פון ארון־קודש אַראָפּ צו דער הרובע, לעבען סאַמע טיר, כדי צו „אָנרייבען א מאָרדע" לייבען האָרב דעם פּראָצענטניק? פאָלג מיך אַ גאַנג! אָדער וועט ער אפשר אין מיטען דרוש מוזען דורכגעהן צווי־שען צוויי ווענט פון מענשען, כדי אַרויפצוקריכען מיט אַ הוי־פען שייער־זאַמד אויפן האָרב און רייבען איהם אַ מאָרדע?... ווייזט אויס, אַז מען מיינט דאָ עפּעס, אַז מען וועט איהם דאָ אָפּטאָן אַ ספּאָדיק פון דערווייטענס...

דערווייל איז ביז רייבען א מאָרדע נאָך זעהר ווייט. דערווייל פלאָנטערט זיך פיסקון דער מגיד אין פסוקים, וואָס זיינען „כולו מוקשה". ער נעהמט אַ בּראָסטען פסוק פון משלי, וואָס דער רבי אין חדר האָט איהם איינגעטייטשט אַזוי גלאַט

און אַזוי פשוט; למשל, אַזאַ קלאָרע זאַך ווי „לך אל נמלה, עצל" — גייה צו דער מילב, דו פוילער!...

און צעבּרעכט עס און צעברעקלט עס און שטעלט זיך נאָך איבּערן ברוכווערג און פּאָנפּעט און טענהט, אַז דער פּסוק איז „כּלו מוקשה"... ס'הייסט, אַז מען פאַרשטעהט קיין וואָרט ניט, ס'איז פול מיט קשיות... ליגט אַזוי דער פּסוק אַ צעמזיקטער, אַ צעלעכערטער, און פון די לעכער שיט זיך מיט תורה און מיט חכמה פון שלום־מאיר פּיסקון — דעם מאָהליווער מגיד, „דער שטראָפער אין די טויערען".

נאָר איידער ער דערבאַרעמט זיך און שטוקעוועט צוזאַמען דעם צעטרענטען פּסוק, גיט ער זיך אַ וואָרף צו אַ שטיקעל מדרש, פון מדרש צו גמרא, און פון גמרא קעהרט ער זיך אום צו שלמה המלך. דער מדרש ביים מגיד „שטעלט זיך איינעך", די גמרא — „שפּאַרט זיך איין" און שלמה המלך „קומט צו געהן"... אָט למשל „שפּאַרט זיך איין" די גמרא ביי שלום־מאיר פּיסקון און זאָגט אַזוי: „בעד שלוש עבירות", פאַר דריי עבירות שטאַרבען די ווייבער בשעת זיי ווערען געלעגען: פאַר דעם, וואָס זיי שיידען ניט אָפּ קיין חלה, פאַר ניט בענשען קיין ליכט, און פאַר ניט היטען זיך בשעת אומריינקייט. דער מגיד פּאָנפּעט, ציהט און האַקט די האַרבּע ווערטער, קלינגענדיג און זינגענדיג, פאַמעלעך און מאַוימדיג, ווי אַ גלאָק, וואָס זאָגט אָן אַ שלעכטע בשורה. איי, באַם־באָם און בים־באָם... ער קוקט דערביי ארויף צום עזרת־נשים, וואו די ווייבער שטעהן איינגעשפּאַרט הינטער די שוואַרצע הילצערנע גראַטעס, ווי די קאָזעס, וואָס זיינען פאַרקראָכען אין היזק. די קלינגענדיגע, געצויגענע נונען אין דעם מגידס פּאָנפּען גיבען זיין קול נאָך מעהר עהנלעכקייט מיט א טרויער־גלאָק:

— אַי פאַר, דריי־ן, עב־בירות... שטאַרבען די־ן ווייב־בער...

דערהערט מען אין עזרת־נשים אַזאַ באַגרעבעניש, ניט פאַר קיין אידען געדאַכט, צעגיסען זיך די אַלטע ווייבער אין טייכען טרעהרען און די יונגע ווייבלעך מאַכען גרויסע אויגען און ווערען בלאַס ווי קאַלך. וואו־ניט־וואו שווימט ארויס אַ

פאַרשטיקטער, ווייבערישע זיפצעלע, און שרעק־קוויטשעלע. דערזעהט שלום־מאיר פאַנפּע, אַז ער האָט דעם „שוואַכן מין" גאָר נישקשהדיג צעוומען, באַשליסט ער, אַז ס'איז שוין גענוג צו מוטשען זיי און גיט ווייטער אַ קעהר זיין צעקוועטשטען נעזעל צום מאַנסבילשען עולם, און די בולטע אויגען זיינע פינטלען און פינקלען ווי ביי אַ באָק, נאָך אַ כאַפּ טאָן אַ מויל קרויט פון אַ פאַרצוימטען גאָרטען:

— שטעלט זיך אָבער אַוועק דער מדרש און זאָגט אַזוי...

ער צעפּעפּערט זיך מיט פשטלעך, ער צעציבעלט זיך מיט טייטשלעך. ער פאַרזאַלצט דאָס אַלץ מיט טיפע ידיעות, וואָס ער האָט געבראַכט פון מאָהליוו, און פון אַלטע פאַרלעגענע הצפירהס. אַזוי לאַנג, אַזוי בּרייט ביז ער פאַלט אַריין אין „גאַגראַפיע".

דער וואָרט „גאַגראַפיע" אַליין מאַכט שוינען אַלע אויערען. און איידער מען כאַפּט אָטעם נאָך אַזאַ געלערענטקייט, מאַכט שוין שלום־מאיר פּיסקון אַ טשיקאַווע ענטדעקונג, אַז „הארץ עגולה כביצה". די ערד, הייסט עס, איז קיילעכדיג אַזוי ווי אַן איי. פונקט, און זאָל עס פעהלען אַ האָר! קיין קיילעכדי־גערע זאַך ווי אַ ביצה האָט ער גאָרניט געקענט אויסזוכען. וואָלט נאָך נעווען נישקשה. קומט דאָס אָבער ביי איהם אַרויס פון זיין צעקוועטשט נעזעל, מיט די אויפגעבלאָזענע פענכער־לעך־נאָזלעכער, דורכגעצירעוועט מיט גאָלע נונען:

— האָנרץ ענגולה כנביצה... די ערד איז קיינלעכדיג אַנזוי ווין אַן בינצה...

פּיוּוקע באַמערקט, אַז דער עולם שטעהט פאַרגאַפט פון דער טיפער וויסענשאַפט. אומגעדולדיג זיינען נאָר צוויי: חנא דעם דיינס בחור און איטשייזשע זשאַמעס. זיי שטעהען ביידע ווי אויף הייסע קוילען. איטשייזשע מאַכט אפילו דעם מגיד אַ צייכען מיט די ברעמען, דערנאָך מיטן פינגער. פּיוּוקע פאַרשטעהט, אַז דאָס דערמאָנט ער איהם מכּוח דעם, וואָס מען האָט אָפּגערעדט... ער דערמאָנט איהם די גוטע פּאַפּירצען און דעם פיינעם וואַרמעס...

אָבער שלום-מאיר פּיסקון, דער מגיד פון גערעכטיקייט, דער „שטראָפער אין די טויערען”, איז גאָר אַוועק אויף די „געבליטען”, וואָס קייקלען זיך אין דעם מענשענס לייב, און האָט פאַרגעסען אויף דער גאַנצער וועלט און אויף איטשייזשעס וואַרמעס. די געבליטען, זאָגט שלום-מאיר, קייקלען זיך ביי דעם מענשען, זאָגט ער, ווי די רעדער אין אַ זייגער. זאָל עס פעהלען אַ האָר. דרעהט מען אָן דעם זייגער, זאָגט פּיסקון, געהט ער, דער זייגער; געהען די רעדער אויס — בלייבט ער שטעהן. אַ זייגער, זאָגט שלום-מאיר, דאַרף האָבען אַן אָנציהער און אַ מענש דאַרף האָבען מזונות... דעריבער האָפט ער, אַז דער הייליגער שקלאָווער קהל וועט ניט פאַרגעסען אָנציהען זיין זייגער... וועט ניט פאַרגעסען, אַז ער, שלום-מאיר פּיסקון, דאַרף אויך האָבען מזונות... און ער האָפט, אַז „יענטעוועדערער וועט ענפעס געבען אין קענרה אַריין...” (וועט עפּעס געבען אין קערה).

2

ביי די גבאים פון חברה „סומך נופלים” האָט אָבער גע-פּלאַצט דאָס געדולד. סיי איטשייזשע און סיי חנא דעם דיינס האָבען זיך צוגעשטופּט צום ארון-קודש און געמאַכט דעם מגיד גזלנישע פּנימער. חנא דעם דיינס האָט זיך אפילו ניט געקענט איינהאַלטען און גענומען הוסטען. און אַז פּיסקון דער מגיד האָט איהם אָנגעקוקט, האָט ער איהם געמאַכט אַ גאַנץ קענט-לעכען צייכען מיטן פינגער צו דער הרובע... ערשט דאָ האָט זיך שלום-מאיר געכאַפּט, אַז ער איז צו ווייט פאַרקראָכען, און גענומען קירצען די דרשה און אַרויספאָהרען אויף אַזעלכע אידען, וואָס... וואָס... וועלכענע... ס'הייסט אַנטקעגען וואָס האָט ער דערמאָנט שקלאָווער קהל ועגען דער „קערה” און וועגען מזונות... ער, שלום-מאיר פּיסקון, ווייסט דען ניט, אַז שקלאָווער אידען זיינען באַריהמט אַלס גרויסע בעלי-צדקה, מכניסי-אורחים; אידען, וואָס זיינען מקרב תלמידי-חכמים, וואָס גיבען אַוועק

דעם לעצטען צווייער פאַר אַ מגיד... אלא וואָס דען? עס זיינען צווישען זיי אַזעלכענע, וואָס אַ גאַנצען טאָג זיצען זיי און לערנען און דאַוונען, און ווי עס קומט צו פאַרשרייבען זיך אין אַ חברה „סומך נופלים”, אַ חברה, וואָס איז זיך מפקיר פאַר אָרימע לייט און פאַר געפאַלענע בעלי־בתים; אָדער ווי עס קומט צו געבען אַ נדבה אַ מגיד, וואָס דאַרף התונה מאַכען אַ טאָכטער...

פייווקע האָט זיך איינגאַנצען אָנגעשפּיצט, ער האָט זיך אַ קעהר געטאָן און אויפגעשטעלט זיך אויף די ציפּקעלעך. כּדי זעהן, וואָס לייבע האָרב וועט דאָ טאָן. אַפּנים, אַז דאָס הויבט מען אָן צו „רייבען אַ מאָרדע”.

לייבע האָרב זיצט ביי דער הרובע און שאָקעלט זיך קוים־קוים. זיין זילבערנעם סגולה־אוירענגעל באַמבעלט ער, זיין האָרב גלעט ער אָן די הייסע קאַכעלס. ער מאַכט אַן אָנשטעל, אַז ניט איהם מיינט מען דאָס...

נאָר מיט אַ מאָל שאַלט אויף שלום־מאיר פּיסקונס קול מיט אַזאַ פּאָנפּע און מיט אַזאַ כּוח, ווי פון אַ מעשענער טרובע אַרויס. ער ווייזט אָן מיטן פינגער, פון דער הויך פון אָרון־קודש, צו דער הרובע־צו, און זיין נאָזעוואַטער קול טרובעט איבערן גאַנצען־בית־מדרש:

— וואו איננו אַן ראיה, רנבותי, אין דער תונרה אויף אַן אַזעלכענע אינדען? אָט, הנגמל (הגמל), אָט דער קעמעל, אַט דער האָרב, אָט דער קרומער־רוקען! כּי מעלה גרה הוא... ער זיצט אַפילו אין מעלה־גרהט אַ גאַנצען טאָג, מאַכט מיט די ליפּען און דאַוונט און לערנט... אָבער: ומפריס איננו פּרסה... די לאַפּקע איז ביי איהם ניט אָפּען...

— טנמא הואן לנכם! (טמא הוא לכם) — האָט ר' שלום־מאיר פּיסקון פאַרענדיגט ווי אַ טרומייטער — טריינף זאָל ביי אייך זיין אַנזאַ אינדעלע!...

און דאָ איז געשעהן דאָס, אויף וואָס פייווקע און די גבאים פון „סומך-נופלים” האָבען געוואַרט מיט האַרצקלאַפּעניש אַ גאַנצען אָוועגד.

לייבע האָרבס ברעמען האָבען זיך פאַרשאַרצט אונטער זיין וואַטאָווער היטל, די הענטלעך האָט ער אַוועקגעכאַפּט פון דער הייסער הרובע און געגעבען זיך אַ שטעל-אויף, פּונקט ווי מען וואָלט איהם אונטערגעשטאָכען מיט אַן אָנגעגליהטער נאָדעל. די אידען, וואָס זיינען מיט איהם געזעסען אויף איין באַנק, זיינען פון איהם אָפּגעשפּרונגען ווי פון אַ בריאה-משונה וואָס איז אָקאָרשט מגולגל געוואָרען... האַלב-קעמעל האַלב-מענש. לייבע-הארב איז געוואָרען בלאַס, זיך אַוועקגעזעצט און ווייטער אויפגעשטאַנען. אַרום איהם האָבען אידען געלאַכט אין די בערד מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגען. און וואָס ווייטער פון איהם, אַרום דעם בעלעמער און לעבען אָרון-קודש, איז דער געלעכטער געווען אַלץ שטעכעדיגער און הילכיגער. פינגער, ווי שפּיזען, האָבען געטייטעלט צום האָרב פון אַלע זייטען. פון ווייבערשען שטייג, צווישען די שוואַרצע גראַטעס, האָבען זיך אויך אַרויסגעשטעקט ווייסע פינגערלעך ווי קרומע ליכטלעך: „אָט אָ דאָרטען איז ער!“... און פּיסקון דער מגיד, באַגייסטערט פון קהלשער אונ- טערשטיצונג, האָט ווייטער איבערגעהזרט זיין כשטל:

— טמא הוא לכם!... אַנזאַ אינדעלע זאָל ביין איינך זיין טריינף!

...ביגד האָט פּיווקע באַשיינפּערלעך דערזעהן, וואָס הייסט „אָנרייבען אַ מאָרדע“. ער האָט דערזעהן, אַז די ווירקונג פון אַזאַ סאָרט „אָנרייבען“ איז אַ סך שטאַרקער ווי אָנרייבען דעם סאַמאָוואַר מיט שייער-זאַמד. ווייל אין לייבע האָרבס פּנים האָט זיך געגנומען בייטען אַלערליי קאָלירען. פון רויט ביז געל און פון ווייס ביז גרין. מיט ציטעריגע הענט האָט אויף זיך ר׳ לייבע קיים אַרויפגעצויגען זיין שעפּסענעם, האַלב-אויסגעטאָנע- נעם טוליפּ, אויפגעשטעלט דעם הויכען האָריגען קאָלנער, און ווי אַ שיכורער גענומען רוקען זיך צו דער טיר. דער עולם האָט איהם, לאַכענדיג אין די בערד, געמאַכט „אַ וואָרע“. מען האָט זיך פונאַנדערגערוקט אין צוויי כיכיקענדיגע ווענט און דורכגעלאָזט דעם האָרב ביזקל אַרויסגאַנג. אַזוי איז ר׳ לייבע אַרויס און פאַרשוואונדען אין דער נאַכט אַריין, אָהן מעריב

דאַוונען. נאָך איהם זענען אַרויסגעלאָפען נאָר אַ פּאָר אינגלעך-שקצים, חברהשע עזות־פּנימער.

אין אַלטען בית־מדרש איז דערווייל געוואָרען אַ שטיקעל טומעל. עלטערע אידען האָבען ערשט אַצינד גענומען בורטשען, אַז מ'האָט מבייש-געווען אַ אידען מיט אַ גרויער באָרד. די אָפּלאַכער האָבען זיך איבערגעקוקט פאַרשעמט. אָבער די יונגע לייט, איבערהויפּט די גבאים פון „סומך נופלים" און אַלע, וואָס האַלטען מיט זיי, האָבען אויף צו-להכעיס געלאַכט נאָך לייבע-האָרבס אַנטלויפען. די ווייבער-שול האָט געקוויטשעט ווי אַ פולע שטייג מיט הינער. האָט פּיסקון דער מגיד דערזעהן, אַז מ'הערט איהם ניט מעהר, האָט ער שוין געמאַכט בקיצור. דערמאָנט נאָך אַ מאָל די קדרה... ובא לציון גואל... ונאמר אמן!

פייווקע האָט מעהר ניט געקענט וואַרטען ביז מען וועט זיך שטעלען דאַוונען מעריב. אן אומרוהיגקייט האָט איהם געפייניגט. איז ער אַרויסגעלאָפען זעהן, וואָס עס טהוט זיך מיט לייבע-האָרבן. ער איז מסתמא אַוועק, אָהן מעריב-דאַוונען, גלייך אַהיים. סיי פייווקע, סיי ר' לייבע האָבען דאָך איין וועג. איבער דער קאַנאַווע צו די קרויט-גערטנער... ער האָט איהם טאַקע גלייך אָנגעיאָגט. און, כדי לייבע-האָרב זאָל איהם ניט דערזעהן, האָט ער זיך געהאַלטען ביי די זייטען פון גאַס, געריבען זיך ביי די הייזקעס.

לייבע האָרב איז געגאַנגען אָנגעבויגען אינמיטען גאַס, געטיאָפּעט אין נאַסען שניי ווי אַ שיכורער, געפּלאָנטערט זיך אין זיין שעפּסענעם פוטער, ווי אַ אידענע אין שווערע שלומפערס. פון זיין איינגעבויגענקייט איז זיין האָרב נאָך מעהר אויסגעוואַקסען. אַן אמתער „קעמעל"... אַזאַ קעמעל, ווי פייווקע האָט געזעהן אויסגעמאָלט אין אַ רוסישער כרעסטאָמאַטיע... דער פאָנפאַטער מגיד האָט איהם עפּעס פאַרשאָלטען. געמאַכט פון איהם אַ מין גלגול, רחמנא לצלן!

אַ פּאָר חברהשע אינגלעך זיינען נאָכגעלאָפען נאָכן „גלגול" און נאָכגעשריען. אָבער ביי פייווקען האָט געקלעמט דאָס האַרץ

דער נקמה־געפיהל האָט ניט לאַנג געדויערט. ער האָט זיך אין גאַנצען אויסגעוועפּט ווי אַן אויפגעפּעפּענטע כּלי מיט גיפט. פייווקע האָט זיך דערמאָנט, ווי ער האָט זיך געפיהלט אויפן יאַריד, בשעת דער קאַצאַפּ האָט איהם אַראָפּגעכאַפּט דאָס היטעל און אַלע פאַרקויפערקעס האָבן פון איהם געמאַכט חוכא־ וטלולא. —

„על דאשפּת אטפּוך", האָט ער זיך דערמאָנט אַ מוסר־ השכּל פון פּרק. דערפאַר וואָס דו האָסט דערטרונקען, האָט מען דיך דערטרונקען. אַלץ צאָהלט זיך אָפּ אויף דער וועלט. אַלץ קומט צוריק, אַלץ שלאָגט אָפּ ווי אַן אָנגעטראָטענע קאָטשערע. פּונקט אַזוי ווי מען האָט געלאַכט פון פייווקען אויפן יאַריד און לייבע האָרב האָט קיין רחמנות ניט געהאַט, אַזוי לאַכט מען איצט פון לייבע־האָרבן און קיינער האָט קיין רחמנות ניט... אַ חוזק איהם, פייווקען... וואָרים גיב נאָר א קוק! ער האָט אויף איהם טעהר קיין בייז האַרץ ניט. פאַרקעהרט, עס פאַרדריסט איהם, וואָס מען האָט אַן עלטערען אידען, אַ בעל־מום אַזוי מבייש געווען. פּיסקין דער מגיד איז אַ פאַסקודנער איד; אַ איד, וואָס מען קויפט איהם אָפּ מיט איטשייזשעס אַ ווארמעס אין מען רייצט איהם אָהן ווי אַ הונט אויף פרעמדע מענשען, וואָס האָבען איהם קיין שלעכטס ניט געטאָן. חנא דעם דיינס בחור איז גלאַט אַ טפּש...

לייבע־האָרב האָט זיך איינגעהויקערטערהייט פאַרקירעוועט צום בריקעל, וואָס איז איבערגעוואָרפען איבער דער גרויסער קאַנאַווע. אויף דער זידלעריי פון די פּאָר גאַסען־אינגלעך האָט ער ניט געענטפערט, אפילו דעם קאָפּ ניט אַ קעהר געטאָן. ווי אַ טויב־שטומער איז ער געגאַנגען. טיאָפּ־טיאָפּ אין נאַסען שניי... זיינען די אינגלעך סוף כּל סוף מיד געוואָרען און אָפּ־ געשטאַנען. און פייווקע האָט מיט אַ מאָל דערזעהן, אַז ניט ווייט פון זיין מויערל, האָט לייבע־האָרב געגומען וואַקלען און אָנגעשפּאַרט זיך מיטביידע וואַטאָווע אַרבעל אָן אַ צעבראָכענעם צוים פון אַ וויכטען קרויט־גאָרטען. פייווקע איז צוגעלאָפען נעהנטער, טאָמער איז ר׳ לייבען ניט גוט געוואָרען — וועט ער אַרויסרופען

פון מויערל בת-שבען. צו זיין גרויסען שרעק דערהערט ער, אַז לייבע-האָרב כליפּעט שטילערהייט, אין זיין שעפּסענעם קאָלנער, מיט אַ שרעקלעכען קינדערשען קול, אַזוי ווי עס קענען נאָר כליפּען פאַריתומטע, אומגליקליכע, אַלטיטשקע לייט.

און דאָ אַרום איז נאַכט, צעגאַנגענער שניי, ווייס-שוואַרץ געפלעקטע, וויסטע גערטנער. אבילות... און דאָס פאַרשטיקטע געוויין ווערט אַלץ שאַרפער, ביטערער.

— בו-הו-הו-הו! און נאָכאַמאָל: בו-הו-הו!

אַ פראָסט איז פייוקען דורכגעגאַנגען דורכן רוקען. ער האָט דערפיהלט, אַז די אַלט-געבאַקענע האַרטקייט פונם איינגע־געסענעם האָרב איז היינטיגע נאַכט געבראָכען געוואָרען. ר לייבע האָט שוין אַצינד געוואויעט ווי אַ געשלאָגענער, אָפּגע־קראָכענער אַלטער הונט, אָהן צייהן און אָן אַ בעל־הבית, וואָס ווייסט ניט וואו איבערצונעכטיגען אין אַזאַ וויסטער נאַכט, אין אַזאַ נאַסען שניי. ס'האָט זיך פייוקען געדוכט, אַז לייבע־האָרב קלאָגט אַזוי מאוימדיג, ווי אַ חיה פאַר אַ מגפה... ווייל ער פיהלט דעם סוף, עפּעס זעהר אַ ביטערען סוף... ניין, מיט היינטיגער חרפה אַליין וועט עס זיך ניט ענדיגען... עס וועט זיין... עס וועט... וואָס וועט זיין? דאָס ווייסט ער ניט. נאָר עפּעס וועט זיך נאָך טרעפען...

פייוקען איז אינגאַנצען איינגעפאַלען דאָס האַרץ. ער האָט געוואָלט צוגעהן צו איהם, אָננעהמען ביים וואַטאָוען אַר־בעל; און האָט מורא געהאַט, אַז לייבע-האָרב וועט איהם ניט פאַרשטעהן, אַז ער וועט זיך אַ מאָרדעווע טאָן אויף איהם פון גרויסען האָריגען קאָלנער אַרויס און וועט איהם דעם קאָפּ אָפּבייסען... ניין! בעסער לאָזען איהם אַצינד איינעם אַליין...

פייוקע איז אַוועק אַהיים אַ דערשלאָגענער, א בלאסער. ער האָט דעם האָרב אינגאַנצען מוחל געווען.

זיין פייערדיגע ליבע צו בת־שבען, דעם האָרבס ווייבעל, איז פון דענסמאָל אָן עפּעס אויך קיהלער געוואָרען. דערפאַר

האָט זעלדעלע, בת־שבעס טעכטערל, גענומען געפעלען ווערען איהם אלץ מעהר און מעהר. בת־שבע — עט... אן אשת־איש פון א געזידעלטען, פאַרשפייטען האָרבאַטען אידען. אָט, זעל־דעלע — אַ צאַפּעלדיגע, אַ בלוי־אויגיגע, מיט געדיכטע צעפּ־לעך און מיט חנעוודיגע זומער־שפּרענקלעך פּאַסט פאַר איהם אַ סך בעסער.

מיט דער פוטער אַראָפּ

1

אַפּנים, אַז דאָס „אָנרייבּען אַ מאָרדע״, וואָס מען האָט אָנגעריבּען דעם פינף־און־זעכציג־יאָהריגען האָרבּ, איז איהם שלעכט בּאַקומען. וואָרום פון דענסמאָל אָן האָט ער עפּעס גע־נומען אונטערקרענקען, אונטערהוסטען, און פון מענשען גע־האַלטען זיך אָן אַ זייט.

אין קראָם איז ער זעלטען ווען געגאַנגען. אין זיין געלען מויערעל באַהאַלטען זיך ווי אַן אונטערגעשאָסענע חיה. פון אַלטען בּית־המדרש, וואו מען האָט איהם געמאַכט אַזאַ „וואַרע״, האָט ער מעהר ניט געוואָלט וויסען. געדאַווענט האָט ער אין דער היים. נאָר אין אַ טרוקענעם, פראָסטיגען שבּת פלעגט ער אַרויסקריכען, צו מוסף, אין נאָהענטען ר׳ מענדעלס בּית־המדרש. דאָרטען פלעגט ער זיך וואַרימען בּיי דער הרובע, כראַקען און קוקען אין סדור.

קומענדיג אַלע טאָג, פאַר וואַרמעס, צום „אוראָק״ מיט זעלדעלען, האָט פייוועקע מיט זיינע אייגענע אויגען געזעהן, אַז ר׳ לייבּע געהט אויס ווי אַ ליכט, אַז דער האָרבּ און די נאָז ווערען איהם שפּיציגער. צום וואַרמעס האָט ער שוין זעלטען ווען געגעסען פלייש. זיצען פלעגט ער בּיים טיש אין זיין שאָפּענעם פעלץ, ווי אין סוכּה, און זליאָקען אַ מילכיגען

קרופּניקעל; פּלעגט זיך אָפּבענשען, אָהן די פּריה־נרדיגע צבועצקע שטיק, און גלייך געגאַנגען צושפּאַרען זיך.

דער הילכיגער אָפּקלאַנג פון דעם מגידס דרשה איז אָבער נאָך לאַנג געשטאַנען איבער שקלאָוו. צו ר׳ לייבעס שעהנע נעמען איז צוגעקומען אַ שפּאָגעל נייע צונעמעניש: „דער קעמעל...״ אָ! דעם קעמעלס מויערעל, דעם קעמעלס קינדער, דעם קעמעלס ווייב, די „קעמעליכע״... אַלץ אַ רמז אויף לייבע האָרבן, אַז ער איז „מעלה־גרה״, נאָר די לאַפּקע איז ביי איהם ניט אָפען...

פון דער כרעסטאָמאַטיע האָט פּייוועקע געוואוסט ווי אַ קעמעל זעהט אויס. נאָר איינמאָל האָט ער ביי אַ חבר דער־זעהן דעם זעלבען קעמעל אויף אַ גוטען, גלאַנציגען פּאַפּיר אין פאַרבען. שטעהט זיך אַזוי די דאָזיגע היה אין זאמד לע־בען אַ טייטעלבוים, איין ליפּ העננגט איהר קרום אַראָפּ פון מעלה־גרה זיין, און די קוים־אָנגעשפּאָלטענע קאָפּיטעס — עפּעס מאָדנע קאָפּיטעס זיינען דאָס! בּרייט און מיאוס ווי צעשוואו־מענע און שלעכט־געבאַקענע לאַבענס ברויט. אין די גרויסע אויגען, אונטער כמורנע ברעמען, ליגט אויסגעגאָסען אַ פּוסט־קייט, אַ שוואַרצע טרויעריקייט. און דער ברוין־געלבער האָרב!..

פּייוועקע האָט, צו זיין גרויסער איבערראַשונג, דערזעהן, אַז ר׳ לייבע איז באמת עהנלעך צו אָט דער דאָזיגער חיה. ר׳ לייבעס דינע פיס אין די וואַרימע, ברייטנאָזיגע וואָליקעס, וואָס ער טראָגט אום־ווינטער, זעהען אויס פּונקט ווי אָט די ניט־צעשפּאָל־טענע, טעמפּע לאַפּעס. און פּונקט אַזוי שטעקט אַרויס דער האָרב אונטער דער אויסגעריבענער, בּווינלעכער טשאָרטוועקע־זענער קאַפּאָטקע. היינט די שוואַרצע טרויעריקייט אין די אויגען, בשעת ר׳ לייבע זליאָקעט אַצינד דעם מילכיגען קרופּ־ניק, די אָפּגעלאָזענע אונטערשטע ליפּ... ניטאָ מעהר יענע זשעדנעקייט בשעת עסען וואַרימעס, בשעת קייען קעלבעלעך מיט כריין מיט די „סוואָכע ציין״ מיט זיינע... אוי, אוי, ער איז דאָך טאַקי מעלה־גרה ווי אַ קעמעל!

מיט שרעק האָט זיך פּייוועקע גענומען צוקוקען ווי לייבע

האָרב עסט: זאָל עס פעהלען אַ האָר!... דער פאָנפאַטער מגיד האָט איהם עפּעס אָנגעטאָן אַ כּשוף. ער מוז זיין אַ געפעהרלעכער מענש אָט דער „מגיד פון גערעכטיקייט".

פון זיינע געשעפטען האָט זיך אָבער דער פּראָצענטניק פאָרט נישט אָפּגעזאָגט. קלים דער פּלאָטניק, מיטן שוואַרצען ציגיינערישען פנים, מיט זיין וואַטאָווער פּאָדיאָווקע און מיט זיין איבערטריבענעם פאַרנייגען זיך ביזקעל גאַרטעל, איז געוואָרען אַן אָפּטער איינגעהער אין מויערל. זינט ר' לייבע איז שוואַך אויף די פיס איז זיין טריישאַפט צו ר' לייבע-האָרבן געוואַקסען. דאָס ברענגט ער איהם צו פאַרזעצען אַ טולופּ, דאָס — אַ זילבערנע קייטעלע, דאָס — אַ שעהנע פאַרביגע „כוסטע". ער ווייזט דאָס לייבע-האָרבן בשתיקה, אונטערן ציצענעם פאָרהאַנגעל פון צווייטען צימער. טאַקע דאָרטען, וואו עס שטעהט די געקאָוועטע גרויסע קאַסטען מיט די משכנות. מען שושקעט זיך דאָרטען, מען דינגט זיך שטילערהייט. עס קלינגען מטבעות. דערנאָך גיט זיך דער פאָרהאַנגעל אַ שאָקעל און קלים דער פּלאָטניק בויגט איין דעם קודלאַטען קאָפּ זיינעם, כדי ניט אָפּקלאַפּען זיך אָן פּריטעלקע, און געהט אַרויס. נאָך איהם קריכט ר' לייבע-האָרב ווי אַ מורעשקעלע, און — הוסט. קלים קוקט זיך אָרום מיט פייערדיגע גנבישע אויגען און פאַרבייגט זיך ביזקעל גאַרטעל: אַפריהער לייבע-האָרבן, דערנאָך הערשקע-קאָפּ דעם לעהרער. הערשקע-קאָפּ פיהלט זיך זעהר געחנפהט, וואָס אַזאַ גרויסער גוי פאַרנייגט זיך איהם אזוי אונטערטעניג, און ענטפערט איהם אָפּ „דאָסווידאַניע" אין טיעף-רוסיש און מיט גרויס פרסום.

אָבער פייווקען גיט דוקא אַ שטאָך אין האַרצען, ווען ער דערזעהט קלימס בערישע אויגעלעך. ער האָט פאַר איהם מורא. ער וואונדערט זיך, וואָס אַזאַ אידליק, ווי לייבע-האָרב, באַהאַלט זיך מיט איהם, טאָג-איין טאָג-אויס, אין אַ צווייטען צימער. און וואָס, אַז דער גוי פאַרנויגט זיך איהם, ענטפערט איהם ר' לייבע קוים-קוים, קרעכצט אָפּ מיט ביטול, ווי איינער זאָגט: „ווי ווערט מען פון דיר פּטור!..." אַזאַ זיכערקייט און דרייסטקייט

געפעלט פּייוקען יאָ. אָבער קלימס אונטערטעניקייט געפעלט איהם פאָרט ניט. עפּעס גלויבט ער ניט דעם גוי.

פּייוקע האָט אפילו איינמאָל געהערט, ווי בת־שבע זאָגט צו ר׳ לייבען, אַז ער זאָל זיך... ער זאָל אַביסעל וועניגער האָדזען צו טאָן מיט קלימען, ווייל ערשטענס: פון וואַנען נעהמט דאָס קלים אַזוי פיעל זאַכען צו פאַרמשכנען? ווער ווייס וואו ער נעהמט זיי? און צווייטענס... צווייטענס, הלואי זאָל זי אַ טעות האָבען, עפּעס געפעלט איהר ניט אָט דער שוואַרצער ערל... אָט די אויגעלעך זיינע...

פּייוקע איז נתפּעל געוואָרען. בת־שבע, אָט די חכמה, האָט אַרויסגערעדט דאָס, וואָס ער, פּייוקע, טראַכט. פון וואַנען ווייסט זי דאָס, וואָס ער טראַכט? אָבער לייבע־האָרב האָט דער ווייבט חכמה אַ האָר ניט אָפּגעשאַצט. ער האָט זיך אויף איהר אַ מאָרדעווע געטאָן ווי אַ בייזער הונט: ער פרעגט ביי איהר קיין עצות ניט. „אפשר״ פון איהרע „יונגערמאַנציקלעך״ קען מען פאַרדינען אַ „גראָסען״? צי „אפשר״ גאָר פון די „סמענדריקלעך״ אין חברה „סומך נופלים״?

אַזאַ לשון פון ר׳ לייבען צו בת־שבען האָט נאָך פּייוקע קיינמאָל ניט געהערט. ער האָט זיך פאַרשעהמט פאַר בת־שבען, און מיט אַן איבערגעטריבענער התמדה גענומען שרייבען די רוסישע שורה, וואָס הערשקע־קאָפּ האָט איהם אויסגעצאַצקעט. היינט גלאַט די ביטערקייט אין לייבע־האָרבס דיבורים... ער רעדט דאָך גאָר ווי אַ שונא־ישראל!

אָבער די „גוטע געשעפטען״, וואָס לייבע־האָרב מאַכט מיט קלימען, האָבען איהם אַפּנים אויף די פיס ניט אַוועקגעשטעלט. וואָרום סוף שבט, ווען דער שניי איז ווייך געוואָרען, און אַ קאַלטע פאַרע איז געשטאַנען איבער די שקלאָווער דעכער, נעמט דער פראָצענטניק און לעגט זיך גאָר אַוועק. מען האָט איהם אַריינגעשטעלט אַ בעטעל אינם צימערעל, אונטער דעם ציצענעם פאָרהאַנג. פלעגט ער דאָרט ליגען ווי אַ בייזער רוח. אהין פלעגט איהם דאָס דינסט־מיידעל אַריינטראָגען זיין מילכיגען קרופּניק, און קלים דער ערל פלעגט איהם אהין,

אונטערטעניק, אַרייַנבּרענגען די משכּנות אונטער דער פּאַכווע. זעלטען ווען לייבּע־האָרבּ פלעגט פון דאָרטען אַרויסגעהן. און איז ער אַרויס — האָט ער אויסגעזעהן ווי אַ גאַסט פון יענער וועלט. אַזוי אָפּגעבּליאַקעוועט, אָפּגעפּאָהרען. אפילו די שוואַרצקייט פון זיינע געדיכטע בּרעמען, וואָס איז איהם נאָך איבּערגעבּליבּען, אין זיין גרויקייט, פון די גוטע יאָהרען, האָט זיך אַ ריהר געטאָן און גענומען אָפּקריכען, ווי אַ שלעכט געפאַרבּטע פעל. אָט אָ זיינען זיי געלבּליך געוואָרען, פלעקיג, און אָט גרויער און גרויער. נאָר די פּוסטע שוואַרצע אויגען זיינען איהם אַריין טיעפער אין קאָפּ און דרעהען זיך ווי אויף שרויפען. אַז ער קריכט אַרויס פון זיין משכּנות־צימערעל, איז איהם זיין שאָפּענער טולופּ איבּערגעוואָרפען איבּערן האָרבּ, ווי אַ שטוב־כאַלאַט. און זיינע גראָבּע וואָלענע זאָקען זיינען אַריינגעטאָן אין די לעדערנע שטעק־שיך. די לאַנג־ניט־געשוירענע האָר און פּאות זיינען צעפּלאָשעט און שפּאַרען זיך פון אונטער דער צעקנייטשטער, סאַמעטענער יאַרמעלקע. ער זאָגט קיינעם קיין וואָרט ניט. הערשקע דעם לעהרער קוקט ער גאָר ניט אָן. אַזוי געהט ער זיך דורך איבּער דער גאַנצער שטוב, בּיז קעגן טיר און צוריק. שאַר־שאַר־שאַר מיט די לעדערנע שטעק־שיך. די קיהלקייט פון די געמויערטע, שטיינערנע ווענט דרינגט איהם אַריין אין די אַלטע ביינער זיינע. גיט ער אַ שוידער אונטערן אָנגעוואָרפענעם פּעלץ אַזוי, אַז די ניט־אָנגעטאָנענע אַרבּעל צעבּאָמבּלען זיך. אַ בּאַטריבּקייט צעגיסט זיך אויף זיין מאָגערען פּנים. שאַר־שאַר־שאַר מיט די שטעק־שיך און קריכט אַריין צוריק הינטערן פּאָרהאַנגעל. זעלדעלע ווערט עפּעס בּלאַס. און הערשקע־קאָפּ קוקט נאָך דעם מאָדנעם בּעל־הבּית זיינעם און גיט אַ מאַך מיט די פּלייצעס.

2

אין שטאָט האָט מען זיך אָבּער געכאַפּט, אַז לייבּע־האָרבּ

איז „ניט מיט אַלעמען". און קרענקען טוט ער זינט מען האָט איהם אין אַלטען בית-המדרש אַזוי מבייש געווען. שקלאָווער יושר האָט זיך אויפגעכאַפּט און גענומען מורמלען אויף די יונגע־לייטלעך פון „סומך נופלים". מען האָט גענומען באַריידען איטשע־ייזשע־ושאַמעס און חנא דעם דיינס בחור, אַז דאָס איז זייער שטיקעל אַרבייט. דאָס האָבען זיי אונטערגעקויפט פיסקון דעם מגיד, אָט דעם פּאָנפּאַטש, אָט דעם אַמאָליגען אפיקורס, ער זאָל זיך אָפּרעכענען מיט לייבע־האָרבן. איז מילא, די יונגע־לייטלעך פון „סומך־נופלים" האָבען אַ טענה, הלמאי לייבע־האָרב האָט זיך אָפּגעזאָגט פון חודש-געלט פאַר זייער חברה. אָבער ווי קומט אַ איד, אַ פּאַרך, אַ פּאָנפּאַטע־נאָז אַזאַ, צו מבייש זיין אַ אידען בפרהסיה, אַן עלטערען אידען, וואָס געהט שוין פערציג יאָהר אין איין און דעם זעלבען בית־המדרש?... אַנו. זאָל אַצינד אַראָפּקומען אָט דער זעלבער פיסקון, מיט זיינע פסוקים און מיט זיין „גאַגראַפיע", זאָל ער זיך אַקאָרשט דערוועגען אַרויפגעהן צום ארון־קודש! מיט נאָסע האַנטוכער וועט מען איהם פאַרוואַרפען, מיט, מיט, מיט... פּעטש איז ער ווערט אַזאַ בעל־דרשער!

אַזוי האָט זיך נאָך דריי חדשים אויפגעפלאַקערט דער געוויסען פון שקלאָווער בעלי־בתים. ער האָט אויפגעפלאַקערט ווי שטרוי אויף אַ קאַלטען פריפּעטשאָק, בשעת מען דאַרף כשר־מאַכען אַ געקוילעטען און אָפּגעפליקטען האָן... און אַזוי גיך ווי דאָס ביסעל שטרוי האָט אויך דער יושר איבערגעברענט. און ווייטער איז געוואָרען קאַלט און שוואַרץ אַרום לייבע־האָרבס מויערעל. און שולדיג אין דעם איז ניט קיין אַנדערער ווי ר' לייבע־האָרב אַליין.

איינמאָל, אַ פּאַר־וואָרעמעס עסען, איז פּייווקע געווען אַן עדות, ווי די גבאים פון אלטען בית-המדרש, מיט די טכוירענע פוטערס, זיינען אַראָפּגעקומען צו ר' לייבען, איהם מבקר־חולה זיין. זיי האָבען זיך אַפנים געוואָלט מיט איהם איבערבעטען, וואָס זיי האָבען דערלאָזען צו אַזאַ דרשה... דער וויזיט האָט אָבער געדויערט זעהר קורץ. אונטער דעם ציצענעם פּאָרהאַנגעל

האָבּען זיך געגאָסען ווי בּוימאייל די קלוגע רייד פון די השובע געסט און, ווי אַ מעסער אויף גלאָז, האָט געקריצט לייבּע־האָרבּס סמכדיגער לשון. בּיז ס'האָט זיך דערהערט זיין שאַרפער, קרענקלעכער אויסגעשריי:

— מוחל אייער בּיקור־חולים!...

די גבאים פון אַלטען בּית-המדרש זיינען גלייך אַרויס פון אונטערן פּאָרהאַנגעל, עפּעס זעהר פאַרשעהמט. זייערע בּכבודיגע בּערדיגע פּנימער האָבּען אויסגעזעהן, ווי געפּאַרעט, אין די הויכע בּיבּערנע קאָלנערס. מיט אַ זייטעל האָבּען זיי זיך צוגעשאַרט צום טיר, אַ קוש געטאָן די מזוזה — און אַרויס. און מיט זיי איז אַרויס די לעצטע טרייסט. לייבּע־האָרבּ איז געבּליבּען ליגען אין זיין משכּנות־צימערל ווי אַ פאַרשאָלטענער, פון אַלעמען אַ פאַרגעסענער.

די תּוכחה אַליין האָט זיך פון דאַן אָן צעגאָסען איבּערן געלען מויערעל. איטשע־זשע זשאַמעצ אין הנא דעם דינס האָבּען ווידער גערעפּענט אַ מויל. זיי האָבּען אויסגעזוכט אויף לייבּע־האָרבּן כּל דבר־אסור. זיי האָבּען אויסגענוצט יעדען פעה־לער זיינעם פון נעכטען, פון היינט און פון אַ גאַנץ יאָהר, און געמאַכט דערצו גאַנצע פּרושים. און די פאַרשעהמטע גבּאים מיט די טכוירענע טולופּס, פון אַלטען בּית־המדרש, האָבּען געהערט און זיך גענטערגעשטיגען. „אַ—אַ... אַזאַ ווילדע בּריאה!" האָבּען זיי געמעקעט. „אַז... אַז ס'איז אַ סכנה צוצוגעהן צו איהם..."

אַזוי איז די לעצטע קריוודע פון לייבּע־האָרבּן בּיסלעכ־ווייז איינגעלאָשען געוואָרען.

און אין מיטען דערינען, צו אַלדי צרות, איז געוואָרען אַ גערעד אין גאַס, אַז די זויערע אוגערקעס אין לייבּע־האָרבּס געמויערטען קעלער זיינען עפּעס ניט דאָס וואָס אַלעמאָל... מען כאַפּט זיך צו צו די פעסער — ערשט כּך הוה: די פעסער שימלען, די אוגערקעס צעקריכען אין די הענט ווי פּעטשאַ... האָבּען בּעלי-בּתּים געכאַפּט אַרויסקייקלען זייערע פעסער קרויט און אוגערקעס, וואָס זיי האָבּען איינגעשטעלט בּיי לייבּע־האָרבּן

אויפן ווינטער, ניט דערצאָהלט איהם אַ העלפט קעלער־געלט. הלכאי האָט זיך דער קאַרגער האָרב באַצייטענס ניט אַרומגעזעהן, אַז די טינקע אין זיין קעלער איז געשפּאָלטען און אַז פון די ווענט טריפט מיט שימעלדיגער נאַסקייט!..

און איידער מען האָט נאָך אַרויסגעקייקעלט די לעצטע פאַס מיט אוגערקעס — ערשט פון לופּטערעל צו דער גאַס, אונטערן איינגעמויערטען מיהל־שטיין, האָט געגומען שפּריצען מיט אַ שטאַרקער פאַרפוילטער זויערקייט, אָנשטאָט דעם באַטעמטען ריח פון אויבס. מען כאַפּט זיך צו די קופּעס עפּעל אין קעלער — וואָס דען! זיי פוילען טאַקע און גיערען פון אויבען און פון אונטען. דאָס אויסבעטעכטס איז נאַס און פול מיט חיהלעך. די קללה האָט זיך אויסגעגאָסען אויך אין דעם לופּטיגען, אָפּגעשלאָסענעם טייל פון קעלער. זיינען אָנגעלאָפען די בשמים־קרעמער ראַטעווען זייער סחורה. זיינען אָנגעפאָהרען לאַנגע פוהרען אויסגעבעטע מיט שטרוי. די קרעמער האָבען זיך געקריגט אין מויערעל און אַרום מויערעל. פאַרפוילטע עפּעל מיט שוואַרצע בעקלעך, מיט גרינע, שימעלדיגע בלאָטערלעך און מיט אַ גערוך פון ווייןעסיג, האָבען זיך געוואַלגערט אין גאַס, ווי מתים בשעת אַ מגפה. און אָרימע אידענעס זיינען אָנגעקומען פון ווייטע געסלעך און געקליבען עס פון שניי אַרויס אין די פאַרטוכער, ווי אַ שוואַרצער מן פון הימעל...

פּיווקע האָט צוויי טעג דורכאַנאַנד געמוזט דורכלאָזען זיין אוראָק, ווייל אין מויערעל האָט זיך געטאָן חושך.

און אַז דער רעש מיט דעם קאַליע־געוואָרענעם קעלער האָט זיך אַ ביסעל איינגעשטילט, איז אַוועק אַ מורמלעריי, אַז עפּעס צו אָפּט איז געשלאָסען לייבע־האָרבס בשמים־קרעמעלע אין מאַרק. און אַז ס'איז יאָ אָפען.. יאָ, אַז ס'איז אָפען — זיצט גאָר דאָרטען זעלדעלע, אָנשטאָט דער מאַמע איהרער. און וויל מען עפּעס קויפען, ווייס זי ניט, די קליינע, ווער עס האָט זי פאַרשלייערט. „וואו איז עפּעס דיין מאַמע?“ פרעגט מען זי. „אָט באַלד, זאָגט זי, וועט זי קומען“. וואַרט מען און מען וואַרט און בת־שבע איז ניטאָ. פרעגט מען ווייטער ביי

זעלדעלען: „זעה, וואָס זאַמט זי זיך עפּעס אַזוי, די מאַמע דיינע?" ענטפערט זי, אַז זי מוז באַלד קומען. „זי איז נאָר צוגעלאָפען צום זייגערמייסטער, זאָגט זי, צו אַלטער דעם זייגערמייסטער"...

-- אַזוי גאָר? — מאַכען די קונים און קוקען זיך איבער.

זיינען געווען טשיקאַווע קונים, וואָס זיינען אַוועק צו אַלטער דעם זייגערמייסטערס וואַרשטאַטעל, כּדי אַרויסצורופען פון דאָרטען בת-שבען. האָט מען זי געזעהן אַרויסגעהן פון אונטערן פאַראַוואַן, וואָס טיילט פונאַנדער אַלטערס קרעמעל אויף צווייען. איהרע האָר זיינען געווען ניט אין אָרדענונג און איין באַק האָט איהר געפלאַמט. נאָר אַלטער דער זייגער-מייסטער אַליין האָט זיך געמאַכט, אַז ער פּאָרקעט זיך אין די געדערים פון אַן אַלטען „וועקער" און נאָכגערופען בת-שבען אַזוי:

— איז יאָ... איז איבערמאָרגען וועט ער זיין פאַרטיג...

די אויגען זיינע האָט מען לחלוטין ניט געקענט זעהן... ווייל די לינקע האָט ער געהאַלטען פאַרמאַכט און אין דער רעכטער האָט ער איינגעקוועטשט אַ שוואַרצע, קיילעכדיקע לופּע. היינט געה טרעף וואָס ער טראַכט זיך דערביי!

האָט מען געלאַכט אין די הויפּענס און מיט די שנע-בעלעך — „שוש-שו-שו..." און ניט אַזוי אויף בת-שבעס אַדרעס, ווי אויף לייבע האָרבס. מען האָט דעם אַלטען פּראָצענטניק קיינמאָל ניט פאַרגונען אַזאַ יונג בלוט-און-מילך. היינט אַצינד-דער, אַז ער איז שוין איינגאַנצען חרוב, אַז ער סליבעט זיך און טרייבט מענשען פון שטוב... ווענעס עסק איז דאָס? אַזוי ווי די עפּעלעך אונטען, אין קעלער, אַזוי די עפּעלעך אויבען אין שלאָף-צימער, כי-כי-כי...

שקלאָוו האָט זיך דערמאָנט, אַז בת-שבע איז אַמאָל געווען אַן אָרימע אָבער אַ שעהנע יתומה, אַז זי האָט געזאָלט חתונה האָבען טאַקע פאַר אַלטער דעם זייגער-מאַכער. אַלטער איז דאַן געקומען פון סלוזשבע און געווען נאַקעט און אָרים. נאָר אַ צווייטער „אַלטער" האָט זיך אַריינגעמישט... טאַקע לייבע

האָרב, ווען די מאמע זיינע האָט אויך געקראָכן אַלטער, צו גלייבן אַ סגולה, און וועלכער האָט זיך דאַן געגט מיט דער ערשטער ווייב זיינער און אַרויסגעיאָגט פון מויערעל זיינע דערוואַקסענע קינדער. ער האָט זיך גענומען שטופּען אין שידוך, אַלס אַ קרוב, וואָס זאָרגט זיך פאַר אַ יתומה. יאָ, „נדן“ וועט ער איהר דוקא געבען, אַ מויערעל פול מיט האָב און גוטס. אָבער חתונה האָבען וויל ער אַליין מיט איהר... האָבען אַנדערע קרובים פון בת־שבעס צד איינגעלעגט ווערטער, אַז די אָרימע יתומה זאָל חס־ושלום ניט אַרויסלאָזען פון די הענט אַזאַ גליק און ניט חתונה האָבען מיטן אָרימען זעלנער. און אַז אַן עלטערער מענש איז וואָס? אַ מויערעל האָט ער צי ניט? און אַז אַ קאַבעלע אַ הויקער איז וואָס? אַ קראָם האָט ער צי ניט?...

אָט אַזוי האָט די יונגעטשקע בת־שבע חתונה געהאַט פאַר ר׳ לייבען, און אַלטער איז געבליבען אַ פאַרזעסענער, פאַרביסענער בחור. א ווארשטאַטעל האָט ער זיך געעפענט ניט ווייט פון לייבע האָרבס קרעמעל. און חתונה האָבען וויל ער ניט. וואָרים וואָס טויג איהם חתונה האָבען? אַז... אַז... שו־שו־שוש...

3

די בייזע קלאַנגען זיינען געוואָרען אַלץ שטאַרקער: שו־שו־שו... מען ווייסט דען ניט, אַז זעלדעלע איז אַ האָר ניט ענליך צו לייבע האָרבן? אַלע טעכטער זיינען דאָך בטבע „קאַפּענע“ — דער טאַטע. און זי — שו־שו־שו...

פייוועקע האָט מעהר גאָר ניט געהערט, נאָר זיין אַמאָליגע, אַצינד אָפּגעקיהלטע ליבע צו בת־שבען האָט צוגעגעבען זיין געפיהל אַ שניידיקייט און אַ ביטערקייט. פון גרינשענדיגער ביי־געריקייט איז ער איינמאָל פאַרלאָפען אין מאַרק, געמאַכט אַ דעכעלע איבערן אויג און אַריינגעקוקט אין נידעריגען בריטען פענסטער פון זייגערמייסטער. יענער איז גראָד געזעסען ביים

וואַרשטאַט און עפּעס געפיילט. אַלטער דער זייגערמייסטער האָט אויפגעהויבען די אויגען און אָנגעקוקט ווער עס פּאַרטוּנקעלט איהם די שיין פון פענסטער. פייווקע איז אָפּגעשפּרונגען: אוי, ווער!

דער פאַרזעסענער בחור, וועגען וועמען אַלע רעדען אַצינד, האָט דאָך טאַקי בלויע אויגען! טונקעל בלוי׳ע. פונקט ווי זעלדעלע. ער האָט קיינמאָל ניט געוואוסט, אַז מענשען מיט געקרייזעלטע שוואַרצע האָר קענען האָבען בלויע אויגען. היינט די טעמפּקייט פון נאָז, די דיקקייט פון די ליפּען! זעל־דעלע האָט טאַקע זיין אָנבליק...

מיט דער שאַרפקייט פון אַ יונגען שפּיר־הינטעל האָט פייווקע גענומען נאָכקוקען זעלדעלען ווי זי געהט און ווי זי שטעהט. ווי זי לאַכט און ווי זי קרימט זיך. ס׳איז דאָך אַ מאָדנע זאַך! אמת, די צעפּלעך איהרע זיינען טונקעל־בלאָנד, ווי דער מאַמעס האָר, אָבער גרייזלען זיך טוען זיי, ווי ביים זייגערמייסטער.

און דוקא אָט דער זינדיגער סוד, וואָס שוועבט איבער זעלדעלען, איבער איהר טעמפּעוואַטען נעזעלע, איבער איהרע זומער־שפּרינקעלעך, גיט איהר צו אַ מין פּיקאַנטען חן. עס ציהט צו איהר ווי צו אַ מאַגנעט. מיט אַ קינדערשען באַהאַלטענעם באַגעהר האָט ער זי גענומען אָנקוקען, ווי מען קוקט אָן אַ פאַרבאָטענע, געגנבעטע, אָבער טייערע זאַך... עס האָט איהם געצויגען צו זיצען נעהנטער צו איהר.

איינמאָל, בשעתן „אוראָק“, האָט ער אונטערן טיש אָנגע־ריהרט איהר וואַרימע קניע. גאָר אומגערען האָט ער אָנגעריהרט און צוגעכאַפּט די האַנט ווי אָפּגעבריהט. דאָס האַרץ האָט איהם געקלאַפּט.

צו בת־שבען איז ער אינגאַנצען קאַלט געוואָרען. אַ סך האָט דערביי געהאָלפען בת־שבעס צעטראָגענקייט. זי האָט מעהר אויף קיינעם ניט געקוקט. איהר וואַרימע פריינדלעכקייט איז עפּעס אויסגעלאָשען געוואָרען. און מען קען ניט זאָגען, אַז זי נעהמט זיך אַזוי צום האַרצען לייבע האָרבס קראַנק זיין. אין

איהרע טריט, אין איהר אַריינגעהן און אַרויסגעהן פון מאַנס צימערעל, אין איהרע באַפעהלען דער דינסטמיידעל, וואָס זי זאָל קאָכען פאַר בעל-הבית— פיהלט זיך עפּעס אַ קיהלע אויסגערעכענטקייט. מען זאָל זעהן, אַז זי זאָרגט זיך... דער האָרב אַליין גלויבט איהר עפּעס ניט. ער בורטשעט בייז, ווען זי געהט צו איהם אַריין אַ פרישע, אָן אָנגעקיהלטע פון דער גאַס, אַ כלומרשט שמייכלענדיגע... ניט איינמאָל האָט זי שוין פּייווק׳ן געזעהן אַרויסגעהן, פון הינטערען ציצענעם פאָרהאַנגעל, אַ בלאַסע מיט אַ פאַרביסענעם ליפּ. אַזאַ ביטערקייט האָט פּייווקע אויף בת-שבעס פּנים קיינמאָל ניט געזעהן. זינט ער קען זי האָט ער אַזוינס ניט געזעהן.

אינוועניג, אין מויערעל, האָט זיך זינט אַ צייט-לאַנג געפּיהלט אַן אָפּגעלאָזענקייט פון אַ הויז, וואו דער בעל-הבית איז קראַנק, די קינדער קליין, די בעל-הביתטע פאַרנומען אין קראָם. און ווען זי קומט אַהיים איז זי צעטראָגען און קימערט זיך וועגען שטוב-זאַכען זעהר וועניג.

דאָס האָט באַלד געגעבען שטאָף צו נייע לשון־הרע: „איגענטלעך... צווישען אונז רעדענדיג... איז וואָס האָט זי צו שאַנעווען דאָס באַלעבאַטישקייט? אַז זי שאַנעוועט שוין מעהר נישט דעם מאַן אַליין .. סיי-ווי-סיי וועט זי, באַלד נאָכן האָרבס טויט, התונה האָבען מיטן זייגערמייסטער. וועט זי שוין דאַן מאַכען אָרדנונג. זי וועט פאַרריכטען דעם קעלער און אָפּפריש׳ען דאָס מעבעל... פאַר איינע הוצאות״. מען ווייסט אפילו פון דער דינסטמיידעל, אַז מאַן און ווייב רייסען זיך אַצינד פאַר די נעזער. זי, דאַכט זיך, אַ גוטינקע אַזאַ, דערגעהט איהם פּשוט די יאָהרען... זי האָט איהם אפילו געשאָלטען, אַז עס איז צייט, אַז ער זאָל איינגעהמען אַ מיתה-משונה... אַ מיתה-משונה — ניט מעהר און ניט וועניגער.

נאָר מען האָט בת-שבען געשדכנט צו-פריה. די תוכחה האָט זיך אַריבערגעכאַפּט צו אַלטער דעם זייגערמייסטער אויך. אַלץ, וואָס איז דעם ווינטער געקומען אין באַריהרונג מיט לייבע-האָרבן און מיט זיין הויז-געזינד, איז פאַרשאָלטען געוואָרען.

אין איין נאַסען פריהמאָרגען איז אַרויס אַ קול, אַז דער זייגערמייסטער פאַרריכט ניט מעהר קיין זייגערס. זיין וואַרשטאַטעל איז געשלאָסען. וואָס איז די מעשה?

— ער איז פאַרקיהלט. ער איז גאָר שטאַרק פאַרקיהלט.

און באַלד נאָכדעם:

— ער האָט שטאַרקע היץ.

— ער האָט לונגען-אָנצינדונג.

אין בת־שבע?... יאָ, בת־שבען האָט מען געזעהן פאַרנאַכט, ווי זי רעדט עפּעס מיט קראָל דעם דאָקטאָר און ווישט זיך די אויגען. און — קראָל דער דאָקטאָר פאָהרט דאָך צוויי מאָל אַ טאָג צום זייגערמייסטער...

ערשט דאָ האָט פייווקע באַמערקט, אַז בת־שבעס באַקען זענען אַביסעל איינגעפאַלען, איהר קלייד איז אָפּגעלאָזען. אונטער איהרע אויגען — בלויע קרוהעס. ווייסט מען נישט וואו די בלויקייט פון איהרע אויגען הויבט זיך אָן. ער האָט באַמערקט. אַז זי עסט אָהן אַפּעטיט, אַז זי שרייט אויף די קינדער, אַז איהם, פייווקען, קוקט זי גאָר ניט אָן.

— ניין, ניין, — טראַכט זיך פייווקע, — ווען לייבעהאָרב אַליין איז געווען קראַנק, האָט זי אַזוי ניט אויסגעזעהן. אפּנים ס'איז אַן אמת, וואָס מען רעדט, אַז זי זיצט מעהר ביים זייגערמייסטערס בעט ווי ביים מאַן; אַז זי ברענט זיך און בראָט זיך צווישען די צוויי קראַנקע „אַלטערס"... אַז זי ווייס שוין אַליין ניט, ווער עס וועט שטאַרבען און וועלכער „אַלטער" ס'וועט בלייבען לעבען...

ווי עס ווייזט אויס, זיינען אָט די אַלע שעהנע מעשיות סוף־כל־סוף דערגאַנגען צו לייבע־האָרבן, וואָס האָט זיך ווי אַ קראַנקער טכויר פאַרגראָבען אין זיין משכנות־צימערעל און וואָכען לאַנג ניט אַרויס פון איהם. — ווער עס האָט איהם צוגעבראַכט די רכילות, הינטערן ציצענעם פאָרהאַנגעל, ווייסט קיינער ניט. אָבער געבראַכט האָט מען איהם פאָרט. וואָרום איינמאָל, אַ שבת אין דער פריה, האָט מאיר דער איינבינדער,

לייבע־האָרבס נאָהענטסטער שכן, אָנגעטראָגען אַ ווילדע נייעס אין ליובאַוויטשער בית־המדרש:

אין מיטען שבת-צונאַכט, אַ שעה צוויי נאָך וועטשערע, האָט איהם ר׳ לייבע־האָרבס דינסטמיידעל אָנגעקלאַפּט אין לאָדען. ער רייסט אויף די טיר: „וואָס איז, ווער איז?״ ערשט ער דערהערט אין מויערעל קולי־קולות, געוואַלדען. „דער בעל-הבית וויל שעכטען בת־שבען!״ וויינט דאָס דינסטמיידעל. „קומט גיכער, ראַטעוועט!״ ער לויפט אַריין אין מויערעל — ס׳איז חושך!... בת־שבע וויינט, די קינדער וויינען. דער האָרב זיצט אויף דער ערד אָהן אַ יאַרמעלקע, צווישען צעבראָכענע טעלער, אַ שפּיציגער קיך־מעסער וואַלגערט זיך לעבען איהם...

— טפו, טפו, טפוי! — האָבען פרומע גוטע לייט אויסגעשפּיגען, דערהערענדיג דעם איינבינדערס נייעס.

— אַז בת־שבע האָט מיך דערזעהן, — דערצעהלט ווייטער מאיר דער איינבינדער — איז זי צו מיר נעבעך צוגעפאַלען: „ראַטעוועט מיך פון דעם אַלטען גזלן! קיינער ווייס ניט, וואָס איך האָב זיך פון אָט דעם... קמצן אָנגעליטען!״ און ער, דער האָרב, וואָיעט ווי אַ חיה: „נפקא! זונה!... שלעפּערקע! גאַנצענע טעג אָפּזיצען ביים ליובאָווניק!... איך בין גאָרנישט?... איך בין שוין ניט זיכער אין אייגענע קינדער...״

— טפו, טפו, טפוי! — האָבען גוטע פרומע לייט אויסגעשפּיגען.

— דאָס דינסטמיידעל — פאַרענדיגט דער איינבינדער — איז פון מויערעל אַוועק. זי האָט דאָרט מורא צו בלייבען.

אַז די מוהמע־פייגע האָט דערהערט אַזאַ שעהנע מעשה, האָט זי גוזר געווען:

— נו, פייוועלע, מעהר זאָלסטו מיר אין דאָס ניט־גוטע מויערעל ניט געהן!

— און דער „אוראָק״? — וואונדערט זיך פייווקע.

— הערשקע־קאָפּ זאָל דיר געבען אַן אַנדער שעה, אין אַן אַנדער אָרט! אַז ניט, דאַרף מען ניט.

פון דאַמאָלט אָן האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אַ שלייער איבער

דאָס „ניט־גוטע מויערל". און פייווקע האָט מעהר ניט גע־וואוסט וואָס דאָרטען קומט פאָר. ער פלעגט נאָר ווען ניט ווען באַגעגענען היימקען, זעלדעלען, בת־שבען, און געזעהן, אַז אַלע געהען אַרום מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ, פאַרטראַכטע, אָפּגעלאָזענע. און קלים דער פלאָטניק, מיט זיין ציגיינערישער מאָרדע, האָט ער איינמאָל פאַרנאַכט באַגעגענט, ווי יענער גנבעט זיך, מיט אַ פּעקעל אונטערן אָרעם, אין מויערל אַריין... הייסט דאָס, אַז לייבע-האָרב ריהרט זיך נאָך, מאַכט נאָך געשעפטס.

אָבער דער פאַרזעסענער בחור, אַלטער דער זייגער-מייסטער, דער געוועזענער זעלנער, האָט זיך דוקא אַרויסגעוויזען שוואַכער פאַרן האָרב. אין איין אדר־פריהמאָרגען, ווען עס האָט געערונען פון די סטרעכעס און די זון האָט געבליאַסקעט אין בלאָטקעס, איז אַרויס אַ קלאַנג, אַז אַלטער דער זייגערמייסטער איז אַ „פאַרבייאיגער". די היץ האָט זיך איהם אַריינגעכאַפּט פון די לונגען אין מוח. און קראָל דער דאָקטאָר האָט זיך פון איהם אָפּגעזאָגט.

דעם זעלבען טאָג פאַרנאַכט איז ער טאַקע געשטאָרבען.

מען קוישט זיך אין היי

1

אַן אומרוהיגער ווינטער איז אַוועק און אַ שעהנער זומער איז געקומען. פּיווקע איז שוין אַ בחורל פון איבער צעהן יאָהר. ער לערנט שוין גמרא.

די הייסע זון האָט זיך אַריינגעשניטען אין חודש אָב, פאַרגעלבט די אוגערקעס אין שקלאָווער גערטנער, אָנגעגאָסען די שווערע בייכער פון די קירבעסען, אָפּגעפאַרבט די בעקלעך פון די באַרנעס אויף די בוימער, און אויפגעעפענט די אויגלעך פון דער ווילדער ראָמאַשקע. אויך ביי דער ניי־געבוירענער, גאַנץ־געבליבענער קעצעלע, אין אוריס הויז, האָבען זיך שוין לאַנג די אויגען געעפענט. זי לערנט זיך כאַפּען מייז אויף מוהמע־פייגעס קנייכעל־פאָדים, ווען יענע שטריקט אַ זאָק. זי מאַכט שוין גענעראַל־פּראָבען אויף דעם פאַריאָהריגען סכך פון דער סוכּה, צו כאַפּען פויגעלעך... און סיי מוהמע־פייגע און סיי ס׳קעצעלע אַליין האָפען, אַז עס וועט פון איהר אַרויסוואַקסען גאָר אַ נישקשהדיגע מייז־יעגערקע.

אויך פּיווקע אַליין איז עפּעס פאַר דעם יאָהר אויסגעוואַקסען. די ליפּען זיינען ביי איהם דיקער און פעסטער געוואָרען, די אויגען — שאַרפער. זינט דער מעשה מיט לייבע האָרבען, וואָס האָט אין מיטען דער נאַכט געוואָלט שעכטען בת־שבען, געהט מעהר ניט פּיווקע אין געלען מויערל. טאַטע־מאַמע האָבען שטרענג גוזר געווען. ער

לערנט זיך רוסיש ביי אַן אַנדער לעהרער. און ניט מיט זעל־
דעלען צוזאַמען. ער זעהט זי נאָר פון דערווייטענס. אָבער
זעלדעלע געהט אויס נאָך איהם. זי קוקט איהם נאָך, זי רופט
איהם. ער, פייוקע, מוז זיך מאַכען, אַז ער הערט ניט. ער
האָט מורא פאַר דער מאַמען.

אַלטער דעם זייגער־מייסטער האָט מען שוין לאַנג באַ־
גראָבען. מען האָט שוין אַפילו אויפגעהערט צו באַריידען איהם
און בת־שבען. אָבער זיין אָנבליק, זיין זינדיגער גייסט שוועבט
איבער זעלדעלען און גיט צו אַ באַזונדערען רייץ איהר טעמ־
פּען נעזעלע, אירע זומער־שפּרינקעלעך... פייוקען ציהט דערפאַר
צו זעלדעלען ווי צו אַ פאַרבאָטענער פּרי אין אַ פרעמדען
גאָרטען. פּונקט אַזוי האָט איהם אַמאָל געצויגען צו די עפּעלעך,
אין לייבע־האָרבס טונקעלען קעלער... אָבער אַביסעל וויל ער
זיך ניט אָנהויבען מיט דער מאַמען, און אַביסעל האָט ער
טאַקע פחד פאַר לייבע־האָרבען, וועלכער ליגט שוין באַלד אַ
יאָהר, ווי אַ בייזער רוח, אין זיין משכּנות־צימערעל און טראַכט
עפּעס אָפּצוטאָן העמען ניט איז אַ מיאוסען שטיקעל. ניט היינט
— איז מאָרגען... אָפּטאָן וועט ער שוין. קיין דינסטמיידעל
האַלט זיך ניט אויף אין דאָס „ניט-גוטע מויערעל" מעהר ווי
צוויי־דריי חדשים. ווייל ר' לייבע קריגט זיך מיט דער ווייב אין
מיטען דער נאַכט. און אָפּטמאָל ווערט פאַרפאַלען דער גרויסער
קיך־מעסער. און געפינען געפינט מען איהם שטענדיג ביי לייבע־
האָרבען צוקאָפּענס, אָדער אונטער דעם קאַסטען מיט משכּנות.
האָט דאָס דינסטמיידעל מורא. און פייוקע הערט די שעהנע
מעשיות און האָט אויך מורא.

גראָד דעם זומער איז תשעה־באב אויסגעפאַלען אין זעהר
אַ הייסען טאָג. די היץ האָט געדריקט און די אָזערע האָט
געפּאַרעט. אין עק הימעל, אין מערב־זייט, האָבען געהויערט
בלוילעכע, שפּיציגע וואָלקען־בערגלעך פאַרצויגען מיט אַ רוי־
כעלע, וואָס זאָגען קיין גוטס ניט אָן. שוואַכע אידען, אָפּגעמאַ־
טערטע פון תענית, האָבען אַרומגעפּאַדיעט אין די גאַסען אין
וואָלענע זאָקען, אַזוי מאַט און שטום, ווי סוף-זומער-פליגען.

די געזונטערע זיינען אַוועק צופוס, אין די בלויזע זאָקען, ווי דער דין איז, אויף רישקאַקי, צום אידישען בית-עולם. אַלעמאָל, ווען דער טאַטע איז אין דער היים, געהט מיט איהם פייווקע צום בית-עולם און רייסט דאָרטען אָן פולע קעשענעס מיט ניטצייטיגע, זויערלעכע ניס. גראָד דאָס מאָל געפינט זיך פעטער זורי אויף דער רייזע, — פאָהרט אום מיטן פאַרעכאָד צווישען האָמעל און קיעוו, אויפצוקויפען זיינע מציאות. האָט די מוהמעפייגע בשום אופן ניט געוואָלט לאָזען געהן פייווקען „איינעם אַליין" אויף רישקאַקי, מיט פרעמדע אינגלעך. ווער ווייס וואוהין זיי וועלען איהם פאַרפיהרען, די שעהנע חברימלעך זיינע. מען וועט דאָך מסתמא צעטאָפּטשען אַלטע מצבות און מען וועט זיך יאָגען איבער פרישע קברים. ניין! ער זאָל זיך ניט דערוועגען צו געהן אויפן בית־עלמין, ווען דער טאַטע איז אין דער היים ניטאָ!

אָט דער ווייבערשער פארבאָט האָט פייווקען געגריזשעט אין האַרצען. עס איז איהם אַפילו ניט ניחא געווען, וואָס מען געהט היינט אַ גאַנצען טאָג ניט אין חדר און מען לערנט ניט ביים לעהרער קיין רוסיש... וואָס האָט ער דערפון? אַז אויפן גרינעם בית-עלמין טאָר ער ניט געהן, קיין ווילדע ניסעלעך, צווילינגלעך און דרילינגלעך, קען ער ניט רייסען...

פון האַרצווייטאָג איז ער אַריינגעלאָפען אין זייער אייגענעם קרויט-גאָרטען, עמיצען אויף צו-להכעיס געטאָפּטשעט איבער די בייטען, זאָל דוכטען איבער קברים. און אימיצען אויף צו-להכעיס אויפגעגעסען צוויי גרויסע אוגערקעס מיט בולבעוואַטע, פאַרגעלבטע נעזער, און מיט פרישטשעוואטע, דאַרינקע און לאַנגע בייכער. אַזעלכע אוגערקעס-פאַרזעהעניש, וואָס וואַקסען אויף דער בייט סוף זומער; זיי פריהרען-אונטער ביינאַכט און איבערהיצען זיך בייטאָג, און טויגען נאָר אויף איינלייגען אין פאַס. זייער טעם איז עפּעס אויך ווי מיט שוואָמען געמישט. אַן ערדיגער, אַ זויערלעכער. ניטאָ אין זיי יענער געשמאַקער זאַפט, וואָס דערקוויקט דעם פאַרשמאַכטען גומען, נאָכן עסען אַ גאַנצען ווינטער קאַרטאָפליעס, גרויפען און טרוקענע

פּאַסאָליעס... ניטאָ אין זיי יענער פיינער ריח, וואָס פילט אָן דאָס הארץ מיט אַ פרישער בשורה פון טויאיגע פרימאָרגענס, פון לאַנגע טעג, פון יאַגדעס, פון באָדען זיך... נאָר וואָס געהט עס אצינד פּייווקען אָן? זאָל דוכטען, אַז ער קייט די זויערלע־כע, ניט־צייטיגע ביס אויפן בית־עלמין...

דערקוויקט האָבען איהם די מיאוסע אוגערקעס פּאָרט ניט; אין אַזאַ ברוגז אויף דער מאַמען און אין אַזאַ דריקענדיגע היק — ניין. האָט ער זיך דערמאָנט, אַז ביי דעם שכן זייע־רען אינם שאָרניקס גאָרטען, טאַקע ביי דער סאַמער גראָזיגער גרעניץ־בייט, צווישןביידע גערטנער, הויבען שוין אָן צייטיג צו ווערען די ריבען. אָט די זעלבע ריבען, וואָס די מאַמע זאָגט, אַז ס׳איז בויכווייטאָג... איז דוקא אום תשעה־באָב און דוקא ווייל די מאַמע וויל ניט, און דוקא ווייל ס׳איז „בויכוויי־טאָג” — געהט ער גנבענען אַ ריבעלע פון שאָרניקס גאָרטען. אין, צווישן איינז זאָל עס בלייבען, וואָס קען זיין געשמאַקער ווי אַ יונגע ריבעלע מיט אַ זיס־ביטערלעכען זאַפט, וואָס מען לקחנט אין אַ פרעמדן גאָרטען, און גראָד דאַן, ווען אַלע פאַסטען, און גראָד דאַן, ווען מען איז ברוגז אויף דער מאַמען?

פּייווקע האָט זיך אַרומגעקוקט און ווי אַ קאָטער אויסגעצויגען זיך איבער דער גרעניץ־בייט, אָנגעכאַפּט אַ געדיכטע טונקעלגרי־נע טשופרינע פון אַ ריבען און אָנגעהויבען ציהען. אין דער זעלבער רגע איז, ווי פון הימעל אַראָפּ, אַראָפּגעפאַלען אַ מיי־דעלשער פאַרשטעלטער קולכעל:

— קו־קו!.. איי־איי־איי, פּייוועלע!

פּייוועלע האָט זיך געגעבען אַ שטעל אויף און איז אינ־גאַנצען רויט געוואָרען. עס איז איהם ניט איינגעפאַלען, אַז מען שפּיאָנירט אים אין מיטען העלען תשעה־באב, ווען עס איז אַזוי הייס און אַלט און יונג זיינען אויפן בית־עלמין. פאַר אַ צעהן־יעהריגען גמרא־בחור ווי ער, האָט שוין כלל ניט גע־פּאסט צו גנבענען ריבען. ער קוקט זיך אַרום: פון וואַנען אַ קול?... ניט אַנדערש, אַז פון לייבע־האָרבס שפּייכלער. ווייל אין פעטער אוריס גאָרטען געהט ארויס נאָר איין בלינדע

בע־ווענע־וואַנט פון דעם פּראָצענטניקס שפּייכלער מיטן קיקערעל אונטער דער קראָקווע. זאָל דאָס זיין זעלדעלע? אָבער ווי קומט זי אַרויפצוקלעטערן אַזוי הויך?

— קו־קו! כי־כי־כי... — האָט זיך נאָכאַמאָל דערהערט דער זעלבער קולכעל. דאָס מאָל האָט פּייווקע קלאָר דערקענט זעלדעלעס לאַכען.

אויב אַזוי איז ניטאָ וואָס מורא צו האָבען און ניטאָ פאַר וועמען צו שעמען זיך. מיט איין בויג פון פלייצע, אַראָפּ און אַרויף, האָט ער אַרויסגעריסען די האַלב־געצויגענע ריבען, אָפּגעקלאַפּט די פייכטע ערד און, מיט אַ געמאַכטער רוהיקייט, גענומען שאָבען פון איהר די בלויע זאַפטיגע הויט מיט אַ שטיקעל גלאָז. דאָס האָט געזאָלט הייסען: „קוק, זעלדעלע, וויפיעל דו ווילסט!”

פון קוקערעל האָט מען זיך אָבער אַלץ גערייצט מיט איהם:

— אַי, טאַטעלעך, אַי, מאַמעלעך, מען גנבעט ריבעלעך!

פּייווקע האָט זיך רוהיג געטאָבען. דאָס האָט געהאַט אַ פּעולה. דער פאַרשטעלטער קולכעל האָט זיך אונטערגעגעבען:

— פּייוועלע, ווער איז דאָס דאָ, האַ?

— כ'ווייס, כ'ווייס! — האָט פּייווקע צוגעשריען מיט ביטול. אפילו די אויגען ניט אויפגעהויבען.

איז דער קוקערעל אינגאַנצען אַראָפּגעפאַלען ביי זיך, גענומען בעטען זיך מיט זעלדעלעס אמתן קול:

— פּייוועלע, גיב אַ שטיקעלע ריבען! ס'איז אַזוי הייס...

— קום אַראָפּ און נעהם!

— ניין, ניין, — האָט זיך זעלדעלעס קול געבעטען, — קום בעסער אַרויף אַהער־צו־צו... דאָ איז פול מיט היי... קום אַרויף!

פּייווקע האָט זיך אָנגעשפּיצט. דאָס האַרץ האָט איהם גענומען קלאַפּען. דאָס שטיקעלע גלאָז איז איהם אַרויסגעפאַלען פון האַנט. דער לייכטער שרעק, וואָס ער האָט אָקאָרשט איבערגעלעבט, און גלייך נאָך דעם — די באַרוהיגונג, האָט איהם

געוואָרפען דאָס בלוט אין קאָפּ אַריין. דערצו נאָך דער צייטי־גער אָנגעזעטיגטער גאָרטען, די אָנגעבלאָזענע נאַקעטע בייכער פון די קירבעסען מיט זייערע גרינע נאָפּלען, די פּאַריגע היץ, דער ביטערער ריח פון דער האַלב־געשאָבענער ריבען אין האַנט, די געהיימניספולע, יצר־הרעדיגע שוואַרצקייט פון „קוי־קערעל" אויף דער שטאַרק־באַלויכטענער בערוועניע־וואַנט פון שפּייכלער, וואָס רעדט אַזוי פּאַרפּירעריש, מיט אַ מיידעלשען קול — דאָס אַלץ האָט איהם אויף איינמאָל פאַרשיכורט. מיט ניט־זיכערע טריט איז ער צוגעגאַנגען נעהנטער צום שפּייכלער און פאַרוואָרפען דעם קאָפּ צום פאַרכישופטען קוקערעל:

— ווער איז דאָרטען מיט דיר, זעלדעלע?

— קיינער ניט. — האָט דער קוקערעל הילכיג געענט־פערט.

— שריי ניט אַזוי! — האָט זיך פּייוקע אַרומגעקוקט, — חיימקע אויך ניט?

— ניין, — האָט דער קוקערעל געגומען שעפּטשען, — ער איז אַוועק אויפן בית־עולם.

— און די מאַמע?

— אין קראָם איז זי.

— אום תשעה־באב?

— גוים קויפען דאָך.

— און אייער דינסטמיידעל?

— אַוועקגעגאַנגען. הייגט קאָכט מען ניט.

— און דער טאַטע?

— ליגט...

— ליגט??

— קום!

2

אָט דער דאָזיקער „קום" האָט איהם אינגאַנצען צעמישט. ווי אַ יונגער באָק האָט ער אַ שפּרונג געטאָן צום פלעקענער־

צוים, וואָס שפּאַרט זיך אָן ביידע זייטען שפּייכלער. מיט דער לינקער האַנט איינגעקלעמט אין די גרינע צעפּ פון דער אויסגעפּיסענער ריבען, האָט ער מיט דער רעכטער האַנט אַ ריס אונ אַ הויב געטאָן אַ קאָליע פון צוים. פון וואַנען האָט זיך אין איהם גענומען אַזאַ גבורה? דאָס האָט ער אַליין ניט געוואוסט. ער האָט זיך דורכגעשפּאַרט דורך דער ענגער לאָך, און דעם אַרויסגעצויגענעם פלאָקען צוריק פאַררוקט אין דער ערד. און אָט איז ער אין לייבע-האָרבס הויף. דורכן צוים האָט ער געוואָרפען אַן אויג צום טאַטענס שטוב. קיין לעבעדיגער מענש ניטאָ! נאָר אַ שוואַרצע סאָראָקע האָט זיך אָפּגעריסען פון ערגעץ-וואו און זיך צערכילותט איבער אַ דאַך:

— קררא, קררא...

אַ שלעכטער סימן. אפשר לויפען צוריק? ניין! אַריין אין אַריין. חיימקע און אַנדערע אינגלעך זיינען אַוועק אויף דעם בית-עולם רייסען ניס? מעג ער געהן שפּילען אין דאָס „ניט-גוטע מויערעל". ער הערט אַלעמען פאַר אַ פּיאַטאַק און...

נאָר דאָ דערהערט ער, אַז אין דער טיף פון לייבע-האָרבס הויף האָט די קליאַמקע פון טויער-טירעלע אַ קלאַפּ געטאָן. רוקט פייוקע אַרויס דעם קאָפּ און טשיקעוועט. זעהט ער, אַז דאָס איז אַ גוי אין אַ שוואַרצער פּאָדיאָווקע. קלים דער פלאָטניק איז עס אַפּנים. וואָרים אונטער דער פּאַכוועהאַלט ער אַ פּעקעלע. עפּעס ווייטער אַ משכון. אָדער אַ גנבה פאַר לייבע-האָרבס געקאָוועטער קאַסטען. קלים, געהט ניט זעהר פעסט אויף זיינע לאַנגע, אָנגעכאָליעוועטע פיס. ער קוקט זיך אַרום און געהט צום טיר פון מויערעל, ווי אַ מענטש, וואָס גנבעט זיך. פייוקען האָט אַ טיאָכקע געטאָן אין האַרצען: צי האָט אפשר קלים ניט דערשמעקט, אַז אַלע זיינען אַוועק פון שטוב?... אָבער ווייטער גיט פייוקע אַ קלעהר: וואָס איז דאָס זיין עסק? בעסער אינגאַנצען ניט מישען זיך אין לייבע-האָרבס געשעפטען...

אין אַ מינוט אַרום איז ער שוין געשטאַנען אין האַלבּ-טונקעלען שפּייכלער.

די טרוקענע היי־יאָריגע און פאַראַיאָהריגע היי איז דער־גאַנגען אין שפּייכלער, כמעט, ביז דער קראָקווע. די גאַנצע גרוי־גרינלעכע שמעקעדיגע הורבע איז געווען אָנ־געלעהנט אָן דער בלינדער וואַנט מיטן קוקערעל. אויפן סאַמע אויבן איז געזעסן זעלדעלע אין אַ בלויען קליידעל, ווי אַ פּרינצעסעלע. פון קוקערעל איז אויף איהר געפאַלען אַ ברייטער פאַס פון פייערדיגען גאָלד, און איבערגעכאַפּט זי אין דער קרום. און וואו נאָר אָט דער ליכט־פאַס האָט זיך געלעגט, דאָרטען האָט אַלץ געשימערט אין וואונדערלעכע פייערען. אַ שטיק פון זעלדעלעס קליידעל האָט געלויכטען ווי דאָס בלוי פון אַ רעגענבויגען, איין אויג האָט איהר ווילד געברענט. איין אויערעל איהרער האָט זיך רויט דורכגעקוקט. איין צעפּעל האָט געטריפט מיט צעשמאָלצענעם גין־גאָלד. אַ מוטערפּערלנער קנאָפּ אויף איהר ברוסט האָט געשיינט אין דער אַרומיגער טונקעל־קייט ווי אַ בריליאַנט... זעלדעלע אַליין איז געזעסן, די פיס אונטער זיך. און ווי נאָר זי האָט דערזעהן פייווקען, האָט זי גע־נומען פּאַטשען מיטביידע הענט:

— אָט איז גוט. אָט איז גוט. אָט איז גוט.

פון אָט דער דרייפאַכיגער באַוועגונג האָט אַרום איהר אַ שפּריץ געטאָן מיט בלויע און גאָלדיגע פונקען. פונקט ווי זי וואָלט געשטויבט מיט איהרע פּעטשלעך אַ פליסיגען צויבער־שיין.

פייווקע איז געבליבען שטעהן פאַרגאַפט. צי איז דאָס נישט קיין כישוף? אין די שטאַלען, זאָגט מען, און אין די היי־שפּייכלערס דרעהען זיך אַרום פאַרביגע שדימלעך, מיט שפּיציגע היטעלעך, מיט בלויע מייטקעלעך, מיט לאַנגע בייטשעלעך, מיט...

נאָר זעלדעלע מיט איהר זיסען קולכעל האָט פון איהם פאַרטריבען דעם דאָזיגען חשד:

— וואָס קוקסטו ווי אַ... קאָטער? קריך אַרויף!

עס רעדט זיך אַזוי לייכט: „קריך אַרויף!”... ווי אַזוי קריכט מען אַרויף אויף אַזאַ גלייכע וואַנט פון היי? און ווי אַזוי איז זי דאָס אַרויפגעקראָכען, אָט די בלויענקע שדיכע?

זעלדעלע כאַפּט מיטן אויג, וואָס ער זוכט דאָרט אונטען,

און ווייזט איהם אַ וועג ווי אַרויפצוקלעטערען. דאָס זיינען אויס-געטראָטענע הייטרעפּלעך, האַרט ביי דער בערווענע-וואַנט און בעהאלטען אין שאָטען.

אין עטלעכע שפּרונג איז שוין פּייווקע געווען לעבען איהר. דער ברייטער פּאַס ליכט ברענט איהם אַצינד פון קוי-קערל אין נאַקען. אָבער ווי נאָר ער כאַפּט אָן זעלדעלעס נאַקעטען אָרים, דערשפּירט ער אַ פאַרשעמונג: אַן אָפּהענדי-קייט נעמט איהם אָן: עפּעס תשעה-באָב... אַ וועלט פאַסט... און ער — אַ גמרא־בחור, גאָר מיט אַ מיידעל אין היי...

זינט ער האָט אויפגעהערט צו געהן אין דאָס ניט-גוטע מויערעל", האָט ער זיך פון זעלדעלעס נאָהענטקייט אינגאַנצען אָפּגעוואוינט. און אָט האָט פון איר אַ וועה געטאָן מיט אַלע טונקעלע סודות פון מויערעל, וואו לייבע-האָרב פוילט פון על-טער און זלידנעקייט אין זיין משכנות־צימערעל, און וואו פרעמ-דע קופּעס עפּעל פוילען אין קעלער, אונטער זיין משכנות-צימערעל... עס האָט אַ שמעק געטאָן פון די אָנגעוואַרעמטע היי מיט בת-שבעס זינד, אַזוי זיס און אַזוי דושנע. און פון די שאָ־טענס אין שפּיכלער האָבען אַרויסגעקוקט דעם זייגער-מייסטערס שוואַרצע גרייזעלעך, זיין פלוצלעכער טויט...

נאָר זעלדעלע איז דוקא געווען דרייסטער. זיצענדיג אַזוי, מיט די פיס אונטער זיך, האָט זי חנעוודיג גענומען לאַכען מיט די באַקען-גריבעלעך, וואָס זי האָט באַקומען אַ מתנה פון דער מאַמען איהרער. איין גריבעלע איז געווען פול מיט זונ-ליכט.

— איך וויל אַ שטיקעל רי—יבען! — האָט זי זיך גע-פּיעשטשעט און אָנגעוויזען אויף דער געלקחענטער ריבאַלע אין פּייווקעס האַנט.

ערשט דאָ האָט פּייווקע דערזעהן, וואָס פאַר אַ בוקעט ער האָט מיט זיך מיטגעבראַכט. אַ יונגע ריבען אין די בלע-טער. האַלב געשאָבען, האַלב וואָרצעלדיג און ערדיג און דער-צו נאָך געגנבעט אין שכנס גאָרטען.

ער האָט זיך צעלאַכט און אַלע בייזע מחשבות זיינען

ן איהם פאַרשוואונדען. מיט איין קלאַפּ אָן קראָקווע האָט ער אָפּגעטרייסעלט די רעשטלעך פרישע ערד פון דער ריבען. זי האָט זיך צעשאָטען איבער איהם און איבער זעלדעלען ווי אַ שפּריי־רעגען, און עס האָט אַ שמעק געטאָן מיט אַ פייכטען שוואָמען־גערוך, ווי פון אַ נאַסער בייט, נאָך אַ רעגען.

— פּע־פּע־פּע! — האָט זעלדעלע גענומען אָפּטרייסלען די צעפּלעך, און פונדעסטוועגען מיט פאַרגעניגען אריינגעצויגען אין איהר ליידענשאַפטלעכען נעזעל דעם פרישען ערד־גערוך. אין דער לעקאַכדיגער דושנעקייט פון די היי האָט דער דאָזיגער ריח דורכגעשטראָמט ווי אַ דערפרישונג.

פייוקע איז אָבער געשטאַנען פאַר אַ שאלה: ווי אַזוי זאָל ער אַצינד שיילען די ריבען, אָהן אַ שטיקעל גלאָז און אָהן אַ מעסער? ניט טראַכטענדיג קיין סך האָט ער זי אָנגעביסען, און פון ביס־אַרויס גענומען שיילען איהר דיקע, פרישע פעל, פון איהר זאַפטיגער האַרטקייט אַראָפּ; ביז זי איז איהם געבליבען הענגען אין האַנט, ביי די בלעטער, אַ נאַקעטע, אַ שניי־ווייסע און אַ זיסע, אַזוי ווי זעלדעלעס לייב, וואָס קוקט אַרויס פון אויסשניט אין קליידעלע, אויפן ברוסט, דאָרטען וואו די זון איז ניט צוגעקומען און ניט אָפּגעברענט...

איז ער אָבער געבליבען שטעהן ביי אַ נייער שאלה:

— ווי זאָלען מיר זי עסען?

זעלדעלע האָט גלייך געפונען אַן עצה;

— איך אַ ביס, דו אַ ביס; איך אַ ביס, דו אַ ביס!

האָט איהר פייוקע פאַרריכט:

— איך פון איין זייט, דו פון דער אַנדער זייט!

כמעט גלייכצייטיג האָבען זיך פייוקע און זעלדעלע איינגעביסען אין דער אָפּגעשיילטער ריבעלע, וועלכע דער קליינער קאַוואַליער האָט פעסט געהאַלטען פאַר דער גרינער בלעטער־טשופּרינע. ער אַ ביס פון איין זייט, זי אַ ביס פון דער צווייטער זייט. אַ צוקערדיגע דערפרישענדיגע ביטערלעכקייט האָט זיך צעגאָסען איבער די יונגע צינגלעך, און אַ פרעהלעכער כראָמשקען פון אַ זאַפטיגען ריבען־לייב האָט זיך דערהערט אין

שפּייכלער. אונטער דער קראָקווע האָט עס אָפּגעקלונגען גאָר הילכיג... אַזוי האָבּען זיי געבּיסען, געכראָמשקעט און געשטיקט זיך פאַר געלעכטער. בּיז פון דער קיילעכדיגער ריבען איז געבּליבּען נאָר אַ דינע ווענטעל, און דאָס אינגעל און מיידעל האָבּען זיך „צעפּוקעט״, אָנגעריהרט זיך מיט די נעזלעך, ווי צוויי כינעזער. דאָ האָט זעלדעלע מיט איין בּיס דורכגעבּראָכען די דינע זאַפּטיגע ווענטעל פון ריבּען און אָנגעריהרט מיט איהרע פולע ליפּעלעך פייוּוקעס מויל. אין דעם זעלבּען מאָמענט האָט זי מיט איהר נאַקעטען אָרעם אַרומגענומען פייוּוקעס האַלז, צוגעצויגען צו זיך און אַ טשמאָקע געטאָן דעם אינגעלס ליפּען. דער געשמאַק פון די פרישע ריבען האָט זיך בּיי פייוּוקען אויסגעמישט מיט איהרע בּאַטעמטע ליפּעלעך. אַ זודיגע און שיכורע פרייד האָט איהם דורכגענומען. דאָס רעשט פון ריבען מיט די בּלעטער איז איהם אַרויסגעפאַלען פון האַנט. ער האָט אָנגעכאַפּט מיט בּיידע הענט איהר צעקעמט קעפּעל בּיי די צוויי צעפּלעך, און דורשטיג גענומען קושען זי איינס נאָך איינס, וואו נאָר ער האָט געטראָפען: אין שטערען, אין בּאַק־גריבּעלע, אין ליפּ, אין אויג, אין געמבּעלע. אין האַלז. ערשט דאָ האָט ער דערשפּירט, אַז זעלדעלעס גוף האָט אַ וואונדערלעכען וואַרימען ריח, אָ, ווייט ניט אַזאַ גראָבער ווי דער ריח פון ריבען, וואָס זיי האָבען אָקאָרשט געגאַשט! אַפילו ניט אַזאַ, וואָס האָט געשטראָמט פון בת־שבען, בּשעת יענע האָט איהם געלאָשצעט אין דער טונקעלער קראָם, אויפן יאַריד... דער איז אַ סך אַ פיינערער גערוך. אַזאַ גערוך הערט זיך נאָר פון אַ פרישען פּעקעל טיי, בּשעת די מאַמע רייסט אויף דאָס בּליי־פּאַפּיר. אָבּער אָט דער ריח פון זעלדעלעס הויט איז נאָך איידעלער, לעבּע־דיגער און קיצעלט אַזוי. ער וואָלט זי געקענט „אויפעסען״, אָט די שטיפערקע.

נאָר געה, הויבּ זיך אָן מיט מיידלעך! אַז דאָס זיינען עפּעס גאָר מאָדנע בּרואים. ווילסט דו ניט, ווילען זיי. ווילסט דו יאָ, ווילען זיי ניט. אָנשטאָט לאָזען זיך לאַנג קושען, האָט זיך זעלדעלע אַרויסגעגליטשט פון פייוּוקעס הענט, ווי אַ

שלייען, און שטיפעריש אַראָפּגעקייקעלט זיך פון באַרג היי אַזוי פלינק און גלאַט, ווי אַ קונצענמאַכערין. פייווקע האָט אַראָפּגעקוקט נאָך איהר און ס'האָט איהם אָנגעהויבען שווינדלען. ער האָט מורא געקראָגען, זי זאָל ניט ברעכען האַלז און נאַקען.

ערשט ניין! „האָפּ" — האָט זי אַנטציקט אַ קוויטש געטאָן, און געבליבען שטעהן אַ גאַנצינקע, אַ לאַכענדיגע, אויףביידע פיס.

דער שטורעם

(לייבע-האָרנס סוף)

1

פּיווקען האָט שטאַרק ניט געפּאַסט, וואָס זעלדעלע האָט באַמערקט, אַז ער איז ניט ריהרעוודיג, אַז ער האָט מורא אַראָפּקייקלען זיך פון באַרג-היי, אַזוי פלינק ווי זי. ניין! ער וועט בעסער ברעכן רוק-און-לענד און וועט איהר דערווייזען, אַז קיין בלייענער פיגעל איז ער ניט. האָט ער מיט אַ זיספאַרחלשט האַרץ און מיט האַלב-פאַרמאַכטע אויגען, ווי אויף קידוש-השם, גענומען גליטשען זיך איבערן סטאָג היי, פון אונטער דער קראָקווע אַראָפּ צו דער ערד. דערביי האָט ער זיך אָנגעכאַפּט פון ביידע זייטען, מיט אַלע צעהן פינגער, כדי אָפּצושוואַכן דעם אימפּעט. דער גאַנצער שפּייכלער האָט זיך איהם געדרעהט פאַר די אויגען. אָבער, אַז ער איז מיט מזל, און מיט אַן אָפּגעקלאַפּטער ליטקע, געבליבען זיצען אויף דער ערד, האָט ער דערזעהן, אַז זעלדעלע זיצט שוין ווידער אויבען, אויפן סאַמע שפּיץ פון סטאָג-היי, און לאַכט פון איהם.

אַ שווייס האָט פּיווקען אַרויסגעזעצט פון שטערן: גיב נאָר אַ קוק! ווען האָט זי דאָס צייט געהאַט? אָט זיצט זי שוין אין דער הויך אינם פּאַס ליכט, מיט איין אויגעל גלאַנצט זי צו איהם אַראָפּ. דאָס אויגעל שיינט ווי אַ בריליאַנט

איינגעפּאַסט אין פּערלמוטער, און דאָס צווייטע אויג לאַכט אין שאָטען. אַ מאָדנער דאָפּעלטער קוק פון אַ קליינער מכשפהלע...

און פייווקע גאַרטעלט-אונטער זייַנע לענדען און נעהמט זיך דראַפּען אַרויף צו איהר, מיט הענט און פיס, ווי אַ יונגער קאָטער אויף אַ משופּעדיגען דאַך. אָבער איידער ער דערגעהט צו איהר — בוץ! זי קייקעלט זיך שוין צוריק, די שטיפּערקע, און איהרע נאַקעטע, ווייסע קניע בליאַסקען און דרעהען זיך צווישען בלויען קליידעל און קאָלירטע זאָקען.

פייווקען איז הייס. דאָס האַרץ קלאַפּט איהם. די לופט אין שפּייכלער דריקט, אָבער אָפּשטעהן פון זעלדעלעס פלינקייט און באַווייזען זיך לעקישעוואַטע שעהמט ער זיך, דער ניי-געבאַקענער גמרא-בחור. קויקעלט ער זיך גלייך נאָך איהר. דאָס מאָל געהט עס אַביסעל בעסער. ער קלאַפּט זיך ניט אָפּ. אָבער כאַפּען קען ער זי פאָרט ניט. זי איז שוין אויבען...

אַזוי געדויערט עס עטלעכע מאָל נאָכאַנאַנד, מיט דערשטיקטע אויסגעשרייען, מיט שטויב און מיט געלעכטער. אַ יונגעטשקער באָק מיט אַ ציגעלע. אַרויף און אַראָפּ. אַרויף און אַראָפּ.

— ר-ר-ר-ר!... — דערהערט זיך אַ באַסאָווער ברום פון אַ ווייטען דונער. ווי אַן אזהרה: „תשעה באב, קינדער! תשעה באב...״

נאָר די קינדער שפּיצען נאָר איין רגע אָן די אויערען און אין דער צווייטער רגע האָבען זיי שוין דעם ווייטען ברום פאַרגעסען. און ס'הויבט זיך ווייטער אָן אַ נאָכדראַפּעניש און אַ נאָכקויקלעניש; אַ סאָפּעניש פון נעזלעך און אַ שיטעניש פון היי; אַ כאַפּעניש און ניט-דערכאַפּעניש.

ביידע זיינען זיי צעהיצט און צעהעצקעט, צעשטיפּט און צעקיצעלט. און צוזאַמען מיט אַ געפּיהל פון אַ געדריקטען געמיט, אַ פאַר-אַ-שטורעם געפיהל, צעפּלאַקערט זיך די הייסע שטיפעריי אַלץ מעהר און מעהר. דעם ציל ווייסען זיי שוין ביידע ניט. נאָר עפּעס אַ מאָדנער דורשטיגער האַסט יאָגט פייווקען נאָך זעלדעלען, און אַ זיסער שרעק יאָגט זעלדעלען

אַוועק פון פייווקען. אָט כאַפּט ער זי, דאַכט זיך, אָן ביי איהר צעוואַרימטען גלאַטען האַלז און אָט האָט זי זיך אַרויסגעגליטשט. אַ סך היי האָט זיך צעשאָטען פון דעם אַרויף-און-אַראָפּ פון צוויי פּאָר הענטלעך און פיסלעך. די ערד אונטער דעם באַרג היי האָט זיך אויסגעבעט אין אַ ווייכען געלעגער. אָט אויף דעם דאָזיגען געלעגער גליטשט זיך זעלדעלע סוף-כל-סוף אויס. זי זינקט איין, ווי אין אַ גרינלעכען שויס, אַ מידע און אַ מאַטע. מעהר געמאַכט ווי אויף אַן אמת. כדי פייווקע זאָל זי פּאָרט כאַפּען. און פייווקע כאַפּט זי טאַקע אָן ביי ביידע פּלייצ-קעס און דערזעהט, אַז איהר מיידעלשע ברוסט פּאַכט און וויגט זיך אין היי. און צוזאַמען מיט דעם בלויען שטאָף פון איהר קליידעלע וויגען זיך צוויי האַלבע עפּעלעך מיט צוויי שפּיצע-לעך. צוויי ניט אַרויסגעוואַקסענע חנעוודיגע הערנערלעך פון אַ יונג ציגעלע. איין פוס איז איהר נישקשהדיג אויפגעדעקט. און פייווקע דערזעהט אַ מוטערפּערלדיגע הויט, וואָס איז ניט ווענ-גער ווייס, ווי דאָס אָפּגעשיילטע ריבעלע, וואָס זיי האָבען, אָקאָרשט, ביידע געגריזשעט.

ער דערשפּירט אַ מין שאַרפען דורשט נאָך עפּעס... נאָך וואָס? ער ווייסט אַליין ניט נאָך וואָס. נאָר אַזאַ דורשט האָט ער קיינמאָל ניט געפיהלט. ניט נאָר די צונג לעכצט, ניט נאָר די ליפּען ברענען. אַלע אברים לעכצען. די גאַנצע הויט ברענט. און דער שאַרפער געפיהל איז אויסגעמישט מיט אַ ביים-האַרצען ציהענדיגער בענק-שאַפט, אַזאַ בענקשאַפט האָט ער פון צייט צו צייט געפיהלט צו בת-שבען, נאָך דעם, ווי זי האָט איהם געדריקט צום וואַ-רימען שויס, אין דער האַלבפינסטערער קראָם. נאָר אָט די בענקשאַפט איז אַצינד אַ סך שטאַרקער...

און ניט-וויסענדיג וואָס דאָס איז, איז איהם פּלוצלינג באַפאַלען אַן אומגעדולד און אַ בייזקייט. האַלטענדיג זעלדע-לען פעסט ביי ביידע פּלייצקעס, האָט ער זיך איבער איהר איינגעבויגען און מיט פאַרשטשירעטע צייהן הייס צוגעשעפּטשעט איהר:

— דו, דו... ממזרתל... דו...

— וואָ—ס? — האָט זעלדעלע אויסגעצויגען און אויפגע־כאַפּט זיך פון איהר האַבען שלומער. זי האָט אויפגעריסען צוויי דערשראָקענע און נייגעריגע אויגען.

דאָס פּאַרסודעטע ניט־גוטע וואָרט האָט זי שוין געהערט פון שכנים, ווען זיי שושקען זיך וועגען איהר מאַמען...

פייווקע האָט ניט געענטפערט. נאָר זיינע אויגען האָבען געברענט מיט פונקט אַזאַ בייזער נייגעריגקייט ווי איהרע אויגען.

— לאָז מיך! לאָז מיך! — האָט זי זיך גענומען וואַרפען ווי אַן אָנגעטראָטענע קאַץ.

אָבער פייווקע האָט זי ניט אָפּגעלאָזט. ער האָט נאָך טיפער אַראָפּגעבויגען צו איהר זיין צעהיצטען קאָפּ און מיט דערזעלבער נייגעריגער בייזקייט צענומען איהרע ציטערדיגע ליפּען מיט אַ זאַפטיגען קוש אַזוי, אַז ער האָט דערפיהלט דאָס פרישע קעלטעל פון איהרע צייהן.

דערביי איז אָבער זעלדעלען געלונגען אַרויסצורייסען איין עלענבויגען. און מיט אַן אומדערוואַרטעטער פלינקייט און מיט דער גאַנצער פייכטלעכער דלאָניע, האָט זי פייווקען אַראָפּ־געלאָזט אַ פּליאַסק איבער דער גאַנצער לענג פון באַק. פייוו־קעס בייזקייט האָט זיך איהר איבערגעגעבען.

פייווקען האָבען זיך אַ שאָט געטאָן פונקען פון איין אויג און ס'האָט גענומען קלינגען אין אַן אויער. אָנשטאָט, אָבער, נאָך בייזער צו ווערען, האָט ער גאָר דערפיהלט צו איהר אַ ציטערדיגע צערטלעכקייט פון אַ זיכערען, עלטערען יונג, צו אַ אינגערער, קאַפּריזנער מיידעלע. כאָטש עלטער פאַר איהר איז ער ניט געווען. דער אָנזאָג פון דער קומענדיגער מאַנס־בילשער גבורה האָט זיך אין איהם אויפגעכאַפּט. דער ער־שטער טריאומף איבער דער שפּעטערדיגער ווייב. נאָר כדי זי זאָל זיך ניט שלאָגען, האָט ער זי ווידער אָנגעכאַפּט פאַרביידע אָרעמס. און זיין בייזע גרימאַסע מיט זיין געפּאַטשטער באַק האָבען זיך צעשמאָלצען אין אַ ברייטען שמייכעל.

— דו... דו... ליבינקע ממזרתל!—האָט ער געשטאַמעלט און ניט געקענט אָפּרייסען די אויגען פון איהר.

ער האָט געזוכט עפּעס נאָך אַ שטאַרקערען וואָרט, ווי אויסצודריקען זיין ברויזענדיגען געפיהל, און ניט געקענט געפינען. אויסער אָט דעם וואָרט פון באַליידיגונג, וואָס ער האָט אונטערגעכאַפּט ביי שקלאָווער רכילותניקעס, ביי די וואָס האָבען געערדט און באַשפּייט בת-שבען מיט איהר זייגערמייסטער, מיט איהר מיידעלע... אָט נאָר דאָס בייזע וואָרט האָט יעצט אַ וואָג. דאָס טוט וועה און דאָס גלעט:

— דו — דו. ממזרתל, טייערינקע...

און זעה! דאָס מאָל האָט זיך זעלדעלע מעהר ניט אויפגערעגט. זי האָט נאָר האַלב געשלאָסען די אויגען. די קנאָכען פון איהר קערפּער זענען בויגיג געוואָרען. זי איז אינגאַנצען געוואָרען ווייך און נאָכגיביג ווי גומען. איז פּיווקע צוגעפאַלען צו איהר, אויפגעהויבען אַביסעל איהר קאָפּ פון היי מיט ביידע הענט און געגומען טרינקען איהרע ליפּען, ווי אַ דורשטיגער טרינקט פון אַ קוואַל. יעדער ציה איז געווען לאַנג און יעדער פויזע — קורץ. ער האָט אַפילו ניט געזעהן, אַז דער ליכטיגער קוקערל, אונטער דער קראָקווע איז טונקעל געוואָרען, אַז דער גאָלדענער ברייטער פּאַס שיין איז פאַרשוואונדען פון דער קופּע היי, און אַז די שאָטענס אין שפּייכלער זיינען כמורנער געוואָרען און נאָך הייסער ווי פריהער. און קוק נאָר אָן אַ טשיקאַווע זאַך! וואָס מעהר ער קושט, אַלץ מעהר דורשט קריגט ער נאָך איהרע צעוואַרעמטע האַלב-צעעפענטע ליפּען.

— דו... דו... דו, — שטאַמעלט ער. קיין לענגערען וואָרט קען ער שוין מעהר ניט אַרויסרעדען.

און אין מיטען דערינגען כאַפּט איהם נאָך זעלדעלע אַרום מיט ביידע נאַקעטע אָרעמס און לאָזט איהם מעהר ניט אָפּ פון זיך. ער קען מער ניט אויפהויבען דעם קאָפּ, ניט אַראָפּלאָזען איהם. בלייבט ער אַזוי צוגעטוליעט צו זעלדעלען און קען מעהר די ליפּען ניט אָפּקלעפּען פון איהר. און ער וויל גאָר ניט אָפּקלעפּען. זאָל עס אַזוי דויערען, דויערען. די היי מאַכט: „שו-שוש"... שטילע פּיסקלעך שעפּטשען אין היי. און די הערצלעך קלאַפּען.

אין קוקערעל גיט זיך עפּעס אַ ליכטיגס אַ צאַפּל, און אַ דונער ריטשעט נעהענטער:

— ר־ר־ר־ר־ר!..

און באַלד נאָך דעם גיט אַ ווינט־כוואַליע אַ פּאַל איבערן דאַך פון שפּייכלער, הויבט זיך אויף און מאַכט פּלימה, פּונקט ווי אַ לופטיגער און דאַרער לץ וואָלט מיט באָרפיסע פיס אַראָפּ־געלאָפן פון סטרעכע. ביידע קינדער מאַכן אַ באַוועגונג אָפּ־צורייסן זיך איינער פון צווייטן און לאָזן זיך פּאָרט ניט אָפּ. אָבער דער שרעק פון פאַר אַ שטורעם קריכט פּאַמעלעך ווי אַ קיהלע שלאַנג צווישן זיי ביידן. די אָרעמס לאָזן זיך ביסלעכווייז אָפּ, און דער דערשטיקטער קוש לעבט ווידער אָפּ. לעבט אָפּ.

נאָר דאָ געשעהט עפּעס אַזוינס, וואָס טשוכעט זיי ביידן אויס אויף איין מאָל. די ברייטע טיר פון שפּייכלער פּראַלט פּלוצלונג אויף, און אַ גרויע דרויסענדיגע ליכטיקייט מיט אַ שטויב־ווירבעל איבערגיסט זיי אויף אַ מאָל. זאָל עס זיין דער ווינט?

2

ניין!... אין שפּייכלער־טיר שטעהט גאָר בת־שבע אין אַ ווייסן קאָפּטעל און מיט אַ לייכטער זומער־פּאַמשיילע איבערן קאָפּ, אויף איין היפּט הענגען ביי איהר גרויסע שליס־לען. אַפּנים אָקאָרשט פון קראָם געקומען. אָבער איהרע ליפּען זיינען אַביסעל אָפּען, ווי פון אַ גרויסען דורשט. זי קוקט לאַנג און זשעדנע. דערנאָך גיט זי שטיל און אַביסעל הייזעריג אַ פרעג:

— איהר?... וואָס טוט איהר דאָ?

זעלדעלע שפּרינגט אויף רויט ווי פייער. איהרע צעבלען באָמבלען זיך. זי כאַפּט אַ קוק אויף דער מאַמען, פאַרדעקט די אויגען און לויפט אַרויס.

פייווקע בלייבט שטעהן אויג אויף אויג מיט זיין אַמאָלי־גער „פאַרליבעניש" מיט בת־שבען. ער איז דערשראָקען און פאַרשעהמט. ער איז ווי פאַרכישופט פון איהר שטאַרקען קוק. ער קען זיך קיין ריהר ניט טאָן. און דערביי נאָגט איהם א טיפע נייגעריקייט, אַ קריינקלעכע ליידענשאַפט אויסצוטרינקען די אויפרעגונגען פון היינטיגען טאָג ביזן סוף. ער זעהט ווי מאָגער בת־שבע איז געוואָרען זינט דעם פאַרגאַנגענעם סוף ווינטער, זינט דער זייגערמייסטער איז קראַנק געוואָרען און געשטאָרבען... איהרע חן־גריבלעך האָבען זיך אויסגעגלייכט מיט די פאַרבלאַסטע באַקען. און איהר פריינדלעך שמייכעלע איז געוואָרען שטעכיג ווי אַן אָפּגענאָגטע פיש־ביינדעלע. אפשר ס'איז אמת וואָס מען זאָגט אויף איהר: זי האָט זיך דעם זייגערמייסטערס טויט צו שטאַרק גענומען צום האַרצען... אָבער וואָס קוקט זי אַזוי אויף איהם?... ער וויל ניט זי זאָל אויף איהם אַזוי קוקען!

פייווקע לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ און מאַכט אַ באַוועגונג צו אַנטלויפען, אַזוי ווי זעלדעלע, נאָר בזה הרגע שטרעקט זיך צו איהם אויס אַ האַנט. בת־שבעס רויטלעכע האַנט נעהמט איהם אָן פאַר דער גאָמבע און ציהט זיין אַראָפּ־געלאָזענעם קאָפּ אַרויף, ווי זי וואָלט איהם שטום געבעטען ער זאָל זי נאָך אַמאָל אָנקוקען. יאָ, אָט אַזוי וויל זי. איהר האַנט איז מעהר ניט אַזוי קיהל ווי אַמאָל. זי איז זודיג. זי פיבערט ניט־אנגענעהם די רויטלעכע האַנט. וואָס וויל זי פון איהם? וועט זי איהם דאָ אָנהויבען צו מוסרן און נודיען איהם, פאַר־וואָס ער האָט געקושט זעלדעלען?

ניין. זי שווייגט. איהרע אויגען שטעכען איהם דורך. אַ געמאַכטער שמייכעלע בלאָנדזשעט אויף איהרע טרוקענע ליפּען. איהרע בריסט שטעהן שאַרף אונטער איהר קאָפּטעל און קיי־כען. וואָס וויל זי?

אַ בליק גיט אַ וואונק אין דעם אָפענעם טויער פון שפייכלער, צעצווייגט זיך הינטער לייבע האָרבס מויערעל. און דער גאַנצער הימעל ברעכט זיך צוזאַמען:

— טאַר—ראַך—טאַראַ—ראַ! בו־ו־הים.

אַ ציטער געהט דורך בת־שבעס אויסגעשטרעקטען אָרעם. זי כאַפּט צו די הענט פון פייוועקס גאָמבעלע. פון דער באַוועגונג גליטשט זיך אַראָפּ איהר לייכטע קאָפּ־פאַטשיילע. איהרע העל־ברוינע האָר צעשיטען זיך און ברויזען־אויף אויף איהרע ביידע קיילעכדיגע, שעהנע אַקסלען. פייוועקע האָט קיינמאָל ניט געגלויבט, אַז אונטער דער ביליגער מאַרק־פאַטשיילע זיינען באַהאַלטען אַזעלכע וואונדערלעכע זאַכען, אַזעלכע לעבעדיגע, טרוקענע האָר־כוואַליעס, מיט אַ גלאַנץ פון רויטלעכען גאָלד. אַזאַ געטאָקטער האַלז. בת־שבעס אויגען פאַנגען־אויף זיין פאַרוואונדעטען קוק. איהרע ליפּען פאַרקרימען זיך עפּעס מאָדנע נעבעכדיג... ווי ביי אַ געפאַלענער גבירה, וואָס בעט ביי אַ אינגעל אַ נדבה... רעדט זי צו איהם ניט מיט איהר קול:

— אַזוי גאָר, פייוועלע. האָסטו גאָר ליב זעלדעלען... מיך האָסטו שוין פיינט?... פאַרגעסען?

און רעדענדיג אַזוי אָפּגעהאַקט, מיט אַ קורצען אָטעם, דערנעהנטערט זי זיך צו איהם מיט אַ ווייכען טריטעלע, ווי אַ גרויסע קאַץ צו אַ דערשראָקען מייזעל.

צוויי שטאַרקע ווייבערשע אָרעמס כאַפּען פייוועקען אַרום. זיינע ביידע אינגעלשע, ציטערדיגע פּלייצקעס. זיי גיבען איהם אַ הויב און אַ דריק־צו זיין קאָפּ צו אַ פולער ברוסט. הייסע ליפּען זויגען זיך איהם איין אין שלייף, ווי די פּיאַווקעס, און רייסען זיך ווידער אָפּ. כמעט האַרט ביי זיין פּנים פלאַקערען אויף צוויי אומהיימלעכע אויגען פון אַן אויסגעהונגערטער חיה. מיט אַ בלויען פלאַם פון שוועבעל פלאַקערען זיי אויף. און באַלד לאָזען זיך איבער זיי אַראָפּ אַ פּאָר שלעפערדיגע, פאַרשיכורטע אויגען־הייטלעך. פייוועקע דערשרעקט זיך פאַר אָט־דעם פלוצלינגען בליאַסק, פאַר אָט די דינע נאָזלעכער, וואָס פלאַטערען לעבען זיין פּנים. פון דער נאָהענטקייט זעהען איהם אויס בת־שבעס נאָז און איהרע ווייסע צייהן אַ סך גרעסער ווי זיי זיינען; ווי דורך אַ ברען־גלאָז. אַ מאָדנע ווייבערישע מאַסקע! און דער אָטעם פון אָט דער מאַסקע איז אויך ניט קיין

געזינטער. עפּעס אַן איבערגעבערענטער איז ער און רופט אַרויס ביי פּייוּקען אַ געפּיהל פון עקעל. איז עס בת-שבע? ער האָט דאָך פריהער אַזוי געגאַרט נאָך איהר נאָהענטקייט, היינט פאַר-וואָס איז איהם איצט אַזוי הייס, אַזוי ניט-גוט פון איהר?..

פּייוּקע מאַכט אַ באַוועגונג אַרויסצורייסען זיך פון איהרע אָרעמס, פון איהר פוכלער ברוסט און קען ניט. הייסע איבער-געאיילטע קושען פאַלען איהם אויף די באַקען, אויפן שטערען, אויפן האַלז, אויפן מויל. פונקט אַזוי האָט ער אָהן חשבון, אָן איבערקלייבען, געקושט זעלדעלען, אין אָנהויב שפּילעריי. נאָר אָט אָ די... בת-שבעס קושען זיינען עפּעס גאָר אַנדערע. עולבע פליישיגע, שווערע זיינען זיי; פול מיט משונהדיגער גלוסטעניש. און עס דאַכט זיך, אַז זיי שמעקען מיט סמאַלענעס.

— טראַך—טאַ—טאַך! — צעברומט זיך אַ נייער דונער און פאַרענדיגט זיך מיט אַ שטאַרקען „בומס״. פונקט ווי אי-מיצער, אַ שטאַרקער, וואָלט אַ שטויס געטאָן מיט אַ דיקער בערעזונע אין דער בלינדער וואַנט פון שפּייכלער.

אָבער בת-שבען אַרט שוין מעהר ניט וואָס עס דונערט און בליצט, וואָס דער ווינט פייפט איבער דער סטרעכע און פּאַטשט מיט אַן אָפּגעריסענער דראַניצע. זי האָט פאַרלוירען דעם קאָפּ, פונקט ווי פּאַלאַהייקע די וואַסערטרעגערין, ווען זי שיכורט זיך אָן... וואָרים זי שטיקט איהם, פּייוּקען, און שטיקט זיך אַליין מיט אַ דראָבנעם ניט-שעהנעם געלעכטערעל.

זי פּרעסט איהם אַציגד צו איהר פולען שויס מיט אַ מין אומפאַרשטענדלעכער בייזקייט. און פּייוּקע ווערט דערטרונקען אין דער ווייכקייט פון איהר הייסען לייב.

אָבער איהר אַרט דאָס ניט. איהר אַרט יעצט גאָרנישט ניט. זי טוט עס עפּעס אימיצען אויף צו להכעיס. פריהער האָט ער, פּייוּקע, געגנבעט ריבען און געקושט זעלדעלען אויף צו להכעיס דער מאַמען. איצט טוט עס בת-שבע אויף צו להכעיס דעם תשעה-באב, דעם האָרבאַטען מיאוסען מאַן איהרען, וואָס האָט זי געוואָלט שעכטען. צו להכעיס דעם זייגערמייסטער, וואָס איז איהר אַוועקגעשטאָרבען, צו להכעיס דעם בליץ און דונער,

דער דאַמפּיגער היק, צו להכעיס אַלע שכנימלעך איהרע, וואָס פאַסטען הייַנט און געהען אום, ווי די קעץ, אין וואָלענע זאָקען און באַריידען זי מיט איהרע קינדער... אָט האָט איהר! אָט נאַט אייך, נאַט אייך! נאַט אייך נאָכאַמאָל, אייך אַלעמען! דיר, פּייוועקע, דו שנעק איינער, אויך!

אַ מין ניכפּע וואַרפט זי פון אָט דעם ווילדען צו־להכעיס. זי ברומט אין זיך, און פּייוקע ציטערט מיט אַלע אברים. ער קען קיין לופט ניט כאַפּען. וואָס טוט זי מיט איהם?

— לאָזט מיך! אוי, לאָזט מיך!.. — רייסט זיך פּייוקע און בעט זיך ביי איהר. אָבער זיין קול ווערט דערשטיקט אין איהר וויכען לייב, ווי אין אַ קישען. איהרע בריסט דיהרען זיך איבער זיין שטערען אַזעלכע אָנגעשוואָלענע, הייסע. איהר אָטעם ווערט אַלץ שווערער און קירצער, ביז ער פאַרגעהט איהר אין אַ דיבינקען קרעכץ, ווי פון אַ שאַרפען וועהטאָג. דעם קאָפּ פאַרוואַרפט זי אויף הינטען. שיער־שיער איז זי ניט אומגעפאַלען מיט איהם צוזאַמען. און דאָ קלאַפּט שוין אַ רעגען אין טרוקענעם דאַך; ווי אַ לך מיט האָלצערנע פינגער באַראַבאַניעט ער:

— דאַר־דאַר־דאַר... וואָס טהוט איהר דאָרטען, אַ? דאַר־דאַר־דאַר...

זי איז משוגע, בת־שבע, זי איז משוגע געוואָרען פון צרות!... קיינער ווייסט נאָך ניט דערפון... און אָט איז ער, פּייוקע, דער ערשטער אַריינגעפאַלען אין איהרע הענט. זי וויל איהם דערווערגען... דער האָרבול וויל איהר שעכטען — וויל זי דערווערגען.

— דערווערגען?

פּייוקע פּיהלט, אַז די אויגען קריכען איהם פון קאָפּ פאַר שרעק. ער גיט זיך אַ ריס מיט די הענט און פיס, און ס׳געלינגט איהם צו באַפרייען דעם מויל. גיט ער ווילד אַ רעווע:

— אוי, אוי! מאַ־מע!!

נאָר זיין צעשראָקענער רוף צעמישט זיך מיט נאָך אַ שרעקליכערען געשריי, וואָס דערגרייכט אַצינד פון הויף:

— בעל־הביתטע! אוי, אוי!... בעל־הבי־אָ־אָ־אָ —

בת־שבע גיט זיך אַ וואָרף אויף צוריק און לאָזט איהם אָפּ. איהר יאָפּ שאָקעלט זיך ווי ביי פּאַלאַהייקע דער שיכּורטע. זי רייבט זיך דעם שטערען. זעלדעלעס הילכיגער יאָמער פון הויף אַרויס וועקט זי אינגאַנצען אויף:

— בלו־ט! מאַמעלע בלו־ט! אוי־אוי־אוי!

3

צום שפּייכלער לויפען זעלדעלע און דאָס דינסטמיידעל. דער רעגען גיסט אויף זיי.ביידע שרייען און צאַפּלען מיט די הענט. פּונקט ווי די רעגענטראָפּענס וואָלטען זיי שטעכען אין לייב אַריין מיט נאָדלען. דערקענט דאָס דינסטמיידעל בת־שבען אין דער האַלבער טונקעלקייט פון שפּייכלער און צעוואויעט זיך:

— באַלעבאָסטע, גיכער... אוי, אוי, אוי!

בת־שבע מאַכט אַ באַוועגונג אויפצוהויבען איהר אַראָפּגעפאַלענע זומער־פּאַטשיילע. פאַרגעסט עס אָבער, און לאָזט זיך לויפען אַנטקעגען זיי פון שפּייכלער אין רעגען אַריין, אין בלויזען קאָפּטעל, איהרע האָר זענען צעפּלאָשעט און פליהען הינטער איהר ווי אַ ווילדער, גאָלד־ברוינער עק. איהר קול גרילצט הייזעריג, ווי ביי אַן אויסגעניכטערטער שיכּורטע:

— וואָס, וואָס, טאָכטערעל? וואָס, וואָס?

— אין קאַסטען... — יאָמערט אַרויס זעלדעלע, כאַפּט אַרום דער מאַמעס קני און ציטערט, און אַלץ גיסט זיך צוזאַמען, אין מיטען הויף, מיט רעגען ווינט און געוויין.

פּייוזקע לאָזט זיך לויפען פאַרביי זיי, דורכן גאַנצען הויף, צום גאַס אַרויס, און אין קאָפּ דרעהט זיך איהם: „וואָס טוט זיך דאָ היינט אין דאָס ניט־גוטע מויערעל! אַלע זיינען דאָ היינט משוגע געוואָרען... ניט אומזיסט האָט פריהער אַזוי געקראַקעט די סאַראָקע. אַ שלעכטער סימן געווען... אָה, די

מאַמע איז געדעכט. אַ פּוס טאָר מען אַהער ניט אַריינשטעלען"...
אין גאַס זעהט פּיוּוקע, אַז ס'איז אַן אייגנלאף, אידען אין בלויזע זאָקען, לכּבוד תּשעה־באָב, און דערשראָקענע ווייבער אין פאַרטוכער טומלען זיך אַרום דעם מויערעל, און עס אַרט זיי גאָר ניט וואָס דער רעגען נעצט זיי. שאַרפע קולכלעך גרילצען:
— האַ? האַ? געהרגעט? — וועמען?
— ר' לייבען. איהר הערט דאָך.
— ווער? ווער? ווע—ער?
— אַ גזלן?
— וואָס דען אַ רביצין?
— אין מיטען העלען טאָג?
— דערלעבט, אַ?
— שקלאָוועלע!...
— געדאַרפט לויפען צום פּריסטאַוו.
— אַזוי?... אין קאַסטען?...
— אין קאַסטען!...
און ווייבערישע בלויע ליפּעלעך באַלעקען זיך, און מאַנסבילשע געניטע צינגעלעך קנאַקען:
— ט'צ־טצ־טצ־טצ!...
פאַריאָגט און אָנגעשראָקען ווי ער איז, בלייבט דאָך פּיוּוקע שטעהן אַ ווייל־עטשקע, ווי אַ הינטעל בלייבט שטעהן אין אַ רעגען אויף דריי פיסלעך... עס גיט איהם אַ שטאָך אין הארצען: האָט דאָס ניט אָפּגעטאָן קלים? קלים מיט דער ציגייִנערישער מאָרדע, וועלכען ער האָט מיט אַ שעה צוריק געזעהן גנבענען זיך צום שטוב־טיר? אוי, אוי, אוי!
דער דאָזיגער געדאַנק פאַרשטאַרקט נאָך אָבער מעהר זיין טעמפּען שרעק. און זיין נייגעריקייט איז צו שוואַך גובר צו זייז אַזאַ פּחד. עס הויבט איהם אָן קלאַפּען אַ צאָהן אָן אַ צאָהן און דרעהען אין בויך. ניין, ניין, ניין! ער וועט גאָרניט זאָגען, וואָס ער ווייסט. ער טאָר גאָרנישט ניט זאָגען!...
ער לאָזט זיך לויפען ווייטער. אַהיים, אַהיים. וואָס

גיכער אַהיים. וואָס ווייטער פון דאָס „ניט־גוטע מויערעל״. וואָס ווייטער פון די מאָדנע מענשען, וואָס וואוינען אין מויערעל, פון די משונהדיגע זאַכען, וואָס טרעפען זיך נאָר אין מויערעל... אָט! גאָטס צאָרן האָט זיך אויסגעגאָסען אויפן האָרב, וואָס האָט געצאַפּט דאָס בלוט פון אַזעלכע אַלמנות, ווי „גיטקע די קורצע״..., וואָס האָט געוואָלט שעכטען זיין ווייב... און אויף בת־שבען האָט זיך דער צאָרן אויסגעגאָסען פאַר די זינד מיטן זייגערמייסטער, און דערפאַר, ווייל זי פאַלט אָן אויף חדר־אינגלעך אין פינסטערע שפייכלערס... און אויף איהם, אויף פּיוּוקען גיסט זיך דער צאָרן, ווייל ער האָט זיך געלאָזט איינריידען פון אַ זעלדעלען ווידער אַמאָל אַריינצוטרעטען אין די דלד אמות פון זינדיגען מויערעל; ווייל ער האָט מיט איהר צוזאַמען געכראָמטשעט אַ געגנבעטע ריבען. געקושט זיך אַפילו מיט איהר בשעת אידען פאַסטען און געהען צום בית־עלמין... אָט ווירבעלט זיך דער גרויסער צאָרן מיט אַ שלאַקס־רעגען און מיט האָגעל! מיט אַ מיאוסען טויט און מיט בלוט שפּריינזט ער איבער בת־שבעס צעפּלאָשעטע האָר, איבערן „האָרב״, איבער זיין געקאָוועטער אומריינער משכנות־קאַסטען... עס דונערט אַזוי, אַז די קליינע פענסטערלעך בראַזגען און די אַרומיגע הייזקעס, דער הימעל שפּאַלט זיך. די וועלט געהט אונטער —

— טר־ראַ־ראַך! טאַך! בו־ו־הומס!

עפּילאָג

לייבע האָרבען אַליין האָט מען אויף זיין בעטעל, אין משכנות־צימערעל, ניט געפונען. אויף די צעוואָרפענע בעטגעוואַנט האָט מען נאָר געפונען עטלעכע בלוט־פלעקען, אַביסעל אויסגעריסענע האָר פון באָרד... אפנים, ער האָט זיך שטאַרק געראַנגעלט. איהם אַליין האָט מען געפונען אַ דערוואָרגענעם, אינוויינניג אין זיין משכנות־קאַסטען. אַלע טייערהמע פאַנדען, ווי זילבערוואַרג, ציהרונג און זייד, האָבען די גזלנים אַוועק־

געריבט און אויף זייער אָרט אַריינגעקוועטשט דעם מת, מיטן פּנים צו די רעשטלעך משכּנות — טוכענע בגדים און פּעלצען; און מיטן אויסגעטריקענטען, פאַרשפּיצטען האָרב — צו דער הויקערדיגער, שווערער אויבער־דעק פון קאַסטען. ווי עס ווייזט אויס, -- כּדי עס זאָל זיך גוט אַריינפּאַסען... דערנאָך האָט מען די קאַסטען פעסט פאַרהאַקט און אומגעדרעהט דעם שווערען שליסעל. צוליב וואָס נאָך צוגעשלאָסען? מען איז משער, אַז בשעת מען האָט ר׳ לייבען אַריינגעפּאַקט אין זיין אייגענער קאַסטען, האָט ער נאָך געדישעט, און זיין מערדער האָט דאָס באַמערקט... ערשט דאָרטען, אין די שווערע פּעלצען, איבער־געשאָטענע מיט נאַפטאַלין, איז ער אינגאַנצען דערשטיקט גע־וואָרען. מען האָט נאָך געפונען בלויע צייכענס אויף זיין אויס־געדאַרטען האַלז, און פאַרקיהלט בלוט — אויף זיין אַרויסגע־האָנגענע צונג. אַפּנים דערפון האָבען דאָס געשטאַמט די רויטע פלעקען אויף די צעוואָרפענער בעטגעוואַנט.

דריי טעג איז איבער דער שטאָט געהאַנגען אַ כמאַרע. און דאָס ניט-גוטע מויערעל איז געווען פול מיט געוויין, מיט ברענענדיגע ליכט, מיט פּאָליציי, וואָס איז אָנגעקומען פון מאָ־הילעוו און גענומען בת־שבען און איהר דינסט־מיידעל איופן פאַרהער, ניט געלאָזען מקבר זיין דעם מת. און — מיט חברה־לויה וואָס האָבען פאַרלאַנגט אַ שטאַרקע קבורה־געלט, ניט גע־וואָלט אָנטאָן דעם לעצטען כּבוד דעם אומגעקומענעם קמצן. אַפילו נאָך אַזאַ ביטערען טויט איז ער ניט אַזוי גיך געקומען צו זיין לעצטער רוה.

ווער עס האָט איהם געהרגעט, האָט מען נאָך אַלץ ניט געקענט דערגעהן. עס זיינען אומגעגאַנגען בבא־מעשיות ניט געשטויגען, ניט געפלויגען. ווער עס האָט געוואָלט, האָט עפּעס אויסגעקלערט.

פייוועקע איז אַרומגעגאַנגען ווי אַ שאָטען. ער וואָלט עפּעס יאָ געקענט דערצעהלען. ער וואָלט געקענט דערצעהלען, אַז ער האָט געזעהן קלימען, קלים דעם פּלאָטניק, אין דער און דער שעה. ווי יענער גנבעט זיך פון טויער צום אַריינגאַנג מיט

אַ גרויען פּעקעל אונטער דער פּאַכווע. ניט אַנדערש, אַז דאָס פּעקעלע איז געווען... ניט מעהר און ניט ווייניגער, ווי אַ צו־זאמענגעלעגטער זאַק, אין וועלכען ער האָט דערנאָך אַנגעלעגט די משכנות און אַוועקגעטראָגען. פּייווקע וואָלט געקענט דער־צעהלען, אַז פון די שטוב-מענשען איז, בשעת דער רציחה אין מויערעל, קיינער ניט געווען. ניט זעלדעלע, ניט בת־שבע, ניט דאָס דינסטמיידעל. ניט חיימקע. ער ווייסט דאָס אויף געוויס... נאָר ער מוז שווייגען ווי אַ קבר. ער טאָר אַ מויל ניט אויפ־עפענען. ווען ניט, מוז ער מיאוס אַרויסגעבען בת־שבען, זעל־דעלען, זיך אַליין און דערצעהלען אַ מאָדנע הקדמה צו דער מעשה... דאָס שרעקלעכסטע דערביי איז געווען דאָס, וואָס בשעת מען האָט מערדערלעך געוואָרגען ר׳ לייבען און געראַבעוועט זיין קאַסטען, האָט ער, פּייווקע, געקושט זיך מיט זיין זעלדע־לען אין היי, און דערנאָך האָט בת־שבע, זיין ווייב, געטאָן דאָס זעלבע מיט איהם, געדריקט צו זיך, געמוטשעט... עס האָט זיך איהם געדוכט, אַז אויך ער, פּייווקע, איז אַ ביסעל שולדיג אין דעם לעצטען גרויסען אומגליק, וואָס האָט זיך אַריינגע־כאַפּט אין מויערעל אַריין. ניט ווילענדיג האָט ער דעם רוצח געהאָלפען, געגעבען איהם פרייע הענט און צייט... און נאָך מעהר געדריקט האָט ער זיך דערפיהלט, ווען ער האָט זיך דערמאָנט, אַז שוין דעם ערשטען טאָג, ווען ער איז אַריינגע־טרעטען אין מויערעל צום ערשטען „אוראָק" און דערזעהן די נעקאָווערטע קאַסטען אונטערן ציצענעם פּאָרהאַנגעל, האָט ער בייז אַ טראַכט געטאָן, אַז אַן אומגליק וועט טרעפען ר׳ לייבע הארבן פאַר זיינע טונקעלע געשעפטען. און קומען וועט דער אומגליק פון זיין אומריינער קאַסטען... און אָט! —

אויפן דריטען טאָג האָט פּייווקע געקראָגען היץ און גע־בליבען אין שטוב. ס׳האָט געהייסען, אַז ער איז אַרומגעלאָפען תשעה־באָב אין שלאַקס־רעגען און האָט זיך פאַר־קיהלט. אין דער אמתן האָבען איהם לייב און זעל וועה געטאָן. אַן אינערלעכער און אויסערלעכער שטורעם האָט זיך איבער איהם אַריבערגעטראָגען, אין איין שעה, תשעה־באב, נאָך דער

געגנבעטער ריבען... וועלכער שטורעם איז געווען שטאַרקער, וועלכער שלאַקס־רעגען האָט איהם מעהר געשאַדט?... דער אינ־ווענינסטער? דער דרויסענדיגער? דאָס האָט פייוקע אַליין ניט געוואוסט.

אויף דעם זיבעטען טאָג פאַרנאַכט, ווען פייוקע איז אַרויס אויף דער גאַס, איז מען נאָך אין מויערעל געזעסען שבעה. אָבער דעם גזלן האָט מען שוין געכאַפּט. און טאַקע אָט די דאָזיגע נייעס האָט פייוקען געשטעלט אויף די פיס. עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז עס איז טאַקע געווען קלים, קלים דער כּלאָטניק, מיט דער ציגיינערישער מאָרדע. דעם זאַק האָט ער טאַקע אָנגעגרייט ווי אַ פּעקעלע אונטערן פּאַכווע, בשעת ער איז געגאַנגען הרגענען ר' לייבען; כלומרשט אַ משכּון האָט ער איהם געבראַכט... אַלץ ווי פייוקע האָט חושד געווען. מען האָט קלימען געפּאַקט אין אָרשע, דרייסיג וויאָרסט פון שקלאָוו, ביים פאַרהאַנדלען אַ פּאָר גאָלדענע אויריננלעך. די אויריננלעך האָבען זיך אַרויסגעוויזען אַלס איינע פון די משכּנות, וואָס זיינען פאַרפאַלען געוואָרען פון לייבע האָרבס קאַסטען. און דער גזלן האָט זיך מודה געווען.

אַז פייוקע האָט דערהערט דאָס נייעס, איז איהם אַראָפּ אַ שטיין פון האַרצען. ער האָט זיך באַלד דערפיהלט געזעגען און איז אַוועק צום מויערעל. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט פונקט אַנטקעגען זיינע פענסטער, לעבען מאיר דעם איינבינדערס גאָר־טען. אין איין חושכדיגער פענסטער האָט נאָך געברענט אַ נשמה־ליכט גאָכן דערהרגעטען.

מיט ציטערדיגע ליפּען האָט פייוקע אָפּגעזאָגט פאַר זיך דעם אַלטען אידישען צדוק־הדין: „ברוך דין האמת!“—געלויבט איז דער, וועלכער משפּט מיט גערעכטיקייט. און אַ טיעפע רוהיקייט האָט זיך צעגאָסען איבער זיין אָנגעווייטאָגט האַרץ, צום ערשטען מאָל נאָך זיבען טעג פון אומרוהיקייט און קלע־מעניש און קדחת.

אויך דער באַשרייבער פון פייוקעס איבערלעבענישען וויל פאַרענדיגען מיט אַ שטילען וואָרט, מיט אַן אידיל־ישען

גראַם, אַזוי ווי מען איז זיך נוהג צו פאַרענדיגען אין שקלאָוו יעדער געשיכטע, אַ פרעהלעכע צי אַ טרויעריגע:

אַ שטעקעלע אריין,

א שטעקעלע ארויס.

די מעשה מיט לייבע-האָרבן —

איז אויס.

אינהאַלט

ערשטער טייל:

שקלאָווער אידען

	זייט
שקלאָוו — — — — — — — —	5
מען לייענט צייטונגען — — — —	13
שבת׳דיגער מוסר — — — — —	27
דער אומשטערבליכער פּאַמעראַנץ — —	39
די בהמה — — — — — — — —	54
דאָס וואָס מען טאָר ניט — — — —	62
פּעטער אורי און פּעטער פּיני — — —	88
מען פרעגעלט איינגעמאַכץ — — —	100
מען שלאָגט חזרים — — — — —	107
פּייווקע פּאָהרט רייטענדיג — — —	119
מען געהט אין כבוד — — — — —	135
פון מומע צו מומע: 1 ביי מומע בלומען	147
2 ביי מומע עטקען —	155
3 ביי מומע מאַריאַשקען	163
גיטעל באַשע מיט׳ן פענכער — — —	171

צווייטער טייל:

די עפּאָפּעיע פון לייבע־האָרב

מען גנב׳עט עפּעל — — — — —	189
אין לייבע האָרבס מויערעל — — —	202
לייבע האָרב בענשט — — — — —	216
חידושים פון יריד — — — — —	228
עס גלוסט זיך איהם קוואַס — — —	243
דער ערשטער גמילת חסד — — —	259
מען מאַכט חוזק פון האָרב — — —	271
דער מגיד רייבט איהם אַ מאָרדע — —	282
מיט די פּוטער אַראָפּ — — — —	295
מען קושט זיך אין היי — — — —	310
דער שטורעם (לייבע האָרבס סוף) — —	322

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by

MR. ARCHIE ISRAEL